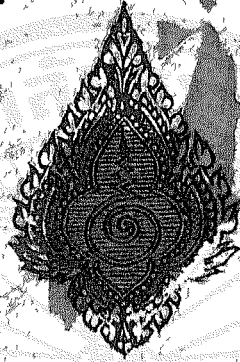

พระราชนิพนธ์ ทรงรัตนโกสินทร์

รัชกาลที่ ๓

เจ้าพระยาทิพากรวงศ์ มหาโกษาธิบดี เขียนเรียง
แต่

พระเจ้าฟ้างุ้มยาเขต กรมหลวงดำรงราชานุภาพ
ตรวจชำระ ดง พิมพ์

โดยพระบรมราชโองการ

โรงพิมพ์บำรุงนุกุลกิจ

ปี ค. ๒๕๐

สาระ บาน

พระราชพงษาวดาร กรุงรัตนโกสินทร์

บานแพนงใหม่	หน้า	๓
บานแพนงเดิม		๒
ตั้งกรุงรัตนโกสินทร์		๕
พระราชพิธีปราบดาภิเษก		๖
ประดิษฐานพระราชวงษ์		๗
ตั้งข้าราชการวงษ์หลวง		๓๐
แบ่งหัวเมืองชั้นกระต๊อใหม่ มหาดไทย กรมท่า		๓๕
ตั้งข้าราชการวงษ์หน้า		๓๕
ตั้งตำแหน่งพระราชอาคัน		๓๖
พงษาวดารเขมร		๓๗
พระราชทานคืนพระบาง และให้เจ้านันทเสนไปครองเมืองถันข้าง		๓๘
ของเขียงดีชญวนเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิ์สมภาร		๓๙
เรื่องพงษาวดารญวน		๓๙
พระยาบังกถิมาเจ้าเมืองกำปอตแขมเมือง		๔๓
พงษาวดารพม่า		๔๔
ย้ายขบถ ๒ คนเข้าวงษ์หน้า		๔๖
เจ้าพระยาอภัยภูเบศร์ไปรั้งเมืองเขมร		๔๗
ทัพพระยานครสวรรค์ไปตีเมืองไช้จ๋อน		๕๐

สร้าง พระนคร	หน้า ๕๓
สร้าง พระราช มณเฑียร	๕๒
ทัพกรม หลวง เทพ หริ รักษ์ ไป ตี เมือง ไช้จ๋อน	๕๓
สร้าง พระ มหา ปราสาท	๕๕
สร้าง วัด พระ แก้ว	๕๕
ตำนาน พระ แก้ว มรกต	๕๖
ปฏิสังขรณ์ วัด สัตถิ	๖๐
เปิด คตของ ถัด	๖๓
ทำ ศพ เจ้า กรุง ชนบุรี	๖๓
ไต้ ช้าง ต้าคัญ	๖๓
ลด ตำแหน่ง พระ เจ้า นคร ศรี ธรรม ราช และ ตั้ง เจ้า พระ ยานคว พัด	๖๓
พระราช พิธี บรม ราชภิเศก	๖๓
ล้ม โภช พระนคร	๗๒
กรม หลวง อิศร สุนทร เสด็จ มา อยู๋ พระ ราช วัง เดิม	๗๓
น้ำ มาก เข้า แพง	๗๓
ศึก พม่า ครัง ที่ ๓	๗๔
รบ พม่า เมือง กาญจน บุรี	๗๗
รบ พม่า เมือง ราช บุรี	๗๖
กรม พระ ราช วัง บวร ฯ เสด็จ แหตม มตายู	๗๗
รบ พม่า ทาง เมือง เหนือ	๗๗
ตั้ง กรม พระ ราช วัง หตั้ง	๗๘

ก

๓๕ ๓ ๓๐๖๑

พ ๑๐๗๑๑

รพบม่าทางแหลมมลายู

ปรามเมืองมลายู

ห่อขบั้นใหญ่

ตั้งท่าอเทพสตรี, ท่าอศรีสุนทร,

สร้างวังเจ้าเขมร

ของเชียงตื้อหนีจากกรุงเทพฯ

ศึกพม่าครั้งที่ ๒

สร้างมณฑลพระพุทธบาท

กรมพระราชวังบวรฯ ไปตั้งเมืองเชียงใหม่

พระราชทานเรือและเครื่องอาวุธช่วยของเชียงตื้อ

ทัพหลวงไปตีเมืองทวาย

ฝรั่งเข้ามาพัวพันชกมวย

พระราชทานเรือรบและปืนช่วยของเชียงตื้อ

ทรงผนวชสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช

ของเชียงตื้อถวายต้นไม้ทองเงินครั้งที่ ๑

ทำสังคายนาพระไตรปิฎก

ของเชียงตื้อถวายเขี้ยวสาร

ไฟไหม้พระมหาปราสาท

ปรามรายาเมืองตานี

ของเชียงตื้อตั้งตัวเป็นเจ้าหนมที่กทวายต้นไม้ทองเงินครั้งที่ ๒

๓๓) (๒) ๒๕๕๖
๑๓๖ ๒๒๒
หน้า ๕๕
๑๒๐๐

๓๐๓

๓๐๓

๓๐๔

๓๐๔

๓๐๕

๓๐๓

๓๑๕

๓๑๗

๓๒๑

๓๒๗

๓๓๐

๓๓๒

๓๓๓

๓๓๔

๓๔๔

๓๔๕

๓๔๗

๓๔๗

๓๔๗

ทัพ เวียง จันทน์ รบ ญวน ไก เซิน	หน้า ๓๔๘
เจ้า อนุมัติ กัก กล่าว โทษ เจ้า พระยา อดิภักดิ์	๓๕๐
แขก เข้ายึด เมือง สงขลา	๓๕๒
เจ้า อนุมัติ ถวาย เว็ รบ, และ พระ ราชทาน ฝืน ตอน	๓๕๓
ทัพ เวียง จันทน์ ตี เมือง หลวง พระ บาง	๓๕๔
เมือง ทวาย สวามี ภัคดิ์	๓๕๕
เจ้า อนุมัติ กัก มี ศุภ อักษร นิต ให้ ไป ตี เมือง ตัง เกีย	๓๖๓
ทัพ พระยา ยมราช ยก ไป เมือง ทวาย	๓๖๓
ทัพ หลวง ยก ไป เมือง ทวาย	๓๖๓
ยก ทัพ หลวง ไป ตี เมือง พม่า	๓๖๘
ทวาย เป็น ฆบต	๓๖๘
เจ้า อนุมัติ กัก ถวาย ต้น ไม้ ทองเงิน ครั้ง ที่ ๓	๓๗๕
พม่า ขอ เป็น ไมตรี	๓๗๕
ญวน ไก เซิน ขอ เป็น ไมตรี	๓๗๗
ตั้ง ส้มเต๋จ พระ สัตว์ราช (คู่ช)	๓๘๐
ทรง ผนวช ส้มเต๋จ พระ ฤทธยา เขม	๓๘๐
อุปสม บพ นัก พระ องค์ ของ	๓๘๐
ตั้ง นัก พระ องค์ เอง ออก ไป ครอง กรุง กัมพูชา	๓๘๓
นักพระ องค์ เอง ถวาย เมือง พระ ตะบอง, เด็ยม ราช,	๓๘๓
ถอด เจ้า นคร ล้าน ช้าง	๓๘๒

ได้ ช้างเผือก พระอินทร์ ไชยรา

หน้า ๑๗๒

ศึก พม่า ครั้งที่ ๓

๑๗๓

เชิญ พระพุทธลีลึงค์ มา กรุง เทพ ฯ

๑๗๔

กรม พระราชวัง บวร สถาน มงคล ทรง ผนอช

๑๗๗

สมเด็จพระนารายณ์ รัช อาว กับ ครอบ ครวี่ ไป เมือง เขมร

๑๗๘

เจ้า อนุกรม กัก ถวาย ต้น ไม้ ทอง เงิน ครั้งที่ ๔

๑๗๘

การ พระเมรุ พระบรม อัฐิ สมเด็จพระชนกาธิบดี

๑๗๙

เกิด เหตุ ฆาต ฆมาง ใน ระหว่าง รัชชกาล กับ รัช หน้า

๑๘๐

สมเด็จพระนารายณ์ รามาธิบดี เจ้ากรุง กัมพูชา พินา โดย

๑๘๒

ชาว ศึก พม่า

๑๘๔

กรม พระราช วัง บวร ฯ เสด็จ เมือง เชียง ใหม่

๑๘๕

เจ้า อนุกรม กัก ถวาย ต้น ไม้ ทอง เงิน ครั้งที่ ๕

๑๘๕

ฉลอง พระ มณฑป วัด พระศรี วิฑน สาศคาราม

๑๘๕

ชาว ศึก พม่า

๑๘๖

สมเด็จพระพี่ นาง สิ้น พระชนม์

๑๘๗

โปรด ให้ กอง ทักษเขมร ไป ช่วยเจ้า อนุกรม กัก

๑๘๘

เพลิงไหม้ ตำ เเพ็ง

๑๘๙

สร้าง และฉลอง วัด พระเชตุพน

๑๘๙

เจ้า อนุกรม กัก ถวาย ต้น ไม้ ทอง เงิน ครั้งที่ ๖

๒๐๗

ได้ ช้าง เผือก พระเทพกุญชร

๒๐๗

เพลิงไหม้ วัด พระศรี สวรร เพ็ชญ์

๒๑๐

เจ้านมิกไตเมืองญวน ตั้งตัวเป็น พระเจ้ากรุง เวียดนามขาดอง	หน้า ๒๒๓
พม่า ขอ เป็น ไมตรี	๒๒๓
ศึก พม่า ครั้งที่ ๕	๒๒๓
นักองค์จันทน์, นักองค์ สังวน, เข้า มา เฝ้า	๒๒๖
พระเจ้ากรุง เวียดนาม ทวายเป็น ของ ต้นอง พระคุณ	๒๒๖
กองทัพไทย ไป ตี เมือง เชียง แดง	๒๒๒
ตั้ง เจ้า เชียง ใหม่	๒๒๓
ได้ ช้าง สี่ ทอง แดง พระ บรม ฉัตร หินดี	๒๒๓
ราชทูต ไป เมือง ญวน	๒๒๔
กรม พระ ราช วงษ์ บวร สถาน มงคล สวรรค์ คต	๒๒๔
พระ ราช ประ วดี กรม พระ ราชวงษ์ บวร สถาน มงคล	๒๒๖
สิ่ง ซึ่ง กรม พระ ราชวงษ์ บวร สถาน มงคล ได้ ทรง สร้าง	๒๒๖
เรื่อง หม่อม ต่ำ ดอน, หม่อม อินทปัต,	๒๒๖
เดือน กรมขุน เสด็จ นุรักษ์ และ ตั้ง กรมขุน พิทักษ์ มนตรี	๒๒๖
กองทัพ กรม หลวงเทพ หิริรักษ์ กัดบ จาก เมือง เชียง แดง	๒๒๖
การ พระเมรุ กรม พระ ราชวงษ์ บวร สถาน มงคล	๒๒๔
พระเจ้า เวียดนาม เดือน ให้ ตั้ง กรม พระ ราชวงษ์ บวร สถาน มงคล	๒๒๔
เกณฑ์ ทหาร ไป ตี เมือง เชียง ตุง, เชียง รุ่ง,	๒๒๖
ตั้ง เจ้า ฟ้า กุณฑล ทิพย วดี	๒๒๖

ตั้ง เจ้าอนุ ครอง เมือง เวียงจันทน์	หน้า ๒๓๗
กรม หดวง เทพ ตรี รัชต์ดิน พระ ษนมั	๒๓๗
ชำระ ฎหมาย	๒๓๗
ได้ ช้าง ตำคัญ พระ บรม นัชมณั และ พระ บรม คช ทัษณั	๒๓๘
ได้ เมือง เชียง กุง, เชียง รุ่ง, และ เมือง ตือ, ตีบ ดอง บัสนา,	๒๔๐
พระเจ้า กรุง เวียด นาม มี พระ ราชดำถั นถวย บรรณาการ	๒๔๒
ราชทูต ไป เมือง ญวน	๒๔๔
กรม พระ ราช วัง หลัง ทิวง คต	๒๔๖
ตั้ง นัก องคัจนั เป็น ส้มเต้จ พระ ุไทย ราชา เจ้า กรุง กัม พุชา	๒๔๖
พระ ราช พิธี อุปราชา ภิเศก เจ้า พ้ากรม หดวง อิศร สุนทร	๒๔๗
ตั้ง พระ มัณฑารุ น้อย และ ตั้ง กรม เจ้า นาย	๒๕๓
การ พระ เมรุ กรม พระ ราช วัง หลัง	๒๕๓
พระเจ้า เวียด นาม มี พระ ราช ดำถั นทรวง ยิน ตั ในการ อุปราชา ภิเศก	๒๕๓
กรม หดวง จักร เจษฏา ดัน พระ ษนมั	๒๕๔
ได้ ช้าง ตำคัญ	๒๕๔
ส้มเต้จ พระ ุไทย ทูต ขอน นัก องคั, นัก องคั เภา,	๒๕๕
เชิญ พุทธ รูป พระ ศรี ตำกยมนั มา กรุง เทพ ู	๒๕๕
ปราบ ปราม เมือง ยีริง	๒๕๖
เจ้า พ้า กรม ขุน ศรี สุนทร เทพยั ดัน พระ ษนมั	๒๕๖
ไต่ถั นัต์ เจ้า พ้า กุณทต ทัพย วัต	๒๕๗
แห่ ส่นาน ไหญ่ แห่ พระ กฐิน และ มี กระจาด ไหญ่ ถัถั นัต์ เทคั นั่มหา ชาติ	๒๕๘

ผล ประโยชน์ แผ่นดิน	หน้า	๒๖๐
วัด ที่ได้ ทรง ปฏิ สัจจธรม์		๒๖๓
พระ ราชา นุ กิจ		๒๖๓
สมเด็จพระ ฤไทย ราชา เข้า มา เฝ้า		๒๖๓
งาน สม โภช พระ แก้ว มรกต		๒๖๓
ศักรรค์ คต		๒๖๕
พระ ราช ประวัต		๒๖๕
เสนา มตี ใน รัชกาล ที่ ๓		๒๖๗
รายงาน ทน เกด้า ๗ ถวาย		๒๖๗

สำนักหอสมุด

บ้านแพนง

ศุภ มีสติ ตฤตศักราช ๑๒๖๓ ปี ฅณู นักษัตร รัตน โกสินทร์ ศก ๑๒๐
 พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
 ทรงพระราชดำริห์ว่า ทุกวันนี้ การเล่าเรียนแพร่หลายไปมดยั้งใน
 พระราชอาณาจักรเป็นอันมาก และความรู้ พงษาวตาร ของบ้านเมือง
 ย่อมนับว่าเป็นคุณอันสำคัญไป การเล่าเรียนอย่างหนึ่ง หนึ่งคือ
 พงษาวตาร กรุงสยามได้ดังพิมพ์แต่หนังสือ พงษาวตาร หนังสือ
 พระราชพงษาวตาร ที่พระเจ้าไอยกาเชอ กรมสมเด็จพระปรมานุชิตชิโนรส
 ทรงเรียบเรียง กล่าวความตั้งแต่แรกสร้าง กรุงเทพ ทวาราวดี ศรีอยุธยา
 โบราณ มาเพียงเริ่มตั้ง กรุงรัตนโกสินทร์ เรื่อง พระราชพงษาวตาร
 กรุงรัตนโกสินทร์ ความด่อนั้นมา ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ
 ให้เจ้าพระยาทิพากรวงษ์มหาโกษาธิบดี เรียบเรียงขึ้นไว้แต่เมื่อมีมั่ง
 เอกศก ตฤตศักราช ๑๒๓๓ ปี มีฅมับอยู่ยังหาได้ดังพิมพ์ให้แพร่หลายไม่
 จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าน้องยาเชอ กรมหลวง
 ตำรงราชานุภาพ ตรวจชำระหนังสือ พระราชพงษาวตาร กรุงรัตนโกสินทร์
 ซึ่งเจ้าพระยาทิพากรวงษ์ได้เรียบเรียงไว้ นั้น และโปรดเกล้าฯ ให้ดัง
 พิมพ์ไว้ให้เปนประโยชน์แก่การเล่าเรียนของกุลบุตรทั้งหลายสืบไป.

บาน แพนก เต็ม

ศุภมัตถุจตุต ศักราช ๑๒๓๓ สัปตสังวัจฉร วิเศษมาศ ชุณหะวัณ ปวารณา
 คดิศกรวาร เป็นปีที่ ๒ ในรัชกาลปัตยุบันนี้ พระบาทสมเด็จพระ
 ประมิตมหาราชจุฬาลงกรณ์ บดินทรเทพยมหามงกุฎ บรมบุรุษรัตนราชรังษี
 วรุตมพงษ์ บริพัตร วรชัตยราช นิกโรตม จาตุรนต์บรมมหาจักรพรรดิวิราช
 สังกาศ บรมธรรมิกมหาราชาราชราช บรมนารถบพิตร พระจุลจอมเกล้า
 เจ้าอยู่หัว ทรงพระราชดำริเห็นว่า จุดหมายเหตุ พระราชพงษาวดาร
 ซึ่งพระเจ้าไชยกาเชอ กรมสมเด็จพระปรมานุชิตชิโนรส ศรีสุคตชัตยวงษ์
 ทรงเรียบเรียงไว้ สืบลำดับ พระวงษ์พระเจ้าแผ่นดินสยาม ตั้งแต่แรกสร้าง
 กรุงเทพรวาวดีศรีอยุธยา มา จนถึง กรุงเก่า เสียแก่พม่า ข้าศึก
 นับได้ ๓๓ พระองค์ จึงได้ตั้งกรุงธนบุรี นับเป็นปีที่ ๑๕ ๕ แล้ว พระ
 บาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก จึงได้ทรงสถาปนา กรุงเทพรมหานคร
 อมรัตนโกสินทร์ มหินทรายุทธยา ในประเทศบางกอก ประดิษฐาน
 พระบรมราชวงษ์สืบมา เรื่องความในรัชกาลที่ ๑ ก็ยังหาตลอดไม่
 ค้าง อยู่เพียงเจ้าพระยา ยมราช ออกไปราชการทัพเมืองทวาย เมื่อปี
 ศักราช ๑๒๕๓ เป็นปีที่ ๑๐ เท่านั้น ชั้วรชการเก่าต่อ มา
 มีพระราชประสงค์จะทรงทราบอย่างใดอย่างหนึ่ง มีพระราชดำริตั้ง
 ข้าทูลฉลองสุดี พระบาทฝ่ายหน้าฝ่ายใน ก็กราบทูลเกล้าถวายหา
 ถูกต้อง
 กันไม่ เพราะไม่มีเรื่องที่เรียบเรียงทำไว้ฉบับ เมื่อกาลล่วง
 นานไป ภายหน้า ก็จะต้องเสื่อมสูญไปทุกชั้นทั่ว บรมบุรุษจะค้น
 หาคง
 ทั่ว ๆ ก็จะไม่ได้อันตรายต่าง ๆ ขจัดขยาหายสูญไป

ถึง มี ผู้ พาก เพียร จะ เรียบ เรียง ทำ ชั้ น ใหม่ ก็ จะ ไม่ สำ เร็จ ประ โยชน์ ตัง
 ประ สงค์ ได้ ครั้ง นี้ ทรง พระ ราช ตา วิ ห์ เห็น ว่า เจ้า พระ ยา ติ พาก รวงษ์
 มหา โภชา ธิบ ตี มี สติ ปัญญา คัม ภี วิชา ศรั ย และ มี ความ พื่อ ใจ ใน
 การ เรียบ เรียง แห่ง ลือ ต่าง ๆ อยู่ จึง มี พระ บรม ราช ใอง การ มา ณ พระ
 บัน ทูร สู่ ร สึง หนาท ตา วิ ห์ เหนือ เกด้า ๆ ตั้ง ให้ เจ้า พระ ยา ติ พาก รวงษ์ มหา
 โภชา ธิบ ตี นานา ไพ ระ ไร ไม่ ครี บริ วิ กษ์ ยุ คี ชร ม พิ ทักษ์ ราช คัก ตาน การ
 ราช ถ่ม บัด ส่า ร พิ พักษ์ ประ ทู ม ร ตัน มุ ร ชาร ฐ ส มุ ท คี ร นคร เกษ ตรา ธิบ ต
 ส ร พ ตี ตถ การ ม หี ส วร ฤ ท ชี ซา ตา พิ พิ ช กุ ส ต จ ริ ยา ภิ ช ยา ศรั ย ฤ ภ ย พิ ริ ย
 ปรา กร ม พากุ ผู้ ดำ เริ่จ ราช การ นานา ประ เทศ ถือ คัก ตี นา ๕๐๐๐๐
 รั บ จัก การ เรียบ เรียง พระ ราช พง ชา ว ตา ร โดย ถ่า ตัม พระ บรม ราช วงษ์ น
 เริ่ ม มา แต่ ใน รัช กา ต ที่ ๑ จน ถึง รัช กา ต ที่ ๕ ให้ บริ บุ ร ณ เป น ฌ ม บั ชั น ไว้
 จะ ได้ เป น เกี่ ยว ตี ย ศ์ สำ หรั บ แผ่น ดิน และ มี คุณ แก่ ช่า ทน ๓๐๐๐ ชั ต พระ มา ท
 ทั้ง ปวง สั บ ต่อ ไป เจ้า พระ ยา ติ พาก รวงษ์ มหา โภชา ธิบ ตี ได้ รั บ พระ บรม
 ราช ใอง การ ตา วิ ห์ สั ง ตัง นี้ มี ความ ยิน ตี ยั ง นั ก จึง กรา บ บั ง คม ทู ต
 พระ กรุ ณ ว่า การ เริ่ ง นี้ คี ต จะ ฤ ด ของ พระ เสด็ พระ คุณ มา ช่า นาน แล้ว
 ได้ จัก หา เริ่ ง ความ ต่า ง ๆ มา เริ่ ง ไว้ บั ง กว่า มี มา แล้ว แต่ ก่า สั ง
 ชั ง จะ ทำ ไป แต่ ผู้ เติ่ ยว เห็น จะ ไม่ ตล ดค ๓ ชั ต ชั ง อยู่ ด้วย จะ คั น หา เริ่ ง
 ความ แต่ เจ้า พน กงาน นั้น ๆ ไม่ ไ ค ร จะ ได้ ชั ง ว่า ปต ว ก ทำ ๓ น ตรา ย
 เสิ่ ย บั ง ๓ ผู้ เปี ยย ไป เสิ่ ย บั ง ๓ สุน ุ หาย ไป เสิ่ ย บั ง ๓ ถ้า ไ ค ร ย พระ
 บา ร มี พระ บรม เสด็ น ภา พ ไ ป ร ด เกด้า ๆ ตัง นี้ แล้ว การ เห็น จะ สำ เริ่จ
 ได้ โดย ง่า ย ท่าน จึง ได้ คั น หา เริ่ ง ความ เก่า ณ ที่ ต่า ง ๆ ได้ ที่ ปุ ม บั ง

และค้นได้ที่ กรมมหาดไทย กรมพระกระต่ายโหม กรมพระชาติลักษณะ บัง
 จนสั้น เข็งแก้ว จึงได้กราบทูลสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้า
 มหามาตา กรมขุนบำราบปรปักษ์ ขอจดหมายเหตุคำราชาเก่า ๆ
 ท่านก็มี พระไทยยินดีจัดมาให้ และช่วยสืบหาที่อื่น ๆ ได้ชื่อบ้าง
 ได้ความมาเป็นอันมาก และในกรมทำความเรื่องจีน, ญี่ปุ่น, เก่า ๆ
 มีอยู่โดยมาก ด้วยในรัชกาลที่ ๓ นั้น เจ้าอนันตโกศลฝ่ายญวน
 ยอมถวายต้นไม้ทองเงิน เป็นเมืองขึ้นกรุงรัตนโกสินทร์ ความที่ใน
 กรุงมีสิ่งใดขึ้นก็บอกไปทุกครั้ง โดยไม่มีความรังเกียจ แล้ว
 จึงได้รวบรวมเรื่องความทั้งปวงเรียบเรียงขึ้น พอติดต่อกันตลอดมาได้
 ทั้ง ๔ แผ่นดิน และความที่กรมสมเด็จพระปรมานุชิตชิโนรส
 ทรงเรียบเรียงไว้ในตอนต้นในระหว่าง ๓๐ ปี ยี่สิบเจ็ดอยู่นั้น ก็ได้
 เพิ่มเติมเข้าบ้าง ครั้นเสร็จแล้วจึงให้นำขึ้นทูลเกล้าฯ ถวาย ทรง
 ทอดพระเนตรแล้ว ได้ทรงแก้ไขเพิ่มเติมเพื่อความขึ้นอีกบ้าง แล้ว
 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าราชวรวงศ์เธอ กรมหมื่น
 อักษรศาสตร์โสภณ และข้าทูลละอองธุลีพระบาท ผู้ชำนาญในการ
 หนังสือสืบสวนชำระต่อไป ในกรมพระชาติลักษณะ พระยาศรีสุนทรโวหาร
 ที่เจ้ากรม ๓ หลวงสารประเสริฐปลัดกรม ๓ ได้ตรวจดูเรื่องความ
 และอักษรแก้ไขถูกต้องแล้ว.

พระราชพงษาวดาร กรุงรัตนโกสินทร์

สร้างกรุงรัตนโกสินทร์

พระราชพงษาวดาร กรุงรัตนโกสินทร์นี้ เริ่มต้นแต่ปี ขานจัตวาศก
จุลศักราช ๑๑๔๕ ปี เพื่อพระบาทสมเด็จพระบรมโพธิ์ เจ้าอยู่หัว
พระองค์ เปนปฐมในพระบรมราชวงศ์ปัจจุบันนี้ ได้ทรงรับอัญเชิญ
ของเสนา มาศย์ราชภูรทั้งหลาย เสด็จเถลิงถวัลย์ราชสมบัติครอบครอง
สยามประเทศ และทรงปราบปรามความจลาจลในกรุงธนบุรี เรียบ
ร้อยแล้ว จึงทรงพระราชดำริเห็นว่าเมื่อธนบุรีนี้ ฝั่งปากตะวันออก เปน
ที่ไชยภูมิดีกว่าที่ปากตะวันตก โดยเป็นที่แหลมมีลำแม่น้ำเป็นขอบเขต
อยู่กว่าครึ่ง ถ้าตั้งพระนครข้างฝั่งตะวันออก แม้ข้าศึกยกมาตี
ถึงธานีพระนครก็จะต่อสู้ป้องกันได้ง่ายกว่าอยู่ข้างฝั่งตะวันตก ฝั่ง
ออกนั้นเสียแต่เป็นที่ลุ่ม เจ้ากรุงธนบุรีจึงได้ตั้งอยู่ฝั่งตะวันตกซึ่ง
เป็นที่ดอน แต่ก็เป็นที่ทองค้ำน้ำเขาระลอกพังอยู่เสมอไม่ถาวร พระราช
นิเวศน์มณเฑียรสถานเดาที่ตั้งอยู่ในอู่จากระหว่างวัดแจ้ง และวัดท้าย
ตลาดขนาดอยู่ทั้ง ๒ ข้าง ควรเป็นที่วังเกษๆ ทรงพระราชดำริให้ตั้ง
จึงดำรัสสั่งให้พระยาธรรมาธิกรณ์กับพระยาวิจิตรนาวี เปนแม่กองคุม
ช่างและไพร่ไปวัดกะที่สร้างพระนครใหม่ข้างฝั่งตะวันออก ได้ตั้งพิธี
ยกเสาหลักเมือง เมื่อณวันอาทิตย์เดือนหกขึ้นสิบค่ำ ฤกษ์เวลายามรุ่ง
แล้ว ๕๔ นาที พระราชวังใหม่ให้ตั้งในที่ซึ่งพระยาราชเสวยฐิติ และ
พวกจีนอาไศรยตั้งบ้านเรือนอยู่แต่ก่อน โปรดให้พระยาราชเสวยฐิติ
และพวกจีนย้ายไปตั้งบ้านเรือนอยู่ ณที่สวน ตั้งแต่เขตวัดสามปลื้มไป
จนถึงเขตของวัดสามเพ็งแล้ว จึงได้สถาปนาสร้างพระราชนิเวศน์มณเฑียรสถาน
ตั้งด้วยปรากฏารระเนียดไม้ไว้ก่อน พอเป็นที่ประทับอยู่ควรแก่เวลา.

พระราชพิธีปราบดาภิเษก

ครั้น ๓ วันจันทร์ เดือน แแปบ บูรพาสาร ขึ้น ค่ำ หนึ่ง มี ขาน จัตวา ศก
 จุลศักราช ๓๓๔๕ ปี ให้ตั้ง การ พระราช พิธี ปราบดาภิเษก โดย สังเขป
 นิมนต์ พระ ราชาคณะ สวด พระปริต พุทธมนต์ ครบ ๓ วัน แล้ว รุ่ง ขึ้น ๓ วัน
 พุทศักราช เดือน แแปบ บูรพาสาร ขึ้น ค่ำ เวลา รุ่ง แล้ว ๕ ชาติ ได้ มี ขาน
 มงคลฤกษ์ พระบาท ส้มเต๋จ บรมนารถบพิตร พระเจ้าอยู่หัว ก็ เสด็จ ทรง
 เรือ พระที่นั่ง มัตถัง กวี สักกะหลาด ประดับด้วย เรือ จำ หน้า ท้าว พระยา
 ขำทูน ตลอดจน ชูดี พระบาท ทั้งปวง แห่ โดย ขบวน พยุหยาตรา หน้า หอตั้ง พรัง
 พร้อม เสด็จ ข้าม ปา รีม คงคา มา ณฝั่ง ๓ วัน ออก เสด็จ ขึ้น ๓ วัน
 หน้า พระราช วังใหม่ ทรง พระราช ยาน ดำรง แห่ หน้า หอตั้ง เสด็จ ขึ้น
 ยัง พระราช มณเฑียรสถาน ทำ การ พระราช พิธี ปราบดาภิเษก ขณะนั้น
 พระชน มายุ ได้ ๔๑ พรรษา ได้ เสด็จ สวรรษาธิปัตย์ด้วยราช ดำรง แผ่นดิน
 สยาม ใน กาด ครั้ง นั้น ส้มเต๋จ พระสังฆราช และ พระราชาคณะผู้ใหญ่ ประ
 ชุ่ม พร้อมกัน ได้ คิด ขนาน พระนาม ถวาย จารึก ลง ใน พระสุพรรณบัฏ ว่า
 พระบาท ส้มเต๋จ พระบรมราชาธิราช รามาชินที ศรีสินทร บรมมหาจักรพรรดิ
 ราชาชินดิทร ธรณินทราชาธิราช รัตนากาศภาสกรวงษ์ องค์ปรมาธิเบศวร์
 ศรีภูวนेत्र วรรณรตนายก ดิถกวัตนราช ชาติอาสาศรัยย์ สมุหทัยโตมณณ์
 สกตจักรีวาฬิเบนทร สุริเยนทราชาธิบดินทร์ หริหรินทร ชาดาธิบตี ศรี
 สุวิบุลยคุณอนันนิษฐ ฤทธิราเมศวรมหันธ์ บรม ธรรมิกราชาธิราชเดโชไชย
 พรหมเทพาติเทพนฤบดินทร์ ภูมินทรปรมาธิเบศวร์ โลกเชษฐวิสุทธิ รัตนมกุฏ

ประเทศ ศาสนา พุทธาภิเษก บรม บพิตร พระพุทธเจ้า อยู่หัว ณ กรุง เทพ
มหานคร บวร ทวารวดี ศรี อยู่ทศยา มหา ดิถก ภาพ นพรัตน์ ราชธานี บูรรมย์
อุดม พระราช นิเวศน์ มหาสถาน ตามโบราณ จารึก ดั้งมา.

ประติษฐาน พระราช วงษ์

- ทรง สถาปนา พระราช วงษ์ นุวงศ์ ให้มี อิศริย คักดิ์ ใน ราช ตระกุด
เป็น เจ้า ฟ้า ๓๗ พระองค์ คือ สมเด็จ พระพี่นาง ๒ สมเด็จ พระ
อนุชาธิราช ๓ สมเด็จ พระเจ้าลูกเธอ ๔ สมเด็จ พระเจ้าหลานเธอ ๑๓
และ พระเจ้าน้อง ยาเธอ พระองค์ เจ้าตา มีความ ชอบโดย ได้ เจริญ
พระบรม อัฐิ สมเด็จ พระชนก นารถ และ พระมหา สังข์ ชุกตรา วัญ ของ เดิม มา
ทูน เกด้า ๆ ถวาย โปรด ให้ไป สมเด็จ พระเจ้าน้อง ยาเธอ เจ้าฟ้า ด้วย
อีก พระองค์ ๑ พระราช วงษ์ นุวงศ์ นอก จากนี้ โปรด ให้เป็น พระองค์ เจ้า
และ หม่อม เจ้า หม่อม ราช นิภูต โดย สมควร แก่ บรรดา คักดิ์ ตามโบราณ
ราช ประเพณี ปราบ ตาภิเศก ประติษฐาน พระราช วงษ์ ใหม่.

แล้ว โปรด ให้ สมเด็จ พระ อนุชา ธิราช เสด็จ เสด็จ พระราช มณ เฑียร
ที่ พระ มหา อุปราศ กรม พระราช วงษ์ บวร สถาน มงกต เสด็จ ประทับ ณ
พระราช วงษ์ บวร ๆ ซึ่ง ทรง สร้าง ใหม่ ช่าง เห็น พระราช วงษ์ หลวง ใกล้เคียง
คฤหาสถาน ที่ ประทับ เดิม ของ พระองค์.

และ โปรด ให้ สถาปนา สมเด็จ พระเจ้า พี่นางเธอ พระองค์ ใหญ่ เป็น กรม
พระเทพ สุภาวดี คัง เจ้า กรม เป็น พระยา สมเด็จ พระเจ้า พี่นางเธอ
พระองค์ น้อย เป็น กรม พระศรี สุตา วัณษ์ สมเด็จ พระเจ้าน้อง ยาเธอ

เจ้าฟ้าตา เปน กรมหลวงจักรเจษฎา ประทับ อยู่นิเวศน์ เดิม ของ กรมพระราชวัง บวรสถานมงคล.

โปรดให้ ส้มเต๋จ พระเจ้าหลานเธอ เจ้าฟ้าทองอิน ซึ่ง เปน พระยาสุริยา
อภัย เปน ส้มเต๋จ พระเจ้าหลานเธอ เจ้าฟ้า กรมหลวงอนุรักษเทเวศร์
พระราชทาน เครื่องสูง ๓ ชั้น คันประดิมุก และเรือตั้งแห่คู่ ๑ เปน
เครื่อง ประทับ พระเกียรติยศ โดย ความชอบมี มากยิ่ง กว่าพระราชภาคินัย
พระองค์อื่น กรมหลวงอนุรักษเทเวศร์ตั้ง ภูษาที่สวน ดินฉี่ ใน
เมือง เดิม พาก ตวันมศก รีม คลองบางกอกน้อย และดำรัส ให้ ข้าหลวง ไป
เชิญ ส้มเต๋จ พระเจ้าหลานเธอ เจ้าฟ้าบุญเมือง ซึ่ง เปน พระอภัยสุริยา
เข้ามา แต่ เมือง นครราชสีมา โปรดตั้ง เปน ส้มเต๋จ พระเจ้าหลานเธอ
เจ้าฟ้า กรมหลวงชิเบศร์บดีนทร์ ให้เสด็จ ไป อยู่นครราชสีมา ที่ เจ้า
กรุงธนบุรี ตั้ง อยู่นั้น ครั้น ส้มเต๋จ พระเจ้าหลานเธอ เจ้าฟ้าทองอิน
ที่ เปน หลวง นายฤทธิ ซึ่ง เปน อุปทูต ออก ไป กรุงปักกิ่ง กลับ เข้ามา ถึง
จึงโปรดให้ แต่งเรือไปรับ ขึ้น มาแต่ เมืองสมุทรปราการ โปรดตั้ง เปน ส้มเต๋จ
พระเจ้าหลานเธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงพรินทร์ธนะเศศ ให้ตั้ง อยู่นิเวศน์
มังกุตเหนือวัด บางลำใหญ่ และกรมหลวงทั้ง ๓ พระองค์นี้ เปน พระ
โอรส ส้มเต๋จ พระเจ้าพี่นางเธอพระองค์ใหญ่ แต่ พระภาคินัย ซึ่ง เปน พระ
ชิตาไน กรมพระเทพสุธาธิบดี โปรดให้ มี อิศริยยศ เปน ส้มเต๋จ พระ
เจ้าหลานเธอเจ้าฟ้าภายใน รวมอยู่ใน กรมนี้ อนึ่ง เจ้าฟ้าต้น
พระราชภาคินัย ซึ่ง เปน พระโอรส ส้มเต๋จ พระเจ้าพี่นางเธอ พระองค์น้อย
นั้น โปรดตั้ง เปน ส้มเต๋จ พระเจ้าหลานเธอ เจ้าฟ้า กรมหลวงเทพหริรักษ์

พระราชภาคินัย ซึ่ง เปน พระธิดาใน สมเด็จพระศรีสุทวารักษ์ อีก สองพระองค์นั้น
 โปรด ให้ มี อภิเษกเป็น สมเด็จพระเจ้าหลานเธอ เจ้าฟ้าภายใน รวมอยู่
 ในกรม นั้น และ นาย กวดมหาดเล็ก หุ้มแพร เปน พระสวามี พระองค์ เจ้า กุ
 ซึ่ง เปน พระขนิษฐภคินี ต่าง พระชนนีนั้น โปรด ตั้ง เปน กรม หมั่น นรินทร
 พิทักษ์ กรม หมั่น นรินทรพิทักษ์ นพระนามเดิม หม่อมมุก เปน บุตร
 สมเด็จพระเจ้าพระยามหาสมุทร ครั้ง กรุงเก่า หนึ่ง สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ
 เจ้าฟ้าทั้งสี่ พระองค์ ทรงสถาปนาพระราชโอรสพระองค์ใหญ่ ให้เป็น
 สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงอิศรสุนทร พระราชธิดา องค์
 ที่สอง นั้น ให้เป็น สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้ากรมขุนศรีสุนทรเทพ.
 พระราชโอรสที่สามเป็น สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ากรมขุนเสนา
 นุรักษ์ พระราชธิดา พระองค์ที่สี่นั้น พระราชทานพระนามว่า สมเด็จพระ
 เจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าประภาวดี กรมหลวงอิศรสุนทร กรมขุน
 เสนา นุรักษ์ นั้น โปรด ให้เสด็จ อยู่พระราชนิเวศน์เดิม ซึ่ง ตั้ง อยู่ริม ชูกำบัง
 วัดระฆัง. และ พระราชวงษา นุวงศ์ห่าง ออก ไปนั้น ก็ ทรง พระกรุณา
 โปรด ตั้ง เปน เจ้าราชินิกุลโดยลำดับ คือ ตรัสเอา หม่อมด้วง
 เปน พระภรรยาสุริยวงษ์ ตรัสเอา หม่อมเงิน เปน พระบำเรอราช.
 ตรัสเอา หม่อมฮ่อม เปน พระอนุชเทวา ตรัสเอา หม่อมของคำ
 เปน พระราชานุวงศ์.

ตั้ง ข้าราชการวัง หลวง

ทรง พระกรุณา โปรดตั้ง แต่ง ข้าราชการ ผู้ใหญ่ ผู้น้อย และ ข้าราชการ เดิม ทั้ง ปวง ตาม มีความ ชอบ มาก และ น้อย โดย ควร แก่ ถา นานุศักดิ์.

ครั้น เสด็จ พระ อภิเษก สุนทร เสด็จขึ้น ครา ใน กรมมทาทไทย ชื่อ สัน ข้าราชการ เดิม ซึ่ง มีความ ชอบ ได้ โดยเสด็จ พระ ราช ดำ เนิน ไป งาน พระ ราช ส่งคราม หลาย ครั้ง และ ทำ ข้าราชการ ของ พระเดช พระคุณ ต่างพระเนตร พระกรรณ มิ ได้ มีความ ผิด เป็น เจ้า พระยารัตนาพิพิธ ที่ สุ่มุหนายก.

ครั้น เสด็จ พระยาเพ็ชร บุรณ ชื่อ หม่อมปลัด บุตร พระยากระตาศโหมคตของ แกลบ มีความ ชอบ ได้ ทำศึก ส่ง คราม ด้วย พระองค์ แต่ ก่อน มา มิ ได้ คิด แก่ ชื่อใด โปรด ให้ เป็น เจ้า พระยามหาเสนา ที่ สุ่มุหนายก พระ กระตาศโหม.

ครั้น เสด็จ หลวงอินทราธิบดี สี่หราช รอง เมือง ชื่อ ไม่ ปราบกฏ ได้ ทำ ข้าราชการ ส่งคราม หลาย ครั้ง มีความ ชอบ แล้ว เป็น คน เก้าว ฐนบ ขรรณ เนียม ใน กรม พระ นคร บาท โปรด ให้ เป็น พระยา ยมราช.

ครั้น เสด็จ หม่อมบั้น มีความ ชอบ ได้ โดยเสด็จ พระราช ดำ เนิน การ ส่งคราม หลาย ครั้ง ตั้ง ลำตราวุธ ข้าราชการ แล้ว ชื่อ ส่วน ขอน นาย ทักษาย กอง มาดี เขากองขุนบุรี ได้ มีความ ชอบ มาก โปรด ให้ เป็น เจ้า พระยาพลเทพ.

ครั้น เสด็จ พระยา ขรรมา อภิกรณ แผ่น ดิน กรุง ขุนบุรี ชื่อ บุญรอด บุตร พระยา มณเฑียร บาท กรุงเก่า ซึ่ง มีความ ชอบ ได้ โดยเสด็จ พระราช ดำ เนิน ไป การ ส่งคราม และ ลัทธิ ชื่อ รัก ไคว ใน พระองค์ ฐนบ ขรรณ เนียม ใน กรม วัง จะ ยก ไป กรมอื่น ไม่ได้ โปรด เลื่อน ขึ้น เป็น เจ้า พระยา ขรรมา อภิกรณ.

ตรัส เขา พระยาพิพัฒน์ โภษา กรุงธนบุรี ชื่อ ส่น เป็นเจ้าพระยา พระคลัง.
 ตรัส เขา พระยาตักโต โหระ แผ่นดิน กรุงธนบุรี ซึ่ง ได้ โดยเสด็จ พระ
 ราชดำเนินไปงาน พระราช สงคราม หตาย ครั้ง มีความ สัตย์ ชื่อ สุจริต
 ใน พระองค์ มีความชอบ โปรด ให้ เป็น เจ้า พระยาศรี ชรรมา ชีราช
 แล้ว ได้ ตั้ง ตำแหน่ง ทุกข ราชฎี หัว เมือง บั๊กษ์ ได้ ฝ่าย เหนือ ด้วย ทั้งสิ้น.

ตรัส เขา หลวง สรวินิจิต ชื่อ หน มีความ ชอบ นำ เขา ช้อ ราชการ ใน
 กรุงธนบุรี ออก ไป กราบ ทูล ให้ ทราบ ถึง ตำน พระเจ้ารัก โปรด ให้ เป็น
 พระยาพิพัฒน์ โภษา ภายหลัง ได้ เป็น ที่ เจ้าพระยา พระคลัง.

ตรัส เขา นาย บุญนาค บ้าน แม่ ตา ซึ่ง เป็น ค้น คิด ปราม จดจต ในกรุง
 ธนบุรี มีความ ชอบ เป็น เจ้าพระยา ไชยวิจิต ผู้รักษา กรุงเก่า ภายหลัง
 ได้ เป็น ที่ พลเทพ. ให้ หลวง ษณะ ซึ่ง ร่วม คิด ด้วย นาย บุญนาค ช่วย
 ปราม ปราม การ จดจต มีความ ชอบ เป็น พระยา สรรคนูวี. ให้
 หลวง สรุระ ซึ่ง มีความ ชอบ ร่วม คิด ด้วย หลวง ษณะ เป็น พระยา
 สี่หราช เตโชไชย์.

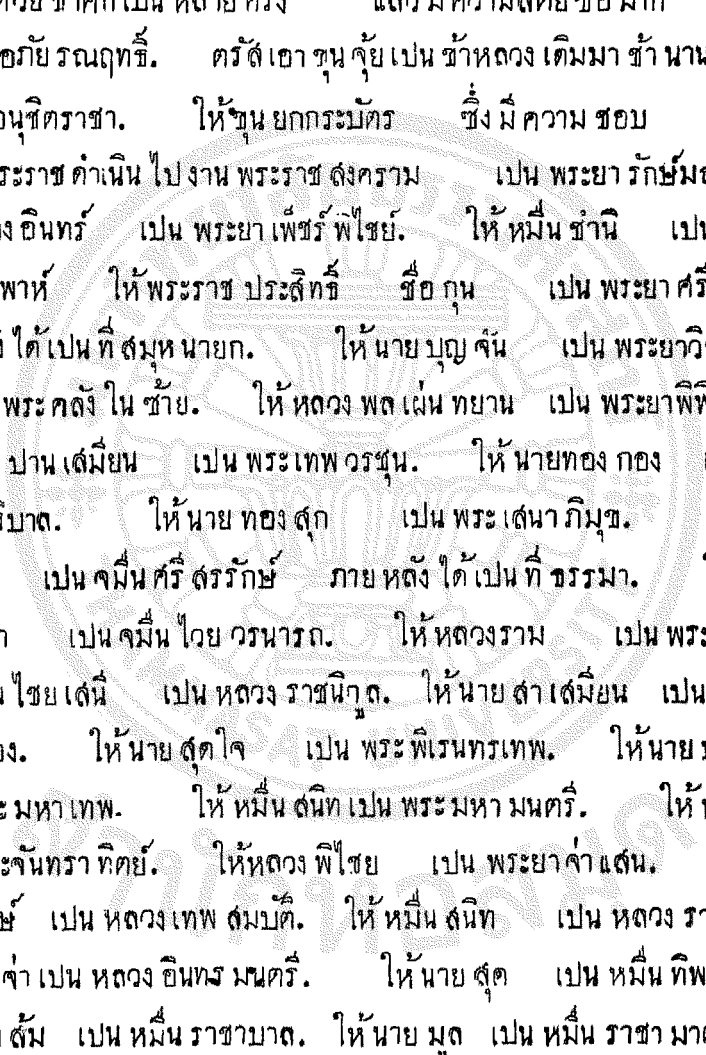
ตรัส เขา นาย แดง ซึ่ง มีความ ชอบ ได้ ทน เกต้า ๆ ถวาย หนังสือ ถับ
 ให้ ทรง พระราช ตำริห์ รักษา พระองค์ เป็น พระยา ทิพ โภษา. ตรัส เขา
 นาย หงษ์ เต็มียน เป็น คน เก่า ซึ่ง สัตย์ ชื่อ สุจริต รั ชนบชรรมนิยม
 ราชการ ใช้ ส้อย ได้ ตั้ง พระไทย เป็น พระยาพิพิช ไอ สุริย์ จาง วง ชาวที่
 พระราช ทาน เกต จุ้ย ให้ เป็น ภรรยา. ตรัส เขา พระยาราช นิภูต ซึ่ง มี
 ความ สว มิภักดี ใน พระองค์ เป็น พระยา มหา อ้ามาตย์. ให้ ชุน ไชย
 เสน่ ข้าหลวง เต็ม เป็น พระยา ราช นิภูต. ให้ พัน พุฒ อนุราช เป็น
 พระยาราช สุภวดี. ให้ นาย เต็มียน พุน ข้าหลวง เต็ม เป็น พระยาประชาชีพ.

ให้นายบุญจัน บ้าน ถลุง เหล็ก ข้ำ หลวง เดิม เป็น พระยา กำแพง ให้ พระยา
อินทรวรค ราช ปลัดเก่า เมือง นคร ศรี ขรรฆราช เป็น พระยา ราช วง เมือง.
ให้ พระยา เจ้า รามัญ เป็น พระยามหา โยธา ว่า กอง มอญ ทั้ง สิ้น. ให้
ขุนโลก ที่ป เป็น พระโหรา ชิบตี. ให้ กา ไชย โยค เป็น ขุน โลกที่ป.

ครวัด เอา หลวง พิเรนทร์ ซึ่ง เป็น ข้ำ หลวง เดิม มา ได้ โดย เสด็จ
พระราช ดำเนิน งาน พระราช ส่ง กราม หลาย ครั้ง เป็น พระยา ท้าย น้ำ. ครวัด
เอา หลวง ภัคตี ภูษร ซึ่ง มีความ ชอบ เป็น นายทัพ นายกอง ต้อง ดำรง ราช
ข้าศึก เป็น พระยา ราม กำแพง. ครวัด เอา หลวง ภัคตี ส่ง กราม ซึ่ง มีความ
ชอบ สวามิภักดิ์ โดย เสด็จ พระ ราช ดำเนิน งาน พระ ราช ส่ง กราม ทุก ครั้ง
เป็น พระยา พิไชย รัตนฤทธิ. ครวัด เอา หลวง สัจจา ซึ่ง มีความ ชอบ ได้
โดย เสด็จ พระ ราช ดำเนิน ไป งาน พระ ราช ส่ง กราม มิ ได้ ย่อ ท้อ แก่ ข้าศึก
เป็น พระยา วิชิต ธรรมรงค์. ครวัด เอา หลวง พิไชย ธรรมรงค์ ซึ่ง เป็น คน สัตย์
ซื่อ สุจริต ใน พระองค์ เป็น พระยา พิไชย ส่ง กราม.

ครวัด เอา หม่อม บุญ นาค บุตร พระยา จำ แค้น ยากร ครั้ง กรุงเก่า มิ
ได้ คิด เข้า มา ทำ ราชการ หา ขบขัน ตาคักตี ฟัง แต่ พระเดช พระคุณ ให้ ใ้
ต่อ ย ได้ ตาม เสด็จ ไป การ พระ ราช ส่ง กราม ทุก ครั้ง มีความ ชอบ
ตั้ง ให้ เป็น พระยา อุไทย ขรรฆ ภาย หลัง ได้ เป็น ที่ สุ่มห พระ กระดา โหม.
ครวัด เอา หม่อม บุญ มา บุตร พระยา จำ แค้น ยากร พี่ หม่อม บุญ นาค
แต่ ต่าง มารดา เป็น ที่ พระ ยา ตะ เกิง ภาย หลัง ก็ ได้ เป็น ที่ สุ่มห พระ กดา โหม.

หลวง กตาง เป็น คน สวามิภักดิ์ ใน พระองค์ มา ข้านาน มีความ ชอบ ได้
เป็น พระยา ราช ส่ง กราม. ครวัด เอา ขุน บ้อง พด ธานี เป็น พระยา จุฬ่า
ราช มน ตรี. นาย อยู่ ข้าง ของ เป็น พระศรี ไกรดาศ. ครวัด เอา ขุน

กตาง ผู้มีความชอบได้ โดยเสด็จ พระราชดำเนิน ไปงาน พระราชสังคราม
 ต่อ รบ ด้วย ข้าศึกเป็น หาดย ครั้ง แล้ว มีความสัตย์ซื่อมาก เป็น
 พระยา อภัยรัตนฤทธิ. ครวัด เขา ขุนจ้อย เป็น ข้าหลวง เต็มมา ชำ นาน เป็น
 พระยา อนุชิตราชา. ให้ขุน ยกกระบัตร ซึ่ง มีความ ชอบ ได้ โดย
 เสด็จ พระราชดำเนิน ไปงาน พระราชสังคราม เป็น พระยา รักษ์มณฑัย. ให้ หลวง อินทร เป็น พระยา เพ็ชร พิไชย. ให้ หมื่น ชำนิ เป็น พระยา
 ศรี สุริยพาหุ ให้ พระราช ประสิทธิ์ ชื่อ กุณ เป็น พระยา ศรี พิพัฒน์
 ภายหลัง ได้เป็นที่ สมุหนายก. ให้ นาย บุญจัน เป็น พระยาวิจิตรภักดี
 งาม วาง พระคลัง ใน ซ้าย. ให้ หลวง พลแผ่นดิน ทยาน เป็น พระยาพิพิธ เศษ.
 ให้ นาย ปาน เสมียน เป็น พระเทพ วรชุน. ให้ นายทอง กอง เป็น พระ
 สมบัติ ชินาด. ให้ นาย ทองสุก เป็น พระเสนาภิมุข. ให้ นาย
 ทองดี เป็น จมื่น ศรี สุรวิภัง ภายหลัง ได้เป็นที่ ขรรมา. ให้ หมื่น
 ศรี เสนา เป็น จมื่น ไวย วรนาถ. ให้ หลวง ราม เป็น พระ กำแหง.
 ให้ หมื่น ไชยเสนี เป็น หลวง ราชนิภูต. ให้ นาย สำ เสมียน เป็น พระราช
 รอง เมือง. ให้ นาย สุตใจ เป็น พระพิเรนทรเทพ. ให้ นาย บุญเมือง
 เป็น พระ มหาเทพ. ให้ หมื่น สนิท เป็น พระมหา มนตรี. ให้ หลวง วง
 เป็น พระจันทรา ทิพย์. ให้ หลวง พิไชย เป็น พระยาจำ แค้น. ให้ ขุน
 สิทธีวิภัง เป็น หลวงเทพ สมบัติ. ให้ หมื่น สนิท เป็น หลวง ราชวงษา.
 ให้ รอง จำ เป็น หลวง อินทร มนตรี. ให้ นาย สุด เป็น หมื่น ทิพย์วิภังษา.
 ให้ นาย สัม เป็น หมื่น ราชามาต. ให้ นาย มุต เป็น หมื่น ราชามาตย์.

ครั้น ทรง ตั้ง ขุนนาง ผู้ใหญ่ ผู้ น้อย ใน กรุง เดิร็จ แล้ว ทรง ตั้ง ผู้มี
 ความ ชอบออกไป เป็น พระยา พระหลวง ครอง หัวเมือง เอก โท ศรี จัตุวา

บัณฑิตได้ฝ่ายเหนือทั้งปวงทุก ๆ เมือง ให้พระพิมาย มีความชอบ
 ได้ โดยเสด็จ พระราชดำเนิรไป การ พระราชสงคราม ได้สู้รบแก่ข้าศึก
 หลาย ครั้ง และมีความสามิภักดิ์ใน พระองค์ เป็น พระยานคร
 ราชสีมา. ให้หดวง นรา ซึ่งมีความชอบเป็น คนสัตย์ซื่อ และเข้มแข็ง
 การ สงคราม เป็น พระยาพิชฌโลก. ให้พระ วิเชียร เป็นพระยาสุโขทัย.
 ให้หดวง พลพูน เป็น พระยาเพชรบุรี. ให้หดวง พิทักษ์เสนาหา เป็น
 พระยา นนทบุรี. ให้หดวง สถิติ สงคราม เป็น พระยา ปราชินบุรี.
 ให้ หดวง เมือง เป็น พระวิไชย. ให้ นายแสง เป็น พระยา สมุท
 สงคราม ภายหลังได้ เป็น ที่ สมุหพระกระตาทโหม. ให้พระศรี สงคราม
 เป็น พระพรหมบุรีนทร์. ให้ขุน ศรี ภักดิ์ เป็น พระอินทรบุรี. ให้
 พระไชยบาดาด เป็น พระยาช่างทอง. ให้หดวงไชยณรงค์ เป็น พระนคร
 สวรรค์. ให้ขุน วิเศษ เป็น พระไชยนาท. ให้หมื่น วิเศษ เป็น
 พระ กาญจนบุรี. ให้หดวง ณรงค์ เป็น พระอุไทยธานี. ให้หดวง
 เทียม เป็น พระนคร ไชยศรี. ให้ขุน แห่ง เป็น พระไชยบาดาด.
 ให้ขุน เทพ อาญา เป็น พระเพชรบุรี. ให้หดวง ปลัดเมือง พิมาย
 เป็น พระ พิมาย. ให้หดวง นา เป็น พระยา พิจิตร. ให้ขุน ด่าน เป็น
 พระ สวรรค์โลก. ให้พระยา ราชบุรี เลื่อนเป็น เจ้า พระยา ราชบุรี.
 ให้ นายสัง มีความ สามิภักดิ์ ใน พระ องค์ ได้ คຸມ พวก ช่วย รบเจ้า ราม
 ทัศนีย์ ด้วย สมเด็จพระเจ้าหลานเธอ กรมหลวงอนุรักษ์เทเวศร์ เมื่อยัง
 ดำรง ที่ พระยา สุริย อกัย อยู่ นั้น มีความ ชอบ ตั้ง เป็น พระยา เทพ สุดาวดี
 เจ้า กรม.

แบ่งหัวเมืองชั้น กระต่าใหม่ มหาดไทย กรมท่า

ครั้นเสร็จตั้งขุนนางผู้ใหญ่ผู้น้อยแล้ว ทรงพระราชดำริที่ว่า เมื่อครั้งกรุงเก่าเมืองบักษัไต้ยกมาชั้นแก่กรมท่านั้น เพราะกระต่าใหม่ มีความฉิบบัดนี้เจ้าพระยา มหาเดณา ที่สมุหพระกระต่าใหม่มีความชอบมาก จึงให้แบ่งหัวเมืองบักษัไต้ฝ่ายตะวันตก ซึ่งชั้นกรมท่า ๓๘ เมือง กรมมหาดไทย ๓ รวม ๒๐ เมือง คือ เมืองสงขลา ๓ เมืองพัทลุง ๓ เมืองนครศรีธรรมราช ๓ เมืองไชยา ๓ เมืองหลังสวน ๓ เมืองชุมพร ๓ เมืองปะทิว ๓ เมืองคลองวาน ๓ เมืองกุย ๓ เมืองปราบ ๓ เมืองตะนาวศรี ๑ เมืองมฤต ๓ เมืองกระ ๓ เมืองตะกั่วป่า ๓ เมืองตะกั่วทุ่ง ๓ เมืองพังงา ๓ เมืองถลาง ๓ เมืองกาญจนบุรี ๓ เมืองไทรโยก ๓ รวม ๓๘ เมือง กับเมืองชั้นมหาดไทย ๓ คือ เมืองเพชรบุรี รวม ๒๐ เมือง พระราชทานให้ยกมาชั้นกรมพระกระต่าใหม่ ยังคงเมืองชั้นกรมท่าอีก ๘ เมือง คือ เมืองนนทบุรี ๓ เมืองสมุทรปราการ ๓ เมืองสาครบุรี ๓ เมืองชลบุรี ๓ เมืองบางตะมุง ๓ เมืองระยอง ๓ เมืองจันทบุรี ๓ เมืองตราด ๓ แล้วยกเอาเมืองสมุทรสงคราม ซึ่งชั้นกรมมหาดไทยเดิมให้กรมท่า ๓ รวมเป็น ๘ เมือง เมืองตะเข้เจ้าเมือง ๑ แต่โบราณชั้นกรมพระกระต่าใหม่ ครั้นต่อมาตกอยู่มหาดไทย ก็ให้คงอยู่ตามเดิม.

ตั้งข้าราชการ วง หน้า

ฝ่ายตำแหน่งขุนนางข้าราชการ ในกรมพระราชวังบวรนั้น สมเด็จพระอนุชาธิราช กรมพระราชวังบวรสถานมงคล ก็มีพระบิณฑูรโปรดตั้ง

แต่ทั้ง โดย ควร แก่ ความ ชอบ ตาม ลำดับถ้านานศักดิ์ศรี ครัตติ เอหา พระยา พล เทพ
 เดิม ให้เป็น ส้มเต๋จ เจ้า พระยา. ครัตติ เอหา พระไชย บุรณ ปลูก เมือง พระ
 พิษณุโลก เป็น พระยา กระจดา โหม ราช เสดนา. ครัตติ เอหา พระ พล เมือง พระ
 พิษณุโลก เป็น พระยา จำแค้น ยากร. ครัตติ เอหา หม่อม สัตทนาย ข้าหวอง
 เดิม เป็น พระยามณเฑียร ชาติ ภายหลังได้ เป็น ที่ เจ้าพระยา ชรรมา.
 ครัตติ เอหา นายทอง อิน ข้าหวอง เดิม เมือง พิษณุโลก เป็น พระยา เสดนาหาภุช
 งาม งาม มหาเด็ก. แล้วตั้ง แต่ง ข้า ราชการ ผู้ใหญ่ ผู้ช่วย ทั้งปวง ครบ
 ตาม ตำแหน่ง ในพระราชวัง หน้า ทั้งสิ้น. อนึ่ง หม่อม เรือง ชาว เมือง ชลบุรี
 ข้าหวอง เดิม มี ความ ชอบใน พระองค์ มาแต่ก่อน เป็น อัน มาก เป็น คน
 สนิท เหมือน เป็น เชื้อ พระวงษ์ ไปรต ตั้ง เป็น เจ้า ราชินิกุล ให้ ชื่อ เจ้าบำเรอ
 ภุช ภายหลังไปรตให้มี อิศริยยศ ต่าง กรม เป็นกรมขุน สุนทร ภุชเบศร์.

ทั้ง ตำแหน่ง พระราชาคณะ

ใน มี ขาน จิตวาศก นั้น พระบาท ส้มเต๋จ พระเจ้า อยู่ หัว ทรง พระราช
 คำริห์ว่า ฝ่าย ข้าง อาณาจักร ได้ ตั้ง แต่ง ข้าราชการ ตาม ตำแหน่ง เสรีจ แล้ว
 ควร จะ จิต การ ข้าง ฝ่ายพุทธ จักร ทำนุบำรุง พระ พุทธศาสนา ซึ่ง เสื่อม ทรุด
 เสรีจ หมอง นั้น ให้วัดมหารุ่งเรือง สืบไป จึง ดำรัส ให้ ตั้ง พระวันรัต (ทอง
 อยู่) กับ พระรัตน มุนี (แก้ว) ออกเป็น ขาว วาศ ดำรัสว่า เป็น คนอาสัจ สอดุด
 ทำให้ เสีย แผ่นดิน และ ไปรต ตั้ง นายแก้ว รัตนมุนี เป็น พระ อาตถกษณ์ ตาม
 เดิม ให้ เป็น ผู้ ขาน พระนาม พระองค์ เจ้า ต่าง กรม แต่ นาย ทอง อยู่
 วันรัต นั้น ส้มเต๋จ พระเจ้า อยู่ หัว กรม พระราชวัง บวร สถาน มงคล ลง พระ
 อาชญา แล้ว จะ ให้ ประหาร ชีวิต เสีย ด้วย มี ความ ผิด แก่ พระองค์ มาแต่
 ก่อน มี พระ มรณ ราชโองการ ขอ ชีวิต ได้ แล้ว ไปรต ให้เป็น หอง อินุสิท

พิทักษ์ อยู่ในกรมมหาดไทย ดำรัสให้ สมเด็จพระสังฆราช พระพุทธ
 จารย์ พระพิมลธรรม ซึ่งเจ้ากรุงธนบุรีให้ลงโทษถอดเสียดจากพระ
 ราชาคณะ เพราะไม่ยอมถวายบังคมนั้น โปรดให้คงที่สมณถานันดรศักดิ์
 ดังเก่า ให้คืนไปอยู่ครองพระอารามตามเดิม พระบาทสมเด็จพระ
 เจ้าอยู่หัว และกรมพระราชวังบวรสถานมงคลดำรัสสรรเสริญว่า พระผู้เป็นเจ้า
 ทั้งสามพระองค์นี้ มีศันดานดีดีย์ชื่อมันคง ดำรงรักษาพระพุทธศาสนาโดยแท้
 มิได้หาโดยแก่ว่างกายและชีวิต ควรเป็นที่นับถือไว้ว่า นบเคารพสักการ
 บูชา แม้มีข้อสงสัยสิ่งใดในพระบาทไปภายหน้า จะให้ประชุมพระ
 ราชาคณะได้ถาม ถ้าพระผู้เป็นเจ้าทั้งสามว่าอย่างไรแล้ว พระราชา
 คณะอื่นๆจะว่าอย่างไรไป ก็คงจะเชื่อถ้อยคำพระผู้เป็นเจ้าทั้งสาม
 ซึ่งจะเชื่อถ้อยฟังความตามพระราชาคณะอื่นๆที่เป็นพวกมากนั้นหามิได้
 ด้วยเห็นใจเสียครั้งนี้แล้ว แล้วโปรดให้พระสังฆวัดบางว่าใหญ่และ
 วัดโพธารามเข้ามารับบิณฑบาตในพระราชวังทั้งสองพระอาราม ให้
 ผลัดเวรกันวัดละเจ็ดวันเป็นนิจกาล แล้วให้เรือคำหนักทองของเจ้า
 กรุงธนบุรีนั้น ไปปลุกเป็นกุฏิถวายสมเด็จพระสังฆราชวัดบางว่าใหญ่
 แล้วดำรัสว่า พระสังฆราช (ขึ้น) วัดหงษ์ ซึ่งเจ้ากรุงธนบุรีตั้งขึ้นใหม่นี้
 ก็เป็นพวกฮาล้างต่อพลอยพลอยว่าตามนายแก้วนายทองอยู่ไป มิได้
 เป็นต้นเหตุ แต่รู้พระไตรปิฎกมากเสียตายอยู่ อย่าให้ตั้งเสียเลย
 และที่พระวันรัตนั้นวางอยู่หาตัวมิได้ จึงโปรดตั้งให้เป็นพระธรรมราชา
 มุนีว่าที่พระวันรัต อนึ่งพระราชาคณะทั้งปวงนั้นก็ว่าตามกันไป
 ด้วยกลัวพระราชอาชญา ทรงพระกรุณาให้ยกโทษเสียทั้งสิ้น.

แต่ที่พระธรรมโคตมนั้น ต้องกับนาม พระสังกัจจายน์ เจ้า จึงดำรัสให้แปลง
 นามเสียใหม่ โปรดให้ พระเทพกระวี เตือน ขึ้น เป็น ที่ พระธรรมอุดม.
 ให้ พระธรรมโฆษาวัต ปากน้ำ เป็น พระเทพกระวี. ให้มหาเถรเจ้า
 เขก วัด บาง ว้าใหญ่ เป็น พระพุทธโฆษาจารย์. ให้มหาเถรเจ้า
 เต็ม วัด บาง ว้าใหญ่ เป็น พระเทพมุนี. ให้มหาเถรเจ้า
 วัดโพธาราม เป็น พระญาณสิทธิ์. อนึ่ง ที่ พระอุปาลี นั้น ก็ต้องกับนาม
 พระอรหันต์ จึงดำรัสให้แปลง นามเสียใหม่ ให้มหาเถรเจ้า
 เต็มเป็น พระวินัยรักชิต แทน ที่ พระอุปาลี. และ พระพุทธมาจารย์ วัด
 บาง ว้าใหญ่ นั้น ข้าราชการ ดง ก็ตั้งแก่ มรณภาพ ทรง พระกรุณาให้
 กระทำฌาปนกิจแล้ว ให้นิมนต์ พระเทพมุนีไป อยู่ ครอง อาราม วัด บาง ว้า
 ใหญ่แทน. จึงโปรดให้ พระพรหมมุนี วัด บาง ว้าใหญ่ เตือน ที่ เป็น พระ
 พุทธมาจารย์. โปรดให้มหาเถรเจ้า เขก วัด หงษ์ เป็น พระนิกรม มุนี
 ไป ครอง วัดนาคว. แล้วโปรดให้ พระครูเทพสิทธิเทพาธิบดี เป็น พระครู
 ศรีสุนทรภักชวินิตกร เป็น ตำแหน่ง คู่ สวด ไน ส้ม เต็ม พระสังฆราชไป อยู่ วัด
 กลาง. แล้วโปรดให้ นิมนต์ พระอาจารย์วัด ท่า หอย คดของ ตะเคียน แหวง
 กรุงเก่า มา อยู่ วัด ตะบับ ให้เป็น พระญาณสังวรเถร. ให้ พระอาจารย์
 ศรี วัด ส้ม อร่าม เป็น พระปัญญาวิสารเถร. ให้ พระญาณไตรโลก
 วัดเตี้ยบ เตือน ที่ เป็น พระพรหมมุนี. อนึ่ง หลวง ธรรมรักษา เจ้ากรม
 สังฆการี ขวา ซึ่ง เป็น พระพิฆเนศวร กำนัน นั้น ต้อง สึก ครองแผ่นดิน
 กรุงธนบุรี ว่า ต้อง อธิกรณ์ อทินนาทาน ทรง แคลง อยู่ จึงให้พิจารณา
 ได้เสียคูปใหม่ ก็ บริสุทธิ อยู่ หาขาด สึก ขาบทไม่ จึง ทรง พระกรุณา
 โปรด ให้ กัด บวช เข้าใหม่ ให้ เป็น พระญาณไตรโลก อยู่ วัด สักก.

โปรดให้มหา มี ปากแดง เปรียญเอก วัดคอก กระบือ เปน พระโพธิวงษ์
 หนึ่ง พระราชาคณะ ฝ่าย รามัญ นั้น ยัง หาดวัดได้ จึง ทรงพระกรุณาให้
 จัดหา พระมหาเถร ฝ่าย รามัญซึ่ง รู้พระวินัย ปริยัติ ได้ ๓ รูป ทรงตั้งเป้น
 พระมหาสุเมธอาจารย์ องค์หนึ่ง พระไตร ศรณะ รัช องค์หนึ่ง พระสุเมธน้อย
 องค์หนึ่ง เมื่อสมเด็จพระอนุชาธิราชกรมพระราชวังบวรสถานมงคลทรงสร้าง
 วัดของบุขี้ใหม่ โปรดให้ พระสังฆรามัญ มาอยู่ วัด คองปู และให้ พระมหา
 สุเมธอาจารย์ เปน เจ้าอาวาส พระไตร ศรณะ รัช นั้น มี พระราช โองการ
 ให้ ไป อยู่ วัดบางหวดง เปน เจ้า คณะ รามัญในแขวง เมือง นครบุรี และสาม โศก-
 พระสุเมธ น้อย นั้นโปรดให้ ครอง วัด บาง ยี่ เวี ใน

หนึ่ง ตำรับว่า วัดแจ้ง วัด ท้าย ตลาด ทั้ง ๒ พระอาราม นี้ แต่ ก่อน
 เปน วัด ภายใน พระราชวังไม่มี พระสงฆ์ อยู่ จึง ทรง พระ กรุณาให้ สร้าง
 กุฏิ เสนาคัน สงฆ์ ทั้ง ๒ อาราม แล้วโปรด ให้ นิมนต์ พระเทพโมฬี วัดพลับ
 กับ พระสังฆอัน ดับ มา อยู่ ณ วัดท้าย ตลาด แล้วโปรด ให้ พระ ปลัด สมเด็จ
 พระสังฆราช เปนพระ โพธิวงษาจารย์ โปรดให้ พระครู เมฆังกร เปน พระศรี
 สมโพธิ ให้ นิมนต์ พระราชา คณะ ทั้ง ๒ องค์ กับ พระ สังฆอัน ดับ มา
 จาก วัด บาง ว่าใหญ่ ตั้ง มาอยู่ ณ วัดแจ้ง ให้ มี พระสังฆ ษัน ทั้ง ๒
 พระ อาราม

หนึ่ง เมื่อ ครั้ง แผ่นดิน พระเจ้า กรุง นครบุรี นั้น พระ สังฆ ราชาคณะ
 ถานานุกรม และเปรียญ ได้รับ พระ ราชทาน เมีย หวัดเหมือน กับ ข้า ราชการ
 ทรง พระราช ตำริห์ เห็น ว่า ไม่สมควร จึง ทรง พระ กรุณา โปรด ให้ พระ
 ราชทาน นิตยภัตร เปน ราย เดือน สิบมา มีได้ ชาต

พงษาวดารเขมร

• ตั้งแต่ครั้งกรุงธนบุรีจนนักองค์เองเข้ามาอยู่ กรุงเทพฯ ฯ

ฝ่าย ข้าง กัมพูชา ประเทศ นัก องค์ ตน ได้ ทรง ราช ตั้ง แต่ ปี ขาน สัมฤทธิ ศก จุติ ศักราช ๑๑๒๐ มี นาม ว่า องค์ ส้ม เต็จ พระนารายณ์ ราชาริราชรามาริบัติ อยู่ มา เกิด จิอาท กับ นัก องค์ โนน ซึ่ง มี นาม ว่า พระราม ราชา ซึ่ง เป็น ญาติ วงษ์ ร่วม ไป ยีกา เดียว กัน จะ จับ พระ ราม ราชา ซ้ำ เสีย พระ ราม ราชา สู้ ไม่ได้ จึง หนี เข้า มา พัง เจ้า กรุง ธนบุรี

ใน มี ฤดู เอกศก จุติ ศักราช ๑๑๓๓ เจ้า กรุง ธนบุรี มี ศุภ อักษร ไป ถึง ส้ม เต็จ พระ นารายณ์ ราชา เจ้า กรุง กัมพูชา ว่า กรุง ศรี อโยธยา ได้ ตั้ง ขึ้น ใหม่ ปราม ปราม บ้าน เมือง เรียบ ร้อย เหมือน แต่ ก่อน แล้ว ให้ ส้ม เต็จ พระ นารายณ์ ราชา จัด ต้น ไม้ ทองเงิน เครื่อง ราชบรรณาการ เข้า มา ถวาย เหมือน ครั้ง กรุง ศรี อโยธยา เก่า เจ้า กรุง กัมพูชา มี ศุภ อักษร ตอบ เข้า มา ว่า ไม่ ไร เชื้อ เจ้า นาย เก่า ไม่ ยอม เป็น เมือง ขึ้น เจ้า กรุง ธนบุรี ทรง ขัด เคือง จึง ดำรัส สั่ง ให้ จัด กอง ทัพ พระ บาท ส้ม เต็จ พระ เจ้า อยู่ หัว แต่ ยัง ดำรง พระ ยศ เป็น พระยา อภัยรัตนฤทธิ กับ ส้ม เต็จ พระอนุชาธิราช แต่ ยัง ดำรง พระ ยศ เป็น พระยา อนุชิต ราชา เป็น แม่ ทัพ ๑ พานัก องค์ โนน ซึ่ง เป็น พระ ราม ราชา ไป ด้อย ใน กอง ทัพ พระยา โภษา (ถ้าย) เป็น แม่ ทัพ อีก ทัพ ๑ ยก ออก ไป ตี ได้ เมือง นคร เสียม ราฐ และ เมือง พระ ตะ บอง ส้ม เต็จ พระนารายณ์ ราชา แต่ง ให้ พระ ยากระตา โหม (บาง) เป็น แม่ ทัพ ออก มา ต่ อสู ก็ สู้ กอง ทัพ กรุง ธนบุรี ไม่ ได้ พระยา กระตา โหม (บาง) ตาย ใน ที่ รบ ไพร่ พล ก็ แดก กระจัด กระจาย ไป กอง ทัพ ไทย จะ ยก ตาม ลง ไป พอ ได้ ชาว เก่า

ถือ ออกไป ถึง กองทัพว่าเจ้ากรุงธนบุรี ไปสิ้น พระชนม์ที่เมือง นครศรีธรรม
ราช กองทัพไทย ก็ยกกลับเข้า มากรุง ธนบุรี

ครั้น มี เกาะ ตริศกจุดศักราช ๑๑๓๓ นัก พระโศกิต เป็นใหญ่ ในเมือง
เป็ยม มีคุณ แก่ ส้มเตี๊ยะ พระนารายณ์ ราชอา แต่ ยัง ชื่อ นัก องค์ ตน มา แต่ ก่อน
นัก องค์ ตน ยอม เป็น บุตร เตี๊ยะ ครั้น นัก องค์ ตน มีไชย ชะนะ พระ ราม
ราชา ได้ เป็น ใหญ่ แต่ ผู้ เตี๊ยะแล้ว นัก พระ โศกิต ก็ มีความ กำ เริบ
เกณฑ์ ไพร่ พล ใน แขวง เมือง มิน ทาย มาศ และเมือง กรัง เป็น กองทัพ มาตีเมือง
ครวต เมืองจันทบุรี กวาด ต้อน เขาครอบครวไป เป็นอัน มาก เจ้ากรุง
ธนบุรี ทรง พระ พิโรธ จึง ดำรัส ให้ จัด กองทัพ บก พระบาท ส้มเตี๊ยะ
พระเจ้า ชัย หั้ว เวदानัน ดำรง พระยศ เป็น เจ้า พระยา จักรี ได้ เป็น แม่ทัพยกไป
ทาง เมือง ปาจิณบุรี พา นัก องค์ โนน พระ ราม ราชา ไป ด้วย ใน กองทัพ.
ส่วน กองทัพ เวื่อน นั้น เจ้า กรุง ธนบุรี เป็น จอม พล เตี๊ยะ ไป เอง ทัพ หลวง
ตี ได้ เมือง มิน ทาย มาศ แล้ว ยก ไป ตาม คตอง เต็ก ถึง เกาะ พนมเพ็ญ.
ฝ่าย กองทัพ เจ้า พระยา จักรี ตี ได้ เมือง พระ ตะบอง เมือง โพรตต์ว และเมือง
บริบูรณ์แล้ว ก็ ยก ถ่วง ลงไป ตี ได้ เมือง มินทายเพ็ชร ส้มเตี๊ยะ พระ นารายณ์
ราชาสู้รบต้านทาน ไม่ได้ ก็พาครอบครวหนี ไป เมือง ญวน เจ้าพระยา
จักรี ก็ ยก กองทัพ ไป ตี ได้ เมือง นาพนม อีกเมือง ๓ แล้ว ก็ มา สัม ทบ ทัพ
หลวง ที่ เกาะ พนมเพ็ญ

ครั้ง นั้น ครั้น กองทัพ ไทย เด็ก กลับ มา ส้มเตี๊ยะ พระ นารายณ์ ราชอา ก็
พา กองทัพ ญวน ขึ้น มา รักษา เมือง ดังเก่า เจ้าพระยา จักรี เติ่น ทัพกลับ
มา กวาง ทาง ทราบว่า ญวน ขึ้น มาช่วย เขมร ก็ กวาด ต้อน ครอบ ครว เมือง
บาราย เมือง โพรตต์ว และจับ ได้ ญวน นาง เขมร คือ พระยายมราช ชื่อ ควร

พระยาราชน เตะชื่อมุ พระยา ไกร ชื่อ ดาย พระยาแล่น ท้อง ฟ้า ชื่อ ดาย
 รวมกับ ครอบครวั ที่ ได้ ใน ครั้ง นั้น หมื่น เคษ ส่ง เข้า มา กรุง ธนบุรี แล้ว ยึด
 เขา เมือง พระ ตะบอง เมือง นคร เสียม ราฐ รักษา ไว้ ครอบครวั เขมร
 ที่ เข้า มา ครั้ง นั้น เจ้า กรุง ธนบุรี โปรด ให้ ไป ตั้ง บ้าน เรือน อยู่ เมือง ราชบุรี
 ส่วน พระ ราม ราชา นั้น เจ้า กรุง ธนบุรี ให้ ตั้ง อยู่ ณ เมือง กำ ปอด และ
 ให้ กอง ทักษิ ไทย อยู่ ด้วย กอง ๓ และ ทรง ตั้ง พระยา พิพิช ผู้ ช่วย ราช การ
 ไน กรม ทำ ให้ เป็น พระยา ราชา เสริม ฐิติ ว่า ราช การ เมือง บัน ทาย มาศ ภาย
 หลัง ทรง พระ คำ ริห เห็น ว่า เมือง บัน ทาย มาศ อยู่ ต่อ แหตม นัก จะ รักษา ได้ ไม่ ได้
 จึง มี ทรา ให้ หา พระ ยาราชา เสริม ฐิติ กลับ เข้า มา กรุง เทพ ๓ ทรง รักษา ไว้
 แต่ เมือง กำ ปอด เมือง พระ ตะบอง และ เมือง นคร เสียม ราฐ ๓ เมือง
 ครั้น มี มโหระทึก ศึก กุศักราช ๓๓๓๔ สมเด็จ พระ นารายณ์ ราชา
 ก็ กลับ ขึ้น มา บ้าน เมือง ตั้ง อยู่ แพรก ปัก ปรีศ เจ้า เวียง ตนาม ก็ ให้ อง เมา ยอ
 กุม ไพร่ พด ขึ้น มา อยู่ ด้วย ใน ครั้ง นั้น พอ เกิด อด อด ขึ้น ใน เมือง ญวน
 สมเด็จ พระ นารายณ์ ราชา จึง คำ ริห ว่า ที่ เมือง เว้ ก็ เกิด หยุก หยิก อยู่ แล้ว
 ไทย ก็ ยึด เขา เมือง บัน ทาย มาศ เมือง กำ ปอด เมือง พระ ตะบอง และ เมือง นคร
 เสียม ราฐ ไว้ จะ ไม่ อ่อน น้อม เดียว จะ ขึ้น อยู่ กับ ญวน ฝ่าย เดียว ก็ ไม่ เปน
 คู่ ข จึง ให้ พระ องค์ แก้ว ชื่อ ตัง เข้า มา หา แม่ ทักษิ ไทย ที่ เมือง พระ ตะบอง
 ขอ เด็ก การ รบ เดียว เขมร จะ ยอม เปน เมือง ประเทศ ราช ขึ้น ตาม เติม
 แม่ ทักษิ ไทย ก็ ส่ง พระ องค์ แก้ว เข้า มา กรุง ธนบุรี กราบ ทูล ประ พุติ เหตุ
 ทรง ทราบ แล้ว คำ ริห ว่า ความ เรือง นี้ ไม่ จริง ให้ เสา ตั้ว พระ องค์ แก้ว
 ไป จำ กุก ไว้ ภาย หลัง พระ องค์ แก้ว ทำ เรือง รว ให้ มุขมนตรี กราบ บัง

คม ทูลพระกรุณาว่า ได้รับ พระราชอาชญาจำมา นานแล้ว ซึ่งจะคิด
 คาร ทรยศ อย่างหนึ่ง อย่างใด นั้น หามิได้ ถ้าทรงส่งไต่ยอยู่ ขอให้มิศุภ
 ฤกษ์ร ออกไป ให้ส่ง มารดาบุตรภรรยา ครอบ ครว เข้ามาไว้ ณกรุง เทพ มหา
 นคร จะขอทำราชการ นตอง พระเดช พระคุณ อยู่ใน กรุง เทพ ฯ ไม่คิด
 คตัม ออกไป เมืองเขมร แล้ว เจ้ากรุง ชนบุรี ทรงพระกรุณาให้ ถอด พระ
 องค์แก้ว ออกทำราชการ อยู่ที่ กรุง เทพ ฯ

อุตุ ศักราช ๓๓๗ ปีมะแมลดับศก ส้มเต๋จ พระนารายณ์ดำริห์ว่า
 การที่รบพุ่งฆ่าฟันกันนี้ ก็เพราะ ^{ปรารถนา} ปรารถนา ส้มเต๋จ ถ้าจะนิ่งอยู่ตั้ง
 ราษฎรก็ไม่มีความสุข จึงประสม ท้าว พระยา พระเขมร ผู้ใหญ่ซึ่ง
 เปน ผู้เข้าใจ เหตุผล ใน ราชการ และ พระสังฆราช เปน ต้น แล้วชี้แจง
 ข้อเหตุว่า นักองค้ โนน ส้มเต๋จ พระราม ราชาก็มิใช่ผู้อื่น ตั้งอยู่ที่เมือง
 กำปอด ไกลเคียงกับเมืองเรานัก ถ้าจะยกทัพไปจับกุม เขาตัว มา
 ความ ทราบ ถึง พระเจ้า กรุง ชนบุรี ๆ ก็จะทำ พระพิโรธ เกิดการ คึกใหญ่
 ขึ้นอีก ถ้าจะนิ่งเสีย นักองค้ โนน ก็จะมาทำแก่เราต่าง ๆ เรารักษา
 ตัวยาก ถ้าเราไปเชิญ นักองค้ โนน มาว่า กล่าว ปรานี่ ปรานอม ยอม ให้
 เปน ทรง ราช ตัวเราจะขอ ออกเป็น แต่อุปโยราช ก็เห็นว่า จะได้ ^{ความ} ความ
 ไปจนสิ้นชีวิต พระสังฆราชและมุขมนตรี เห็นชอบด้วย ตาม กระแส ดำริห์
 จึงให้ พระสังฆราช พระมหาพรหม มุณี กับ พระยา พระเขมร ชุน นาง มี ชื่อ
 ถือหนึ่งตั้ง มาเชิญ พระราม ราชาก็ที่เมือง กำปอด พระราม ราชาก็
 ไปด้วยพระสังฆราช พระพรหม มุณี แต่ก็มีศุภ ฤกษ์ร เข้า มา กราบ ทูลเจ้า
 กรุง ชนบุรี ๆ ได้ทรง ทราบแล้ว ก็ทรง พระ โสมนัส ให้ ข้าราชการ ออกไป
 เชิญ นักองค้ โนน เปน ส้มเต๋จ พระราม ราชาก็ราช บรม บพิตร ฝ่ายนักองค้

คน ซึ่ง เป็นสมเด็จพระนารายณ์ราชาเจ้ากรุงกัมพูชาเก่าก็ตกลงเป็นพระมหาอุปราชา แบ่งบรรดาขุนนางสำหรับที่ทรงราชถวายสมเด็จพระนารายณ์ราชา ขุนนางสำหรับที่อุปราชก็แบ่งไปให้พระมหาอุปราช เอาแต่ขุนนางสำหรับที่อุปราชนั้นไว้ใช้สอย สมเด็จพระนารายณ์ราชานั้น ทรงราชมาแต่ปีชานสัมฤทธิศก มาถึงปีมะแมดับศกได้ ๑๘ ปี ชนอายุ ๓๗ ปี.

จุลศักราช ๑๓๓๘ ปีวอกกัฐศก ญวนโกเซินเป็นขบถรบกับเจ้าเวียดนามแล้วมาตีเมืองไซ่ง่อน เจ้าเมืองไซ่ง่อนให้มาขอไพร่พลเสบียงอาหารไปช่วยรบโกเซิน สมเด็จพระนารายณ์ราชาตอบไปว่า เขมรไม่ได้ขึ้นแก่ญวนแล้วไม่ยอมให้ เจ้าเมืองไซ่ง่อนโกรธจึงให้ยกกองทัพมารบ เอาไซ่ง่อนไม่ได้ ก็ให้ยกกลับไปเมืองไซ่ง่อน.

ครั้นมาถึงปีระกานพศกจุลศักราช ๑๓๓๘ ปี พระยาวิบุตยราช ชื่อชุกิต จะเอาราชสมบัติให้แก่พระมหาอุปราช ๆ ไม่ยอม จึงกลับไปทูลสมเด็จพระนารายณ์ราชาว่า พระมหาอุปราชคิดขบถ สมเด็จพระนารายณ์ราชาไม่ทันพิเคราะห์ เชื่อว่าเป็นความจริง จึงให้พระยาวิบุตยราชไปคิดฆ่าพระมหาอุปราช พระยาวิบุตยราชจึงให้พระยาศรีธรรมราชไปตอบฆ่าพระมหาอุปราชเสีย พระมหาอุปราชชนอายุได้ ๒๒ ปี ฝ่ายพระมหาอุปราชออกจากที่ทรงราชได้ ๒ ปีก็ป่วย ครั้นแจ้งว่ามีผู้ตอบฆ่าพระมหาอุปราชอนชาเสียแล้ว ก็มีความโทมนัสเป็นอันมาก โรคที่ป่วยอยู่ก็กำเริบขึ้น ถึงแก่พิราลัยในเดือนยี่ข้างแรมปีระกานพศกนั้น ชนอายุได้ ๓๘ ปี มีธิดา ๓ องค์ ชื่อหน้าองค์เม่น ๓ หน้าองค์อี ๓ หน้าองค์เภา ๓ โอรสชื่อหน้าองค์เอง เกิดเมื่อปีมเสงเบ็ญจศกจุลศักราช ๑๓๓๕ องค์ ๓

ครั้นเดือน อ้าย มี จอ สัม ฤทธิศักดิ์ จุดศักราช ๑๑๕๐ เจ้า พระยา สุรัสวดี
 พิษณุวาธิราช ยกทัพกรุงธนบุรี ออกไปหมิ่นหนึ่ง ถึงเมืองบันทายเพ็ชร
 แจ้งความแก่ สัมเด็จพระรามาธิบดี ว่า จะขึ้นไปตีเมือง ดาว ตามตำแม่ น้ำ โขง
 คตอด ไป ถึง เมืองเวียงจันทน์ ขอไพร่พลหมิ่นหนึ่ง กับเสบียงอาหารด้วย
 สัมเด็จพระรามาธิบดี ให้เกณฑ์ข้าคนเมือง กระพงสว่าง เมือง ศรี สุนทร
 เมือง ตะบองตะมุมน รวมได้คนหมิ่นหนึ่ง เจ้า พระยาสุรัสวดี พิษณุวาธิราช
 ยกทัพเรือ ไปทางเมือง ทะเลชุม ถึงเมือง สัมบุค สัมบุรณ ฝ่าย สัมเด็จพระ
 รามาธิบดี ให้พระยาพระคลัง ชื่อธรรม ไปตั้งกองตั้งเจ้าสาร ตั้งกองทัพอยู่ที่
 เมืองกระพงชุม เมืองกระพงสว่าง เขียนตีเร้วรัดให้ตีเข้าทั้งผู้ชาย
 ผู้หญิง ต่างคนผิวไปทัพเมื่อก่อนตั้งเจ้า ราชครู ได้ความเดือดร้อนนัก
 พวกเขมรที่ไปทัพแจ้งดังนั้น ก็หนีมาหาครอบครัวเป็นอันมาก สัมเด็จพระ
 รามาธิบดี ได้ทราบข่าว เขมรหนีตาทัพกลับมา ก็แต่งให้ข้าหลวง
 เทียวจับตัวมาทำโทษ ราชครูก็คุมกันเข้าจับข้าหลวงกับพระยาพระ
 คลังฆ่าเสีย แล้ว สัมเด็จพระรามาธิบดีให้ไปเอาตัวพระยาเดโชชื่อแทน
 พระยาแสนทอง พ้าชัยเปียง พระยามนตรีเส็นหาชื่อโส ซึ่งหนีตาทัพนั้น
 มาเมืองบันทายเพ็ชร ให้ฆ่าพระยามนตรีเส็นหาเสีย แต่พระยาแสน
 ทองพ้าน้องพระยาเดโชนั้นให้เขียน ๕๐ ที่ ถอดเสียจากที่ พระยาเดโช
 นั้นให้คงที่อยู่ตามเดิม แล้วให้คืนไปอยู่เมืองกระพงสว่างดังเก่า
 ในจุดศักราช ๑๑๕๓ มีกุนเซกศักดิ์ พระยาเดโช (แทน) พระยาแสนทองพ้า
 พ้าน้อง อพยพครอบครัวหนีไปอยู่แดนเมืองญวน กองทัพ สัมเด็จพระเจ้า
 พระยามหากษัตริย์ศึกแดเจ้า พระยาสุรัสวดี พิษณุวาธิราช ตีเมืองถ้ำช้างได้

แล้ว ให้เก็บทรัพย์สิ่งของเป็นใหญ่ น้อย ครอบครว้ เข้า มา ณ เมือง พัน
 พร้าอ แล้ว ให้ทัพเมือง หลวง พระบาง ไปตี เมืองทันต์ ญวน เรียกว่า
 เมืองซื่อ หัง เมืองม่วย สองเมืองนี้ เป็นดาวทรงดำ อยู่ริมเขตรแดนเมือง
 ญวน ได้ครอบครว้ ดาวทรงดำมาเป็นอันมาก พาครอบครว้ ดาวเวียง
 ดาวทรงดำ ลงมาถึงกรุง ในเดือนยี่ มีกุนเฮกศกนั้น ดาวทรงดำนั้น
 โปรดให้ไปตั้งบ้านเรือน อยู่เมืองเพชรบุรี ดาวเวียง ดาวหัวเมือง ฟากของ
 ควัน ออก ก็โปรดให้ไปตั้งบ้านเรือน อยู่เมือง สระบุรีบ้าง เมืองราชบุรี บ้าง
 ตามหัวเมือง ควัน ตกบ้าง อยู่เมือง จันทบุรีบ้าง ก็มีเชื้อสายมาจนทุกวันนี้.

ฝ่ายที่เมืองเขมร สมเด็จพระรามาธิบดี จึงให้พ้า ทะทะหะ ชื่อ มุคุม พวก
 พดไปจับพระยาเดโช (แทน) พระยาแสน ท้องพ้า ครั้น พ้า ทะทะหะ (มู)
 ไปพบพระยาเดโช พระยาแสน ท้องพ้า ก็พูดปลุกเสกหาวิธีกัน ว่า เมื่อครั้ง
 ก่อนเรา คิดราชการ เขาแผ่นดิน ถวาย สมเด็จพระนารายณ์ ราชชา ได้ยัง สม
 เสด็จพระรามาธิบดี ถูกถูกขึ้นที่ ออกไม่เป็นอันคลาย พวกเราจับตัวได้ ได้
 กรงไว้ แล้วมีผู้คิดกรง พาหนีไปได้ แลพญาบาทเราอยู่ จะทำราชการ
 ไปด้วยก็คงจะ พาดฆ่าเรา เสียวันหนึ่ง ครั้น คิดพร้อมใจกัน แล้วก็
 เกณฑ์ไพร่ตั้งค่ายรายทัพ ถาดตระเวนมาถึงเมือง เบียมแสน สมเด็จพระ
 พระรามาธิบดี ได้ทราบ ว่า พ้า ทะทะหะ ไปร่วมคิดด้วยพระยาเดโชเป็นชอบ
 ก็ยกไพร่พดไปต่อสู้รบด้วย พวกชนบท ฝ่ายพระยาวิบูลยราช (ซู่) ซึ่ง
 รักษาเมืองบันทายเพชรอยู่ นั้น กลับคิดชอบ ใช้ให้พระยาราชบุรินทร์ หลง
 ไปหาองเจ้ากุน ขก กองทัพญวน กับทัพพระยาฮาติคยวงษา ชื่อ ถอดเจ้า
 เมืองป่าสัก ยกขึ้นมาเมืองพนมเพ็ญจะ รอยจ้งวา พระยาวิบูลยราช
 นำกองทัพมาถึงเมืองบันทายเพชร เชิญนักองค์เอง บุคร นักองค์คณ

สมเด็จพระนารายณ์ราชาชนมายุได้ ๗ ขวบ กับเจ้าหญิงห้าองค์ตั้งเรือแ่งไอล้วนขึ้น ไปเก็บเอาพระราชทรัพย์และจับเอาบุตรสมเด็จพระนารายณ์ราชาตั้งองค์ชำเลี้ย เอาไฟเผาณเทียรสถานใหม่ขึ้น ฝ่ายพรรคพวกของสมเด็จพระนารายณ์ราชาหนีไปทุกสมเด็จพระนารายณ์ราชาที่เมืองระยอง ทราบความแล้วสมเด็จพระนารายณ์ราชาออกทัพกลับมาถึงเมืองระยอง พบท้าวบุญเรืองเขมรอยู่แพร่ป่า พัง สมเด็จพระนารายณ์ราชาสู้ไม่ได้ หนีขึ้นบกทั้งเรือเลี้ยไปอยู่เมืองพนมกำแหง กองท้าวบุญเรืองทัพเขมรก็ตามไปจับตัวได้ใส่กรง ถ่วงน้ำเลี้ยที่บึงขยงเมื่อเดือนตุลาคม เอกคึกนั้น สมเด็จพระนารายณ์ราชาได้ทรงราชมาแต่พระแม่สุปคคักได้ ๕ ปี ชนมายุได้ ๔๐ ปี.

ครั้งนั้น พ้าทะทะหะ (ม) ตั้งตัวขึ้นเป็นสมเด็จพระนารายณ์ราชา บพิตรให้พระยาศรีจักรณชื้อปก ซึ่งเป็นผู้เลี้ยงนิกองค์เอง ขึ้นเป็นพระยาวังพระยาวิบูลยราช(ช) เป็นพระยากระต่าโหม พระยาแล่นทอง พ้า(เปียง) เป็นพระยาจักรี สมเด็จพระนารายณ์ราชาทำนุบำรุงพระองค์เองว่าราชการแผ่นดินอยู่ ฝ่ายพระยายมราชชื้อแบน เป็นข้าเก่าของสมเด็จพระนารายณ์ราชา เป็นเพื่อนน้ำสวดกับพระยากระต่าโหม(ช) ๆ ช่วยคิดแก้ไขไว้จึงไม่ตาย สมเด็จพระนารายณ์ราชาให้ไปอยู่กับพระยาเตโช ณเมืองระยอง ความที่เขมรเป็นชนบดจับสมเด็จพระนารายณ์ราชาชำเลี้ยนั้น ทราบถึงเจ้ากรุงธนบุรี ก็ทรงพระพิโรธ ทรงพระดำริที่ว่าพระยายมราช(แบน) ก็เป็นคนสนิทของสมเด็จพระนารายณ์ราชา ไม่ควรจึงเจ้านายให้เขาทำร้ายได้ จึงใช้ให้พระองค์แก้วเชิญศุภอักษรไปถึงสมเด็จพระนารายณ์ราชา ขอเอาตัวพระยายมราช(แบน) มาทำโทษที่กรุง สมเด็จพระนารายณ์ราชา มอบตัวพระยายมราช(แบน) ให้พระองค์แก้วเข้ามา ณกรุงแล้วรับสั่งให้เอาตัวไปจำคุกไว้ สมเด็จพระนารายณ์ราชา มหากระษัตริย์ศึก

ก็ทำนุบำรุง พระยามราช (แบน) ให้ได้อยู่ในคุก เปนสุข.

ตุลศักราช ๑๑๔๓ ปี ๒๒๓ ค่ำ ค่ำ เมื่อเดือน อ้าย นั้น เจ้า กรุง ชนบุรี
ได้ทราบข่าวว่า เชมร ไปฝาก ใฝ่ ขึ้น อยู่กับ ฉวน ตามเดิม จึงรับสั่ง ให้
พระเจ้า ลูก เเชอ กรม ขุน อินทร พิทักษ์ กับ ส้มเต๋จ เจ้า พระยามหากระษัตริย์
ศึก และเจ้า พระยา สุรัสวดี พิษณวาชิราช ยกไพร่พลสองหมื่น แยกไป
ตามทาง ส้มเต๋จ เจ้า พระยามหากระษัตริย์ศึก ขอเอา พระยามราช (แบน)
ไปด้วย ยกไปทางนครวัด พระเจ้า ลูก เเชอ กรม ขุน อินทร พิทักษ์
ยกไปทาง เมือง บัน ทาย เพ็ชร เจ้า พระยา สุรัสวดี พิษณวาชิราช นั้น ยก
ไปทาง เมือง กระ พง ส่วย ครั้ง นั้น ส้มเต๋จ พ้า ทะทะหะ วิตถาม ว่า กองทัพ
กรุง ชนบุรี ยก ออกไป ก็แต่ง ให้ คน ไป กวาด ครอบ ครัว ที่มี เรือ แต่
เมือง นคร วัด เมือง พระ ตะบอง เมือง ตะโอง เมือง กระ พง ส่วย
ให้มา อยู่เมือง บัน ทาย เพ็ชร ให้ พระยา เตโช (แทน) ตะเตรียมไพร่พล
เปน กองรักษา เมือง กระ พง ส่วย ฝ่าย ส้มเต๋จ พ้า ทะทะหะ เกณฑ์ ไพร่
พลตั้งค่าย รักษา กระ พง หลวง และ เข้ม ขำ นิด กับ ทำ เกวียน พระยา
กระ ตา โหม (ซุ) ยกทัพเรือ ไปทาง เมือง ทะเตกรม กวาด ครอบ ครัว เมือง
กะ แจะ เมือง ส้มบุก ส้มบุรณ ตั้งเรือ มา อยู่เกียน ส่วย แล้วขอ
กองทัพ ฉวน มา ช่วย รบ กองทัพ กรุง ชนบุรี ฝ่าย กองทัพ พระเจ้า ลูก เเชอ
กรม ขุน อินทร พิทักษ์ ยกมาทาง เมือง พระ ตะบอง เมือง ตะคร้อ
เมือง ชลุม เมือง ครอง เมือง บริบูรณ์ ราษฎร ตั้งเรือ หัน มาเมือง
พนมเพ็ญ ฝ่าย พระ องค์เอง หัน ไป อยู่ ที่ เกาะ เกิด พระยา กระตา โหม
(ซุ) ตั้งตัว ขึ้น เปน ส้มเต๋จ เจ้า พระยา ให้ พระยา วิบูลยราช ชื่อ ปา เปน
พระยา กระตา โหม ตั้งทัพ อยู่จะ ไรย จังวา ฝ่าย เจ้า พระยา สุรัสวดี พิษณวา

ชิราษ • ยก กองทัพ มาถึง เมือง กระพง ส่วย ที่ทัพ พระยาเตโช (แทน) แยกหนีเข้าป่าไป เจ้าพระยาสุรสีห์พิษณวา ชิราษ ยกทัพมาตั้งค่ายอยู่ที่เมืองเบียม ชัดของ ครั้น ณเดือนสี่ปี ๒๒๓๖ ตรีศกเจ้ากรุงธนบุรีได้เสียดพระจรีตเกิดจางจากขึ้นในกรุงธนบุรี จนพระยาสุรศักดิ์คุมพรรคพวกมาจับเอาออกจากราชสำนัก ความทราบถึงสมเด็จพระเจ้าพระยามหากระษัตริย์ศึก ก็ให้ยกกองทัพรีบรุดกดทัพมาก่อน เจ้าพระยาสุรสีห์พิษณวาชิราษ แต่พระเจ้าลูกเธอ กรมขุนอินทรพิทักษ์นั้นหารู้ว่าที่กรุงธนบุรีเกิดเหตุขึ้นไม่ สมเด็จพระเจ้าพระยามหากระษัตริย์ศึกยกเข้ามาถึงกรุงธนบุรี อาณาประชาราษฎร์ร้องทุกข์ต่าง ๆ ขอเชิญเสด็จให้ทรงชำระเสี้ยนเสี้ยน และเชิญเสด็จขึ้นครองนครองศิริราชสมบัติสืบต่อไป

สุดท้ายที่ชิราษ ๑๗๔๔ ปีชานจัตวา ศก สมเด็จพระเจ้าพระยามหากระษัตริย์ศึก ก็ได้เถลิงถวัลย์ราชสมบัติ ในครั้งนั้นพวกญวนไถ่เงินยกมาตีเมืองไซ่ง่อนของเชียงตุงให้มาขอกองทัพเขมรไปช่วย สมเด็จพระเจ้าพระยา (ม) สมเด็จพระเจ้าพระยา (ช) แต่งให้พระยากระดาโหม (ป) คุมคนห้าพันไปช่วยของเชียงตุง พระยากระดาโหม (ป) ตายในที่รบที่ทุ่งบัวยุง เสียไพร่พลเป็นอันมาก ของเชียงตุงก็หนีลงเรือเข้ามาในเขตแดนกรุงเทพฯ ครั้นเมื่อเดือนแปดปีชานนั้น สมเด็จพระเจ้าพระยา (ช) ซึ่งเป็นมิตรสหายน้ำสบกกับพระยายมราช (แบน) ที่อยู่กรุงเทพฯ มีหนังสือเข้ามาถึงพระยายมราช (แบน) ให้กราบทูตตาออกไปช่วยราชการ จะให้คิดเอาเมืองเขมรมาขึ้นกรุงตั้งเก่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ก็โปรดให้พระยายมราช (แบน) ออกไปตั้งเมืองพระตะบอง สมเด็จพระเจ้าพระยา (ช) ทราบแล้วมีความยินดี มารับพระยา

ยมราช (แบน) ไปเมือง มันทาย เพ็ชร คิด พร้อม ใจ กัน ยก ไป รบ ส้มเต๋จ ฟ้า
 ทะระหะ(ม) กับ พระยาจักรี (เปียง) ส้มเต๋จ ฟ้า ทะระหะ (ม) ลู๋ ไม่ ได้
 ก็ หนี ไป อยู่ เมือง ม้า ลัก พระยา อาทิตยวงษ์ ชื่อ ดวด เจ้า เมือง ม้า ลัก
 จับ ตัว ส้มเต๋จ ฟ้า ทะระหะ (ม) ลู๋ เข้า มา ให้ ส้มเต๋จ เจ้า พระยา (ซุ) พระยา
 ยมราช ก็ ฆ่า เสีย พระยาจักรี (เปียง) หนี ไป อยู่ ใน ม้า จับ ได้ ก็ ฆ่า เสีย
 เมื่อ เดือน สิบ เดือน ข้าง ขึ้น ครั้น ๓ เดือน สิบ เดือน แรม สิบ ห้า ค่ำ พระยา
 ยมราช (แบน) ก็ ครอบ ฆ่า ส้มเต๋จ เจ้า พระยา (ซุ) เสีย เพราะ ด้วย ว่า ทำร้าย เจ้า
 นาย ของ ตัว แล้ว ก็ ฆ่า ขุน นาง ที่ ทำร้าย ส้มเต๋จ พระรามราชา เจ้า ของ ตัว
 นี้ เสีย หหมด แล้ว พระยายมราช (แบน) ก็ ยก ตัว ขึ้น เป็น ผู้ว่า ที่ ฟ้า ทะระหะ
 แล้ว ตั้ง ขุน นาง พรรคพวก ของ ตัว ขึ้น เป็น ผู้ใหญ่ ผู้ช่วย เค็ม ตาม ตำแหน่ง
 จึง ให้ พระยาจักรี (แกบ) ไป จับ พระยาเตโช (แทน) ที่ เมือง กระพงผวย
 พระยาเตโช (แทน) หนี ไป เมือง จำปวง ฝ่าย พระยา มหาเทพ พระยา
 วรชุน กับ พวก แหกจาม เมือง ตะบองค่อม คิด กัษ ยก ทัพ เวื่อ มา เมือง
 พนมเพ็ญ จะ จับ พระยา ยมราช (แบน) พระยากระดาโหม (ปก) ฆ่า เสีย.
 พระยายมราช (แบน) พระยากระดาโหม (ปก) เห็น จะ คุ้ม มิ ได้ ไม่ ทน จะ
 ตระเตรียม ตัว ก็ พา พระท้าว ดอง นาง ซึ่ง เป็น ขนิษฐภคินี ของ ส้มเต๋จ พระ
 นารายณ์ราชา กับ พระเรียน ดำม นาง ซึ่ง เป็น บุตรี กับ นัก องค์ เอง ซึ่ง
 เป็น บุตรสาว ส้มเต๋จ พระนารายณ์ราชา ลง เรือ กวาด ดัก ครอบ ครว้ เขมร
 เข้า รัต มา ด้วย ประมาณ ห้าร้อย คน หนี เข้า มา ขึ้น ที่ เมือง พระ ตะบอง เข้า
 มา ณ กรุง เทพ มหา นคร ใน มี ขาน จัตุรงค์ นั้น ขณะ นาย นัก พระองค์ เอง ได้
 ๓๐ ปี แต่ นัก องค์ เอง มี วัย ถึง แก่ พิรา ไล่ย เสีย ยัง อยู่ แต่ พระ เรียน
 ดอง องค์ คือ นัก องค์ อี นัก องค์ เกา ส้มเต๋จ พระ อนุชา ธิราช เจ้า

กราบ ทูล ขอ ไป เบน พระ ส้ม เเขก ใน พระราชวัง บวร ทั้ง สอง ของ กั นัก
 พระ ของ กั เอง นั้น ส้ม เต็จ พระ เจ้า อยู่ หัว ทรง พระ กรุณา เที่ยง เป็น พระราช บุตร
 บุญ ชรรณ แล้ว โปรด ให้ ไป ตั้ง บ้าน เรือน อยู่ กับ พระ ท้าว สอง นาง และ พระ ยา
 กระตา โหม (ปก) พี่ เที่ยง ที่ ตำบลด คอก กระบือ เขมร เข้า รััด พวก ออก
 ยา แบน ออก ยา นวน นั้น ให้ ไป ตั้ง บ้าน เรือน อยู่ เห็น อดั ส้ม อร่าย
 พระ ยา ยมราช (แบน) นั้น โปรด ตั้ง เป็น เจ้า พระ ยา อภัย ภู เบศวร์ วิเศษ สงคราม
 ราม นรินทร มดี อภัย พิธิย ปรากรม พาท

พระราชทานคืน พระบางและให้เจ้านันทเสนไปครองเมืองล้านช้าง

ฝ่าย ข้าง มดาว ประเทศ นั้น เจ้าบุญ ด้วง พระเจ้า ด้าน ข้าง เก่า กตัม
 แต่ เมือง คำ เกิด มา ณ เมือง ล้านช้าง จับ พระยา โภ ซึ่ง อยู่ รัง เมือง นั้น
 ฆ่า เสีย แล้ว เข้า ตั้ง อยู่ ใน เมือง และ ท้าว เพี้ย ชุน นาง ซึ่ง ไม่ ยอม
 เข้า ด้วย นั้น ก็ หนี ลง มา ณ กรุง เทพมหานคร กราบ ทูล พระ กรุณา
 ให้ ทราบ พระบาท ส้ม เต็จ พระเจ้า อยู่ หัว จึง มี พระราช ดำริ ตั้ง โปรด ให้
 เจ้า นันทเสน ราชบุตร กตัม คืน ไป ครอง เมือง ล้าน ช้าง ดื้อ ไป แล้ว เจ้า
 นันทเสน กราบ ทูล ขอ พระบาง กตัม คืน ไป ด้วย ครั้น ขึ้น ไป ถึง เมือง
 มิได้ ฆ่า เจ้า บุญ ด้วง ผู้บิดา ก็ ถึง แก่ พิรา โดย แล้ว พระเจ้า ด้าน ข้าง
 ใหม่ กระทำ ฌาปนะ กิจ เสร็จ แล้ว ก็ บอก ดั่ง เจ้า อินทร์ เจ้ง พรหม
 และ เจ้า น้อย ทั้ง ปวง ลง มา ถวาย ทรง พระ กรุณา ให้ เที่ยง ได้ ทำ ราช
 การ ที่ กรุง.

ของเชียง ลือญวน เข้ามา พึ่ง พระบรม โพธิ สมภาร

ในปีชานจัตวาศก จตุศักราช ๓๑๕๔ ปีนี้นี้ ฝ่ายข้าง เมืองญวน
 ของไกอเซ็นเจ้าเมือง กุย ยิน ยก กองทัพ มา ตี เมือง ไผ่ซ่งอน ของ เชียง ลือ
 เจ้าเมือง ยก พด ทหาร ออก ต่อ รบ คำน ทาน มิได้ ก็ แยก ฉาน พาย หนี ทิ้ง
 เมือง เลี้ย พามารตาและบุตร ภรรยา และ ชุน นาง ส้มคั พรอค พวก ถง เรือ
 แล่น หนี มา ทาง ทะเล ขึ้น อาศัย รัย อยู่ ณ เกาะ กระบือ พระยา ชตบุรี พระ
 ระยอง ออกไป ตระเวน สัตต ถึง เกาะ กระบือ พบ ของ เชียง ลือ ๆ เต่า
 ความ ให้ พระยา ชตบุรี พระ ระยอง พังว่า ของ เชียง ลือ เป็น บุตร ของ กาง เวียง
 เป็น หลาน พระเจ้า แผ่นดิน ญวน บ้าน เมือง เลี้ย แก่ ข้าศึก หนี มา พระยา
 ชตบุรี พระ ระยอง รู้ ความ แล้ว จึง ชวน ของ เชียง ลือ ให้ เข้า มา กรุง
 ของ เชียง ลือ ยังมี ใจ จึง ว่า ของ เชียง ชุน ผู้ ฮาว หนี เข้า ไป พึ่ง พระบรม มี
 คน หนึ่ง แล้ว ท่าน ก็ ข้า เลี้ย พระยา ชตบุรี พระ ระยอง จึง
 บอก ว่า เดียว นี้ เบียด ยน แผ่นดิน ใหม่ พระบาท ส้มเตีจ บรม บพิตร พระ
 เจ้า อยู่ หัว ทรง พระ กรุณา โอบ อ้อม แก่ ไพร่ พ้า ข้า แผ่นดิน และ อาณา
 ประชา ราษฎร เป็น อัน มาก ไม่ คุร้าย เหมือน พระเจ้า แผ่นดิน ของ กั ก่อน
 ให้ ของ เชียง ลือ เข้า ไป พึ่ง พระเดช พระ คุณ อยู่ ณ กรุง เกิด เห็น จะ ทรง
 พระเมตตา ชุบ เลียง ของ เชียง ลือ ออก ของ เชียง ลือ ก็ ยอม ตัว เป็น บุตร
 เลียง พระยา ชตบุรี พระยา ชตบุรี จึง พา ของ เชียง ลือ เข้า มา แวะ พัก ที่ เมือง
 ชตบุรี แล้ว บอก เข้า มา ณ กรุง เทพ มหานคร โปรด ให้ มี ตรา
 ให้ พา ของ เชียง ลือ เข้า มา เผ่า พระยา ชตบุรี จึง พา ของ เชียง ลือ เข้า มา
 ถึง กรุง เมื่อ เดือน สี่ ข้าง ขึ้น ปีชานจัตวาศก จตุศักราช ๓๑๕๔ เมื่อ

ของเชียงต้อ เข้า มา ถึง กรุง เทพมหานคร นั้น อายุ ของเชียงต้อ ได้ ๓๓ ปี
 จึงโปรดเกล้า ฯ ให้ ของเชียงต้อ กับ ครอมครัว ไปตั้ง บ้าน เรือน อยู่ ที่ ใต้ บ้าน
 ต้น ลำโรง ซึ่ง ภายหลัง พระราชทาน ให้ กงสุต โปรตุเกส อยู่ มา จน ทุกวัน นี้
 พระ ราชทาน เบี้ย หวัด ของเชียงต้อ ปีละ ๕ ชั่ง แล้ว พระราชทาน เครื่องยศ
 ภาตหมาก คนโททอง กระบี่บังทอง ถอดคันดิน ทรงพระกรุณา
 ชุบเลี้ยง เหมือน นัก ของตัวเอง โปรดเกล้า ฯ ให้ ของเชียงต้อ เข้า เฝ้า ทุกวัน
 ของเชียงต้อ นั้น เข้า มา เฝ้า ซึ่ง เรือ ญวน ๖ แจว บ่าว ก็นั้น ร่วม ให้ ครั้น เข้า
 ไป เฝ้า โปรด ให้ เฝ้า ช้าง พระเจดีย์ พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ด้าน ตะวันตก
 เหลี่ยม เสา ท้อง พระโรง หน้า เจ้ากรม พระตำรวจ นิ่ง ชัดสมาธิ ตาม เพ็ญญวน
 โปรด ให้ พระราช มนตรี ถ้าม เข้า ไป ด้วย มารดา ของเชียงต้อ และ ของญวน
 ที่ เข้า มา กับ ของเชียง ต้อ ก็ ได้รับ พระราชทาน เบี้ย หวัด ตาม สัมควร แล้ว
 โปรดเกล้า ฯ ดำรัส ตั้ง เจ้า เมือง กรมการ เมือง สัมทปราการว่า ญวน
 พรวด พวก ของ เชียงต้อ จะ เข้า ออกไป มา หา กิน ตาม ท้อง ทะเล อย่า
 ให้ พวก ด่าน ห้าม ปราบเลย โปรดเกล้า ฯ ให้ ของเชียงต้อ เรียงจดหมาย
 เหตุ ใน ปฐมวงษ์ ของ ของเชียงต้อ สืบ ลำดับ วงษ์ พระเจ้า แผ่นดิน มา ได้
 ก็ แผ่นดิน จน ถึง ใต้ เมือง แก่ พวกของ ไทเขิน ของเชียงต้อ จึง ให้ องเบ็ด จัต
 องเบ็ด ตรึง ซึ่ง เปน ญวน ผู้ใหญ่ และ ชุนนาง ที่ มา ด้วย ช่วย กัน
 เรียบ เรียง เรือง พงษาดาร ลำดับ วงษ์ ฝ่าย ญวน ทูตเกล้า ฯ ถวาย มี ความดังนี้

เรื่องพงษาวดาร ญวน

เดิมเมือง ตัง เกี้ย เป็นเมือง หลวง เจ้ากิมเป็น พระเจ้าแผ่นดิน สืบ
 วงษ์มาได้ ๖ พระองค์ พระเจ้าแผ่นดิน ในที่ ๖ ชื่อ หุง เมือง ครั้งนั้น
 พระเจ้ากรุง จีนให้เสียด ทาง เป็นแม่ทัพยกมาตี เมือง ตังเกี้ยได้ เสียด
 ทาง จับ หุง เมือง และ พรรคพวกฆ่าเสียสิ้น แล้วเสียดทาง ก็เป็น เจ้าเมือง
 ตัง เกี้ย เมือง ตังเกี้ย ก็ขึ้น แก่เมือง จีน ตั้งแต่ นั้น มา ภายหลัง เกิดผู้ มีบุญ
 ชื่น ชื่อ เต เตย เป็น ญวน อยู่ที่ บ้าน ดำเซิน เต เตย นิมิตร ผู้ นั้นว่า จะได้เป็น เจ้า
 แผ่นดิน เวียน กราย จะได้เป็น มหา อุปราช เทพดา บอก ว่าดวง ตรา
 กับ กระมี สำหรับ พระเจ้าแผ่นดิน อยู่ที่ ห้วยน้ำ ครั้น เวลาเช้า เตเตย ก็ไป
 เทียวดู ที่ ห้วยน้ำ ได้เห็น ดวงตรา กับ กระมี ส้มคำ เทพดา บอก ก็เอา
 ดวง ตรา กับ กระมี มาเก็บไว้ที่ เรือน ฝ่าย เวียนกราย เทียว มา อาศัยรย
 นอน อยู่ใน ศาล เจ้า เทพดาสังหรณ์ ให้ นิมิตร ผู้ นั้นว่า เตเตย จะได้เป็น
 เจ้าแผ่นดิน เวียน กราย จะได้เป็น มหา อุปราช ถ้า เวียน กราย จะใคร่
 พบเตเตย ก็ให้ ไป ณ บ้าน ดำเซิน ถ้าไม่ รู้จัก เรือน เตเตย เวลา ถาง คั้น
 ให้ดู รั้วมี ถ้า รั้วมี สว่าง อยู่ที่ เรือนใด เรือน นั้น เป็น เรือน เตเตย.
 ครั้น คั้น ขึ้น เวลา เช้า เวียนกราย ก็ออกจาก ศาล เทพารักษ์เดิน มา ถึง
 บ้าน ดำเซิน พอ เวลา คำ จัง เทียวดู เห็น เรือน หนึ่ง มี รั้วมี สว่าง ส้มคำ เทพดา
 บอก เวียนกราย ก็เข้าไป หาเตเตย โต้เถียง กับ เวียนกราย พบทัน แล้ว
 ก็ได้ ตาม ชื่อ เสียง รู้จัก กัน ส้ม ตาม นิมิตร ผู้ นั้น ทั้งสอง ฝ่าย เวียน กราย
 ขอ ดู ดวง ตรา และ กระมี ของ เตเตย ๆ ก็ให้ดู เวียน กราย ไม่มี ความ
 สงสัย แน่ แก่ใจ แล้ว จึงว่าเราทั้งสอง จะได้ เป็น เจ้า เมือง ตังเกี้ย ให้ เตเตย

คัง กองเกิดย กัดอม ผู้คน อยู่ที่บ้าน ดำเนิน ด้ว เวียน ทราย ไป เกิดย กัดอม
 ผู้คน ใน แขวง เมือง ตังเกี๋ย ครั้น เกิดย กัดอม คน เข้าด้วย มาก แล้ว
 เวียน ทราย กับ เดเดย ก็ เปน ขบถ คุม คน ยก เข้า ตี เขา เมือง ตังเกี๋ย ได้ จับ
 เจ้า เมือง ซ่า เสี้ย เดเดย ก็ ตั้ง ด้ว ซึน เปน เจ้า ตั้ง เวียน ทราย เปน มหา
 อุปราช ฝ่าย พระเจ้า กรุง จัน รู้ ว่า เดเดย กับ เวียน ทราย เปน ขบถ จับ
 เจ้า เมือง ตังเกี๋ย ซ่า เสี้ย แล้ว จึง แต่ง ให้ กอง ทัพ ไป ตี เมือง ตังเกี๋ย ผู้ใด
 เปน แม่ ทัพ มา หา ปราบกฏ ไม่ เดเดย กับ เวียน ทราย รู้ ว่า กอง ทัพ เมือง จัน
 ยก มา เปน อัน มาก จะสู้รบ มิ ได้ จึง เอา ทอง คำ ทำ รูป แทน ด้ว กับ เครื่อง
 บรรณาการ ให้ ทุด คุม ไป ให้ แม่ ทัพ เมือง จัน ขอ โทษ ด้ว ยอม เปน
 เมือง ซึน ตาม เดิม แม่ ทัพ ได้ มี หนังสือ บอก ซึน ไป เมือง หลวง พระเจ้า
 กรุง จัน มี หนังสือ มา ถึง แม่ ทัพ ว่า ให้ ตั้ง ด้ว เดเดย เปน เจ้า เมือง ตังเกี๋ย สืบ วงษ์
 ตระกูล ต่อ ไป เกิด กอง ทัพ กรุง จัน ก็ กลับ ไป แะ ราชการ บ้าน
 เมือง ก็ สิทธิ ขาด อยู่ แก่ เวียน ทราย มหา อุปราช เวียน ทราย มี บุตร หญิง
 ชื่อ กง จิว ๓ บุตร ชาย ชื่อ จิว เตียน ๓ บุตร หญิง นั้น ให้ เปน ภรรยา
 ดิน เกียม ซึ่ง เปน ขุนนาง ใน เมือง ตังเกี๋ย มหา อุปราช ทูล เจ้า เมือง
 ตังเกี๋ย ว่า ด้ว แก่ ชรา แล้ว จะ ขอให้ ดิน เกียม บุตร เขย ว่า ราชการ ที่ อุปราช
 แทน ด้ว ไป จน กว่า จิว เตียน บุตร ชาย จะ ใหญ่ ขึ้น ถ้า บุตร ชาย ใหญ่
 ขึ้น แล้ว ขอให้ บุตร ชาย เปน มหา อุปราช สืบ ไป เจ้า เมือง ตังเกี๋ย ก็ ยอม ให้
 ครั้น มหา อุปราช ตาย แล้ว ดิน เกียม บุตร เขย ก็ คิด จะ ซ่า จิว เตียน น้อง ภรรยา
 เสี้ย นาง กง จิว พี่ หญิง รู้ ความ ก็ กระซิบ บอก น้อง ชาย ให้ รู้ ด้ว
 แล้ว ให้ น้อง ชาย ทำ เปน คน เสี้ย จริต จิว เตียน ก็ กระทำ ตาม คำ พี่ หญิง
 พี่ หญิง จึง คิด อุปาย บอก แก่ ดิน เกียม ว่า มี ว่า จิว เตียน เปน บ้า ตั้ง นี้

จะเลี้ยงไว้ก็ได้ จะได้อะไร ความ อับอาย ขาย หน้า ขอให้ขับไป เสียให้ พันบ้านเมือง
 ดินเทียมถ้ามีไม่ ทน พิจารณา ก็ เห็น ด้วย จึงไป ทูล เจ้าเมือง ดึงเกี้ยว ให้ ขับ
 จิว เตียน เสีย จาก เมือง เจ้าเมือง ดึงเกี้ยว ก็ ยอม ดินเทียม จึง แต่ง เรือ เต็ก
 และ คน ให้ คุม ตัว จิว เตียน เข้ามา ตั้ง ขึ้น ที่ ป่า ชื่อ ใจจิว เป็น ป่า สำหรับ
 ปลดปล่อย คน ไทย ใน เขา วง กั น ทาง จะ เข้า ออก เป็น อภัย ยาก ป่า นั้น
 พัน แตน เมือง ดึงเกี้ยว ๓๕ วัน คน ที่ มา ตั้ง นั้น ก็ อยู่ ด้วย จิว เตียน หาก ขับ
 ไปไม่ จิว เตียน ตั้ง กอง เกตุย กัดอม ผู้ คน เป็น ช้อง อยู่ ใน ป่า ได้ ผู้ คน
 มาก ก็ สร้าง เมือง ขึ้น ให้ ชื่อ เมือง เว้ เรียก มา จน ทุก วัน นี้
 ฝ่าย ดินเทียม พี่เขย รั ความ ตั้ง นั้น จึง ให้ อง ตัด เมา ยก กอง ทัพ มา ตี
 เมือง เว้ ได้ รับ กัน กับ อง ตัด เมา กอง ทัพ ก็ แยก กลับ ไป เมือง ดึงเกี้ยว
 จิว เตียน เจ้าเมือง เว้ กัด จะ เป็น คึก คิด พัน ไป จึง แต่ง เตรี ออง บรรณาการ
 ให้ ชุ นนาง ไป คำนับ จั ม ก้อง อง ดิน เทียม พี่เขย และ ขอ โทษ เจ้าเมือง ดึงเกี้ยว
 ยอม เป็น เมือง ขึ้น ด้วย เจ้าเมือง ดึงเกี้ยว ก็ โปรต ให้ จิว เตียน ได้ ครอบ
 เมือง เว้ ดับ มา ๖ ชั่ว เจ้าเมือง จิว เตียน บุตร เวียง กราย ที่ ๓ จิว ส่าย
 บุตร จิว เตียน ที่ ๒ จิว เห่ง บุตร จิว ส่าย ที่ ๓ จิว เตียน บุตร จิว เห่ง ที่ ๔
 จิว คาง บุตร จิว เตียน ที่ ๕ ถึง อง เฮี้ยว วุ้ย เวียง บุตร จิว คาง ที่ ๖ ก็ ตั้ง แวง
 เมือง มี ได้ ไป ขึ้น แก่ เมือง ดึงเกี้ยว เจ้า เมือง ดึงเกี้ยว ก็ จัด กอง ทัพ ไป ตี
 เมือง เว้ เป็น หลาย ครั้ง ไม่ ได้ อง เฮี้ยว วุ้ย เวียง ให้ ด้ ี่ ด้าน ทาง บก คำ บด
 ไป จัน แห่ง หนึ่ง ไป จัน นั้น อยู่ รัม แม่ น้ำ ชง ยัน ช่าง ตัว น ออก เป็น
 แตน เมือง ดึงเกี้ยว ด้าน ไป จัน ทุก วัน นี้ เป็น เมือง กวาง เมือง ทาง หน้า
 นั้น ให้ เขา ไซ้ ชิง แม่ น้ำ ตง เหยยไว้ ไม่ ให้ พวก เมือง ดึงเกี้ยว ขึ้น ไป เมือง เว้ ได้
 เมือง ดึงเกี้ยว กับ เมือง เว้ ก็ ขาด กัน มา หลาย ปี เป็น เอก รา ชชน ด้วย กัน ทั้ง สอง

ฝ่าย * ของเฮี้ยวอยู่เวียง มี บุตร ๕ คน ชื่อ องค์กมุ ที่ ๑ ของคางเวืองที่ ๒
 ของเทิงกวางที่ ๓ ของเซียงซุ่นที่ ๔ ของทางที่ ๕ องค์กมุ ซึ่ง เป็น
 บุตรใหญ่ มี บุตร ชาย ชื่อ ของวาง คน คน หนึ่ง แล้ว องค์กมุ ก็ถึง แก่กรรม.
 ของคางเวือง บุตรที่ ๒ มี บุตร ๓ คน ชื่อ ของยาบา ๑ ของเซียงลือ ๑
 ของหมัน ๑ แล้ว ของคางเวือง นั้น ก็ถึง แก่กรรมไป ก่อน มิตา ครั้น
 ของเฮี้ยวอยู่เวียง มิตา ถึง แก่กรรม แล้ว ของกวก ภอ ซุนนาง ผู้ใหญ่ ยก ของเทิง
 กวาง บุตรที่ ๓ ขึ้น เป็น เจ้าเมืองแล้ว แล้ว ของกวก ภอ ก็ เป็นผู้ ดำเนิน
 ราชการ ดีที่ชั้ ซาด อยู่แต่ ผู้เดียว เสนาบดี ราษฎร ไม่เต็มใจ บ้านเมือง
 ก็เกิด ความ วิวาท ต่าง ๆ ครั้น อยู่ มา จะ เป็น ปี เดือน วันใด มิได้ ปรากฏ
 อ้าย อยาก เป็น โจร ป่า อยู่ แตน เมือง กุยเยิน อ้าย อยาก มี น้อง ชาย สอง คน
 ชื่อ อ้าย บาย อ้าย ตาม ครั้น อยู่ มา อ้าย กรุม ชวด มิตา อ้าย อยาก
 อ้าย บาย อ้าย ตาม คาย พี่น้อง ทั้งสาม คน หา หมอ ดุ ที่ ผังศพ หมอ
 ว่า ที่ เขา กวาง หน้า เบน ที่ ช่องซู้ดี้ มี เขา เป็น รูปปากมังกร ถ้าใคร ผังศพ
 มิตา มารดา ตง ใน ที่ นั้น นาน ไป บุตร หลาน จะ ได้ ตี แล้ว อ้าย อยาก กับ
 พี่น้อง ก็ เอา ศพ มิตา ไป ผัง ที่ เขา ปาก มังกร ขุด หลุม ลง ไป ได้ ทอง คำ สอง
 ไหล่ง แล้ว ก็ เอา ศพ ผัง ลง ใต้ ที่ นั้น อ้าย อยาก เอา ทอง คำ มา ขาย
 ได้ เงิน ช่วย คน ที่ ทุกข์ ยาก ปล่อย เสีย แล้ว เกิด ยาก ดัด อด ผู้ คน ได้ มาก
 ปรุ กษา กัน คิด จะ ึ่ง เอา ดม บัด ใน เมือง แล้ว ด้วย เห็น ว่า ของกวก ภอ กับ
 ของเทิงกวาง ไม่ตั้ง พระ โทษ อยู่ใน ราชการ แผ่นดิน ตั้งแต่ เสด็จ สุรา แล้ว
 ก็ เต็ม ใจ หอง โหด ไป บรรดา ซุนนาง เอา ใจ ออก หาก ทั้ง สิ้น อ้าย อยาก
 กับ พี่น้อง เห็น การ ดัง นั้น แล้ว ก็ ปรุ กษา กัน ว่า ผู้ คน ก็ ยิน ยอม กับ เรา
 มาก อยู่ แล้ว ก็ พอ จะ คิด การ ใหญ่ ได้ จึง ให้ อ้าย บาย เอา ทอง คำ หาย

องบาย ก็คุม คน เมือง กวาง หนาไป ด้วย เข้าใจมัตเภาเมืองเว้ได้ โดยง่าย
 เพราะ ชุนนาง และ ราษฎรเกลียดชังเจ้าแผ่นดินมาก ไม่มีผู้ใด ออกสู้รบ.
 องเทิง กวาง เจ้าเมืองเว้เห็น ดังนี้ ก็พาองเชียงซุน น้องชายกับ องยาบา
 องเชียงสู้อ องหมัน หลาน ๓ คน หันมา อยู่เมือง ไช้จอน แต่องวางตน
 ไม่หนี เพราะ รู้ข่าวว่าเขาจะ ยกตัว เป็นเจ้านาย ของอยาก องบาย
 องตาม ได้เมืองเว้แล้ว ก็ให้เอาตัว องวาง ตนไปไว้ เมือง กุยเยินเสีย.
 ฝ่าย องทาง บุตร ที่ ๕ นั้น หนีไม่ทัน องกวก เตามัทพิ เมือง ตังเกี้ยจับได้
 ก็พาไป เมือง ตังเกี้ย ฝ่าย องวางตน เห็นว่า อง ทั้งสามไม่สู้ชีวิตคิด อุบาย
 จะให้ตัว เป็นแต่เจ๊วดี ตำรวจ ราชการ แล้วก็จะฆ่าเสีย จึง คิด
 กับคนสนิท หาเรือ เต็ก ถอบ หันมา อยู่ ณเมืองไช้จอนกับ อง เทิง กวาง ด้วยกัน.
 องเทิง กวาง จึง ปรึกษา กับ พี่น้อง และ ชุน นาง ว่า จะยก องวาง ตน ผู้ หลาน ขึ้น
 เป็นเจ้า เมือง ไช้จอน เพราะ เห็นว่า ราษฎร นิยม จะ ได้ เกณฑ์ กอง ทัพ
 ไป ที่ เขาเมืองเว้คืน กอง ทัพ เมือง ไช้จอน ยัง ไม่ทัน ยกไป องอยาก
 องบาย องตาม ก็ยก ทัพ มา ที่ เขาเมือง ไช้จอน ได้ จับ องเทิง กวาง
 องวางตน ได้ ให้ ฆ่าเสีย องเชียง ซุน หัน มา ตั้ง อยู่ เมือง บันทาย มาศ.
 องเชียงซุน มี บุตร ชาย ชื่อ องกตก บุตร หญิง ชื่อ มุเซ ไทย เรียก ว่า โกเงิน.
 พระเจ้ากรุง ชนมบุรี ยก กอง ทัพ ไป ที่ เมือง บันทาย มาศ จึงได้ องเชียง ซุน
 กับ ครอบครัวยุเข้า มา ได้ยงไว้ ใน กรุง ชนมบุรี เมื่อ ปลายแผ่นดิน เจ้ากรุง
 ชนมบุรี เสียพระ จริต หนึ่ง พระ ชรรม เห็นไปว่า องเชียง ซุน กัดฟัน เพ็ชร เม็ด
 ใหญ่ ซ่อนไว้ ใน ท้อง จึง รับสั่ง ให้ หา มา ได้ ตาม องเชียง ซุน ไม่ รับ.
 ภายหลัง มี ผู้ กราบ ทูล ว่า จะ หนี จึง รับสั่ง ให้ ประหาร ชีวิต เสีย ทั้ง บุตร
 ชาย ด้วย ค้น หา เพ็ชร ก็ ไม่ได้ แต่ โกเงิน บุตร หญิง ของ องเชียงซุน นั้น

ให้เขาไปเลี้ยงวัวในวัง ฝ่ายของยามาของเชียงต้อของหมัน ซึ่ง
 หนีของอยากหลบหลีกอยู่ในป่าแขวงเมืองไซ่ง่อน ของอยากให้สืบจับ
 ตัวได้แต่ของยามาของหมันก็ให้ฆ่าเสีย แต่ของเชียงต้อหนีไปได้
 ของอยากปรามปรามเมืองไซ่ง่อนเรียบร้อยแต่ก็ตั้งตัวขึ้นเป็นเจ้า
 เรียกว่าไกเซินยกไปอยู่เมืองกุยเยิน ตั้งเมืองกุยเยินเป็นเมืองหลวง
 ยกตัวขึ้นเป็นพระเจ้าแผ่นดินใหญ่ จึงตั้งของยามาหนึ่งคน กตางเป็นเจ้า
 ชื่อบากมินเยียงอยู่เมืองไซ่ง่อน ตั้งของตามหนึ่งน่วยเป็นเจ้าชื่อตองเยียง
 ไปอยู่รักษาเมืองเว้ และของตองเยียงซึ่งเป็นเจ้าเมืองเว้จะไปตีเมือง
 ตังเกี๋ย เพราะด้วยพวกเมืองตังเกี๋ยขัดเคืองว่าพ่อตองให้ยกกองทัพมา
 ช่วยตีเมืองเว้ ครั้นตีได้แล้วก็ไม่ต้องของวางตนขึ้น กลับเอาราช
 สัมบัตเสียเอง เมืองตังเกี๋ยก็คุมเชิงอยู่ไม่มาอ่อนน้อม ของตองเยียง
 จึงคิดกลอุบายเขียนชื่อของเชียงต้อลงในธงแล้ว ก็ยกกองทัพไป
 ฝ่ายพวกเมืองตังเกี๋ยและขุนนางเห็นดังนั้น เข้าใจว่าของเชียงต้อเกลี้ย
 ก่อกบฏผู้คนตั้งตัวได้แล้วจึงยกทัพมา ไม่มีความสงสัยก็เปิดประตู
 เมืองรับ ของตองเยียงเข้าเมืองตังเกี๋ยได้ก็ให้จับแต่บรรดาขุนนางพรรค
 พวกเจ้าเมืองฆ่าเสีย แต่ตัวเจ้าเมืองตังเกี๋ยนั้น รากเลือดตาย และ
 อุปราษก็เชือดคอตาย ของตองเยียงจึงได้ตั้งของเจียวหงบุตรของกวางตรี
 หลานเจ้าเมืองตังเกี๋ยให้เป็นเจ้าเมืองตังเกี๋ยอยู่รักษาเมือง ของตองเยียง
 ก็เก็บเอาทรัพย์สิ่งของเป็นใหญ่ น้อย และเครื่องศาสตราวุธมาตีเมืองเว้คืน
 ของเจียวหง หลานเจ้าเมืองตังเกี๋ยคิดแค่นั้น จึงมีหนังสือฉบับบอกขอกองทัพ
 พระเจ้ากรุงจีน ๆ จึงให้จงติกกวางตั้งเป็นแม่ทัพมารบของตองเยียง ๆ
 ก็ยกกองทัพไปตีกองทัพเมืองจีนแตกกลับไป ของเจียวหงเจ้าเมือง

นั้น เตือน ชัน เปน ของเทื่องกง ชุนนางผู้ใหญ่ ของเทื่องกง กลับ เปน ขบถ คิด
 อ่าณ กับ จัน ที่ เปน พรรค พวก ของตัว จะทำ ร้ายของเชียงลือ อ้ายจ บ่าวของ
 เชียงลือ เด๋พี่ยสุราเมา ไปเที่ยว นอน อยู่ตาม โรง เรือน จัน ญวน ได้ยิน พวก
 จัน เต่า ให้กัน ฟังว่า เดียวนี้ ของเทื่อง กง ชุนนางผู้ใหญ่ คิด จะฆ่า ของเชียงลือเสีย
 อ้ายจ จึง เขาความ มาบอก แก่ของเชียง ลือ ๆ รู้ตัวแล้ว จึง ให้จัดการ กัน
 ม่านไว้ ณที่ ของเชียงลือ อยู่ตาม ชัน แล้วให้คน สนิท ถือ ฮาดูช เตรียม อยู่ ใน
 ม่าน ๒๐ คน ของเชียงลือ ทำ เปน บ່วย นอน อยู่ ใน ม่าน แล้ว สั่ง คน สนิท
 ว่า ถ้า ของเทื่องกง เข้า มา เยี่ยม ถึง ที่ กั้น ม่าน จะคิด การ ขบถ จริง ก็ คง
 จะมี ขุบาย เอา ยาพิษ มา ให้กิน เมื่อ เราบัว ยาของ ของเทื่อง กง ทด ดอง
 รู้ว่า ยาพิษ จริง แล้วก็ จะเท เสีย ใน กระโถน แล้ว เรา จะ เคาะ กระโถน
 เข้า เปน ตำกัญ และ ให้ พวก คน สนิท รุม กัน เข้าจับ ตัว ของเทื่องกง ฆ่า เสีย
 เลิศ ครั้น ของเทื่องกง รู้ว่า ของเชียงลือ บ່วย จะ ชัน ไป เยี่ยม ของเชียงลือ
 จึง เอา ยา ห่อ ไป ด้วย ห่อ หนึ่ง พอ เข้าไป ถึง ที่ ช่าง ม่าน นอน ของเชียงลือ ๆ
 จึง ทัก ว่า ของเทื่อง กง มา เยี่ยม เรา หรือ ของเทื่องกง ตอบว่า ข้าพเจ้ารู้ว่า
 ท่าน บ່วย ไป จึง ชัน มา เยี่ยม และ เอา ยา มา ให้ท่าน กิน ด้วย หวัง จะ ให้ บำบัด
 โรค โดย เร็ว ว่าแล้ว จึง หยิบ ห่อ ยา ออก ให้ ของเชียงลือ ตรวจดู แล้ว
 ก็ เรียก เขาจับ เดียว มา คัม ครั้น เห็น ได้ ที่ ก็ แก่ เอา ยาพิษ ได้ ลงไป แล้ว
 ริน ลง ใน ถ้วย ส่ง ให้ ของเชียงลือ ของเชียงลือ เห็น ความ จริง เหมือน อย่าง คิด
 แล้วก็ รับ ถ้วย ยา มา เขา ตะเกียบ งา ชุ่ม ลง ไป ก็ คิด เปน ความดำ จึง รู้แน่ ว่า
 ยาพิษ เท เสีย ใน กระโถน แล้ว เคาะ กระโถน ชัน ตาม สัจญญา คน สนิท
 ของ ของเชียงลือ ได้ยิน แล้วก็ ออก มา ช่วย กัน จับ ของเทื่องกงได้ เขาไป ฆ่า เสีย ใน
 วัน นั้น แล้ว ของเชียงลือ จึงว่า แต่ บรรดา จัน ที่ เปน พรรค พวก ของเทื่อง

กงนั้นจะเอาไว้ไม่ได้ ให้จับฆ่าเสียให้สิ้น จันแจ จันเต็ก เป็นลูกค้า
 ผู้ใหญ่อยู่ในเมืองไซ่ง่อน จึงเข้าไปว่าแก่ของเชียงลือว่า ท่านจะให้ฆ่าพวก
 จันในเมืองไซ่ง่อนเดี่ยวนั้น พวกจันจะยอมตายที่ไหน ก็จะเป็น ขบถ
 ขึ้น แล้วพวก ไกอเซ็น ก็จะมาตีเขาเมืองไซ่ง่อนคืน ก็กั ภายนอกยังไม่
 ราบคาบ ก็กั ภายในก็จะเกิดขึ้นเป็นสองแรง ขอให้ท่านเอาใจพวก
 จันเหล่านี้ไว้ก่อน ของเชียงลือเห็นชอบด้วยก็ให้จัดไว้ ครั้นอยู่
 มา ไกอเซ็น จึงจัด ขุนนาง ทหาร คุมกอง ทักษิณ มาทางบก มาตี เมือง ไซ่ง่อน.
 ของเชียงลือ รู้ตัว จึง ปรึกษา พวก พ้องว่า ถ้าเรา จะสู้รบด้วย ไกอเซ็น
 บัดนี้ ก็เป็น สอง กังวล อยู่ จะไว้ใจไม่ได้ ถ้าไป ขณะเมื่อรบพัวพันกันเข้า
 แล้ว พวกจัน เป็น ขบถ ขึ้น ข้างหลัง จะถอน ตัว ยาก จำจะหนีเข้า
 ไป พึ่ง พระบารมี ที่กรุงเทพมหานคร อยู่ก่อน แล้วจึง ค่อย คิด การ ตั้ง ตัวใหม่
 ครั้นจะสู้รบเดี่ยวนั้นก็จะเสีย ท่วงทีไป ปรึกษา เห็น พร้อมกัน ดังนี้ จึง
 ตกลง เรือทะเล หนึ่ง ออกทาง ปาก น้ำส้มก้อ แต้น มา ถึง เกาะ กระบือ ก็
 เข้า จอด อยู่ ที่นั่น พระยาชตบุรี พระระยอง ไปพบได้ ชักชวน ให้เข้า
 มา เผ่า ทูต ของ ขุนดี พระบาท ด้้น คำ จดหมาย เหตุ พงษ์ชาวดาร ของเชียงลือ
 แต่เท่านี้.

พระยา บั้ง กติมาเจ้าเมือง กำ ปอดแขง เมือง

ฤดูปีเถาะ เบ็ญจศก จตุศักราช ๑๑๕๕ ปี ไปรต ให้ พระยาราช
 เสด็จผู้ กติมา ออก ไป รักษา เมือง บัน ทายมาศ ตั้งเก่า แล้ว ทรงเห็นว่า เมือง
 บัน ทาย มาศ เป็น เมือง หน้า คี กัด กั้น กับแดน เมือง ฉวน จึง ไปรต ให้
 พระยา ทิศดา ออก ไป ช่วย ราช การ บ้อง กั้น เมือง ด้วย ฝ่าย พระยา บั้ง กติ

มา เจ้าเมือง กำปอด รู้ข่าว ว่า กรุง เทพ มหานคร ศรี ชยทศยา ผดด้ แผ่น ดิน
ใหม่ ก็ คิด ขบถ แหง เมือง มิ ได้ มา ขึ้น เชน ข้า รบม ชันทสี่มา เหมือน
แต่ก่อน พระยาราช าสตร์ู พระยาศักดา ก็ ขอก เข้า มา กราบ ทูล จึง
ดำรัส ให้ มี ทรา ดบม ออก ไป ให้ พระยาราช าสตร์ู พระยาศักดา คิด ชาน
จับ ตัว พระยา บัง กติมา จำ ตั้ง เข้า มา ณ กรุง เทพ มหานคร พระยาราช าสตร์ู
พระยาศักดา ก็ ยก กอง ทัพ จาก เมือง บัน ทาย มา ค มา ณ เมือง กำ ปอด จับ
ตัว พระยา บัง กติมา ได้ จำ ตั้ง เข้า มา ถวาย พระบาท สมเด็จ พระเจ้าอยู่หัว
จึง ดำรัส ให้ เอา ตัว พระยา บัง กติมา ไป ประ หาร ชีวิต เดียว.

พงษาวดาร พม่า ตั้งแต่ มังหม่อง เชน ขบถ

จน พระเจ้า ปดุง ได้ เมือง ยะไข่

หนึ่ง แต่ครั้ง เมื่อ ปีฉลู ตรีศก จตุศักราช ๓๑๔๓ ปีนั้น ฝ่าย ข้างแผ่นดิน
ภูกาม ประเทศ พระเจ้า จิงกูจา ผู้เสวย ราช สมบัติ ณ กรุง รัตน มุระ อังวะ
ยก กอง ทัพ ขึ้นไป นมัสการ พระสิงห ดอ เห็น เมือง อังวะ ขึ้นไป ทาง
ไทด ๕ คั้น จึง มังหม่อง เชน ราชบุตร พระเจ้า มัง ดอก ผู้ เชน ดุง พระเจ้า
จิงกูจา บวช เชน สามเณร อยู่ ตั้ง ตั้ง สุ่ม ผู้คน ได้ พรอค พวกรเป็นอันมาก
แล้ว ตั้ง ออก คิด การ ขบถ เข้า ปด้น ชิง เอา เมือง อังวะ ได้ มังหม่อง จึง
ให้ ไป เชิญ ฮาว์ ทั้ง ๓ คน คือ ตะแคง ประดุง หนึ่ง ตะแคง ปะตาน หนึ่ง
ตะแคงแปง ตะแล หนึ่ง มา พร้อม กัน แล้ว มอบ ราชสมบัติ ให้ ฮาว์ ทั้ง สาม
ฮาว์ ทั้งสาม มิ ได้ รับ ยอม ให้ มังหม่อง เชน เจ้า แผ่นดิน มังหม่อง ก็
ได้ ครอง ราช สมบัติ เชน เจ้า อังวะ จึง ไป ขอ บุตรี ตะ แชน หุ่น กี้ มา เชน พระ
มเหสี และ พวกร ข้า ไทย มังหม่อง นั้น เชน คน ฮยาย ข้า เทียว ช่มเหลง

ขุนนาง อาณา ประชา ราษฏร ได้ความ เด็ดร้อน อะแซห่อกั กิ่งคิดการขบถ.
 เวลาเย็น มังหม่อง เสวย อาหาร อยู่ อะแซห่อกั ก็ พา พรหม พวก เขา ไปใน
 พระ ราชวัง จับ ตัว มังหม่อง ประหาร ชีวิต เสีย และ มังหม่อง อยู่ใน
 ราช สัมบัติ ได้ ๗ วัน ก็ สิ้น ชนม์ชีพ อะแซห่อกั ซึ้น นิ่ง เมือง ได้ คั้นหนึ่ง
 จึงตระแคง ประตุง ตะแคง ประทาน ตะแคง แปรตะแคง ทั้งสาม กับ ขุนนาง
 ทั้งปวง พรหมกัน ยก พด ทหาร เข้า ปลด้น เอา พระ ราชวัง จับ ตัว อะแซ
 ห่อกั ได้ ให้ ฆ่า เสีย ขุนนาง ทั้งปวง จึง เชิญ ตะแคง ประตุง ซึ้น เสวย ราช
 สัมบัติ เมือง อังวะ พระเจ้า ประตุง จึง ตั้ง ตะแคง พระ ราชบุตร ผู้ ใหญ่ เป็น
 อิน แชะ มหา อุปราช แล้ว ให้ มหา คีตวะ อามาศย์ กับ จอก ตตุง โบ เป็น
 นาย ทัพ เรือ ห้าสิบ ลำ คน สอง พัน ยก ซึ้น ไป จับ พระเจ้า จิงกุกา ซึ่ง
 ซึ้นไป ไหว้ พระสังหตอ ได้ ตัว มากับ ทั้ง บุตร ภรรยา และ ขุนนาง ทั้งปวง.
 พระเจ้า ประตุง ให้ เอา พระเจ้า จิงกุกา ก่อหน้า เสีย พระราช บุตร และ นาง สนม
 กับ ขุนนาง พรหม พวก นั้น ให้ ประหาร ชีวิต เสีย สิ้น และ พระเจ้า
 จิงกุกา อยู่ใน ราช สัมบัติ ได้ ๖ ปีเศษ.

ครั้น จุดศักราช ๓๑๔๕ มี เกาะเบญจศก พม่า คน หนึ่ง ชื่อ งะพุง
 มี พรหม พวก ประมาณ สาม ร้อย คน คิด ขบถ ยก เข้า ปลด้น เอา เมือง อังวะ
 พระเจ้า ประตุง ให้ ขุนนาง คุม ทหาร ออก ต่อ รม ก็ แดก พ่ายหนี ไป พด
 ข้ำหตอง ติดตาม จับ ตัว งะพุง กับ พรหม พวก ได้ พระเจ้า ประตุง สั่ง ให้ ฆ่า เสีย
 ทั้งสิ้น ใน เกาะ เบญจศก นั้น พระเจ้า ประตุง ให้ สร้าง เมือง ใหม่ ซึ้น ที่
 ตำบล บ้าน ทองกา อยู่ ใต้ ใต้ ควัน ตก โกล เมือง อังวะ ทาง สาม ร้อย เส้น
 ครั้น การ เมือง สำเร็จ แล้ว จึง ให้ นาม เมือง ชื่อ ว่า อมระปุระ พระเจ้า
 ประตุง ยก ทัพ จาก เมือง อังวะ ไป อยู่ เมือง ใหม่ นั้น ตั้ง เป็น เมือง หตอง

แล้ว จัต กองทัพ จะ ยก ไป ตี เมือง ธัญวรรตี คือ เมือง ยะไข่ แต่งให้
 แอกรกะมิตร หุ่น ถือ พด สี่ พัน เปน ทักษิหน้า ให้ ตะแคง จักรราชบุคร ที่ ๒ ถือ
 พด ห้าพัน ห้าพัน เปน แม่ทัพ บก ยก ไป ทาง หนึ่ง แล้ว ให้ แม่คง หุ่น ถือ พด
 สี่ พัน เปน แม่ทัพ หน้า ให้ ตะแคง กามะ ราช บุคร ที่ ๓ ถือ พด ห้าพัน ห้าพัน
 เปน แม่ทัพ บก ยก ไป ทาง หนึ่ง แล้ว ให้ ศิริ กระจ่าง ๓ แยก ของ ตะแคง ๓
 แอกร กะระ จอโบ ๓ ตาม นาย ถือ พด ห้าพัน สี่ พัน เปน แม่ทัพ หน้า ให้
 อินชระ มหาอุปราช ถือ พด ห้าพัน หก พัน เปน แม่ทัพ บก ยก ไป ทาง หนึ่ง
 เปน ตาม ทักษิหน้า ยก ไป ตี เมือง ธัญวรรตี และ ทักษิหน้า ให้ มหาจอก แทง ตะแคง
 เปน แม่ทัพ กับ แอกร จออากาศ ๓ แอกร สุ่มุท ๓ รวม ตาม นาย ถือ พด
 ห้าพัน เรือรบ ทะเล ตาม ร้อย ตำ ยก ไป ทาง ทะเล และ กอง ทักษิหน้า
 ทักษิหน้า เรือ สี่ พัน ยก ไป ตี หัว เมือง ซึ่ง ขึ้น ยะไข่ หมาย ทาง ไป ได้ เปน หลาย เมือง
 แล้ว ยก ไป บรรจบ พร้อม กัน เข้า ตี เมือง ธัญวรรตี ซึ่ง เปน เมือง หดง นั้น
 พระเจ้า ยะไข่ ให้ พด ทหาร ออก ต่อรบ ด้วย มือ พม่า ไม่ ได้ ทักษิหน้า ก็ เข้า หัก
 เขา เมือง ได้ จับ ได้ ตัว พระเจ้า ยะไข่ และ ชุนนาง ไพร่ พด ครอบ ครวี่ ประมาณ
 ห้า หมื่น เศษ กวาด เขามา เมือง อมระปุระ แล้ว ตั้ง จอก ชูคุม ไพร่ พด
 พม่า ห้าพัน ห้าพัน ให้ อยู่ รักษา เมือง ธัญวรรตี และ พระเจ้า ยะไข่ นั้น
 พระเจ้า ประคอง ให้ เดียงไว้ แล้ว บ่อยลง ก็ ถึง แก่ ความ ตาย.

อ้าย ขบถ สอง คน เข้า วิ่ง หน้า

จุล ศักราช ๑๑๔๕ ปี เถาะ เบ็ญจศก สมเด็จพระ อนุชาธิราช กรม
 พระราชวัง บวร สถาน มงคล ทรง พระ ราชดำริ หัว พระ สงฆ์ รับ บิณฑบาต
 ตาม บ้าน ราษฎร ไม่ ต้อง คอย ทำ รอ อยู่ ซ้ำ ได้ รับ โดย เร็ว แล้ว กลับ ไป วัด

แต่เวลาเช้า ๆ แต่ในวังเจ้าและบ้านผู้มีบ้านตักดีใหญ่ ๆ พระสงฆ์
 ต้องไปคอยทำอยู่ช้า ได้รับความลำบากแก่
 พระสงฆ์ยิ่งนัก ทำบุญแล้วกลับจะได้บาปเล่าดูไม่สมควร จึงโปรดให้
 ตั้งพระราชกำหนดใหม่ว่า ในพระราชวังบวร ๆ ให้เจ้าพนักงานเตรียมเข้า
 ทรงบาตร มาตั้งที่ และให้สังฆการีนิมนต์พระสงฆ์มารับให้พร้อมทันเวลา
 จะเสด็จ ทรงบาตร ณ เวลาเช้า โมงหนึ่ง เป็นนิตย์ไป ด้วยเหตุนี้ ประตุนั้น
 พระราชวังบวร ๆ จึงต้องเปิดแต่ก่อน เวลาบ่ายรุ่ง พวกวิเศษ ปากบาตร ได้
 ขนเข้า ทรงบาตร เข้าไปตั้ง เป็นธรรมเนียมมา จึงมีอ้ายบัณฑิต สอง คน
 มาแต่เมืองนครนายก ออกตัวว่า มีความรู้ต้องหนีหายตัวได้ มาสำนัก
 ชาติไศรย อยู่กับอ้าย นายวิเศษ ปากบาตร เป็นหลายวัน แล้วคบคิดกัน
 กับขุนนาง เช่น หลายนาย พระยาอภัยรณฤทธิ์ เป็นต้น กับอ้าย นาย
 วิเศษ ปากบาตร ในพระราชวังบวร ๆ ครั้นถึงวันศุกร์ เดือนห้า แรม
 สองค่ำ เวลาเช้า พวกหญิงวิเศษวังหน้า ขนกระบุงเข้าทรงบาตร เข้าไปทาง
 ประตุนั้นวังหน้า อ้าย นายวิเศษ ปากบาตร เป็นต้น คิด แต่งอ้ายบัณฑิต
 ทั้งสองคน นุ่งผ้าห่มผ้าอย่างผู้หญิง ถือบาตรซ่อนไว้ในผ้าห่ม แล้วพา
 ปลอมเข้าไป ในพระราชวังบวร ๆ ขึ้นไปแอบอยู่สองข้าง พระทวารพระราช
 มณฑิยรทางที่จะเสด็จลงทรงบาตร คอยจะทำร้ายสมเด็จพระอนุชาธิราช
 กรมพระราชวังบวรสถานมงคล ด้วยเดชพระบารมีบุญญาภิหาร เวลา
 วันนั้นหาเสด็จลงทรงบาตรทางพระทวารมุขนั้นไม่ เทพธิดาจดพระไทย
 ให้ทรงพระราชดำริห์ จะลงมาเผ้าสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ณ พระราชวังหลวง
 ก็เสด็จทางพระทวารข้างหน้า แล้วเสด็จมายังพระราชวังหลวง แต่เวลา

เข้า ก่อน ทรง มาตร ง่าย บันทิต ทั้ง สอง หา ได้ ชื่อง โอรส ที่ จะ ทำ ร้าย ไม่
 พอ นาง พนังงาน เฝ้า ที่ พบ เข้า ก็ ตก ใจ วิ่ง ร้อง อ้อ อ้อ ลง มา ว่า ผู้ ชาย สอง คน
 ก็ ตาม ชัน มา อยู่ ที่ พระ ทวาร บน ที่ ง่าย บันทิต ทั้ง สอง ก็ ได้ นาง เฝ้า
 ที่ ลง มา ขณะ นั้น พอ ชน หมื่น กรม วัง คน หนึ่ง คุม ไพร่ เข้า ไป ก่อ ถน
 ใน พระราชวัง ง่าย ขบถ บันทิต ก็ ได้ เขา ตาม พัน ชน หมื่น ผู้ นั้น ก็ รัษะ ขาด
 ถัม ลง ตาย อยุ่ กับ ที่ พวก เจ้า จอม ข้าง ใน และ เจ้า โอรส ก็ ตก ใจ ร้อง
 อ้อ อ้อ วิ่ง ออก มา บอก ข้าราชการ ข้าง หน้า พวก ข้าราชการ ข้าง หน้า
 เปน อัน มาก ก็ เข้า ไป ใน พระราชวัง ได้ ถ้ม จ้ม ง่าย บันทิต ทั้ง สอง
 บ้าง เขา ไม่ พตอง และ อิชู ทบุดี ขวาง ปา เปน ชดหม่าน บ้าง วิ่ง มา ยัง
 พระราชวัง หลวง กรม ทูต เหตุ ให้ ทราบ ขณะ นั้น ส้ม เต็จ พระ เจ้า อยุ่ หัว
 และ พระอนุชาธิราช เล็ด ็จ ประทับ อยุ่ ใน ท้อง พระโรง ครั้น ได้ ทรง ทราบ
 ฉนั้น จึง คำ รัด ให้ ข้าราชการ ทั้ง บอง และ คำ รวด ทั้ง พระ ราชวัง หลวง และ พระ
 ราชวัง หน้า เว่ง ชัน ไป จับ ง่าย ขบถ ช่วย กัน ทบุดี ถ้ม ลง จับ ได้
 มัด ไว้ ให้ ข้าราชการ ง่าย ขบถ ให้ การ ชัด พวก เพื่อน ที่ ร่วม คิด ขบถ
 ด้วย กัน เปน อัน มาก ถูก ข้าราชการ ทั้ง วิ่ง หลวง และ วิ่ง หน้า เปน หลาย นาย
 พระยา อภัยรัตนฤทธิ เปน ต้น กับ ทั้ง พวก หมิง วิเสท ปาก มาตร วิ่ง หน้า
 ยัง นอก นั้น ทั้ง นาย ไพร่ อ้อ หลาย คน มี พระราช มณฑล ูร ให้ เขียน ส้อม กับ
 ง่าย บันทิต รับ เปน สัตย์ และ เคียง นาย วิเสท ปาก มาตร ให้ การ ว่า หลวง
 เชื้อ พัง ง่าย บันทิต จน สามี มาด ตัว ให้ ว่า จะ ขอ พัง บุญ จะ ยอม ยก บุตร
 หมิง ให้ เปน ภรรยา เมื่อ สำ เร็จ การ ที่ คิด ไว้ แล้ว จะ ได้ เปน มเหสี จึง
 ให้ ลง พระราช อาชญา ตาม โทษ คำ รัด ให้ ประหาร ชีวิต ง่าย บันทิต ขบถ
 สอง คน เสีย กับ พวก เพื่อน ชาย หมิง ทั้ง สิ้น.

เจ้า พระยา อภัย ภูเบศร์ ไป รัง เมือง เขมร

ฝ่ายที่เมืองเขมร ตั้งแต่พระยายมราช (แบน) พานัก ของตัวเองเข้ามาอยู่ ณ
 กรุงเทพ ฯ แล้วก็ปราศจากเจ้านาย ตอนเขตแดนตั้งตัวขึ้นเป็นใหญ่
 อยู่ที่ เกาะตะตุม แล้วตั้ง แยกจาก พรรคพวก ของ ตน ขึ้น เป็น ขุน นาง
 ผู้ใหญ่ ผู้ น้อย เป็น อัน มาก ฝ่าย พระยา เตโช (แทน) น้อง พ้า ทะตะหะ (ม)
 ตั้งตัว เป็น พ้า ทะตะหะ ให้ พระยา ไกร ชื่อ กรอก ว่า ที่ พระยา เตโช อยู่ รักษา
 เมือง บันทาย เพ็ชร ตัว นั้น ก็ตอบ มา เกิดย กดอม ขุน นาง เขมร เก่า ๆ
 แล้ว ยก ไป ตอบ ข่า ตอน เขตแดนตาย พ้า ทะตะหะ (แทน) กับ พระยา พระ
 เขมร ก็ มี บอด เข้า มา ขอนัก ของตัวเอง ออก ไป เป็น เจ้า พระบาท สมเด็จ
 พระเจ้าอยู่หัวโปรดให้ มี ตรา ตบ ไป ว่า นัก ของตัวเอง ยัง เขียว นัก จะ รักษา คน
 ไป ยัง ไม่ได้ กัด จะมี โภย อัน ตราย ขึ้น ชื่อ วงษ์ เจ้า แผ่น ดิน กรุง
 กัมพูชา มี อยู่ ของตัวเอง แต่ เท่านั้น ๆ กัด หา ค่ำ มิ ได้ เมื่อ เต็ม ใหญ่ ควร แล้ว
 จึง จะโปรดให้ ออก ไป ทรง ราช แต่ เต็ม นี้ จะ ให้ พระยายมราช (แบน)
 ซึ่ง ชุบเกล้า ๆ ให้ เป็น เจ้า พระยา อภัย ภูเบศร์ ออก ไป ว่า ราชการ พดง ก่อน
 จึง โปรดเกล้า ๆ ให้ เจ้า พระยา อภัย ภูเบศร์ ออกไป ครั้น เจ้า พระยา
 อภัย ภูเบศร์ ถึง เมือง พระตะบอง จึง จัด ให้ พระยา จักร ชื่อ แกบ ไป อยู่ รักษา
 เมือง ไป วิสาท ให้ พระยายมราช ชื่อ กนิ ไป รักษา เมือง เลียม ราช แล้ว
 เจ้า พระยา อภัย ภูเบศร์ จึง ย้าย ดง ไป ตั้ง อยู่ เมือง อุดง ดือ ไชย เมื่อ ปี มะโรง
 ๑๓๔๖ ปี ให้ ทำ เป็น ค่าย ระเนียด ค่าย ปัก กามี หอ รม
 ให้ ชุกคุ คุตตต ไป ข้าง เหนือ ถึง โป โดดง ข้าง ใต้ ถึง วัด สมโภช ครั้น นั้น
 เจ้า พระยา อภัย ภูเบศร์ ให้ พระยา พระเขมร เชิญ พระขรรค์ ไชย ศรี แต่ ครั้ง พระ
 เจ้า ประทุม สุริวงษ์ เข้า มา ทูลเกล้า ๆ ถวาย .

ทัพ พระยา นคร สวรรค์ ไปตีเมือง ไซ่ง่อน

ในปีเถาะเบญจศก จุศักราช ๑๖๕๕ นั้น ทรงพระกรุณาดำรัสให้ พระยานคร สวรรค์ ยก กอง ทัพ ออก ไป ณ กรุง กัมพูชา ให้เกณฑ์ กอง ทัพ เขมร เข้า บรรจบ ด้วย ยก ไป รบ ญวน ตี เมือง ไซ่ง่อน คืนให้ องค์ เชียง ลี้ซึ่ง เข้า มา พัง พระบรมกฤษฎาภินิหาร พระยา นคร สวรรค์ กราบ ถวาย บังคม ถวาย กอง ทัพ ออก ไป ณ กรุง กัมพูชา ตาม พระราช กำหนด ครั้น ถึง กรุง กัมพูชา แล้ว ก็ เกณฑ์ กอง ทัพ เขมร เข้า บรรจบ ยก ทัพ เรือ ลง ไป เมือง ญวน และ องค์ เชียง เจ้า เมือง ไซ่ง่อน ได้ แจ้ง ว่า กอง ทัพ ไทย ยก ลง แดน ลง ไป จึง เกณฑ์ ทัพ เรือ ให้ ชุน นาง เมือง ไซ่ง่อน ยก ขึ้น มา ต่อ รบ บัง กัน เมือง สะแตก ซึ่ง เป็น เมือง ขึ้น ด้รับ กับ ทัพ ไทย เป็น สำมากร พระยา นคร สวรรค์ มี ผู้ มือ เข้ม แขง ยก ทัพ เรือ เข้า ตี ทัพ ญวน แยก พ่าย ไป เป็น หลาย ครั้ง ได้ เรือ รบ และ ไพร่ ญวน ทั้ง เครื่อง สัตวราชูข บิน โห่ ญ่น้อย เป็น อัน มาก แล้ว ส่ง คืน ไป ให้ แก่ แม่ ทัพ ญวน พระยา วิชิต ณรงค์ กับ ข้า หลวง มี ชื่อ เปน หลาย นาย เห็น ว่า พระยา นคร สวรรค์ กระ ทำ ผิด คิด การ ขบถ จะ ไป เข้า ด้วย ข้าศึก จึง บอก ก่อว โทษ เข้า มา ณ กรุง เทพ ๑ ให้ กราบ ทูล พระกรุณา พระบาทสมเด็จพระบรม บพิตร พระเจ้า อยุ่ หวิ และ สมเด็จ พระอนุชา ชีราช กรม พระราช ณ บวร ๑ ได้ ทรง ทราบ ใน หนังสือ บอก ก็ ทรง พระพิโรธ ดำรัส ให้ ข้า หลวง ถิ่น ท้อง ตรา ออก ไป ให้ หาคอง ทัพ พระยา นคร สวรรค์ กลับ คืน เข้า มา ณ กรุง เทพมหานคร ทรง พระกรุณา ให้ เสนาบดี พิจารณา ได้ สอน ได้ เดียง ได้ ความจริง ตาม หนังสือ บอก ก่อว โทษ จึง ดำรัส ให้ เขา ตัว พระยา นคร สวรรค์ กับ ชุน นาง พรรค พวก ๑๒ คน ซึ่ง ร่วม คิด ด้วย กัน นั้น ไป ประหาร ชีวิต เสีย ณ ป่า ข้า วัดโพธาราม นอก พระนคร ข้าง ทิศ ตะวัน ออก.

สร้างพระนคร

ในจุลศักราช ๑๑๔๕ ปีเถาะเบ็ญจศก โปรตให้ตั้งกองสักเสขไพร่
 หดวง ส้ม กำลัง และเสขหัวเมืองทั้งปวง แล้วให้เกณฑ์ทำอิฐขึ้นใหม่
 บ้าง ให้ไปหรืออิฐกำแพงเมืองกรุงเก่าลงมาบ้าง ดงมือก่อ
 สร้างพระนครทั้งพระบรมมหาราชวังและพระราชวังบวรสถานมงคลในบั้น
 โปรตให้หรือบ่อมวิษเณศวร และกำแพงเมืองขนบุรีข้างปากควนออกเสีย
 ขยายพระนครให้กว้างออกไปกว่าเก่า เกณฑ์เขมรหมื่นหนึ่งเข้ามา
 ขุดคลองคูพระนครด้านควนออก ตั้งแต่บางลำภูตัดออกมาออกแม่น้ำ
 ข้างใต้เหนือวัดสามปลื้มยาวแปดสิบก้าวเส้นสิบสามวา กว้างสิบวาลึก
 ห้าศอก พระราชทานชื่อว่าคลองรอบกรุง ด้านแม่น้ำตั้งแต่ปาก
 คลองรอบกรุงข้างใต้ไปจนปากคลองข้างเหนือ ยาวเก้าสิบเอ็ดเส้น
 สิบหกวา รวมทางน้ำรอบพระนครร้อยเจ็ดสิบเจ็ดเส้นกว่า แล้ว
 ขุดคลองหลุดจากคลองคูเมืองเดิมสองคลองออกไปบรรจบคลองรอบ
 กรุงที่ขุดใหม่ และขุดคลองใหญ่เหนือวัดสะแกอีกคลองหนึ่ง พระราช
 ทานนามว่าคลองมหานาค เป็นที่สำหรับประชาชนชาวพระนครจะได้
 ลงเรือไปประชุมเล่นเพลงและสักการะวา ในเทศกาดฤดูน้ำเหมือนอย่างกรุง
 กรุงศรีอยุธยาเก่า และวัดสะแกนั้น เมื่อขุดคลองมหานาคแล้ว
 พระราชทานนามเปลี่ยนใหม่ว่าวัดสะเกษ และขอแรงเขมรที่เข้ามาขุด
 คลองให้ช่วยขุดรากทำพระอุโบสถใหม่ด้วย

ครั้นขุดคลองและตระเตรียมอิฐปูนและตัวไม้สำหรับก่อสร้างพระ
 นครพร้อมแล้ว จึงโปรดให้เกณฑ์ดาวเม็วงเวียงจันทน์ห้าพัน และ
 มีตราให้หาผู้ว่าราชการหัวเมืองตลอดจนหัวเมืองลาวริมแม่น้ำโขงปาก

ศวันต์ ตก เข้า มา พร้อม กัน ไน กรุง แล้ว ให้ บัก มั่น หัก ที่ ทัง ข้า ราช
การ ไน กรุง และ หัว เมือง ให้ คูม ไพร่ ช่วย กัน ชุค ราก ก่อ กำแพง รอบ พระ นคร
และ ส้าง บ้อม ัว เปน ระยะ ห่าง กัน ๓๐ เส้น บ้าง ไม่ ถึง ๓๐ เส้น บ้าง รอบ
พระ นคร

ไน เวลา เมื่อ ทำ การ ส้าง กำแพง พระ นคร นั้น พระบาท สมเด็จ พระเจ้า
อยู่หัว กับ สมเด็จ พระอนุชา ชิราช กรม พระ ราช วัง บวร ด้งาน มงคล ด้เด็จ
พระ ราช ตำเนิน ทรง ๑ การ ก่อ ส้าง ทรง พระ ราช คำริห้ จะ ให้ ส้าง สพาน
ซ้าง ซ้ำม คดอง รอบ กรุง ที่ ใต้ ปาก คดอง มหา นาค จึง พระ พินิต ธรรม
วัด โทษาราม ไป ถวาย พระ พร ว่า ซึ่ง จะ ทรง ส้าง สพาน ซ้าง ซ้ำม คู พระ
นคร นั้น อย่าง ธรรม เขียม แต่ โบราณ มา ไม่ เคย มี แม้ มี การ สงคราม มา
ถึง พระ นคร ซ้าง คัก ก็ จะ ซ้ำม มา ถึง ซ้ำม พระ นคร ได้ โดย ง่าย อีก ประการ
หนึ่ง แม้น จะ แห้ ชนวน เรือ รอบ พระ นคร สพาน นั้น ก็ จะ เปน ที่ ชัด ขวาง อยู่
ทรง พระ ราช คำริห้ เห็น ชอบ ด้วย จึง โปรด ให้ ังด การ ส้าง สพาน ซ้าง เสีย
เปน แต่ ให้ ทำ ทำ สำหรับ ซ้าง ซ้ำม คดอง รอบ กรุง ที่ ครอง สยาม กระบือ แห่ง หนึ่ง

สร้าง พระราช มณฑล เขียว

ไน ปี เถาะ เบ็ญจศก นั้น โปรด ให้ ดง มือ ก่อ กำแพง และ ส้าง บ้อม
สร้าง ประคู รอบ พระ ราช วัง และ ดง มือ ส้าง พระ มหา ปราสาท ราช มณฑล เขียว
สถาน ภาย ไน พระ ราช วัง ด้วย อนึ่ง โปรด ให้ ส้าง พระ อาราม ขึ้น ไน
พระ ราช วัง พระ อาราม หนึ่ง สำหรับ เปน ที่ ประดิษฐาน พระ พุทธ ปฎิมากร
แก้ว มรกต

ส่วน พระ ราช วัง บวร ๆ นั้น สมเด็จ พระ อนุชา ชิราช กรม พระ ราช วัง

บวร ๔สถาน มงคล ก็โปรดให้ตั้งมือสร้างกำแพง พระราชวัง และ พระราช
มณฑล ๔สถาน ภายในชั้น ในคราวเดียวกัน

ทัพ กรมหลวงเทพหริรักษ์ ไปได้เมืองไช้ก่อน

ครั้น ถึง ๓เดือน ห้าปี มโรงแศก จตุศักราช ๓๑๔๖ พระบาท สมเด็จพระ
พระเจ้า อยู่หัว มี พระราชดำรัส ให้ สมเด็จพระ เจ้าหลานเธอ เจ้าฟ้า กรม
หลวง เทพหริรักษ์ เป็นแม่ทัพ ถือ พด ทหาร ห้าพัน ยก กองทัพเรือ ไปได้ เมือง
ไช้ก่อน คืนให้ของ เชียง ลือให้จงได้ โปรด ให้ของ เชียง ลือไป ใน กองทัพ
ด้วย ทัพ บก นั้น โปรดให้ พระยา วิชิตณรงค์ เป็นแม่ทัพ ยก ไปทาง เมือง
เขมร เกณฑ์ กองทัพ เขมร สมทบ ไปด้วย อีกทาง หนึ่ง เจ้า พระยา
อภัยภู เบลร์ จึง เกณฑ์ เขมร ให้ ไปด้วย ห้าพัน พระยา วิชิต ณรงค์ นำ
ทัพ ไทย เขมร ยก ไป เมือง เบียมจจ ซาแตก ถึง แพรก พระยา มันธุ์ ร่วมกับ
ญวน ไท เขิน หลาย ครั้ง ญวนสู้ไม่ได้ ถอย ไป พระยา วิชิต ณรงค์
ล่องไป เมือง เบียม มาราย ยก ไปได้ ค่าย บ้าน บ้ายุง ฝ่าย สมเด็จพระ เจ้า
หลานเธอ เจ้าฟ้า กรมหลวง เทพหริรักษ์ ท้าว พระยา นายทัพ นาย กอง และ ของ
เชียง ลือ กราบ ถวาย บังคม ถาย ยก กองทัพ เรือ ออกไป ทาง ทะเล ถึง เมือง บัน
ทาย มาศ จึง เกณฑ์ กองทัพ พระยา ราชชา เสด็จสู่ พระยา ทิศดา เมือง บัน
ทาย มาศ เข้า บรรจบ ทัพ ยก ไปด้วย เข้า ปาก น้ำ เมือง บ่า ลัก ไป ตั้ง อยู่
คดของ วา มนาว ฝ่าย ญวน ไท เขิน มา ตั้ง ค่าย รักษา ที่ ปาก คดของ วา มนาว
ทาง จะ ลง ไป ซาแตก ต้อง ให้ ไช้ก่อน กองทัพ กรมหลวง เทพหริรักษ์ จะ
หัก ลงไปไม่ได้ ก็ ขึ้น ตั้ง ค่าย บน บก หมายถึง ค่าย บก ของ ญวน ให้ แยก
เสีย ก่อน จึง ยก ทัพ เรือ ล่อง ลง ไป ไม่ได้ คิด ระวัง หลัง ครั้น

น้ำมากขึ้น ญวน ก็เอา เรือรบ ตัดมา ทาง คตอง ของ เจื่อง ออกแม่น้ำใหญ่
 แล้ว มา บิด ปาก คตอง วามะนาว ด้าน หลัง ทาง ใต้ ฝ่าย ทัพ ญวน ข้าง ปาก
 คตอง ดำ น้ำ เมือง ไช่งอน ก็ ตี เข้า มา ข้าง ฝ่าย ดำ น้ำ สมิ ถ่อ ก็ ตี รุก หลัง เข้า
 ไป ทัพ กรมหลวง เทพ หริวิรักษ์ อยู่ใน ระหว่าง คึก ขนาม ก็ ทิ้ง เรือ รบ เรือ
 ไล่ เสีย แยก ขึ้น บก หนี ไป ครั้ง นั้น เป็น เทศกาล เดือน สิบ สอง หน้า น้ำ ๆ
 นอง ไป ทัว พุง พด ทัพ ไทย ได้ ความ ดำ มาก ดุ่ย น้ำ เพียง ออก เพียง เหว บ้าง
 หนี เข้า คึก มา และ กรมหลวง เทพ หริวิรักษ์ นั้น เข้า ใน กรม จับ ได้ กระจับ
 คิว หนึ่ง มา ให้ ทรง ดุ่ย นำ มา พา กัน แยก หนี เข้า แคน กรุง กัมพูชา ทั้ง สิ้น ทัพ
 บก ไทย เสมอ รู้ว่า ทัพ เรือ แยก แล้ว ก็ ทิ้ง ค่าย ป่า ยุง เสีย หนี มา บ้าง กอง
 ทัพ ญวน ได้ ไชย ชำระ มิ ได้ คิด ตาม เก็บ ได้ เรือ รบ และ เครื่อง สัตวารุช เป็น
 ใหญ่ น้อย ไป เป็น อัน มาก และ จับ ได้ ผู้ คน ซึ่ง หนี มิ ทน หนี ไป ได้ บ้าง
 แล้ว เตก ทัพ กลับ ไป เมือง ไช่งอน และ กอง ทัพ กรมหลวง เทพ หริวิรักษ์
 กับ อง เชียง ลือ ตี มา หยุด พัก พด อยู่ เมือง กัมพูชา แล้ว บอก ข้าราชการ ซึ่ง เสีย
 ที่ แก่ เข้า คึก เข้า มา ณ กรุง เทพ มหา นคร กราบ ทูล พระ กรุณา ให้ ทรง ทราบ
 ส้ม เต็ม พระ เจ้า อยู่ หัว และ ส้ม เต็ม พระ อนุชาธิราช ทรง พระ พิโรธ คำ ว่า ให้
 มี ตรา หากอง ทัพ กลับ เข้า มา พระ นคร แล้ว ทรง พระ ราช อาชญา จำ ส้ม เต็ม
 พระ เจ้า หลาน เธอ เจ้า ฟ้า กรมหลวง เทพ หริวิรักษ์ และ ข้าราชการ ผู้
 ใหญ่ ซึ่ง เสีย ทัพ แก่ เข้า คึก นั้น ครั้น นาน มา ถึง ส้ม เต็ม พระ เจ้า พิ นาส์ เชอ
 ทั้ง สอง พระ องค์ กราบ ทูล ขอ พระ ราช ทาน โทษ จึง ทรง พระ กรุณา ไป รด
 ให้ กรมหลวง เทพ หริวิรักษ์ กับ ทั้ง ข้าราชการ ซึ่ง รับ พระ ราช อาชญา อยู่ใน เหว
 จำ นั้น พัน โทษ ด้วย กัน ทั้ง สิ้น.

สร้าง พระมหาปราสาท

พระมหาปราสาทที่สร้างในพระบรมมหาราชวังนั้น โปรดให้
ถ่ายขนาดมาสร้างอย่างพระที่นั่งสรรเพชญ์ปราสาทในกรุงเก่า มีพระ
ปรักซ้ายขวา และเรือนจันทร์เป็นบริเวณ การสร้างพระมหาปราสาท
สำเร็จ ได้ยกยอดเมื่อวันศุกร์ เดือนสี่ ขึ้นสิบค่ำ ปีมะโรง ๓๓๔๖
๓๓๔๖ ปี พระราชทานนามว่า พระที่นั่งอมรินทราวาศึก มหาปราสาท

สร้าง วัดพระแก้ว

และการวัดพระแก้วซึ่งโปรดให้สร้างขึ้นในพระบรมมหาราชวังนั้น ได้
สร้างพร้อมทั้งพระอุโบสถ พระเจดีย์ วิหาร แต่ค่าตารายเป็นหลายหมื่น
ให้ชุดสระน้ำท่าหอไตร ตรงกลางสระหนึ่ง พระราชทานนามว่า หอ
พระมณเฑียรธรรม เป็นที่ไว้คู่พระไตรปิฎก แล้วโปรดให้เลื่อนพระ
ธาตุกษัตริย์ (แก้ว) เป็นพระยาธรรมปโรหิตจางวางราชบัณฑิต เลื่อน
หุดวงอนุชิตพิทักษ์ (ทองฮ้อย) เป็นพระยาพจนานิมิตช่วยราชการใน
กรมราชบัณฑิต และให้ราชบัณฑิตทั้งปวงบรรดาศักดิ์เป็นอาจารย์มา
บอกพระปริยัติธรรมแก่ภิกษุสามเณรที่หอพระมณเฑียรธรรมนั้น ต่อมา
หนึ่งโปรดให้เชิญพระเทพมิตร คือพระรูปสมเด็จพระรามาชิมตี (คู่ทอง)
ซึ่งเป็นปฐมวงศ์สร้างกรุงเก่า มาแปลงเป็นพระพุทธรูปหุ้มเงินมีตทอง
ประดิษฐานไว้ในวิหาร พระวิหารนั้นพระราชทานนามว่า หอพระเทพ
มิตร การก่อสร้างพระอารามสำเร็จในปีมะโรง ๓๓๔๖
ครั้นวันจันทร์เดือนสี่ แรมสิบสี่ค่ำ จึงโปรดให้เชิญพระพุทธรูป
แก้วมรกตจากโรงในพระบรมมหาราชวังเดิมฝากศวันตถ์ลงเรือพระที่นั่งถึง
เรือแห่เป็นขบวนข้ามมายังพระอารามที่สร้างใหม่ แล้วให้นิมนต์

พระดั่งมีราชาคณะ ประชุม ทำสังฆกรรม สวด ฎก พัทธ สืบมา ใน วัน นี้ และ
 การ พระอาราม สำเร็จ บริบูรณ์แล้ว จึง พระราชทาน นาม ว่า วัด
 พระศรีรัตนศาสดาราม ไว้เป็นที่ประชุม ข้าราชการของ ชุดพระบาท ถือ น้ำ
 พระพิพัฒน์ สัตยาธิษฐาน มี ๒ ครั้ง คือ เดือนห้า ขึ้น สาม ค่ำ ครั้งหนึ่ง
 เดือนสิบ แรม สิบ สาม ค่ำ ครั้งหนึ่ง เดือนมาจน ทุกวัน นี้

ตำนานพระแก้วมรกต

พระพุทธรูปปฏิมากรแก้วมรกต พระองค์นี้ มีเรื่อง ใน หนังสือตำนาน
 ไบรอน แต่งเป็น ภาษา มคอไว้ เรียกชื่อว่า “รัตนพิมวงษ์” เล่า
 เรื่องเดิมของ พระพุทธรูปแก้วมรกต พระองค์นี้สืบมา มีใจความในเบื้องต้น
 ว่า พระมหา มณีรัตนปฏิมากร องค์นี้ เทวดาสร้างถวาย พระอรหันต์องค์หนึ่ง
 มีนามว่า “พระนาคเสนเถระ” ในเมือง ปาตลีบุตร จึง พระนาคเสนเถระ
 เจ้าผู้เป็น พระอรหันต์อัน มีฤทธิ์สำเร็จด้วย อภิญญา ได้ อธิษฐาน อารา
 ราช นาพระบรมสารีริกธาตุ ของ สมเด็จพระพุทธรูปเจ้า ให้ประดิษฐาน อยู่ใน
 องค์พระมหา มณีรัตนปฏิมากร ถึง ๗ พระองค์ คือใน พระโมถ์ พระองค์หนึ่ง
 ใน พระนาค พระองค์หนึ่ง ใน พระตะ พระองค์หนึ่ง ใน พระอังกัถ์ สอง
 ข้าง สอง พระองค์ ใน พระชาน ทั้ง สอง ข้าง สอง พระองค์ เป็น ๗
 พระองค์ เนื้อแก้วก็ปิดมิดชิดสนิทคิดเป็นเนื้อเดียว ตังเดิม ไม่มีแตก
 มีช่องแฉกเห็น ตลอดจนเข้าไปเลย พระมหา มณีรัตนปฏิมากร อยู่เมือง
 ปาตลีบุตร แล้ว ตกไป เมืองดัง กาทวีป แล้ว ตกมาเมือง กัมโปชา
 เมืองศรีอยุธยา เมืองตะโวี เมืองกำแพงเพชร แล้ว ภายหลัง ตกไป
 อยู่เมืองเชียงราย เจ้าเมืองเชียงราย หวังจะช้อนแก่ศัตร์ จึง เขา
 ปู ทา ง รัก ปิดทอง บรรจุไว้ ใน พระเจดีย์ที่ เมืองเชียงราย นั้น.

ข้อความ ตามตำนาน ในพงษาวดาร มีต่อมาว่า เมื่อจุลศักราช ๗๘๖ ปี
 พระแก้ว มรกต พระองค์นี้ อยู่ใน พระสถูปใหญ่เก่า องค์หนึ่ง ณ เมืองเชียงราย
 ครั้น พระสถูปเจดีย์นั้น ต้อง สิ้นขนาด พัง ลงแล้ว ชาวเมืองเชียง ราย ได้
 เห็นเป็น องค์ พระพุทธรูปมีต ทองคำ ทึบ ท้วม ทั้ง พระองค์ ก็ สำคัญ ว่า พระ
 พุทธรูปเสีดา สามีญ จึง เชิญไป ไว้ ในวิหาร ที่ได้ พระพุทธรูปใน วัดแห่ง
 หนึ่ง แต่ นั้น ไปสอง เดือน สามเดือน ปณ ที่ ลง วิกบัต ทอง หุ้ม ท้วม
 พระองค์ นั้น กระเทาะ ออก ที่ ปลาย พระนาสิก เจ้าอธิการ ในอารามนั้น ได้
 เห็น เป็น แก้วดี เรียงงาม จึง แคะ ค่อย ออก ไปทั้ง พระองค์ คน ทั้ง ปวง จึง
 ได้ เห็น และ ทราวม ความ ว่า เป็น พระพุทธรูปแก้ว ทึบ ท้วม แห่ง บริสุทธิดี ไม่บุบ
 ถลาย คน ชาวเชียง ราย และ เมือง ตาดอื่น ๆ ก็ตื่น กัน ไปบูชา นมัสการ
 มาก มาย ท้าวเพี้ยผู้ รักษาเมือง จึง ได้มี ใบบอก ลง ไปถึง เจ้าเมือง
 เชียงใหม่ ๆ เกณฑ์กระบวน ช้าง ไปแห่รับเสด็จ พระมหา มณีนี รัตน ปฎิมากร
 แก้ว มาโดย หอตั้ง ช้าง ครั้น มาถึง ทาง แยก ซึ่ง จะไปเมือง นคร ตำบ่าง ช้าง
 ที่ รับเสด็จ พระ มหา มณีนี รัตน ปฎิมา กร แก้ว มา ก็วิ่ง ขึ้นไป ทาง เมืองนคร ตำ
 บ่าง เมื่อ หมอศ ความ เต้า โสถม ช้าง ให้ สงบ แล้ว พา มาถึง ทาง ที่ จะไป เมือง
 เชียงใหม่ ช้าง ก็ตื่น ไป ทาง เมือง นคร ตำบ่าง อีก จน ภาย หลัง เมื่อเอา ช้าง
 เชื่อง รับเสด็จ พระ มหา มณีนี รัตน ปฎิมากร แก้ว ช้าง นั้น เมื่อ มาถึง ที่ นั้น ก็
 ตื่น ขึ้น ไปทาง เมือง นคร ตำบ่าง อีก ด้วยเหตุ นั้น ท้าวพระยา ผู้ไป รับ ก็ ได้มี
 ใบ บอกไป ถึง เจ้าเมือง เชียงใหม่ ครั้ง นั้น เจ้าเมือง เชียงใหม่ นับ ถือ ถี่
 ต่าง มากนัก จึงวิตก ว่า ขรขย ถี่ ซึ่ง รักษา องค์พระ จะไม่ ยอม มาเมือง เชียงใหม่
 จึง ยอมให้ เชิญ พระ มหา มณีนี รัตน ปฎิมากร แก้ว นั้นไป ประดิษฐานไว้ ในเมือง

นคร ลำปาง คน ทั้ง ปวง จึง ได้ เจริญ ไป ไว้ ใน วัด ที่ คน เบน อิน มาก มี ศรัทธา
สร้าง ถวาย ใน เมือง นคร ลำปาง นาน ถึง ๓๒ ปี และ วัด นั้น ยัง เรียก ว่า
วัด พระแก้ว มา จน ทุก วัน นี้ ครั้น สุลลศักราช ๘๓๐ เจ้า เชียง ใหม่ องค์
อื่น ได้ แ่่น ดิน เชียง ใหม่ แล้ว ดำริ หัก ว่า เจ้า เชียง ใหม่ องค์ ที่ ด่วง แล้ว ยอม
ให้ พระ มหา มณี รัตน ปฎิมากร แก้ว ไป ประดิษฐาน อยู่ เมือง นคร ลำปาง นั้น ไม่
ควร เลย คั๋ว จะ ไป อาราธนา มา ไว้ ใน เมือง เชียง ใหม่ คิด แล้ว จึง ไป อาราธนา
แก่ พระ มหา มณี รัตน ปฎิมากร แก้ว มา สร้าง พระ อาราม วิหาร ถวาย แล้ว
ประดิษฐาน ไว้ ใน เมือง เชียง ใหม่ และ เจ้า เมือง เชียง ใหม่ ได้ พยายาม จะ ทำ
พระ วิหาร ที่ ไว้ พระ มหา มณี รัตน ปฎิมากร แก้ว ให้ เปน ปราสาท มียอด ให้ ส้ม คอ
แต่ หา ส้ม ประสงค์ ไม่ อស់ นี้ มา ตอง คั๋ว ทำ ตาย ยอด ที่ ตั้ง สร้าง ขึ้น หดาย ครั้ง
จึง ได้ เจริญ พระ มหา มณี รัตน ปฎิมากร แก้ว ไว้ ใน พระ วิหาร มี ชั่ม จะ นำ อยู่ ใน ณ ึ่ง
ด้าน หลัง สำหรับ เปน ที่ ตั้ง พระ มหา มณี รัตน ปฎิมากร แก้ว กับ ทั้ง เครื่อง ประดับ
อาภรณ์ บุชา ต่าง ๆ มี บาน มี ดึง ตู้ เก็บ รักษา ไว้ เมื่ ต ออก ให้ คน ทั้ง ปวง
นมัสการ เปน คราว ๆ แต่ พระ มหา มณี รัตน ปฎิมากร แก้ว ได้ ประดิษฐาน
อยู่ ใน เมือง เชียง ใหม่ นาน ได้ ๘๔ ปี ครั้น สุลลศักราช ๘๓๓ ปี เจ้า
เชียงใหม่ องค์ หนึ่ง ซึ่ง ครอง เมือง ใน ครั้ง นั้น ชื่อ เจ้า ไชย เสธ รัช ฐา ธิราช
เปน บุตร พระ เจ้า โทธิสาร ซึ่ง เปน เจ้า เมือง เซ้า (คือ เมือง หลวง พระ บาง)
เพราะ เหตุ ที่ แต่ ก่อน นั้น ไป เจ้า เชียง ใหม่ องค์ ก่อน ได้ ยก ราช ธิดา ชื่อ นาง ยอด
คำ ให้ ไป เปน มเหสี พระ เจ้า โทธิสาร จึง มี รวง บุตร คือ เจ้า ไชย เสธ รัช ฐา ธิราช
องค์ นี้ เมื่อ เจ้า ไชย เสธ รัช ฐา ธิราช มี อายุ ได้ ๕ ปี เจ้า เชียง ใหม่ ผู้ เปน
ไชยกา ธิบัต ถึง แก่ ชั พ ตก ไชย ไป ไม่มี ผู้ ขึ้น จะ รับ ที่ เจ้า เชียง ใหม่ ท้าว

พระยา กัม พระสงฆ์ ผู้ใหญ่ ทั้ง ปวง จึง พร้อ ม กัน ไป ขอ เจ้า ไชย เสดร ชู ราษฎร์ บุตร
 ใหญ่ ของ พระเจ้า โทธิสาร และ เบน หน้า ของ เจ้า เชียง ใหม่ นั้น มา เบน เจ้า
 เชียง ใหม่ แถม นาม เข้า ว่า เจ้า ไชย เสดร ชู ราษฎร์ ครั้น ได้ เบน เจ้า
 เชียง ใหม่ แล้ว ไม่นาน ได้ พัง ชาว ว่า พระเจ้า โทธิสาร ผู้ บิดา ดั้น ซ้ำ
 วย ชนม์ แล้ว เจ้า น้อง ชาย ต่าง มารดา ได้ เบน เจ้า ใน เมือง เช้า เจ้า
 เชียง ใหม่ เสดร ชู ราษฎร์ จะ ใคร ไป ทำ บุญ ใน การ ศพ บิดา และ จะ ใคร
 ได้ ส่วน มรดก ด้วย แต่ ยัง ไม่ แน่ ใจ ตง ว่า จะ ต้อง เบน เจ้า เมื่อ เช้า เสีย
 ไม่ได้ กลับ มา เมือง เชียง ใหม่ หรือ จะ ต้อง กลับ มา เมือง เชียง ใหม่ เพราะ
 เมือง เช้า มี เจ้า แล้ว หรือ เมื่อ ไม่ อย ฝ้าย ข้าง เมือง เชียง ใหม่ จะ เบน ประ
 การ โต พวง หน้า พวง หลัง อย ึ่ง ได้ เสิญ พระ มหา มณี รัตน ปริมา กร
 แก้ว นั้น ไป ด้วย ข้าง ว่า จะ รับ ไป ทำ บุญ และ ให้ เจ้า นาย ญาติ วงษ์ ใน
 เมือง เช้า ได้ บุษบา ทำ บุญ ด้วย กัน แล้ว ก็ ยก ครอบ ครว ์ ไป หมด เมื่อ
 พระ มหา มณี รัตน ปริมา กร แก้ว ออก ไป จาก เมือง เชียง ใหม่ ใน ครั้ง นี้ เบน
 ปิธาน จิต วิชา ศก จตุ ศก ราช ๘๑๔ ปี เจ้า ไชย เสดร ชู ราษฎร์ ไป ถึง
 เมือง เช้า แล้ว ก็ ประณี ประนอม พร้อ ม กับ เจ้า น้อง และ ญาติ วงษ์ ฝ้าย บิดา
 เสิญ พระ มหา มณี รัตน ปริมา กร แก้ว ขึ้น ประดิษฐาน ไว้ ใน ปราสาท แล้ว ก็
 ถลง พระ และ ทำ การ กุศต สั่ง บิดา เบน อัน มาก แล้ว ก็ ปฤ กษา หา รือ กัน
 ตาม ญาติ วงษ์ พี่น้อง ด้วย มรดก บิดา แบ่ง ทรั พัย สิ่ง ของ ผู้ คน ข้าง ม้า
 พาหนะ ซ้ำ อย ู่ กาด ตู๋ งง ไป ถึง ๓ ปี.

ฝ่าย พระยา ท้าว แส่น ผู้ รักษา เมือง เชียง ใหม่ เห็น ว่า เจ้า ไชย เสดร ชู ราษฎร์
 ไป เมือง เช้า เสีย นาน แล้ว ไม่ กลับ การ งาน บ้าน เมือง ค้าง วัต อย ู่ มาก

ถ้า มีข้าศึก ศัตรู ก็จะไม่ มี ผู้ ฆ่า การ ให้ สิทธิ ชาติ ได้ จึง ได้ พร้อม กัน ปลูก ษา
 เลื้อย หา ได้ ฤกษ์ รูป หนึ่ง ชื่อ เมกฺกฺกิ เป็น เชื้อ วงษ์ เจ้า เชียง ใหม่ ที่ ต่อ
 แล้ว มา แต่ ก่อน นั้น เวลานั้น มี สติ ปัญญา สามารถ สมควร จึง พร้อม
 กัน เชิญ เจ้า เมกฺกฺกิ ให้ คั้น ผนวช ออก มา แล้ว ก็ ยอม ยก ให้ เป็น เจ้า เชียง ใหม่
 พระ แก้ว มรกต จึง ค้าง อยู่ เมือง เข่า ๓๒ ปี จน เมื่อ เจ้า ไชย เสวย ฐา ชิราช
 ลง ไป ตั้ง เมือง เวียง จันทน์ เป็น เมือง หดง จึง เชิญ พระ แก้ว มรกต ลง ไป
 ไว้ เมือง เวียง จันทน์ พระ มหา มณีนีรตน ปฏิมากร ได้ ประดิษฐาน อยู่ใน
 เมือง เวียง จันทน์ ถึง ๒๓๕ ปี ครั้น เมื่อ จตุศก ราช ๓๑๔๐ ปี จึง พระบาท
 สมเด็จ พระ เจ้า อยู่ หัว แต่ ยัง ดำรง พระ เกียรติยศ เป็น สมเด็จ เจ้า พระยา มหา
 กรรม ศรัยศึก เป็น จอม พล เตี้ย ชน ไป ที่ หัว เมือง ดาว ได้ ตัด ยอด จน
 เมือง เวียง จันทน์ จึง เชิญ พระ แก้ว มรกต มา กรุง ธนบุรี

ปฏิสังขรณ์ วัด สลัก

สมเด็จพระ อนุชา ชิราช กรม พระ ราช วงษ์ บวร สถาน มงคล ทรง
 พระ ราช ศรัทธา ให้ ปฏิสังขรณ์ วัด สลัก ซึ่ง อยู่ริม พระ ราช วงษ์ บวร ๑ ให้
 สร้าง พระ อุโบสถ พระ วิหาร และ พระ มณฑป ขึ้น ใหม่ และ เครื่อง พระ
 มณฑป นั้น เดิม ทรง พระ ดำริห์ จะ สร้าง ปราสาท ขึ้น ใน พระ ราช วงษ์ บวร ๑
 ครั้น เมื่อ ข้าย ขบด สอง คน เข้า ไป แอบ จะ ทำ ร้าย พระ องค์ เมื่อ จับ กุม เกิด
 ข่า พัน กัน ตาย ลง ตรง ที่ จะ สร้าง ปราสาท กรม พระ ราช วงษ์ บวร ๑ ทรง พระ
 ดำริห์ ว่า วงษ์ จันทร เกษม ซึ่ง เป็น พระ ราช วงษ์ บวร ๑ ครั้ง กรุง เก่า นี้ หา มี
 ปราสาท ไม่ มา สร้าง ปราสาท ขึ้น ใน พระ ราช วงษ์ บวร ๑ จะ เกิน วิชา ไป
 กระมัง จึง มี เหตุ ทรง พระ ดำริห์ ดังนี้ จึง โปรด ให้ เอา เครื่อง
 ปราสาท ไป สร้าง เป็น พระ มณฑป ใน วัด สลัก ภายใน พระ มณฑป สร้าง

พระเจดีย์องค์เล็ก บรรพ พระบรมสารีริกธาตุ ให้ก่อ พระระเบียง รอบ และสร้าง กุฏิ ตึก ๓ หลัง พระราชทาน พระวันรัต ผู้เป็น เจ้าอาวาส และสร้าง กุฏิ เครื่องไม้ฝา กระดาน เปนเสนาสนะ พอแก่ พระสงฆ์ ทั้ง พระอาราม แล้ว สร้าง กำแพง ล้อมรอบ พระอารามด้วย ครั้นเมื่อ ทรง ปฏิสังขรณ์ เสร็จแล้ว จึง พระราชทาน นาม พระอาราม เปลี่ยน ใหม่ ว่า วัด นิพพานา ราม

เปิด ศตของ ถัด

ในปี มโรง ฉศก นั้น ศตของ ปาก ถัด นั้น กว้าง ออก หน้า ทะเล ขึ้น แแรง เค็ม มา ถึง พระนคร ครั้น ถึง ญวัน ศุกร เดือน ส่าม ขึ้น สิบ เอ็ด คำ จึง พระบาท ส้มเต๋จ พระเจ้า อยู่หัว กับ ทั้ง กรม พระราช วงษ์ บวร ๆ และ เจ้า ต่าง กรม พร้อม กัน เสด็จ โดยทาง ซดมารค ลง ไป เปิด ศตของ ปาก ถัด คาร์ดี ให้เกณฑ์ ข้าราชการ ขน มุดดิน และอิฐ หักถม ทำนบ กัน หน้า แล้ว ให้เกณฑ์ ข้าราชการ ตาม ตัว เลข ขึ้น ไป รื้อ กำแพง กรุง เก่า บรรทุก เรือ ลง มา ด้าน ซะดอม บรรพ อิฐ หักถม ทำนบจน สูง เสมอฝั่ง และ น้ำเค็ม ไหลขึ้น มา ทาง ศตของ ปาก ถัด มิ ได้ ไหล ไป ทางแม่ น้ำ ใหญ่ ทาง อ้อม ก็มี น้ำเค็ม มา ถึง พระนคร ราษฎร ทั้ง หาดาย ได้ รับ พระราช ทาน น้ำจืด เปน สุข ทั้ง สิ้น.

ทำ ศพ เจ้า กรุง ธนบุรี

ในปี มโรง ฉศก พระบาท ส้มเต๋จ พระเจ้า อยู่หัว ทรง พระราช ดำริห์ พร้อม ด้วย ส้มเต๋จ พระอนุชา ขิราช กรม พระราช วงษ์ บวร ๆ ดำริห์ ให้ชุด ศพ เจ้า กรุง ธนบุรี ขึ้น ทำ การ ฉา ปนกิจ ที่ เมรุ วัด บาง ยี่เรือ ได้ ให้มี การ มหรศพ พอ ส้มคอร และ เสด็จ พระราช ดำเนิน ไป พระราช ทาน เพลิง ทั้ง สอง พระองค์.

ไต้ช้าง สำคัญ

ในปีนั้น พระยานคร ราช ลีมา ถวายช้าง พดาย ดี ปลาดก ช้าง หนึ่ง
พระย้า ราช บุรี ถวาย ช้าง เนียม ช้าง หนึ่ง ณวัน อังคาร เดือนสี่ แรม สยาม คำ
โปรด ให้มีการ ส้มโภชแล้ว พระราช ทาน ชื้อ ชั้น ระวัง ช้าง นคร ราช ลีมา เป็น
พระบรม ไกรสร บวร สุประดิษฐ์ อัฐทิศพงษ์ มงคลตาติเรก เอก มหันต
อนันตคุณ สัมบุรณเลิศ พ้า ช้าง หนึ่ง ช้าง ราช บุรี เป็น พระบรม ไกรสร
บวร บุษป ทินต์ สุวรรณ ถักขณา มหาศุภมงคล วิมลเลิศ พ้า ช้าง หนึ่ง.

ถด ตำแหน่ง พระเจ้านคร ศรีธรรมราช และตั้งเจ้า พระยานคร พัด
เมื่อ กรุง ศรี อโยธยาเก่า เสียแก่ พม่า ช้าศึกแล้ว และมี ผู้ตั้ง ตัว ชั้น
เป็นใหญ่ หมาย พวก ใน ครั้ง นั้น หลวง นาย สิทธิ ชั่ง ได้ เป็น ที่ ปลัด รัง
เมือง นคร ศรี ธรรม ราช ก็ ตั้ง ตัว ชั้น เป็น เจ้า แห่ง หนึ่ง ครั้น เจ้า กรุง
ชน บุรี มี อำนาจ ชั้น จึง ยก กอง ทัพ หลวง ลง ไป ต่ เมือง นคร ศรี ธรรม ราช
เมื่อ ปี ๑๑๓๓ เอก ศัก จุค ศัก ราช ๑๑๓๓ ได้ เมือง นคร ศรี ธรรม ราช และ จับ ตัว
เจ้านคร ได้ ที่ เมือง ตานี เจ้า กรุง ชน บุรี ไม่ ได้ ทำ อัน ตรา ยอัน ไต แก่
เจ้านคร โดย ทรง พระดำริ ว่า ค่าง คน ต่าง ตั้ง ตัว เป็น อิศร ภาพ ใน เวลา
บ้าน เมือง หา ผู้ ปก ครอง มิ ได้ เจ้านคร ไม่ ได้ เป็น ขบถ เป็น แต่ ให้
เอา ตัว เจ้านคร เข้า มา กัก ไว้ ใน กรุง ชน บุรี และ ตั้ง เจ้า นรา สุริยวงษ์
หลาน เรอ ของ เจ้า กรุง ชน บุรี ออก ไป ครอง เมือง นคร ศรี ธรรม ราช อยู่
ได้ ๗ ปี เจ้า นรา สุริยวงษ์ ถึง พินา โดย ที่ เมือง บุคร ศรี ธรรม ราช
ฝ่าย เจ้านคร เข้า มา อยู่ ใน กรุง ชน บุรี ได้ รับ ราชการ ตาม เสด็จ ไป
ทัพ ศัก และได้ ถวาย บุตรี ทำ ราชการ ใน พระ ราช วง เป็น พระ สนม มี

โอรสองค์หนึ่ง เจ้ากรุงธนบุรีไว้วางพระไทยในเจ้านคร จึงให้
เจ้านครถวัลย์ออกไปครองเมืองนครศรีธรรมราช เมื่อปีออกอัฐศก
จุลศักราช ๑๓๓๘ ได้รับสุพรรณบัตรเป็นพระเจ้านครศรีธรรมราช
เจ้าชั้นทิดมา มีเกียรติยศเสมอเจ้าประเทศราช ตั้งพระยาอรรค
มหาเสนาและจุลตมภ์สำหรับเมืองนครได้คล้ายกรุงธนบุรี

ครั้นพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติทรง
พระราชดำริเห็นว่าที่เจ้ากรุงธนบุรียกเจ้านครขึ้นเป็นพระเจ้าประเทศราช
นั้นเป็นการเหลือเกินไป จึงโปรดให้ตัดบรรดาศักดิ์ลงเป็นเจ้าพระยา
นครและให้ตัดตำแหน่งเสนาบดีเมืองนครลงเป็นกรมการเหมือนหัวเมือง
อื่น ๆ และให้ยกเมืองสงขลาซึ่งขึ้นเมืองนครอยู่ในครั้งนั้นเป็น
หัวเมืองขึ้นกรุงเทพ ฯ ด้วย

ต่อมาเจ้าพระยาocr ศรีธรรมราชแก่ชราว่าราชการบ้านเมืองพันเพ็ญ
ไป มีตราให้หากบิณฑพัลวเสี่ยหลายครั้ง แล้วจึงได้ตัวเจ้ามากรุง
เทพ ฯ จึงโปรดให้เอาออกจากตำแหน่งผู้ว่าราชการเมืองนครศรี
ธรรมราชเข้ามาอยู่ในกรุงเทพ ฯ ทรงพระกรุณาโปรดตั้งเจ้าพัช
อุปราชเมืองนครศรีธรรมราชซึ่งเป็นบุตรเขยเจ้านครให้เป็นเจ้าพระยา
นครศรีธรรมราชเมื่อปีมโรงฉศกจุลศักราช ๑๓๔๖ และครั้งนั้น
พระยาสงขลามีความผิด จึงโปรดให้เมืองสงขลาถกกลับไปเป็นเมืองขึ้น
เมืองนครศรีธรรมราชตั้งแต่ก่อน.

พระราชพิธีบรมราชาภิเษก

จุลศักราช ๑๓๔๗ ปีมะเส็งฉศก การสร้างพระนครและพระ

มหาปราสาทราชนิเวศน์สำเร็จตั้งพระราชประสงค์ จึงทรงพระราชดำริห์
 ว่า เมื่อมีงานจัดวางศกได้ทำ การพระราชพิธีปราบดาภิเศกแต่โดย
 ตั้งเขป ยังไม่พร้อมมูลเต็มตามตำรา และบัดนี้ก็ ได้ทรงสร้างพระนคร
 และพระราชมนเขี้ยวสถานขึ้นใหม่ ควรจะทำพระราชพิธีบรมราชา
 ภิเศกให้เต็มตามแบบแผนโบราณราชประเพณี จะได้เป็นพระเกียรติยศ
 และเป็นศรีสวัสดิ์มงคลแก่บ้านเมือง เป็นที่เจริญสุขแก่ไพร่ฟ้าประชา
 ราษฎรทั่วไปในพระราชอาณาเขตร จึงโปรดเกล้าฯ ให้ประชุม
 พระราชวงษานุวงศ์และเสนาพฤตมาตย์กระทรวงชาติราชบัณฑิตยาจารย์ซึ่งพอ
 พราหมณ์ บฤกษาพร้อมกันเห็นสมควรแล้ว จึงมีพระราชโองการ
 โปรดเกล้าฯ ให้จัดการพระราชพิธีบรมราชาภิเศก ตั้งมณฑปที่ตรง
 พระกระยาसनที่ชั้นพระชลาข้างพระที่นั่งอมรินทราภิเศกเบื้องบูรพทิศ
 เสาบัน ทวยนาคช่อห้อยช่อตั้งใบโพธิ์ห้อย และยอดซุ้มหุ้มด้วยผ้า
 ไชมพัตร มีท่อนารตั้งฐานตั้งฝักประทุมทำด้วยเงิน ซึ่งหน้าเบญจ
 สุธทิศงคาไว้บนเพดานผ้าขาว มีนามว่าสหัชชารา เพดานนั้นประดับ
 ด้วยดาวทอง และพวงพุ่มล้วนสุวรรณมาลาดอกจำปาทอง และพระ
 วิสูตรพุ่มผ้าไชมพัตรจำดักดอยดอกสุวรรณประจำทั้ง ๔ ด้าน และมี
 เตียงเล็กสำหรับตั้งพระพุทธรูปปฏิมาไชยเมื่อเวลาสร้าง ตั้งราชวัตรและ
 ฉัตรทอง, ฉัตรนาก, ฉัตรเงิน, เจ็ด ชั้น ที่เสาราชวัตรประดับด้วยต้น
 กัลด้วย, ต้นช้อย, ดอกหมาก, ดอกมะพร้าว ล้อมรอบพระมณฑป ภาย
 ในพระมณฑปปูเสาดผ้าไชมพัตรตั้งถาดทอง และมีตั้งทำด้วยไม้มะเดื่อ
 และไม้ไชยพฤกษ์ถาดใบไม้ช่มนาม ตั้งบนถาดทองนั้นเป็นที่เสด็จทรง
 รอบพระมหามณฑเขี้ยวและพระที่นั่งอมรินทราภิเศกข้างหน้า ราชด้วย

ฉัตร เบื้องรงค์เจ็ด ชั้น ที่เส้าราชฉัตร ประดับด้วยต้น กัด้วย, ต้น อ้อย,
 ดอก หมาย, ดอก มะพร้าว. ใน พระที่นั่ง อมรินทร์ราภิเศก นั้น ด้าน
 บวรพิศ ตั้ง เคียง แฉ่น พ้อมี เพดาน ระบาย รอบ เบื้อง พระ มณฑล และ
 เคียง พระ มณฑล นั้น เป็น ที่ ประดิษฐาน พระบรมราชา พระพุทธปฏิมาไชย
 พระพุทธปฏิมาห้ามสมุทร ทรงพระชนมพรรษา พระสุพรรณบัตร
 พระมหา มงกุฏ พระมหา มงคต พระนพ พระมหาสังฆาต สร้อย อ่อน
 พระมหาสังฆาต พราหมณ์ เครื่อง พระพิไชยสงคราม เครื่อง พระมนต์
 พิเศษ หีบ พระขำรงค์ พระเกราะ นวม พระภูษา รัตกัมพล
 พระอุณาโลมท่าแห่ง พัดวาท วิชนี ขาร พระกร ฉลอง พระบาท
 พระขรรค์ไชยศรี พระแสง ตามเสดย พระแสงง้าว พระแสงจักร
 พระแสงตรีศูล พระแสงเกาทันท์ พระแสงโชน มีตาบ พระแสงทอน
 พระแสงหอกไชย พระแสงขงง้าวเจ้าพระยาแสน พดพ่าย พระแสง
 ขงง้าวตีช้าง ส้ม พระชนกต้น พระแสงปืนคาบธนูที่เคยทรง พระแสง
 ปืนคาบธนูข้ามแม่น้ำสะโตง พระเสวตรฉัตร พระเสมาธิปัต พระ
 ฉัตรไชย พระเกอดพ่าย ธงไชยกระบี่ชู ธงไชยครุฑพ่าห์ และ พระมหา
 สังข์ทักษิณาวัฏ พระสังข์ทอง พระสังข์เงิน พระเต้าเบ็ญจครรภ พระเต้า
 ทอง พระเต้านาก พระเต้าเงิน พระเต้าดำริด และตั้งตั้งใหญ่ไม้มะเดื่อ
 แปดเหลี่ยมชื่อ อัฐิทิศ กั้น บวรเสวตรฉัตรเจ็ดชั้น และตั้งน้อยประจำทิศ
 ทำด้วยไม้ฤษีคู่ ตั้งน้ำกรตน้ำสังข์และมีรูปเขียนเทพดาทั้งแปดองค์
 ผู้ทรงฤทธิ์ ประจำทิศทั้งแปด หน้าเบื้อง พระ มณฑล ตั้ง เครื่องนมัสการ,
 หลังเบื้อง พระ มณฑล ตั้ง บาตรน้ำพระพุทธมนต์ ๕, บาตรทราย ๕ ด้าน

ประจิม ทิศ คึง เตียง มี โครงเพดาน ตาด ผ้า ชาว ที่ สำหรับ พระสงฆ์ จะ ได้
 สวดภาณวาร และมหาไชย สำหรับ พระราช พิธี มี เครื่อง ทรง
 นมัสการ ตรีระ บะมุก และ คึง เตียน ไชย มี กระจง หมี่ ผ้า ชาว และ คึง พระ
 ที่ นัง ภักทร บิฐู ทำ ด้วย ไม้ มะ เตื่อ หมี่ เงิน องค์ ๑ บน พระ ที่ นัง นั้น ตาด
 หน้าคา และรอย ด้วย แบ็ง เข้ สาลี มี แผ่น ทอง คำ เขียน รูป ราชดีห์ ด้วย
 เส้น ชาต หรคุณ ทับ บน เส้น หน้าคา แล้ว ครอบ ลง ด้วย ผ้า ชาว กั้น
 พระบวร เสวตร ฉัตร เจ็ด ชั้น ณะ พระแท่นที่ พระบรรทม ที่พระ มหา
 มณเฑียร ข้าง ใน แต่ง อาสนะ ปุ ลาด พรหมเจียม สำหรับ เป็น ที่ พระสงฆ์ ราชา
 คณะ ๕ มณะ & รูป สวด พระปริต พุทธมนต์ และ กรม ไทร ตั้ง เครื่อง บัทร
 พัด มุขาทวดานพ เคะระห์ เพื่อ เจริญ พระชน มายุ กาด แล้ว วง ต้าย สาย
 สัจฉิน์ ตุกร โยง ไป โดย ทาม ถดาง สาย ๑ แล้ว วง ต่าม ไป ตอดตเตียง
 พระ มณฑล พระ พุทธ ปฏิม่า ไชย สรรพ เครื่อง ๑๓ ราชาวุธ ตั้ง ๑๓ ทิศ
 และ พระ ที่ นัง ภักทร บิฐู ทั้ง พระ มณฑป ที่ ตั้ง พระ กระจง ส่นาน ตอดต มา ถึง
 ท้อง พระ โรง ข้าง หน้า และ ตั้ง โรง พิธี พรหมณ์ หน้า พระ ที่ นัง ประดับ
 ด้วย ราชวัตร ฉัตร กระจง ๕ ชั้น มี ต้น กต้วย, ต้น อ้อย, และ ดอก หมาย,
 ดอก มะพร้าว ห้อย ตาม มุม ราชวัตร แล้ว เขิญ เทวรูป ทั้ง ๗ องค์ ออก
 ตั้ง คือ พระ ปรมเสวตร พระ พรหม ชาดา พระ นารายณ์ พระ เทว
 กรรม พระ พิฆ เนศวร พระ อุมาภควัตี พระ ตักขมี คึง เครื่อง
 เบื้อง ครอบ นพ วรค หม้อ กุณห์ เต่า กุณห์ โหมเพลิง และ ไทร ทะจร ทำ
 ด้วย ไม้ ชัก ประดับ ด้วย ไม้ ใญ่ อุณาเทวา พรหมโอง กักร ทิศ ละ ๓ ชั้น ทั้ง แปด
 ทิศ ตั้ง กรต, ตั้งซ์.

ครั้น ถึง วัน พระฤกษ์ เวลามา ย่ำ ๓ โมงเศษ เมื่อ พระสงฆ์ ๔๓ รูป

ประชุมพร้อม ใน พระที่นั่ง อมรินทราภิเศก จึง ประโคม สังคีตดุริยางค์
 คนตรี มี โหรี พิณ พาทย์ คัณฑ์พาท พระบาท สมเด็จพระ บรม นารถ บรม
 บพิตร พระเจ้า อยู่หัว เสด็จ ออก ทรง นมัสการ พระ ศรีรัตนไตรย์ด้วย
 เบื้องจาก ประดิษฐาน ทรง จุดเทียน เครื่องนมัสการ สมเด็จพระ อริยวงษญาณ
 จุด เทียน ไชย ทรง รับ พระ ไตร สรรณาคมน์ และ เบื้อง คีตเสด็จ เสด็จ
 ขึ้น ใน พระ มหามณฑลเทียร ที่ห้อง พระบรมชม ทรง จุดเทียน เครื่องนมัสการ
 แล้ว ทรง พระ มหา มงคล ซึ่ง ถอด ด้วย ด้าย สนิมจันต์ดูตร ทรง สดับ พระ
 ราชาคณะ สังฆสังฆะระ & รูป ถวด พระ พุทธ มนต์ จบแล้ว ประโคม แตร
 สังฆฆ้อง ไชย ตรีย คน ตรี มี โหรี พิณ พาทย์ รุ่ง ขึ้น เวลามา เข้า เสด็จ ออก
 ทรง ปฏิบัติ พระสังฆ์ ทรง พระ ราช อุทิศ เปน สังฆ ทาน วัตร พระสังฆ์รับ ทำ
 ภัตตาภิเศก แล้ว ถวาย อดิเวก ถวาย พระ พร ถาครบ ๓ วาร เปนกำหนด.
 ครั้นรุ่ง ขึ้น วัน ค่ำวัน ๔ เวลามา เข้า ได้ มหาพิไชย มงคล ถกษณ์ ต้อง อย่าง
 ไบราณ ขัตติย ราช ประเพณี แต่ก่อน มา หดวง โลก ที่ป และ พระ มหาราชาครู
 จึง กราบ ทูล อัญเชิญ เสด็จ สรง เจ้าพนักงาน ชาว พระ ภูษา มา ถา ถวาย
 พระ ภูษา ถอด แล้ว พระยา ราช โภษาเชิญ พระไชย หดวง สิทธิไชย
 พระ หมอ เจ้า เชิญ พระ พิฆ เนศวร พระ มหา ราช ครู พระครู อัมมญาณจารย์
 ไพรย เข้า ถอก หดวง ราช มุณี หดวง คีวาจารย์ เป้า พระ มหา สังฆ
 ทักขินาวัฏ นำ เสด็จ เบื้อง มุข ประเทศ ไป สู่ มณฑล พระ กระจา สนั่น
 เสด็จ สดับ เห็น ออุม พร ราช อากัน จึง พระยา ราช โภษา ถวาย เครื่อง พระ
 กระจา สนั่น หดวง ราช วงษา ไชย สหัส ขาวา สรง สหัส ขาวา แล้ว หดวง
 สิทธิไชย พระ หมอ เจ้า ถวาย พระ มหา สังฆ์ ทักขินาวัฏ พระมหา ราช ครู พิธี
 ถวาย พระ เค้า เบื้อง ธรรม พระครู อัมมญาณจารย์ ถวาย พระ สังฆ์ ของ และ

พราหมณ์มีชื่อ ถวาย พระสังข์เงิน ชุน รัชนี นารายณ์ ชุนราช ชาดา เป้า
 พระมหาสังข์ทักษิณาวัฏ ๒ องค์ ชุน หมื่น มีชื่อ เป้าสังข์ชอตราวัฏ ๒ องค์
 เจ้าพนักงาน ประโคม คุรียงค์ ดน ตรี มีโหรทัก แตร สังข์ บัณเฑาะว ครั้น
 สรงเสร็จ แล้ว พระยา ราชโกษา ถวาย พระ ภูษา ทรง ผัดดี ดาย เขียน ทอง ทรง
 ฉลอง พระองค์ ครอบ ทอง เสด็จ กลับ มา ถัดถึ เห็น พระ ที่นั่ง อัฐิ ทิศ ฝั้น
 พระภักตร์ ไปสู่ อตุร ทิศ เปน ปฐม พราหมณ์ ถวาย น้ำ พระ มหาสังข์
 ทักษิณาวัฏ, น้ำกรต ทรง รับ มา สรง พระภักตร์ และ ถ้วย หนึ่ง แล้ว
 ฝั้น พระองค์ ไป ตาม ทิศ อากเณย์ โดย ทักษิณาวัฏ ทรง รับ น้ำ พระ พุทมนต์,
 น้ำ สักดิ์ ทั้ง แปด ทิศ แล้ว เสด็จ พระ ราช ดำเนิน มา ยัง พระ ที่นั่ง ภัทร บิฐู.
 พระ มหา ราชครู จึง ประคอง พระองค์ ขึ้น เสด็จ ประทับ พระ ที่นั่ง ภัทร บิฐู. เห็น
 แผ่น ทอง รูป ราชสีห์ อัน มี มหันตเดช พระ มหา ราช ครู พิธี อ่าน พระเวท
 สรเสริญ ไกร ภาษ์ แล้ว ถวาย พระ สุกุพรณ บัทร เบญจราช กฤษภันท์ คือ
 พระ มหา มงกุฏ, พระแสง ขรรค์, ขาว พระกร, พัด วาตวิชนี, ฉลอง พระบาท
 แล้ว ถวาย พระแสง อัญญาจุฑ คือ พระแสง หอก ไชย, พระแสง ตาม เสดย,
 พระ แสง เขน มี ตาม, พระแสง บัน คาบ ชุด ข้าม แม่ น้ำ สะโดง, พระแสง จักร, พระ
 แสง ตรี ศูต, พระแสง เกา ทันท์, พระแสง ขอ ง้าว เจ้า พระยา แส่น พล พ่าย และ
 เครื่อง ราชู ประโคม ประกอบ ด้วย วิษณุ เวท อิศวร มนต์ ทรง รับ แล้ว ส่ง
 ให้ พระยา ราชโกษา ๆ รับ ต่อ พระหัตถ์ แล้ว ส่ง ให้ เจ้า พนักงาน แต่ ฉลอง
 พระบาท นั้น พระ มหา ราช ครู รับ มา สอด ถวาย แล้ว ถวาย พระ พรไชย
 เสร็จ แล้ว พระ มหา ราช ครู พิธี กราบ บังคม ทูล ว่า “ขอเดชะ ฝ่า ถอง ชูดี
 พระบาท ปดเกล้า ปกกระหม่อม ศิริ ราช สัมบัคิ อัน หา พระมหา กระษัตริย์
 จะ ครอบ ครอง มิ ได้ ข้า พระพุทธ เจ้า กัม เสดนา บดิ มุข มน ตรี ทั้ง ปวง ขอ

พระราชทาน ทูณเกล้า ทูณ กระหม่อม ถวาย แต่ พระบาท สุ่มเด็จ บรม นารถ
 บรม บพิตร พระเจ้า อยู่หัว เปน ที่ พึ่ง แก่ สุ่มณะ พราหมณา จารย์ อาณา
 ประชา ราษฏร สืบ ไป ขอเดชะ” หดวง สิทธิ ไชย พระ หมอ เล่า ถวาย
 พระ มหา เสวตร ฉัตร ต่อ พระหัตถ์ แล้ว กราบ ทูล ว่า “ขอเดชะ ฝ่า ถอง ชูดี
 พระบาท ปกเกล้า ปก กระหม่อม ข้า พระพุทธเจ้า ขอ พระ ราช ทาน ทูณ เล่า
 ทูณ กระหม่อม ถวาย พระ มหา เสวตร ฉัตร เปน ที่ เติม คีรี ราช สุ่มบัค สำหรับ
 บรม กระษัตริย์ สืบ มา แต่ พระบาท สุ่มเด็จ บรม นารถ บรม บพิตร พระเจ้า
 อยู่หัว ขอเดชะ” เสร็จ แล้ว จึง มี พระ ราช โองการ ดำรัส แก่ พระ มหา
 ราชครู ผู้ใหญ่ ว่า “พรรณ พฤษ์, ชลธิ์ และ สิ่ง ของ ไน แผ่น ดิน ทัว ทั้ง พระ
 ราช อาณา เขตฯ ซึ่ง หา ผู้ หวง แหน มิ ได้ นั้น ตาม แต่ สุ่มณะ ที่ พราหมณา
 จารย์ ราชฎร จะ ปราศณา เกิด” จึง พระ มหา ราช ครู ผู้ใหญ่ รับ พระ ราช
 โองการ เปน ฤกษ์ กัณฑ์ ว่า “ข้า พระพุทธเจ้า ขอ รับ พระ ราช โองการ มา
 พระ บัณฑูร สรุ ดึงหนาท ได้ เล่า ได้ กระหม่อม ขอเดชะ” แล้ว ทรง ไป ปรย
 คอก พิภูต ทง, พิภูต เงิน แล้ว ทรง หดง น้ำ ทักษิ โนนทก ทรง พระ อธิษฐาน
 ตาม พระ ราช อธิยา ไศรย แล้ว พราหมณ์ เป้า พระ มหาสังข์ ประ โคม ตน ตรี
 มโหระทึก สุกเสียง ประ โคม แต่ สุ่มเด็จ พระ สังฆ ราช ดับ เทียน ไชย แล้ว
 เล็ดจ ทรง ถวาย ไทย ธรรม แก่ พระ สังฆ สุ่มเด็จ พระ สังฆ ราช ถวาย ฮติเรก
 พระ สังฆ ถวาย สัพพะ พุทธา แล้ว ถวาย พระ พร ถา จึง พระ ราช ครู พิธี พระ
 หมอ เล่า ไป ประ พรหม น้ำ กรต, น้ำ สังข์ รอบ พระ มหา มณเฑียร ข้าง ไน ข้าง
 หน้า ขวดย ไชย ถวาย พระ พร แล้ว จึง เล็ดจ ออก ท้อง พระ โรง หน้า ประทับ
 พระ แทน เสวตร ฉัตร ขณะ นั้น พระ ราช วงษา นูวงษ์ และ ข้า ทูณ ถอง
 ชูดี พระบาท ผู้ใหญ่ ผู้ น้อย ฝ่าย ทหาร พลเรือน เข้า มา เป้า พร้อม กัน

จึงเจ้า พระยา รัตนาศิริพิชัย ที่ สุ่มหา นาย ก กราบ ทูล ว่า “ขอ เฑาะ ฝ้า ของ ชูดี พระบาท ปกเกล้า ปก กระทบ่อม ข้า พระ พุท ขเจ้า ขอ พระ ราช ทาน ทูน เกด้า ทูน กระทบ่อม ถวาย พระ ยา ช้าง พระ ที่ นัง คั้น, พระ ยา ม้า พระ ที่ นัง คั้น, กับ เมือง เอก, โท, ศรี, จัตวา ทั้ง ไพร่ พด ฝ้าย พด เรือน แต่ พระบาท ส้ม เต็จ บรม นารถ บรม บพิตร พระเจ้า อยู่ หัว ขอ เฑาะ”.

เจ้า พระยา อรรค มหาเสนา ที่ สุ่มหา พระ กระจา โหม กราบ ทูล ว่า “ขอ เฑาะ ฝ้า ของ ชูดี พระบาท ปกเกล้า ปก กระทบ่อม ข้า พระ พุท ขเจ้า ขอ พระ ราช ทาน ทูน เกด้า ทูน กระทบ่อม ถวาย พระ มหา พิไชย ราช รถ เรือ พระ ที่ นัง ศรี สวรรค ไชย, เรือ พระ ที่ นัง ไกร สรร มุข, เรือ กระทบน ใหญ่ น้อย และ เครื่อง สรร พยุท ข ทั้ง ปวง เมือง เอก, โท, ศรี, จัตวา ทั้ง ไพร่ พด ฝ้าย ทหาร แต่ พระบาท ส้ม เต็จ บรม นารถ บรม บพิตร พระเจ้า อยู่ หัว ขอ เฑาะ”.

เจ้า พระยา ขรรมา จิกรณ กราบ ทูล ว่า “ขอ เฑาะ ฝ้า ของ ชูดี พระบาท ปกเกล้า ปก กระทบ่อม ข้า พระ พุท ขเจ้า ขอ พระ ราช ทาน ทูน เกด้า ทูน กระทบ่อม ถวาย พระ มหา มณ เทียร ปราสาท ราช นิเวศน์ มหา สถาน พระ ราช เชนทร ราช ยาน ทั้ง เครื่อง สูง เถติม พระ เกียร ตี ยศ แต่ พระบาท ส้ม เต็จ บรม นารถ บรม บพิตร พระเจ้า อยู่ หัว ขอ เฑาะ”.

พระยา ยมราช กราบ ทูล ว่า “ขอ เฑาะ ฝ้า ของ ชูดี พระบาท ปกเกล้า ปก กระทบ่อม ข้า พระ พุท ขเจ้า ขอ พระ ราช ทาน ทูน เกด้า ทูน กระทบ่อม ถวาย กรุงเทพมหานคร ศรี อยุท ขยา แต่ พระบาท ส้ม เต็จ บรม นารถ บรม บพิตร พระเจ้า อยู่ หัว ขอ เฑาะ”.

พระยา โภชา ชิมตี กราบ ทูล ว่า “ขอ เฑาะ ฝ้า ของ ชูดี พระบาท ปกเกล้า ปก กระทบ่อม ข้า พระ พุท ขเจ้า ขอ พระ ราช ทาน ทูน เกด้า ทูน กระทบ่อม

ถวาย เครื่อง พระ พัทธา กร ราช สัมบัคิ ทั้ง สิบ สอง พระ คณัง แต่ พระบาท
 สัมเด็จ บรม นารถ บรม บพิตร พระเจ้า อยู่ หัว ขอ เชชะ”

พระยา พด เทพ กราบ ทูล ว่า “ขอ เชชะ ฆ่า ดของ รุดี พระบาท ปกิเกล้า
 ปก กระทบ่อม ข้า พระพุทธ เจ้า ขอ พระ ราช ทาน ทูณ เกด้า ทูณ กระทบ่อม
 ถวาย ธัญญา หาร แคน ถถาน ถาน นว เซตว์ ประเทศ ทุก ตำบล แต่ พระบาท
 สัมเด็จ บรม นารถ บรม บพิตร พระเจ้า อยู่ หัว ขอ เชชะ”

แล้ว จึง มี พระราช โองการ ปฏิสันถาร แก่ เจ้า พระยา และ พระยา ทั้ง ปวงว่า
 “สิ่ง ของ ทั้ง นี้ จง จัด ทำนุ บำรุง ไว้ ให้ จงดี จะ ได้ บ้อง กัน รักษา แผ่นดิน
 ทำนุ บำรุง พระ พุทธ สำนว และ พระราช อาณา เซตว์ สืบ ไป” แล้ว อรรค
 มหา เสนาธิบัตี รับ พระราช โองการ กราบ บังคม ทูล ว่า “ข้า พระ พุทธ เจ้า
 ขอ รับ พระ ราช โอง การ มา ณ พระ บัน ทูร สุร สิงหนาท ได้ เกด้า ได้ กระทบ่อม
 ขอ เชชะ” แล้ว เสด็จ กตบ ฐน ข้าง ใน เสด็จ ประทับ เหนือ พระ ที่ นั่ง
 ภัทร บิฐ ท้าว อร จันทร์ กราบ ทูล ว่า “ข้า พระ พุทธ เจ้า ท้าว อร จันทร์
 ขอ พระ ราช ทาน ทูณ เกด้า ทูณ กระทบ่อม ถวาย พระ สนม สิบ สอง พระ กำนัน
 แต่ พระบาท สัมเด็จ บรม นารถ บรม บพิตร พระเจ้า อยู่ หัว ขอ เชชะ” ทรง
 พระราช ปฏิสันถาร ตาม พระ ราช ธัชยา ไศรย เสด็จ แล้ว ครั้น ได้ พระฤกษ์
 เจ้าพนักงาน จึง ประโคม ตูรียงคัก ตนตรี แตรสังข์ พิณพาทย์ มโหรี มี สนั่น ประหนึ่ง
 เสียง คัพท นฤนาท เสด็จ พระ ราช ดำเนิน ขึ้น สู่ พระ มหา มณเฑียร ทรง
 โปษย ดอก พิกุล ทอง, พิกุล เงิน. มี นาง ขำระ พระบาท ๒ นาง เชิญ
 เครื่อง ราชู ประโภค และ มี นาง เชื้อ พระวงษ์ ๒ อัมมิ พัวร์ ๑ อัมมิ สิดา
 บต ๑ อัมมิ พัก เขียว ๑ ถือ ษณ เข้า เปต็อก ๑ ถือ ษณ ถั่ว ของ ๑
 ถือ ษณ ษา ๑ ครั้น เสด็จ ถึง ใน ที่ ทรง จุฑ เทียน นมัสการ ก่อน แล้ว เสด็จ

ซึ่ง พระแท่น ที่ พระบรรทม พระราชวงศ์ผู้ใหญ่ฝ่ายใน ถวาย ดอก หมาย
 ทำ ด้วย ทองคำ หนัก ห้า ตำลึง ทรงรับแล้ว วางไว้ข้าง ที่ แล้ว ท้าว ทรง กั้น
 ชาติ ถวาย กุญแจ แล้ว เชน พระองค์ ด้ง บรรทม เหนือ พระแท่น ที่ โดย ทักษิณ
 ปรีดี เบื้องขวา เป็น พระฤกษ์ ก่อน แล้ว และ พระวงศ์ ฝ่ายใน ผู้ ทรง พระชนมายุ
 ถวาย พระพร ก่อน แล้ว พระ วงษา นุวงศ์ ท้าว นาง ข้าง ใน ถวาย พระพร พร้อม
 กัน แล้ว ให้ ประโคม ดุริยางค ตน ตรี ครั้น สูด เติง ประโคม แล้ว เสด็จ
 ขึ้น ครั้น เวลา บ่าย พระราช วงษา นุวงศ์ ผู้ใหญ่ ผู้ น้อย ฝ่าย หน้า ฝ่าย ใน
 และ ข้าราชการ ฝ่าย ทหาร พด เรือ น พร้อม กัน เวียน พระเทียน เสด็จ มพระ
 มหา มณเฑียร ตาม โบราณ ราช ประเพณี แต่ ก่อน มา.

สมเด็จพระนคร

ครั้น เสด็จ การ พระ ราช พิธี บรม ราชา ภิเศก แล้ว จึง ทรง พระกรุณา
 โปรด ให้ จัด การ สมโภช พระ นคร ต่อ เนื่อง กัน ไป ให้ นิมนต์ พระ สังฆ์
 ทุก ๆ พระ อาราม ทั้ง ใน กรุง และ นอก กรุง ขึ้น สวด พระ พุทธ มนต์ บน เสิง เทิน
 ทุก ๆ ไบเสมา ๆ ๓ ๖ รูป รอบ พระ นคร พระ ราชทาน เงิน ขอ แกรง ให้
 ข้าราชการ ทำ เช้า กระทบ เติง พระ สังฆ์ ทั้ง สิ้น แล้ว ให้ ตั้ง โรง ทาน รวย
 รอบ พระ นคร พระ ราชทาน เติง ยา จาก วรรณิพท ทั้ง ๖ วง แล้ว ให้ ตั้ง
 ต้น กติป พฤกษ์ ตาม วง กำแพง พระ นคร ทั้ง ทาน ต้น ๓ ๖ วัน ต้น
 พระ ราช ทวิพิชัย เปน อัน มาก ให้ มี งาน มหร ศพ ต่าง ๆ และมี บุตร
 ผู้หญิง โรงใหญ่ เงิน โรงวัน ๓๐ ชั่ง เปน การ สมโภช วัด พระศรี
 วิทัน สักศดา ราม ด้วย ครอบ ๓ วัน เปน กำหนด ครั้น เสด็จ การ ฉลอง
 พระ นคร แล้ว จึง พระ ราชทาน นาม พระ นคร ใหม่ ให้ ต้อง กับ นาม พระ

พุทธ รัตน ปริมา กร ว่า “กรุง เทพ มหา นคร บวร รัตน โกสินทร์ มหินทรา
 ยุทธยา มหา ตติถภพ นพรัตนราชธานี บวรรมย์ อุดมราช นิเวศน์มหา
 สถาน อมร พیمان อวดดาร สลิต สักกะ ทศดิยวิษณุกรรม ประสิทธิ์”
 เป็น พระ มหา นคร ที่ ดำรง รัชชา พระ มหา มณี รัตน ปริมา กร เป็น แก้ว
 อย่าง ตี มี ศรี อิน ประเสริฐ ดำหรับ พระ บารมี ของ สมเด็จ พระ เจ้า อัย หวั
 ด้ ประดิษฐาน กรุง เทพ มหา นคร นี้ ตั้งแต่ พระ ราชทาน นาม นี้ มา
 บ้าน เมือง ก็ อยู่ เย็น เป็น ศุขกระเซม สมบูรณ์ ขึ้น (ครั้น ใน แผ่นดิน พระบาท
 สมเด็จ พระ จอม เกลา เจ้า อัย หวั ทรง แปลง สร้อย ที่ ว่า บวรรัตน โกสินทร์ นั้น
 เป็น อมร รัตน โกสินทร์ นอก นั้น คง ได้ ตาม เดิม)

กรม หลวง อิศร สุนทร เสด็จ มา อยู่ พระ ราช วัง เดิม

ในปี นมตั้ง สิบด ศก นั้น สมเด็จ พระ เจ้า หลาน เขอ เจ้า พ้า กรม
 หลวง ชิเบศร์ บดินทร์ ประชวร พระโรค มาห ทะดูน ถึง ณ วันจันทร์ เดือน
 แปด ทศุศยา สาร ขึ้น สิบ สอง คำ ก็ สิ้น พระ ชนม์ เสด็จ พระ ราช ดำเนิน
 สรง น้ำ พระ ศพ แล้ว เเชิญ ลง พระ โภษ ไปรด ให้ ทำ พระ เมรุ ที่ วัด แจ่ง
 ฟาก พระ ราช วัง เก้า แล้ว ให้ เเชิญ พระ โภษ ขึ้น พระยาน มาศ แทน ขบวน
 ไปสู่ พระ เมรุ ให้ มี การ มหร ศพ ๓ วัน นิมนต์ พระ สงฆ์ สิบด ปกรณ
 พระ ราช ทาน ผ้าไตร จักร บริกขารไทย อรรมต่าง ๆ แล้ว พระ ราช ทาน เพลิง
 ที่ วัง เจ้า กรุง ชน บวร นั้น ก็ พระ ราช ทาน ให้ สมเด็จ พระ เจ้า ลูก ยาเชค
 เจ้า พ้า กรม หลวง อิศร สุนทร เสด็จ ลง มา อยู่

น้ำมาก เข้า แพง

ครั้น ณ วัน จันทร์ เดือน สิบ เดือน ขึ้น สิบ สี่ คำ อดนี้ ภาด ดง ด้ อง ชุ่ม ประตุ
 ผนวน พระ ราช วัง บวร ๑ และ ดง ยอด พระ มหา ปราสาท พระ บรม มหา

ราชวงศ์วันเดียวกัน ในเดือนสิบสองปีนั้น น้ำมากล้นถึง ๘ ศอก
 คืบ ๓๐ นิ้ว เข้ากล้ำในท้องนาเสียเป็นอันมาก บังเกิดทุกข์ภัยไทย
 เข้าแพงถึงเกวียนละช้าง ประชาราษฎรทั้งหลายได้รับความขัดสนด้วย
 อาหารกันดารนัก จึงมีพระราชโองการให้กรมนาจำหน่ายเข้าเปลือก
 ในฉางหลวง ออกแจกจ่ายราษฎรเป็นอันมาก.

ศึกพม่าครั้งที่หนึ่ง

ฝ่ายข้างประเทศพม่า ตั้งแต่พระเจ้าปะดุงได้ทราบข่าวว่ากรุง
 สยามผลัดแผ่นดินใหม่ ก็ดำริห์การที่จะยกกองทัพมาย้ายึดสยาม
 ประเทศ แต่หากคิดการปราบปรามเสี้ยนศัตรูภายในเมืองพม่าเอง
 ยังไม่ราบคาบจึงได้รั้งรอมมา จนปีมะเส็ง สดับศก จุลศักราช ๑๑๔๗
 มังโพเซียง ซึ่งเป็นที่ตะแคงแบ่งตระแด่น้องพระเจ้าปะดุง คิดขบถพระเจ้า
 ปะดุงจับตัวได้ให้ประหารชีวิตเสีย สิ้นกบฏด้วยเสี้ยนศึกภายในแล้ว
 พระเจ้าปะดุงจึงให้เตรียมกองทัพที่จะยกมาตีกรุงสยาม เกณฑ์คน
 ทั้งในเมืองหลวง และหัวเมืองพม่า, มอญ, ยะไข่, ตาก, ลือ, เงี้ยว,
 ซึ่งเปนมืองขึ้นเข้าเป็นกองทัพหลายกอง.

ให้เนมโยคุม นะรักเบนแม่ทัพใหญ่, นัตมีแดง ๓ แปรตองจา ๓
 ประเลิงโย ๓ นัตจักโกโบ ๓ ตองพยุโกโบ ๓ รวม ๖ นาย ถือพล ๕๕๐๐
 เป็นทัพหน้ายกมาทางเมืองนระริต ให้ยกมาตีเมืองซุมพร, เมืองไซยา,
 ให้แกงดุ่นแมงยีถือพล ๕๕๐๐ เป็นทัพหนุนยกมาอีกกองหนึ่ง แล้ว
 เกณฑ์ทัพเรือให้ยี่ดุ่นเบนแม่ทัพ, บาววาเซียง ๓ แวงยั้งเตชะ ๓
 มอภินยอ ๓ รวม ๔ นาย ถือพล ๓๐๐๐ ยกมาตีเมืองถดาง รวมทง
 ทัพบกทัพเรือเป็นคน ๑๐๐๐๐ ให้แกงดุ่นแมงยีเป็นโบซุกแม่ทัพใหญ่
 ลงมาตีหัวเมืองปักษ์ใต้ฝ่ายตะวันตกทางหนึ่ง.

และทางทวายนั้น ให้ทวายอุ่นเจ้าเมือง ทวาย เปน แม่ทัพ, กับ จิกแก
 ปลัดเมือง ทวาย ๑ มณีจอบของ ๑ สีหะแยจอบของ ๑ เบยะ โป ๑
 ถือ พต ๖๐๐๐ เปนทัพหน้า ยกมา ทางด่านเจ้าชว้าว. ให้จิกสิมโบ
 เปนแม่ทัพ, กับ ตะเวียงยามะชู ๑ มณีสินตะ ๑ สุรินทะจอบของ ๑
 รวม ๕ นาย ถือ พต ๓๐๐๐ ยกหนุนมา และให้ฉะนอกแฝกคิดอุ่น
 ถือ พต ๔๐๐๐ เปนโบชุกแม่ทัพใหญ่ ทั้งสามกอง เปนคน ๓๐๐๐๐ ยกมา
 เมืองราชบุรี ทางหนึ่ง.

และทางเมาะตะมะนั้น ให้เมียนอุ่น เปนแม่ทัพหน้าหนึ่ง, กับ
 ชุนนาง ๑๐ นาย คือ กดาอุ่น ๑ บิดึงยิง ๑ สะเดจอบ ๑ มีญาญ ๑
 อากาจอบแห่ง ๑ ตันชังโบ ๑ อะคงอุ่น ๑ มัณยี่ตะจอบ ๑ ละไมอุ่น ๑ ชัยทอง
 อากา ๑ ถือ พต ๓๐๐๐๐ ยกมา ทางด่านพระเจดีย์สามองค์ แล้วให้เมียน
 เมอุ่น เปนแม่ทัพหน้าที่สอง, กับ ยอยแหตก ยาเยของ ๑ จอกาโบ ๑
 จอกแยโบ ๑ ตะเวียงบันยี่ ๑ รวม ๕ นาย ถือ พต ๕๐๐๐ ยกหนุน
 มาอีกทัพหนึ่ง และทัพที่สามนั้น ให้ตะแคง กามะราช บุตรที่สาม เปน
 แม่ทัพ, กับ ยานอุอุ่น ๑ จิตกของสิริย ๑ แยะเดอุ่น ๑ ตะตพอุ่น ๑
 รวม ๕ นาย ถือ พต ๓๐๐๐๐ ยกหนุนมาอีกทัพหนึ่ง และทัพที่ดี
 นั้น ให้ตะแคงจักกราช บุตรที่สอง เปนแม่ทัพ, กับ เมมราโบ ๑
 อะกัตอ ๑ อากาบันยี่ ๑ มะโยดักอุ่น ๑ รวม ๕ นาย ถือ
 พต ๓๐๐๐๐ ยกหนุนมาอีกทัพหนึ่ง และกองทัพหลวง พระเจ้า ประคอง
 เจ้าอังวะ เปนทัพที่ห้า ไพร่ พต ๒๐๐๐๐ ให้ อะแซวังมู เปนกองหน้า,
 กับ จาจาโบ ๑ ยะไซโบ ๑ ประกันอุ่น ๑ ตอกาสุถืออุ่น ๑
 เมจุนอุ่น ๑ รวม ๖ นาย และปีกชวานั้น ให้ มะยอกวังมู
 เปนแม่กอง, กับ อามะตอกอุ่น ๑ ตองแซงอุ่น ๑ แดจาตอพวา ๑

ยักจอก โป ๑ งาควุ่น ๑ รวม ๒ นาย. และบีกซ้ายนั้น ให้
คองแมงกูเปนแม่กอง, กับแตกรุยกีมู ๑ แดแซ่ควุ่น ๑ ยอนควุ่น ๑
เยกควุ่น ๑ ดิบจอพอวา ๑ รวม ๒ นาย และคองหลังนั้น ให้
อะนอควมูเปนแม่กอง กับระวาทักควุ่น ๑ ออากะมาควุ่น ๑ โม่คอง
จอพอวา ๑ โม่เยียงจอพอวา ๑ โม่มิกจอพอวา ๑ รวม ๒ นาย.
และพดทั้งห้าทัพเปนคน ๕๕๐๐ ยกมาทางเมืองกาญจนบุรีทางหนึ่ง.

และทางเมืองตากนั้น ให้ชุยจองเวระจอแทงเปนแม่ทัพ, กับชุยจอง
นระทา ๑ ชุยจองศิริยะจอจระวา ๑ ถือพด ๓๐๐๐ เปนคองหน้า
ให้จอชองนระทา ถือพด ๒๐๐๐ เปนคองหนุน ทั้งสองทัพเปน
คน ๕๐๐๐ ยกมาทางหนึ่ง.

และทางเมืองเชียงใหม่ให้สะโตะมหาศิริยะสุจนาเจ้าเมืองคองบู
เปนโปชุกแม่ทัพ, กับนายทัพนายคองแกนหลายนาย ถือ
พด ๒๓๐๐๐ ยกมาทางหนึ่ง, ครั้นมาถึงเมืองเชียงแสนสะโตะมหา
ศิริยะสุจนา จึงบังคับให้เนมโยตีหะชุยเปนแม่ทัพ กับบั้นยี่ตะ
จองโป ๑ ดุยตันจองโป ๑ ปตันโป ๑ มัดขุนวันโป ๑ มิก
กูโป ๑ แยะจอนนระทา ๑ สาระจอชุย ๑ เปน ๘ นาย ถือพด ๕๐๐๐
ยกแอกมาตีเมืองสุวรรณโคตก, เมืองศุโขทัย, เมืองพระพิษณุโลก, ทางหนึ่ง

และทางแคว้นนั้น แต่งให้อาปรักมานี้เจ้าเมืองเชียงแสนเปน
แม่ทัพ, กับพะยาของ ๑ พะยาไซ ๑ เชียงกะเต ๑ น้อยอัต ๑
เปน ๕ นาย ถือพดพม่าดาว ๓๐๐๐ เปนคองหน้า ตัวสะโตะมหา
ศิริยะสุจนาแม่ทัพ, กับแจกกายโป ๑ อะคงควุ่น ๑ อุดิงแจก
กะโป ๑ เนมโยยั้นตะมิก ๑ พระยาแพร์ ๑ เปน ๖ นาย ถือ

พต ๓๕๐๐๐ ทั้งสองทัพเป็น คน ๓๕๐๐๐
ทางหนึ่ง.

ยกมาตีเมืองนครจำปาสง

และกองทัพพม่ายกมาครั้งนั้น มากกว่ามากหลายทัพหลายกอง
ยิ่งกว่าครั้งก่อน ๆ รวมรีพลทั้งสิ้นทุกทัพเป็น คน ถึง ๓๐๓๐๐๐ ด้วยกัน
สรรพด้วยช้างม้าเครื่องสรรพศาสตราวุธพร้อมทุกทัพทุกกอง แต่ยกมา
หาพร้อมกันทุกทางไม่ ฝ่ายพระเจ้าอังวะให้อินชระมหาอุปราช
ราชบุตรผู้ใหญ่ กับอินชระวุ่นอำมาตย์อยู่รักษาพระนครแล้วก็ยก
ทัพบกทัพเรือพร้อมทัพอยู่ ณเมืองเมาะตะมะ เร่งให้ทัพหน้าตีหนึ่ง
ยกมาตั้งอยู่เมืองลัมปี แล้วเดินทัพดวงเข้ามาถึงด่านพระเจดีย์สาม
องค์ก่อนทัพทางอื่น ๆ ทั้งนั้น.

ฝ่ายข้างกรุงเทพมหานคร ถึงณวันอาทิตย์เดือนสิบสองแรมเก้า
ค่ำปีมะเส็งสิบตศก จตุศักราช ๑๓๔๗ นั้น พวกกองมอญออกไป
ตระเวนด่านกลับเข้ามากราบทูลว่า รู้ข่าวว่าพม่ายกกองทัพมาตั้ง
อยู่เมืองลัมปี จะยกเข้ามาตีพระนคร พระบาทสมเด็จพระบรมพิตรพระเจ้า
อยู่หัวได้ทรงทราบข่าวศึกดังนั้น จึงดำรัสให้ประชุมพระราช
วงษานุวงษ์ กับทั้งท้าวพระยาเสนาบดีมนตรีมุขทั้งหลายพร้อมกัน
ดำรัสปรึกษาราชการสงครามเป็นหลายเวลา จึงมีหนังสือบอกเมือง
ชุมพร, เมืองถดาง, เมืองกาญจนบุรี, เมืองราชบุรี, เมืองตาก, เมืองกำแพง
เพชร, เมืองพระพิษณุโลก, เมืองสุโขทัย, เมืองสวรรคโลก, เมืองนครจำปาสง,
บอกข้าราชการศึกว่า ทัพพม่ายกมาเป็นหลายทัพหลายทางทั้งนี้ยกมาได้
ฝ่ายเหนือ และหนังสือบอกมาถึงเมือง ๆ กัน พระบาทสมเด็จพระเจ้า

อยู่หัว จึง มี พระราชโองการโปรดให้ สมเด็จพระอนุชาธิราช กรมพระราชวังบวรสถานมงคล เสด็จพระราชดำเนิน ยก พยุหโยธาทัพหลวง ไปรับทัพพม่า ซ้ำศึก ทาง เมืองกาญจนบุรี แล้วโปรดให้เจ้าพระยารัตนาพิพิธที่สมุหนายกคุมกองทัพทั่วพระยาข้าทูลธของชุดีพระบาทฝ่ายพระราชวังหลวง และทัพหัวเมืองทั้งปวงโดยเสด็จด้วยอีกทัพหนึ่ง แล้วโปรดให้เจ้าพระยาธรรมมาชิกรัตน์, กับพระยายมราช, เปนแม่ทัพ ยกกองทัพออกไปรับทัพพม่าเมืองราชบุรีทัพหนึ่ง, และทางเหนือ นั้น มีพระราชดำรัสให้สมเด็จพระเจ้าหลานเธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงอนุรักษ์เทเวศร์, กรมหลวงวินิทธิธรณเรศ, และเจ้าพระยามหาเสนา, พระยาพระคลัง, พระยาอุไทยธรรม, และทั่วพระยาข้าราชการในกรุงเทพฯ และหัวเมือง ยกกองทัพไปตั้งรับทัพพม่า ณ เมืองนครสวรรค์ทัพหนึ่ง.

รบพม่าเมืองกาญจนบุรี

ครั้นถึงวันศุกรวารมหาพิไชยมงคลฤกษ์ ในมฤคศิรมาศศุกรบักษัตถี จึงเสด็จพระอนุชาธิราช กรมพระราชวังบวรสถานมงคลก็ถวายบังคมตามเสด็จพระบรมเชษฐาธิราชเจ้า เสด็จทรงเรือพระที่นั่งบัลลังก์แก้วจักรพรรดิบัตทองทับ, พระที่นั่งสวัสดิคีรีไชยประกอบพื้นตำทรงพระไชยนำเสด็จพร้อมด้วยเรือทั่วพระยาข้าทูลธของชุดีพระบาทโดยเสด็จตามตา ดำเนินพยุหโยธาทัพหลวงจากกรุงเทพฯ โดยทางชลมารค ดำรัสให้พระยากระธาโหมราชเสนา, พระยาจำแสน, ยากร, เปนกองหน้า ให้เจ้าพระยารัตนาพิพิธที่สมุหนายก เปนทัพเกี่ยกกายเสด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงจักรเจษฎา เปนอุกรบัต

พระยามณเฑียรบาล เป็น กอง หตั้ง และ พต ทหาร ใน กอง ทัพ หดวง
 ทั้ง ๕ นั้น เป็น คน ๓๐๐๐ ๕ รรพ ด้วย ช้าง ม้า เครื่อง ตำตราดู
 ปืน ใหญ่ น้อย เป็น อัน มาก ดำเนิน ทัพ หดวง ไป ทาง บก ทาง เรือ ถึง
 ตำบล ชาติ หน้า เมือง กาญจนบุรี จึง มี พระราช บัณฑิต ดำรัส
 ให้ หยุด ทัพ หดวง ตั้ง ณ ที่ นั้น แล้ว ให้ กอง หน้า กอง หนุน ตั้ง ค่าย รាយ กัน
 อยู่ เป็น หลาย ค่าย ชัก ปัก ภา ถึง กัน ทุก ๆ ค่าย และ ค่าย หดวง นั้น ตั้ง
 ห่าง ค่าย หน้า ลง มา ทาง ท่า เสน่ แล้ว ให้ ชุด ด้นาม เพดาะ บัก ขวาก หนาม
 ตาม ท่า ของ คือก พร้อม เสร็จ แล้ว ดำรัส ให้ พระยา มหา โยธาคุม กอง
 มอญ ๓๐๐๐ ยก ออก ไป ตั้ง ค่าย ชัด ทัพ อยู่ ณ ตำบล กราม ช้าง.

ฝ่าย ทัพ เจ้า พระยา ชรรมาชิกิรณ, พระยา ยมราช ถือ พต ๕๐๐๐
 ยก ออก ไป ตั้ง ค่าย อยู่ เมือง ราชบุรี เป็น หลาย ค่าย กอง ทัพ เจ้า พ้า กรม
 หดวง อนุรักษ์ เทเวศร์ และ กรม หดวง นรินทร์ วัฒน เศร์ ถือ พต ๑๕๐๐
 ก็ ยก ไป ตั้ง ค่าย หดวง อยู่ ที่ เมือง นคร ด้วรรค์ ให้ เจ้า พระยา มหา เสน่า,
 เป็น กอง หน้า ไป ตั้ง ค่าย อยู่ เมือง พิจิตร. พระยา พระคลัง, พระยา
 อุไทย ชนม, เป็น กอง หตั้ง ไป ตั้ง ค่าย อยู่ ณ เมือง ไชยนาท. ระวัง พม่า จะ
 ยก มา ทาง เมือง อุไทยธานี.

ฝ่าย กอง ทัพ เจ้า อังวะ ซึ่ง ยก มา ทาง เมือง เมาะ ตะมะ ทัพ หน้า ที่
 หั่ง ด้วง เข้า มา ทาง ตำบล กราม ช้าง เข้า ตั้ง ค่าย พระยา มหา โยธา แดก
 พ่าย หั้น เข้า มา แล้ว เดิน ทัพ เข้า มา ถึง ตำบล ชาติ หน้า ซึ่ง ทัพ หดวง
 ออก ไป ตั้ง ค่าย รับ อยู่ นั้น และ ทัพ หน้า ที่ ๕ ของ ก็ ยก หนุน มา ถึง เป็น
 คน ๓๕๐๐๐ ด้วย กัน เมียน ด้น กับ เมียน แม่ ด้น แม่ ทัพ ทั้ง ๕ ของ กอง ก็ ให้
 นาย ทัพ นาย กอง ทั้ง ปวง เกณฑ์ พต ทหาร ตั้ง ค่าย รាយ ไป เป็น หลาย ค่าย ชัก

ปีก กว ถึง กั้น และทัพ ตะแคง กามะ ที่ ล่าม ก็ ยก หนุน มา ตั้ง ค่าย อยู่ ที่
 ท่า ดิน แดง ทัพ ตะแคง จัก กุ ที่ ลี้ ก็ ยก มา ตั้ง ค่าย อยู่ ที่ ล่าม ลับ ทัพ
 หดวง พระเจ้า อังวะ ยก มา ตั้ง ค่าย อยู่ ที่ พระเจดีย์ ล่าม องค์ ที่ แดน ต่อก แดน คอย
 พัง ษ์ อรัณยการ ซึ่ง กอง หน้า จะ บอก ไป ประการ ใด จะได้ เกณฑ์ ทัพ
 หนุน เพิ่ม เต็ม มา ชั่ว ด้วย แล้ว ให้ เกณฑ์ ตรี พด กอง ตำ เติง ขน เล่ม ยิง อาหาร
 มา ตั้ง กอง หน้า ซึ่ง มา ตั้ง อยู่ นั้น มิ ได้ ชาติ.

สมเด็จพระอนุชาธิราช กรมพระราชวัง บวร สวรรค์ มงคล จึง มี พระราช
 บัณฑิต ดำรัส ให้ ท้าว พระยา นายทัพ นาย กอง ทั้ง ปวง ยก พด ทหาร ออก โจมตี
 ค่าย พม่า ๆ ต่อ รบ เป็น ล่าม ารถ พด ทหาร ไทย และ พม่า ต่าง ยิง ปืน ได้
 ตอ บก กัน ทั้ง สอง ฝ่าย ล้ม ตาย ด้วย กัน ทั้ง สอง ข้าง ทัพ ไทย จะ หัก เขา
 ค่าย พม่า มิ ได้ ก็ ถอย เข้า ค่าย จึง มี พระราช บัณฑิต ให้ ทำ ครก ทำ สาก
 ใหญ่ ไว้ ใน ค่าย หดวง ล่าม ดำรัส ให้ ประการ แก่ นาย ทัพ นาย กอง
 และ ทหาร ทั้ง ปวง ว่า ถ้า ผู้ ใด ถอย หนี พม่า ซ้ำ ศึก จะ เอา ตัว ลง ครก
 โขด กเดียว.

แล้ว ดำรัส ให้ พระยา ดี หราศ เต โย, พระยา ท้าย น้ำ, พระยา เพ็ชร บรู,
 ล่าม นาย เปน นาย ทัพ กอง ไจระ พระยา ราม กำแหง, พระยา เสนา นนท์,
 เปน ปลัด ทัพ ถือ พด ๕๐๐ ยก ลี้ ไป คอย สกัด ตี กอง ตำ เติง พม่า ที่
 คำ บด พุ ไร่ ของ แคน อย่า ให้ พม่า ส่ง ตำ เติง กัน ได้ พระยา ดี หราศ
 เต โย และ ท้าว พระยา นาย ทัพ นาย กอง ทั้ง ปวง ก็ กราบ ถวาย บังคม ตา
 ยก พด ทหาร ไป ทำ การ ตาม พระราช กำหนด คอย สกัด ตี กอง ตำ เติง

พม่า จับพม่าได้บ้างส่งลงไปยังทัพหลวง แล้วคิดย่อโทษต่อชาวศึก
 หลีกหนีไป ชุ่มตั้งทัพอยู่ที่อื่น พวกขุนหมื่นในกองทัพมาฟ้องกล่าว
 โทษให้กราบทูต จึงมีรับสั่งให้พระยามณเฑียรบาลและข้าหลวง
 หลายนาย ยกพลทหารไปจับตัวนายกองโจรทั้งสาม นายพิจารณา
 ถ้าได้ความจริงตั้งโทษหากให้ประหารชีวิตเสีย คัดศีรษะนำมาถวาย
 แต่สัตย์ทั้งสองนายนั้นให้เอาตามสืบศีรษะคนละสามเสี่ยง ให้ขุน
 หมื่นผู้เป็นโทษนำทางไป พระยามณเฑียรบาลและข้าหลวงทั้งปวง
 ก็กราบถวายบังคมลาขากออกไป ถึงทัพหลวงโจรซึ่งไปตั้งชุมทัพอยู่
 พิจารณาไต่ถามได้ความเป็นสัตย์สมคำโทษ จึงคัดศีรษะพระยา
 สีดหราชเทโช, พระยาท้ายน้ำ, พระยาเพชรบุรี, ทั้งสามนายใส่ชดอม แล้ว
 เอาตามสืบศีรษะพระยารามกำแพง, พระยาเสนาหนท, คนละสามเสี่ยง
 ตามพระราชบัญชาดำรัสสั่ง แล้วเอาชดอมศีรษะทั้งสามนายนั้น
 กอถึมาถวาย ณ ค่ายหลวง มีพระราชบัญชาให้เอาศีรษะไปเสียบ
 ประจานไว้หน้าค่ายอย่าให้ผู้ใดเอาเยี่ยงอย่าง แล้วดำรัสให้พระเจ้า
 หตทนเธอ พระองค์เจ้าขุนเณร ซึ่งเป็นพระโอรสพระเจ้าขุนรามณรงค์
 สมเด็จพระมหาเชษฐาเป็นนายทัพของโจรกับข้าหลวงหลายนายคุมพล
 ทหาร ๓๐๐๐ ยกไปบรรจบกับกองโจรเดิมเป็นคน ๓๕๐๐ ไปคอยกั้ว
 สกัดตีกองดำเตียงพม่าที่ตำบลพุไคว้ตั้งแต่ก่อน ขอให้พม่าส่งดำเตียง
 เฝ้ายิงอาหารกันไว้ กองทัพพม่าซึ่งมาตั้งรบอยู่นั้นจะได้ถอยกำบังถึง

พระองค์เจ้า ชุน เณร และ นายทัพ นายกอง ทั้ง ปวง ก็ กราบ ถวาย มังคม
 ดायก ไป กระทำ การตาม รับสั่ง คอย ชุ่ม สักคี่ ตี ตัด กอง จำเริญ พม่า
 จมิ ได้ พม่า และ ช้าง ม้า โค ต่าง สัตว์ มา ถวาย เนื้อง ๆ.

ฝ่าย แม่ทัพ หน้า พม่า ทั้ง สอง นาย ให้ แต่ง หอ รบ ขึ้น ณ ค่าย หน้า
 เปน หาดย แห่ง ให้เอา เป็น ใหญ่ ขึ้น ตั้ง บน หอ รบ ยิง ค่าย ทัพ ไทย จึง
 มี พระ ราช บัณฑิตูร ให้เอา เป็น ตุกไม้ แต่ ครั้ง กรุง ญ บรู๋ เช่น ออก ไป ตั้ง หน้า
 ค่าย ยิง ค่าย และ หอ รบ พม่า หัก พัง ลง เปน หาดย ต่ำมด และ พด พม่า
 ถูก เป็น ตุกไม้ ต้ม ตาย และ ต่ำมาก เปน อัน มาก มี อาจ ออก นอก ค่าย ได้
 รักษา มั่น อยู่ แต่ ใน ค่าย ทั้ง ชัด เสมียง อาหาร ถอย กำตั้ง ลง จึง มี พระ
 ราช บัณฑิตูร ให้ แต่ง หนังสือ บอก ข้อ ราชการ สังคราม ให้ ข้าหลวง ถือ เข้า
 มา กราบ ถวาย มังคม ทูล แต่ พระบาท ส้มเตี๊ยะ พระ บรม เชษฐา จิราษ เจ้า
 ณ กรุง เทพมหานคร.

พระบาท ส้มเตี๊ยะ พระเจ้า อยู่หัว ได้ ทรง ทราบ ใน ข้อ ราชการ สังคราม
 ก็ ทรง พระวิตก เกรง จะเอา ไชย ชำระ แก่ ข้าศึก มิ ใ้ โดย เร็ว ครั้น มา ถึง
 ณวัน อาทิตย เตือน ยี่ ขึ้น เก้าค่ำ จึง เสด็จ ทรง เรือ พระที่นั่ง มัตตังก์
 มุขบก พิศาต ประกอบ พัน แดง พระที่นั่ง พิमान เมือง อินทร ประกอบ พัน
 คำ ทรง พระไชย นำ เสด็จ พร้อมด้วย เรือ ท้าว พระยา ข้า ทูล ถอง
 ชุดี พระบาท โดย เสด็จ พระ ราช ดำเนิน เปน อัน มาก และ พด โยธส หาญ
 ใน ขบวน ทัพ หลวง เปน คน ๒๐๐๐๐ เสด็จ ยาวรา พด นาวา พยุหุ ออก
 จาก กรุง เทพมหานคร ร้อน แรม ไป โดย ทาง ชด มาวรค ถึง เมือง กาญจน
 บรู๋ ส้มเตี๊ยะ พระ อนุชา จิราษ ได้ ทรง ทราบ ก็ เสด็จ พระ ราช ดำเนิน ลง

มาถวาย มังคมรับ เสด็จ พระบาท สมเด็จพระเจ้า อยู่หัว จึง ทรง ช้าง
 พระที่นั่ง เทพดี สาส์ ๕ คือก ๖ นิ้วผูก กอบ ทอง พร้อมด้วย เครื่อง พระ
 กรรภิรม และ ขงไชย กระบี่ ชูชครุช พ่าห์แห่ โดยขนาด พลโยธาหาญ
 ตัวน สรวม เลื้อย สักกระหัดาด แดง หมวกแดง พริ้งพร้อม ด้วย พล ส่าร
 สีนธพและ ขง ทวน ขบวน ปั้น นก สับ สรรพ อเนก วิชา ส่าตรา อูช แหน
 แห่ แด่ ไสว ประโคม เบญจ คุริยา ดนตรี แคร่ ดั้ง ช้อง กตของ ชนะ กระโครม
 ครึก กึก ก้อง ท้อง ทูรรัตยา พันศั มณฑล ส่นาน ส่าเนียง พล ทหารให้ ร้อง
 บัน ดือ ศัพท อุโฆษ กาหัด นฤนาท คีลิต พด พุห ยาศรา โยธาทัพ หดวง บันด
 ถึง พระตำหนัก ค่าย สมเด็จพระ อนุชา ชิราช เสด็จ ยาศรา คชชาธาร เข้า
 ประทับ เกย เถลิง ราชา คาร ส่นาน ที่ ประทับ พลับ พลดาไชยแล้ว มี พระ
 ราช โอง การ คำรัส ปฤกษา ราชกิจ การ ส่งคราม กับ ด้วย สมเด็จพระ อนุชา
 ชิราชเจ้า ๆ จึง กราบ ทูล พระกรุณา ว่า ทัพ พม่า ข้าศึก จวน จะ แดก
 อยู่แล้ว ยอย่า ทรง พระวิตก เดย ข้า พระ พุทธเจ้า จะ ขอ รับ พระราช ชูระ
 อาศ่า ใน ราชการงาน ส่งคราม เขาไชย ชนะ พม่า บัจจา มิตร ส่นอง พระเดช
 พระคุณ ให้จง ได้ ขอ อัญ เษิญ เสด็จ พระราช ดำเนิน กตบ คั้น ยัง พระ นคร
 เกิด จะ ได้ ทรง พระราช คำรัหัจด การ ซึ่ง จะ ค่อ สู้ อวีราช ดัยกร ใน
 ทาง อื่น ๆ ให้ทัน ท่วง ที่ ราชการ ส่งคราม สมเด็จพระ เจ้า อยู่หัว ก็ ทรง
 เห็น ชอบ ด้วย ตาม ซึ่ง สมเด็จพระ บรม ราช อนุชา กราบ ทูล พระ กรุณา
 นั้น ครั้น เวลา คำว่า นั้น จึง เสด็จ ยาศรา ทัพ หดวง โดย ขบวน ตราบ
 เท้าถึง เมือง กาญจนบุรี แล้ว เสด็จ ลง เรือ พระที่นั่ง ดำเนิน พล นาวา
 พุห ทัพ กตบ คั้น ยัง พระ นคร .

ฝ่ายทัพพม่าได้ขับเสี้ยงวีรพล และเสี้ยงข้างม้าธมม กกลอง ก็ก ก้อง สนั่น
 ไปทั้งป่านั้น จึงขึ้นดูบนหอรบเห็นทัพหลวงพม่าข้างม้าธมมพลเป็น
 อันมาก ก็คิดครั้นคร้ามขาม พระเดชา นุภาพเป็นกำลัง แม่ทัพทั้ง
 สอง นายจึงให้เก็บเอาลูกปืนไม้ซึ่งยิงไปตกตงในค่ายนั้น ให้ค้อยา
 กับไพร่นำไปถวายพระเจ้าอังวะ แล้วกราบทูลว่า ไทยเอาไม้ทำเป็น
 ลูกปืนได้ ต่อไม้หมดทั้งป่านั้นจึงจะสิ้นกระสุนปืน เมื่อใดไม้ใน
 ป่านั้นจะสิ้น จะตีเมืองไทยให้ไถ่นั้นเป็นเหตุถือกำลัง ทั้ง
 กองโจรไทยก็มาชุมนุมสกัดตีตัดลำเสี้ยงเสี้ยมยาอาหารซึ่งจะส่งกันก็ขัดฉันท
 ทัพพม่าก็อดหยากถอยกำลังลงทุกวัน ๆ จะขอพระราชทานดำทัพ
 พระเจ้ากรุงอังวะก็เห็นด้วย จึงตอบหนังสือมาถึงแม่ทัพหน้าว่า
 ให้วังรอดทุกข์ที่ก่อน ถ้าทัพพม่าอดโรยนักเห็นจะทำการไม่สำเร็จ
 จึงค้อยาทัพ แต่อย่าให้เสียที่แก่ข้าศึกได้ แม่ทัพได้แจ้งใน
 หนังสือรับสั่งพระเจ้าอังวะก็วังรอดอยู่ต่อรบแต่ในค่าย มิได้ยกออก
 รบนอกค่าย.

สมเด็จพระอนุชาธิราช กรมพระราชวังบวรสถานมงคล จึงทรงพระ
 คำให้เกณฑ์พลเกณฑ์เพลาตกลงคืนให้พม่าข้างม้าธมมพลมายังค่ายเมือง
 กาญจนบุรี ครั้นเวลาเช้าจึงให้ยกกลับขึ้นไปยังค่ายหลวง ให้เดิน
 พดข้างม้าเรียรายกันเนื่องขึ้นไปอย่าให้ขาดตั้งแต่เช้าจนเย็น ทรงพม่า
 ให้เห็นว่ากองทัพยกพม่าขึ้นมากเป็นอันมาก กระทำดังนี้ทุกวัน ๆ
 ฝ่ายพม่าขึ้นดูบนหอรบเห็นดังนี้ คำกัญญาว่ากองทัพไทยยกเพิ่ม

เดิม มา มากขึ้น ทุก วัน ก็ยิ่ง ย่อ ท้อ เกรง กตวิ ตง เปน อัน มาก หนึ่ง ด้วย
 เสด็จ พระ บารมี มี พระ ราช กฤษฎา ภาณี หาว บัน ตาด ให้ รั้ว พด พม่า บัง เกิด
 ใช้ ทรพิษ บ่วย เจ็บ ตำ บาก ส้ม ตาย เปน อัน มาก ทั้ง ชัด เล็บ ยี่ อ้า หาว
 กำ ลัง คี ก ถอย ตง ทุก ประการ.

สมเด็จพระ อนุชา ชี ราช กรม พระ ราช วัง บวร สู่ ถาน มง คด ทรง
 สังกศ เห็น ว่า ข้า คี ก ย่อ ท้อ อ่อน กำ ลัง ตง เปน ท่วง ที่ แล้ว ครั้น ถึง
 ณ วัน ศุกร เดือน สาม แรม สี่ ค่ำ จึง มี พระ ราช บัณ ชูร ดำ รัส สั่ง ให้
 ท้าว พระ ยานาย ทัพ นาย กอง ทั้ง ปวง ยก พด ทหาร ออก ระ ตม คี ค่าย
 พม่า ทุก ทัพ ทุก กอง ให้ เหว บิน ใหญ่ ฉาด ด้อย ออก ยิง ค่าย พม่า ทุก ๆ
 ค่าย ค่าย และ หอ รบ หัก พัง ทำ ตาย ตง เปน หด ยตำ บต พม่า ต่อ
 รบ ยิง บิน ใหญ่ น้อย ได้ คอบ อยู่ ตั้ง แต่ เข้า จน ค่ำ ครั้น เวลา ประมาณ
 หุ้ม เศษ แม่ ทัพ พม่า เห็น เหลือ กำ ลัง จะ ต่อ รบ ด้าน ทาน มิ ได้ ก็ แยก
 ฉวน ออก จาก ค่าย พ่าย หนี ไป พด ทหาร ไทย เข้า ค่าย พม่า ได้ ทั้ง สิ้น
 จับ ได้ ผู้ คน และ ได้ เครื่อง สำ ตรา วุธ บิน ใหญ่ น้อย เปน อัน มาก. จึง มี
 พระ ราช บัณ ชูร ดำ รัส สั่ง ให้ กอง ทัพ ทั้ง ปวง ยก คี ตตาม คี พม่า ไป จน
 ปลาย แตน จับ ได้ พม่า ซึ่ง หนี ไป ไม่ ทัก กับ ทั้ง ช้าง ม้า เครื่อง สำ ตรา วุธ
 มา ถวาย เปน อัน มาก. ฝ่าย พระ องค์ เจ้า จุน เณร ซึ่ง เปน กอง โจร นั้น
 ได้ แฉ้ง ว่า ทัพ พม่า แยก พ่าย แล้ว ก็ ยก ออก ก้าว สู่ คี ตตาม ทาง จับ
 ได้ ผู้ คน และ เครื่อง สำ ตรา วุธ ช้าง ม้า สั่ง ตง มา ถวาย ณ ค่าย หด ยง เปน อัน มาก
 แล้วยก คี ตตาม ไป จน ถึง ทำ ดิน แดง และ ส่าม สบ.

รบพม่าเมืองราชบุรี

ฝ่าย ตะแคง กามะแม่ทัพ ที่ ตามแจ้ง ว่าทัพแตกแล้ว ก็แต่ง หนังสือ บอก ให้มีรับ รับถือ ไปแจ้ง แม่ ตะ แคง จักกูแม่ทัพ ที่ ดี และ กราบ ทูล พระ เจ้า อังวะ แล้ว ก็ ให้เร่ง รับเด็กที่พกดับไป พระเจ้า อังวะ ได้ทราบ ใน หนังสือ บอก ว่า ทัพ หน้าแตก แล้ว ก็ เด็ด พระ ไทย สั่ง ให้เด็ก กอง ทัพ ทั้ง ปวง กลับ ไป ณเมืองเมาะ ตะ มะ โดยเร็ว.

สมเด็จพระ อนุชาธิราช กรม พระ ราช วัช บวร สถาน มงคล เมื่อ มีไชย ชำระ แก่พม่า บั้จจา มิตร ดำ เริง ราชการ สงคราม เมือง กาญจน บุรี แล้ว จึง ดำ รัส ให้ข้า หลวง ถือ หนังสือ ออก เข้า มา กราบ ทูล พระ กรุณา ณ กรุง เทพ มหา นคร แล้ว มี พระ ราช บั้ฉน ชูร ดำ รัส ให้ กอง ทัพ พระ ยา กระธา โหม ราช เสดนา, กับ พระ ยา จำ แล่น ยากร, ยก ทัพ เดิน บก ดง มา ทาง ด้าน เมือง ราช บุรี แล้ว เสด็จ ลง เรือ พระ ที่ หนึ่ง เคลื่อน ทัพ หลวง ลง มา โดย ทาง ชล มารค เปน ขบวน นาวา พยุห มา ยัง เมือง ราช บุรี.

ฝ่าย กอง ทัพ พม่า ซึ่ง ยก มา จาก เมือง ทวาย นั้น เดิน ทัพ มา เข้า ไม่ พร้อม กัน คับ ทัพ ถาด หน้ำแตก ไป แล้ว จึง พัง มา ถึง ด้าน เจ้า ขว้าว และ ทัพ เจ้าเมือง ทวาย กอง ทัพ หน้า ส่ง ด้าน เข้า มา ค้าง ค่าย อยู่ นอก เชาวู แขวง เมือง ราช บุรี ทัพ จิก สิบโย กอง หนุน ยก มา ถึง ด้าน ทัพ อยู่นอก แผลก คัด ดุ่น แม่ ทัพ มา ค้าง ค่าย อยู่ ท้อง ฟ้า ตรี และ ไพร่ พล พม่า กอง หน้า ถอบ เข้า มา เก็บ ผล หนัก มะพร้าว ของ ส่วน ใน แขวง เมือง ราช บุรี เอา ไป ตั้ง กอง ทัพ. และ เจ้า พระ ยา ชรรมา, พระ ยา ยมราช, แม่ ทัพ ซึ่ง ตั้ง ค่าย อยู่ เมือง ราช บุรี นั้น มีความ ประมาท มิได้ จัด กอง ถาด กระเวน ไป สืบ พัง ราชการ คึก หา รู้ว่า กอง ทัพ พม่า ยก เข้า มา ตั้ง ทัพ ที่ ไต ไม่ ฝ่าย กอง

ทัพพระยา กระจดาโหม ราชเสนา, พระยาจำแสน ยากร, ยก อ้อม บ่า มาทาง บก
 พบ ค่าย พม่า ซึ่งตั้ง อยู่ นอก เขา งู ก็ จับ พดทหาร เข้า โจมตี หัก เอา ค่าย
 พม่า ๆ ค่อ รบ เบน ตำมารถ ยิง บินใหญ่ น้อย ได้ คอบกัน ทั้ง สอง ฝ่าย
 พด ทหาร ไทย เข้า บิน ค่าย แย่ง ค่าย ได้ รบกัน ถึง คุลม บอน พด พม่า
 ด้าน ทาน มิ ได้ ก็ แยก ฉาน พาย หนี ไป เบน อด ห่ม่าน พด ทัพ ไทย ก็ ได้ คิด
 ตาม ไป จน ถึง ด้าน กอง หน้า พม่า ที่ ไทย ตี แยก หนี ไป นั้น ไป ประทะ
 กอง หนุน ซึ่ง ตั้ง อยู่ ด้าน ก็ พากัน แยก พาย หนี ไป มิ ได้ ค่อ รบ กอง
 ทัพ ไทย จับ ได้ ไพร่ พด พม่า เครื่อง สัตตรา วุธ ต่าง ๆ เป็น อัน มาก แม่
 ทัพ ทั้ง สอง จึง แต่ง หนังสือ บอก ขื่อ ราช การ ซึ่ง ได้ ไชย ชำระ แก่ ข้าศึก กับ
 ทั้ง เหยด และ เครื่อง สัตตรา วุธ ให้ นาย ไพร่ ใน กอง ทัพ นำ เข้า มา ถวาย กรม
 พระ ราช วัง บวร สถาน มงคล พอ ทัพ หดวง เสด็จ มา ถึง เมือง ราช บุรี ได้
 ทรง ทราบ ใน หนังสือ บอก ก็ ทรง พระ พิโรธ มี พระราช บัณฑิต ให้ ถง พระ
 ราช อาชญา จำ เจ้า พระยา ชรรมา (บุญรอด), พระยา ยมราช, แม่ ทัพ และ นาย
 ทัพ นาย กอง ใต้ ณ ค่าย เมือง ราช บุรี แล้ว บอก เข้า มา กราบ ทูล ส้ม เต็จ
 พระ บรมเชษฐา ชิราช ณ กรุง เทพมหานคร จะ ขอ พระ ราช ทาน ประหาร
 ชีวิต แม่ ทัพ ทั้ง สอง เสีย พระบาท ส้ม เต็จ บรม บพิตร พระ เจ้า อยู่ หัว
 จึง โปรด ให้ มี ตรา คอบ ออก ไป ขอ ชีวิต แม่ ทัพ ทั้ง สอง ไว้ ด้วย มี
 ความ ชอบ มา แด่ ก่อน ให้ ถง แต่ พระราช อาชญา ทำ โทษ ประจาน ตาม
 พระ อัยการ คัก ส้ม เต็จ พระ อนุชา ชิราช กรม พระราช วัง บวร สถาน มงคล
 ได้ ทรง ทราบ ใน ท้อง ตรา รับ สั่ง แล้ว จึง ให้ ถง พระราช อาชญา เจ้า พระยา
 ชรรมา และ พระยา ยมราช ให้ โกง คีร์ชะ สาม แฉก แล้ว ให้ ตะเวน รอบ ค่าย
 ให้ ถอด เสีย จาก ถานัน ตระ คักดี และ นาย ทัพ นาย กอง ทั้ง นั้น ให้ ถง

พระราช อาชญา เขียน ทั้ง ดั้น แล้ว เล็ดจ เลิก ทัพ กตบ คั้น ยัง พระ นคร
 ษิน เม้า ส้มเค็จ พระ บรม เซษฐา ชิราช กราบ ทุด แจ้ง ษ้อ ราชกร สงคราม
 ทั้ง ปดง.

กรม พระ ราช วง บวร ฯ เล็ดจี้จ แหกม มถาย

พระบาท ส้มเค็จ พระเจ้า อยู่ หัว จึง ตำรัด ปลูกษา ราช การ ด้วย ส้มเค็จ
 พระ อนุชา ชิราช กรม พระ ราช วง บวร ฯ ทรง พระ ราช ตำรัด พร้อม กัน ว่า
 กอง ทัพ พม่า ซึ่ง ยก มา คี่ หัว เมือง ชาย ทะเต ฝ่าย ดอน ตก นั้น ยัง หา ทัพ
 ได้ แคง กอง ทัพ ออก ไป ค้อ คี่ ช่วย หัว เมือง เหล่า นั้น ไม่ ด้วย คี่ คัด
 พิน กัน อยู่ โกต พระ นคร ค้อง ค้อ รบ ทาง ที่ โกต เสีย ก่อน บัด ี ราช
 การ สงคราม ทาง ที่ โกต ก็ สำเร็จ แล้ว จึง มี พระ ราช โองการ ตำรัด
 ให้ ส้มเค็จ พระ อนุชา ชิราช ยাত্রานาวา ทัพ หลวง ออก ไป ทาง ทะเต
 ปราบ ปราบ ราช ตัษกร หัว เมือง บั๊ก ำ ไต่ ฝ่าย ดอน ตก ส่วน พระบาท
 ส้มเค็จ บรม บพิตร พระเจ้า อยู่ หัว ก็ จะ เล็ดจี้จ พระ ราช ตำเนน พุห โยธา
 ทัพ หลวง ไป ปราบ อริราช ไพร่ ทาง หัว เมือง ฝ่าย เหนือ.

ครั้น ตำรัด ปลูกษา ราชกร สงคราม สำเร็จ แล้ว ส้มเค็จ พระ อนุชา ชิราช
 เจ้า จึง มี พระราช บัณฑูร ตำรัด ตั้ง ให้ จัด เรือ รบ เรือ ทะเต เบ่น อัน มาก
 ธรพ ด้วย เครื่อง สำตราดูช บั้น ไหญ่ น้อย พร้อม สำเร็จ ครั้น ถึง ญวัน เสาร์
 เตือน สี่ ขึ้น หัว คำ ได้ มหา พิไชย มงคล ฤกษ์ ส้มเค็จ พระ อนุชา ชิราช
 กรม พระ ราช วง บวร สถาน มงคล ก็ กราบ ถวาย มังคม ถา ส้มเค็จ พระ บรม
 เซษฐา ชิราช เจ้า เล็ดจี้จ ทรง เรือ พระ ที่ ฝั่ง สำเกา ท้าย รด ให้
 ยাত্রา มหานาวา พุหุ ทัพ หลวง ออก จาก กรุง เทพ มหา นคร ไป โดย

ทาง ท้อง ทะเล ใหญ่ พด รบพด แคว ๒๐๐๐๐ เศษ ดัน แต่ ขำ ราช การ
ฝ่าย พระราช วง บวร ฯ ทั้ง สิ้น ไซ้ ไบ เรือ รบ ทั้ง ปอง ไป ยัง เมือง ชุม พร
เพื่อ จะ ปราม อภิราช ติษกร อัน มา ย่ำ ยี่ มี่ ชา พระราช อาณา เขต ร ณ หั ว เมือง
บักย์ ใต้ ฝ่าย ตอน ตก นั้น.

รบ พม่า ทาง เมือง เหนือ

ใน ขณะ นั้น ข้าง กรุง เทพ ฯ พระ บาท สมเด็จ บรม บพิตร พระเจ้า อยู่ หั ว
มี พระ ราช โอง การ ดำ รัด ให้ พระ ยา เทพ สดุดี เจ้า กรม ใน สมเด็จ พระเจ้า
พี่ นาง เชอ พระองค์ ใหญ่ เญย ดาร ตราร บับ สั่ง ขึ้น ไป ถึง สมเด็จ พระเจ้า
หลาน เชอ กรม หดอง อุนกรักษ์ เทเวศร์ ว่า บัด นี้ ราช การ คึก ทาง
เมือง ราช บุรี เมือง กาญจน บุรี สมเด็จ พระ อุนชา ธิราช กรม
พระ ราช วง บวร สดาน มงคต เสด็จ พระ ราช ดำ เนิน พยุห ยাত্রา ทัพ หดอง
ไป ปราม บัจจา มิตร ใต้ ไชย ชำนะ เสร็จ แล้ว และ ราช การ ข้าง หั ว เมือง
ฝ่าย เหนือ แม้ กรม หดอง อุนกรักษ์ เทเวศร์ คิด ทำ ไม่ สำ เร็จ พระ เคียร
ก็ จะ ไม่ ไต คง อย่ กับ พระ กาย เปน แท้ และ บัด นี้ ทัพ หดอง ก็ จะ เสด็จ
พระ ราช ดำ เนิน ขึ้น มา โดย เร็ว อย่ แล้ว.

ใน ปี มะเส็ง สดับศก กุจ ศักราช ๓๑๔๗ นั้น ครั้น ถึง ณ วัน ศุกร
เดือน สี่ ขึ้น สิบ เอ็ด คำ ได้ มหา พิไชย อุดมฤกษ์ พระ บาท สมเด็จ บรม
บพิตร พระเจ้า อยู่ หั ว ก็ เสด็จ ทรง เรือ พระ ที่ นั่ง บัด ดัง กั ทินกร สอง สี่
ตายรด น้ำ พัน แดง พระ ที่ นั่ง มณัจกร พรวิดี ตาย รด น้ำ พัน เขียว ทรง พระ

ไชย นำเสด็จ พร้อมด้วยเรือท้าว พระยา ข้าราชการของ ขุนดี พระบาท ใหญ่
 ผู้น้อย ทั้งหลาย โดยเสด็จ พระราชดำเนิน ตาม ขบวน พุทธยาตรา หน้า
 หลัง และ พตโยธา หมาย ๓๐๐๐๐ สรรพด้วย เครื่อง สรรพพยุทศ ให้ย้าตรา
 นาวาทัพ หตวง จาก กรุงเทพมหานคร ประทับ ร้อน แรมไปโดยทาง ชตมารค
 ถึง เมืองอินทบุรี ให้ตั้งค่าย และ พระตำหนัก พดับ พดา ไชยเสด็จ ประทับ
 อยู่ ณ ที่นั้น.

ฝ่าย กองทัพ สะโตะมหา สตรีย ทัพจนายก มาถึง เมือง นคร ตำปาง ให้ตั้ง
 ค่าย ต่อมเมือง ไว้ และ ครั้น นั้น เมือง เชียงใหม่ ร่าง อยุ่ มิได้ มีคน รักษา
 ด้วย พระยา วิเชียร ปราการ เจ้าเมือง ยก ครบ ครวี่ ชาว เมือง นั้น พม่า ลง มา
 อารัย อยู่ เมือง สวรรคโลก แต่ ครั้น แผ่น ดิน กรุง ขน บรู๊ ยัง หา ได้ กตบ
 ฐัน ไป ไม่ และ พระยา วิเชียร ปราการ นั้น ถึง แก่ กรรม ครบ ครวี่
 ชาว เมือง ทั้ง ปวง ยก กตบ ฐัน ไป อยู่ เมือง นคร ตำปาง ทั้ง ฐัน ทัพ พม่า จึง
 ยก ล่วง เมือง เชียงใหม่ ลง มา ตี เมือง นคร ตำปาง ที่ เดียว และ พระยา กาวี ละ
 เจ้าเมือง เกณฑ์ พต ทหาร ฐัน รักษา หน้า ที่ เจริญ เทน บ้องกัน เมือง เปน สามารถ
 พม่า จะ หัก หมาย เขา เมือง มิ ได้ ก็ ตั้ง มั่น ต่อมเมือง ไว้ และ กองทัพ
 เนมโยสีห์ ชุ่ย พต ๕๐๐๐ ก็ ยก ลง มา ทาง เมือง สวรรคโลก. พระยา สวรรค
 โลก, พระยา สุโขทัย, พระยา พิษณุโลก, เห็น ข้าราชการ มาก เหลือ ก่าดัง ด้วย
 ครั้ง นั้น ไพร่ พด หิว เมือง ฝ่าย เห็น น้อย และ ผู้คน ยับ เย็น เสีย แต่ ครั้ง
 คึก อะแซวุ่น ก็ เปน อัน มาก ที่ ยัง อยู่ นั้น เบบาง ก็ เจ้าเมือง ทั้ง ปวง
 จึง มิ ได้ ครอบ ค่าย คน ขพพ ครบ ครวี่ นี้ เข้า ป่า ทัพ พม่า จึง ยก
 ล่วง เหย เมือง สวรรคโลก, เมือง สุโขทัย, และ เมือง พิษณุโลก, ลง มา

ตั้งค่าย อยู่ปากน้ำ พิงฝั่ง ดอนนอก ฝ้าย ชัยทอง เหว จอ แห่ง ทัง ทัพ
หน้า ทัพ หนุ่น พด ๕๐๐๐ ก็ ยก เข้า มา ทาง เมือง ตาก พระยา กำแพง เพ็ชร,
พระยา ตาก, เห็น เหลือ กำลัง ที่จะ ต่อ ครอบ ก็ อพยพ ครอบ ครัว หนี เข้า ป่า
ทัพ พม่า ก็ ยก ลง มา ตั้ง ค่าย อยู่ ณ บ้าน ระแหง แขวง เมือง ตาก.

ฝ้าย กรม หลวง อนุรักษ เทเวศร์ ได้ ทราบ ใน ดาว ตรา รับ สั่ง ก็ กัด
เกรง พระ ราช อาชญา เปน กำตั้ง มี รับ สั่ง ให้ กอง ทัพ เจ้า พระยา มหา เสดนา
ซึ่ง ตั้ง ค่าย อยู่ ณ เมือง พิจิตร ให้ ยก ขึ้น ไป ตี ค่าย พม่า ซึ่ง ตั้ง อยู่ ณ
ปาก น้ำ พิง เจ้า พระยา มหา เสดนา จึง แต่ง ให้ กอง ทัพ พระยา สระบุรี เปน
กอง หน้า ยก ต่อ ขึ้น ไป ก่อน แล้ว เจ้า พระยา มหา เสดนา ก็ ยก หนุ่น ขึ้น ไป
และ ทัพ กรม หลวง อนุรักษ เทเวศร์ กับ กรม หลวง นรินทร วัฒน ฤกษ์ ก็ ยก
ตาม ทัพ เจ้า พระยา มหา เสดนา ขึ้น ไป ภายหลัง.

ฝ้าย กอง ทัพ พระยา สระ บุรี กอง หน้า ยก ขึ้น ไป ตาม ริม ฝั่ง แม่ น้ำ ฟาก
ดอนนอก แต่ เเวตา เข้า ครัว แต่ เห็น ฝูง นก กระจุก ข้าม แม่น้ำ มา เห็น ตะคุ่ม ๆ
ไม่ ทัน เห็น ถนัด และ พระยา สระ บุรี นั้น เปน คน ขลาด สำคัญ ว่า พม่า ยก
ข้าม น้ำ มา สั่ง ให้ รัพด ต่ำ ถอย ต่อ ถ่วง ขึ้น จึง เห็น ชัด ว่า ฝูง นก กระจุก
มิใช่ พม่า กรม หลวง อนุรักษ เทเวศร์, และ เจ้า พระยา มหา เสดนา, ได้
ทราบ ว่า พระยา สระ บุรี ตื่น ฝูง นก กระจุก ถอย ทัพ มา จึง ให้ เอา ตัว พระยา
สระ บุรี ไป ประหาร ชีวิต เสีย เขา คีรี ษะ เตียบ ไว้ ที่ หาด ทราบ.

ทัพ หลวง ก็ เสด็จ พระราช ดำเนิน หนุ่น ขึ้น ไป ดำรัส ให้ กอง สมเด็จ พระเจ้า
สถาน เซอ กรม หลวง เทพ หาริรักษ ยก ไป บรรจบ กับ ทัพ พระยา พระคตัง,
พระยา อุไทย ธรรม, ซึ่ง ตั้ง ค่าย อยู่ ณ เมือง ไชยนาท ให้ ยก ขึ้น ไป ทาง ปาก

น้ำ โป คือทัพ พม่าซึ่ง มาตั้งค่าย อยู่ ณ บ้าน ระแหง ให้แตก โดยเร็ว แล้ว
 ทัพ หลวง ก็ จะเสด็จ ขึ้นไปตั้งค่ายใหญ่ อยู่ ณ บาง เข้าตอก ให้เรือตำรวจ ขึ้น
 ไป เร่ง กอง ทัพ กรม หลวง อนุรักษเทเวศร์, และเจ้า พระยามหาเสนา, ให้
 ยกเข้าตีค่าย พม่า ณ ปาก น้ำพิง ให้แตกแต่ใน วัน เดียว แม้เป็น ข้า
 ไปจะเอาโทษ ถึง ประหารชีวิต กรม หลวง อนุรักษเทเวศร์, กับเจ้า พระยา
 มหาเสนา, ได้แจ้ง ใน วัน ตั้งตั้ง นั้น ก็รีบเร่ง ตรวจ เตรียม พด ทหาร ทุก ทัพ
 ทุก กอง พร้อม เสรีจ ครั้น ถึง ณ วัน เดียว เดือน สี่ แรม สี่ ค่ำ ปี มะเส็ง เวลา
 เช้า ก็ยก พด ทหาร ทั้ง ปวง เข้า โจมตี ค่าย พม่า ทุก ๆ ค่าย พม่า ต่อ
 รบ เป็น ลำมารถ ยิ่ง เป็นใหญ่ น้อย ได้คอบกัน ทั้ง สอง ฝ่าย รบกันแต่เช้า
 จน ค่ำ พอ เวลา ห่มหนึ่ง ทัพ พม่า ก็แตก ฉาน พ่าย หนี ออก จาก ค่าย ทุก ๆ
 ค่าย กอง ทัพ ไทย ได้ รุก รบ พม่า ตัด พัน พม่าต้อง ตง ซ้ำมแม่น้ำ
 หนี ไป ปาก ควัน ตก แต่ พม่า จมน้ำตาย ทั้ง คน ทั้ง ม้า ประมาณ ๘๐๐ เศษ
 ศพ ดอย เต็ม แม่น้ำจน น้ำ กิน มิได้ พด ทัพไทย ได้ติดตามจับ เป็นได้ก็มาก
 กรม หลวง อนุรักษเทเวศร์, และเจ้า พระยามหาเสนา, จึง ให้ ม้า ใต้รับ
 ลง มา กราบ ทูล พระ กรุณา ณ ค่าย หลวง บาง เข้าตอก ว่า คือทัพ พม่าแตก
 ไปแล้ว.

พระบาท สมเด็จพระ บพิตร พระเจ้า อยู่หัว ได้ ทรง ทราบ ก็ ทรง พระ
 โสภณ นิค ดำรัส ให้ สมเด็จพระ เจ้า น้อง ยาเธอ เจ้าฟ้า กรม หลวง จักรเกษม
 แยก กอง ทัพ ออก จาก ทัพ หลวง ยก ขึ้นไป บรรจบ ทัพ เจ้า พระยา มหาเสนา
 ณ ปาก น้ำพิง ให้ ยกติดตาม พม่า ซึ่งแตก ขึ้น ไป ช่วยเมือง นคร ตำป่าง
 คือทัพ พม่า ซึ่ง ตั้ง ถ่อมเมือง นคร ตำป่าง อยู่ นั้น ให้แตก ฉาน จึง ได้ แล้ว
 ดำรัส ให้ ข้าหลวง ขึ้นไป เสด็จ กรม หลวง อนุรักษเทเวศร์, กรม หลวง

นรินทร์ รัตนเรศ, ตง มาเผื่อน ค่าย หดวง กรม หดวง อนุรักษ์เท เวศร์,
กรม หลวง นรินทร์ รัตนเรศ, ก็ให้เด็ก กอง ทัพ ตง มา ตาม พระราช กำหนด
ให้คุม เขา พม่า เขตย ซึ่ง จับ ได้ นั้น ส่ง ลง มา ถวาย จึง มี พระราช โอง การ
ตำรัส สั่ง ให้ เด็ก ทัพ หดวง ตง มา ตั้ง ประทับ อยู่น ค่าย เมือง นคร สวรรค์ รอ
ฟัง ข่าว ราชการ ทัพ ซึ่ง ไป ตี ทัพ พม่า ทาง ระแหง แคว ปาก น้ำ โพนัน.

ฝ่าย กอง ทัพ กรม หลวง เทพ หริวัณษ์ ยก ขึ้น ไป ถึง เมือง กำแพง เพ็ชร จึง
ให้ ทัพ พระยา พระคตัง, พระยาอุไทย ธรรม, เปน กอง หน้า ยก ล่วง ไป ก่อน
ยังมี ทิน ถึง ค่าย พม่า ซึ่ง ตั้ง อยู่น บ้าน ระแหง นั้น และ ชูย ทอง เหว จอ แหง
แม่ ทัพ ได้ แจ้ง ข่าว ว่า กอง ทัพ ทาง ปาก น้ำ พิง แดง ไป แล้ว ๆ แจ้ง ว่า
ทัพ ไทย ยก ล่วง เมือง กำแพง เพ็ชร ขึ้น ไป ก็ มิ ได้ คิด ต่อ รม รม เด็ก ทัพ หนี ไป
ทาง ด่าน แม่ ตะเมา พระยา พระ คตัง, พระยาอุไทย ธรรม, แดง กอง ดาด
ตระเวน ไป สืบ รู้ ว่า ทัพ พม่า เด็ก หนี ไป แล้ว ก็ บอก ตง มา ทูล กรม หลวง
เทพ หริวัณษ์ ๆ ก็ บอก ตง มา กราบ ทูล พระ กรุณา ณ เมือง นคร สวรรค์
พระบาท สมเด็จ บรม บพิตร พระเจ้า อยู่ หัว ได้ ทรง ทราบ ว่า คัก เด็ก ไป
สิ้น แล้ว ก็ ตำรัส ให้ ข้าราชการ ไป หา กอง ทัพ กรม หลวง เทพ หริวัณษ์
กลับ มา ยัง เมือง นคร สวรรค์ แล้วก็ เสด็จ พระ ราช ดำเนิน ทัพ หลวง กลับ
มา กรุง เทพ มหา นคร.

ฝ่าย กอง ทัพ เนม โยสีหัชชุย ซึ่ง แดง ไป แด่ ปาก น้ำ พิง ถึง ค่าย ด้อม เมือง
นคร ตำปาง จึง แจ้ง ความ แก่ สะตะ มะหา สิริย อุจนา ซึ่ง เปน โยชุก แม่ ทัพ
ใหญ่ ว่า ได้ รม กับ ทัพ ไทย เสีย ที่ มา และ กอง ทัพ ไทย ก็ ยก คิด ตาม
ขึ้น มา จน จะ ถึง เมือง นคร ตำปาง อยู่ แล้ว พอ กอง ทัพ เจ้า พระยา มหา เสดนา,

และ กรมหลวงจักรเจษฎา, ยกขึ้นไป ถึง เมือง นคร ตำปาง ก็ให้นายทัพ
 นายกอง ทั้ง ปวง ยก พล ทหาร เข้า ระดม ที่ ค่าย พม่า ซึ่ง ตั้ง ล้อม เมือง และ
 สระ โตะมหา สิริวิชัย อุจนาแม่ทัพ กับ อาประ กานะนี้ ให้พล พม่า ออก รบ ได้
 รบกัน แต่เข้า จน เที่ยง ทัพ พม่า ก็แตก ฉาน ทั้ง ค่าย เสีย พ่ายหนีไป สิ้น
 ไป ตั้ง รวบรวม กัน อยู่ ณ เมือง เชียง แฉน และ พระยา กาวินะเจ้าเมือง
 นคร ตำปาง มี ผู้ มื่อเข้มแข็ง ผู้ รบ พม่า รักษา เมือง อยู่ ตั้ง แต่ เตชะ ฮ้าย จน ถึง
 เดือน สี่ ทัพ พม่า ตั้ง ล้อม อยู่ กิ่ง สี่ เดือน จะ หัก เขา เมือง นคร ตำปาง
 มิได้ จน ทัพ กรุง ขึ้น ไป ช่วย ทัพ พม่า ก็แตก หนี ไป กรม หลวง จักร
 เจษฎา, และ เจ้า พระยา มหาเสนา, ก็ บอก ลง มา กราบ ทูล พระ กรุณา
 ณ กรุง เทพมหานคร ว่า ได้ คัด ทัพ พม่า ซึ่ง ล้อม เมือง นคร ตำปาง นั้น
 แยก พ่าย หนี ไป แล้ว พระบาท สมเด็จพระ บรม บพิตร พระเจ้า อยู่หัว ได้ ทรง
 ทราบ ใน หนังสือ บอก ก็ ทรง พระ โสมนัส ดำรัส ให้ มี ตรา หากอง ทัพ
 กลัม ยัง พระ มหานคร.

ถึง กรม พระ ราช วัง หลัง

แล้ว พระ ราช ทาน บำ เหน็จ แก่ นาย ทัพ นาย กอง ทั้ง ปวง โดย สม ควร แก่
 ความ ชอบ จึง ทรง พระ กรุณา โปรด ให้ เดือน ส้ม เต็ม พระ เจ้า หาดาน เชน
 กรม หลวง อนุรักษ์ เทเวศร์ ขึ้น เปน กรม พระ อนุรักษ์ เทเวศร์ ดำรง
 พระ เกียรติยศ ใน ที่ กรม พระ ราช วัง บวร สดาน ภิมุข รับ พระ บัญชา ตาม แบบ
 กรม พระ ราช วัง หลัง แต่ ก่อน มา และ ให้ พระยา กุไทย ชรรณ (บุญ นาค)
 เดือน ที่ เปน พระยา ยมราช แล้ว โปรด ให้ พระยา พิพัฒน์ โภษา (ทอง ตี)

เดือนที่ เปน พระยา ขรรพมา ชิกิรณั แล้วทรง พระราชดำริให้ถึง เจ้า พระยา
 ขรรพมา, พระยา ยมราช, นอก ราชการ ซึ่ง เปน โทษใน การสงคราม ถอด เลื่อน นั้น
 ว่าเป็น ข้าราชการ เก่า รัฐบาล ขรรพเนียมแผ่นดิน มาก จึง โปรด ตั้ง
 เจ้า พระยา ขรรพมา เก่า เปน พระยา ศรี ขรรพมา ชิราช าจาง วง กรมวัง โปรด
 ตั้ง พระยา ยมราช เก่า เปน พระยา มหาชิราช ้วย ราชการ ใน กรม เมือง
 พอ พระยา เพ็ชร พิไชย (หงษ์) ถึงแก่ กรรม ลง จึง โปรด ให้ พระยา
 ราช สงคราม (เป่า) บุตร พระยา ราช สงคราม ซึ่ง ชาติ พระ นอน วัด ป่าโมก
 ครั้ง กรุงเก่า เดือน ที่ เปน พระยา เพ็ชร พิไชย พระราช ทาน พาน ทอง ทั้ง
 สิ้น ด้วย กัน.

รบ พม่า ทาง แหตม มลายู

ฝ่าย กองทัพ พม่า ซึ่ง พระเจ้า อังวะ ให้ ยก ลง ไป ตี หัว เมือง ไทย ฝ่าย ตอน
 ตก ตาม ชาย ทะเล นั้น ก็ ยก กองทัพ บก เว็ลง ไป พร้อ มกัน อยู่ ณ เมือง มะริด
 แต่ เดือน ช้าย ปี มะเส็ง สิบศก แกลง ดุ่น แม่ ยี่แม่ทัพ ใหญ่ จึง ให้ ยี่ดุ่น
 เปน นายทัพ ถือ พด ๓๐๐๐ กับ นายทัพ นายกอง ทั้ง ปวง ยกทัพ เว็ลง
 ไป ทาง ทะเล ไป ตี เมือง ถลาง แล้ว ให้ เหม โยคุน นรัต เปน นายทัพ หน้า กับ
 นายทัพ นายกอง ทั้ง ปวง ถือ พด ๕๕๐๐ ยกทัพ บก มา ทาง เมือง กระบุรี, เมือง
 ระนอง, เข้า ตี เมือง ชุมพร ตัว แกลง ดุ่น แม่ ยี่แม่ทัพ ใหญ่ ถือ พด ๔๕๐๐
 ยกหนุน มา ทั้ง สองทัพ เปน คน ๗๐๐๐ และทัพ หน้า ยกเข้ามา ถึง เมือง
 ชุมพร เจ้าเมือง กรมการ มีไพร่พล สำหรับเมืองน้อยนัก เห็นจะต่อรบ
 มิได้ ก็อพยพพาครอบครัวหนีเข้าป่า ทัพพม่าก็เผาเมืองชุมพรเสีย

แล้ว กอง หน้า ก็ ยก ตัว ออก ไป ต่ เมือง ไชยา แม่ทัพ คง ค่าย ณ อยู่ เมือง
 ชุมพร และ ครั้ง นั้น ทัพ กรุง ยัง หา ทิ้ง ออก ไป ถึง ไม่ ด้วย ราชการ คึก ยัง ติด
 พันกัน อยู่ ทาง เมือง กาญจน บური และ เจ้า เมือง กรม การ เมือง ไชยา ได้
 แจ้ง ข่าว ว่า เมือง ชุมพร เสีย แล้ว ก็มี ได้ อยู่ คู่ ริม อพยพ ยก ครอบ ครว้ หนี
 เข้า บ่า ไป สิ้น ทัพ พม่า เข้า เผา เมือง ไชยา แล้ว ก็ ยก ออก ไป ต่ เมือง
 นคร ศรี ธรรม ราช ขณะ เมื่อ ทัพ พม่า ยก ออก ไป นั้น เจ้า พระ ยาน นคร พัด
 ได้ แจ้ง ข่าว ว่า เมือง ชุมพร, เมือง ไชยา, เสีย แล้ว จึง แต่ง กรม การ กับ
 ไพร่ ๓๐๐๐ เศษ ยก มา ตั้ง ค่าย ทัพ อยู่ ณ ท่า ซ้ำ มแม่น้ำ หาดวง ค้อ แดน
 เมือง ไชยา ทัพ พม่า จับ ไทย ชาว เมือง ไชยา ได้ ให้ ไทย ร้อง บอก ดวง
 พวก กอง ทัพ เมือง นคร ว่า “เมือง บาง กอก เสีย แล้ว พวก เข็ง จะ มา ตั้ง
 คู่ ริม เห็น จะ คู่ ได้ แล้ว หรือ ให้ เร่ง ไป บอก เจ้า นาย ให้ มา ช้อน น้อม
 ยอม เข้า โดย ดี จึง จะ รอด ชีวิต มัน ชัด แฉง อยู่ จะ ซ้ำ เสีย ให้ สิ้น ทัง เมือง
 แต่ ทารก ก็มี ให้ เหลือ” พวก กอง ทัพ เมือง นคร นำ เอา เนื้อ ความ ไป
 แจ้ง แก่ เจ้า พระ ยาน นคร ๆ พิจารณา ตู ก็ เห็น ส้ม คำ พม่า ด้วย มี ได้
 เห็น กอง ทัพ กรุง ยก ออก ไป ช่วย เห็น ว่า กรุง จะ เสีย แก่ พม่า แล้ว หา ที่
 พึ่ง มี ได้ จึง พาน ุศร ภรรยา ญาติ ญาติ สัมภัก พรหม ทัง ปวง หนี ออก
 จาก เมือง ไป อยู่ ณ บ่า นอก เขา ช้าง ตัด น้ ตก บรรดา กรม การ และ ไพร่
 บ้าน พด เมือง ทัง ปวง ก็ ยก ครอบ ครว้ หนี ไป อยู่ ตาม บด ต่าง ๆ ทัพ พม่า
 ยก ไป ถึง เมือง เข้า เมือง นคร ศรี ธรรม ราช ได้ ให้ เทียบ จับ ผู้ คน และ ครอบ
 ครว้ ได้ เป็น อัน มาก และ ให้ ไทย ชาว เมือง นคร นำ พม่า ไป เทียบ เกิด ภัย
 ก่อ อด ผู้ คน และ ครอบ ครว้ ซึ่ง หนี ไป อยู่ ทุก ตำบล นั้น ที่ เข้า เกิด ภัย ก่อ อด

พม่า ออกหากได้ตัวมาบ้าง ที่ไม่เข้าเกดัยกถ่อมหนีเข้าป่าตงไปก็มาก และพวกไทยซึ่งได้ตัวมานั้น บรรดาชายพม่าฆ่าเสียเปนอันมาก เขาไว้แต่หญิงกับทารก และเก็บเอาเงินทองทรัพย์สินของทั้งปวงไว้หาผู้ใดจะคิดอ่านสู้รบพม่ามิได้ กถัวอำนาจพม่าเสียสิ้นทั้งนั้น พม่าก็ตั้งอยู่ในเมืองคิศจะยก ออกไปคือเมืองพัทลุง, เมืองสงขลา, ต่อไป.

ฝ่ายยี่วุ่นแม่ทัพเรือพม่าก็ยกทัพเรือลงไปคือเมืองตะกั่วป่า, ตะกั่วทุ่ง, แดงแล้ว ยกไปถึงเกาะถดางให้พลทหารขึ้นบกเข้าตั้งค่ายล้อมเมืองถดางไว้เปนหลายค่าย และเมื่อกองทัพพม่าไปถึงเมืองนั้น พระยาถดางถึงแก่กรรมเสียก่อนแล้ว ยังหาได้ตั้งเจ้าเมืองใหม่ไม่ และจันทร์ภรรยาพระยาถดางกับน้องหญิงคนหนึ่งชื่อมุก คิดอ่านกับกรมการทั้งปวงเกณฑ์ไพร่พลตั้งค่ายใหญ่สองค่าย บ้องกันรักษาเมืองเปนสามารก และตัวภรรยาพระยาถดางกับน้องผู้หญิงนั้นของอาจกล้าหาญมิได้ เกรงกถัวย่อท้อต่อข้าศึก เกณฑ์กรมการกับพลทหารทั้งชายหญิงออกระดมยิงปืนใหญ่น้อยนอกค่ายสู้รบกับพม่าทุกวันทัพพม่าจะหักเอาเมืองมิได้ แต่สู้รบกันอยู่ประมาณเดือนเศษ พม่าขัดเคืองยิ่งอาหารตงจะหักเอาเมืองมิได้ ก็เลิกทัพตงเรือกลับไป,

ฝ่ายข้างเมืองพัทลุงได้แจ้งข่าวว่า เมืองชุมพร, เมืองไชยา, เมืองนครศรีธรรมราช, เสียแก่พม่าแล้ว เจ้าเมืองกรมการทั้งปวงปลุกษากันจะยกครอบครัวหนีเข้าป่า ขณะนั้นพระสังฆองค์หนึ่งชื่อมหาช่วยเปนเจ้าอธิการอยู่ในอารามแขวงเมืองพัทลุง มีความรู้วิชาการดี ชาว

เมืองนับถือมาก จึงตั้งตระกูล, ประเจียด, มงคล, แจกคนทั้งปวงเป็น
 อนันมาก พวกกรมการนายแขวงนายบ้านทั้งหลาย ชักชวนไพร่
 พดเมืองมาขอเครื่องมหาช่วยแล้วคิดกันจะยกเข้ารบพม่า ผู้คน
 เข้าด้วยประมาณ ๓๐๐๐ เศษ ตระเตรียมเครื่องศาสตราวุธพร้อมแล้ว
 ก็เชิญพระมหาช่วยอาจารย์อินคานหามมาด้วยในกองทัพ ยกมา
 จากเมืองพัตตุงมาพักพดตั้งค่ายอยู่กลางทาง คอยจะรบพม่าซึ่ง
 จะยกออกไปแต่เมืองนครศรีธรรมราชนั้น.

ฝ่ายกองทัพหลวงสมเด็จพระอนุชาธิราช กรมพระราชวังบวรสถาน
 มงคล เสด็จยาดรนาว่าทัพไปทางท้องทะเลใหญ่ถึงเมืองชุมพร
 จึงให้ตั้งค่ายหลวงและตำหนักที่ประทับ เสด็จขึ้นไปประทับอยู่ที่นั่น
 แล้วดำริให้พระยากระตาศโหมราชเสนา, พระยาจำแสงยกกร, กองหน้า
 ยกทัพบกตั้งออกไปตั้งอยู่เมืองไชยาเป็นหลายค่าย.

ฝ่ายกองทัพพม่าได้แจ้งข่าวว่าทัพกรุงเทพฯ ยกออกมา และ
 แกลงแม่ทัพ จึงให้เนมโยคบุตรวัยนายทัพนายกอง ๆ หน้า
 ยกกองทัพเข้ามาต่อสู้รบทัพกรุงเทพฯ มหานคร แล้วแม่ทัพก็ยกทัพ
 ใหญ่หนุนมา และกองหน้าพม่ามาประทะทัพไทย ณ เมืองไชยาก็มี
 ทัพไทยก็เข้าล้อมไว้รอบ ชุกตนามเพดาะรบกัน
 กลางแปลงตั้งแต่เข้าจนค่ำ พอฝนฟ้าใหญ่เตาเย็นไม่ออกทัพพม่า
 ก็แหกหนีไปได้ แต่ตองพุงโอบนายทัพคนหนึ่งต้องปืนตายในที่รบ
 พดทหารไทยได้ติดตามพม่าไปในเวดากดางคืน ซ้ำพม่าเสีย
 เป็นอันมาก พม่ามีใจรังรอต่อสู้รบแตกกระจัดพดตพรายอันไปสิ้น

ที่จับเป็นได้ก็มาก และแม่ทัพซึ่งยกหนุมมา รู้ว่าทัพหน้าแตกแล้ว
 ก็มิได้ยกมาสู้รบเร่งรีบมากทางหนึ่งไปข้างตะวันตก กองทัพไทยได้
 ไซยะชำระแล้ว ก็บอกมา กราบทูลยังค่ายหลวง ณ เมือง ชุมพร แล้วสั่ง
 พม่าเสลดทั้งปวงมาถวาย ฝ่ายเจ้าเมืองกรมการหัวเมืองใหญ่ น้อย
 ทั้งปวงซึ่งหนีพม่าไปนั้น ก็กลับมากลับมาเข้าทั้งสิ้น จึงมีพระราชอินทราธิบดี
 สั่งให้รวบรวมราษฎรหัวเมืองและครอบครัวเดิม ซึ่งแตกฉาน ชาน
 เช่นหนีพม่าไป ให้กลับมายู่บ้านเมืองตามภูมิลำเนาเดิมตักก่อน และ
 ให้เจ้าเมืองกรมการทั้งปวงอยู่รักษาบ้านเมืองตามตำแหน่งทุก ๆ เมือง
 แล้วดำรัสให้เอาพม่าเสลดจำดวงรวมไปด้วย จึงเสด็จยาตราพา
 ทัพหลวงจากเมืองชุมพรไปประทับเมืองไชยา ให้ทัพหน้าเดินไป
 ณ เมืองนครศรีธรรมราชโดยทางบก แล้วเสด็จยกทัพหลวงไปโดย
 ทางชลมารคถึงเมืองนครศรีธรรมราชเสด็จขึ้นประทับอยู่ในเมือง ให้
 ชาวเมืองพาข้าหลวงไปสืบเสาะตามหาเจ้าพระยานครศรีธรรมราช ได้
 ตัวมาจะให้ส่งพระราชอาชญา แล้วทรงพระดำริห์เห็นว่าศึกเหลือกำลัง
 จะสู้รบจึงพักทัพไว้ รับสั่งให้อยู่รวบรวมราษฎรรักษาบ้านเมือง
 ตั้งเก่า แล้วเสด็จพระราชดำเนินทัพหลวงทั้งทางชลมารคสถลมารคไป
 ประทับ ณ เมือง สงขลา.

ฝ่ายพระยาแก้วเก้าทัพพี่ชายพระยาพิทลุง หลวงสุวรรณศรีเจ้าเมือง
 สงขลา และกรมการทั้งสองเมืองมาเฝ้าพร้อมกัน จึงดำรัสถามว่าผู้ใด
 คิดสู้รบพม่าบ้าง พระยาพิทลุงกราบทูลว่ากองทัพเมืองพิทลุงได้ยกไป
 รบทัพพม่า เพราะได้พระมหาช่วยเป็นอาจารย์คุมครองไปในกองทัพ

ยังหาทัพได้สู้รบกันไม่ ด้วยพม่ามิได้ยกออกไปตีเมืองพัทลุง ยก
ถอยถอยไปเมืองนครศรีธรรมราชเสีย จึงตำรัดยาความชอบมหาช่วยว่า
เป็นใจด้วยราชการ มีความชอบมาก และพระมหาช่วย สัมกับวิบัติ
ออกจากสมณะเพศ จึงทรงพระกรุณาโปรดตั้งให้เป็นพระยาทุกข
ราชฎีช่วยราชการเมืองพัทลุง พระราชทานบำเหน็จรางวัลโดย
ควรแก่ความชอบ.

ปราบเมืองมลายู

ครั้นเสร็จราชการศึกพม่าแล้ว สมเด็จพระอนุชาธิราช กรมพระราชวัง
บวรฯ ทรงพระดำริห์ว่า เมืองมลายูเคยเป็นข้าขอบขัณฑสีมา
แต่ครั้งกรุงเก่า ครั้นกรุงเก่าเสียแก่พม่าแล้ว พวกเจ้าเมืองมลายูพากัน
กระด้างกระเดื่อง เจ้ากรุงธนบุรียังหาได้ปราบปรามหัวเมืองมลายู
เรียบร้อยทั่วไปตั้งแต่ก่อนไม่ และครั้งนี้ได้เสด็จลงไปรบพุ่งพม่า
ข้าศึกแตกฉานไปแล้ว กองทัพกรุงเทพฯ ก็มีกำลังพร้อมกันอยู่ที่
เมืองสงขลา สมควรจะปราบปรามหัวเมืองมลายูให้มาเป็นข้าขอบ
ขัณฑสีมาตั้งแต่ก่อน จึงตำรัดให้ข้าราชการเป็นข้าหลวงเชิญรับตั้ง
ออกไปยังหัวเมืองแขกมลายู ให้เข้มาอ่อนน้อมยอมเป็นข้าขอบ
ขัณฑสีมาตั้งแต่ก่อน.

สุดท่านเจ้าเมืองตานีได้ทราบรับสั่งแล้วขัดขวางอยู่ไม่มาอ่อนน้อม
จึงตำรัดให้กองหน้ายกออกไปตีเมืองตานีทัพหลวงก็เสด็จยกหนุนไป

ด้วยเดช พระ บารมี พระราช กฤษณาธิการ บันดาล พวก แหก ทั้ง ปวงให้
 พ่ายแพ้ พัด ข้างดวงทั้ง สิ้น ที่ ผู้รบปราไชย ก็มี บ้าง, ที่แตกหนี มิได้ ต่อบ
 ก็มี บ้าง, ที่ มาอ่อน น้อม ยาม สยามิภักดิ์ ก็มี บ้าง, และ เมือง ตานี นั้น เป็น
 เมืองใหญ่ได้ บันทอน ใหญ่ ในเมือง ๒ บอด ทรง พระกรุณา ให้เห็น ตงใน
 ลำภา และ ได้ เครื่อง สรรพ สัตตราวุธต่าง ๆ กับ ทั้ง ทรัพย์ สิ่ง ของ ของ
 เงิน เป็น อันมาก บรรดา เจ้า เมือง กรมการ แหก มลายู ทั้ง ปวง นั้น ที่
 ผู้รบตาย ใน ที่รบ บ้าง, จับ ได้ บ้าง, ที่หนี ไป ได้ บ้าง, ที่ เข้า สยามิภักดิ์ โดยดี
 ก็มี ได้ ตง โทษ บ้าง, และ พระ เสดชานุกาพ ก็ ผ่าน แล้ ไป ใน มลายู ประเทศ
 ทั้ง ทั้ง ปวง ครั้น นั้น พระยา ไทร ๑ พระยา กณิน ดิน ชึ่ง ชัน แก่ เมือง
 ครัง กานู ๑ พระยา ครัง กานู ๑ ก็ เกรง กัด พระราช กฤษณา เสดช ธิการ
 ก็ แต่ง เครื่อง ราช บรรณาการ นำ มา ทูลเกล้า ๆ ถวาย ขอ เป็น
 เมือง ขึ้น ขั้ ขอบ ขันท สี่ มา กรุง เทพ ๆ ต่อ ไป จึง มี พระ ราช บันฑู
 ดำรัส ให้ แ่ง หนังสือ บอก ข้อ ราชการ ซึ่ง ได้ ไชย ขำ นระ แก่ พม่า บั้จจามี คร
 และ เสด็จ ไป ปราม ปราม หัว เมือง แหก ปรา ไชย ได้ เมือง ตานี และ เมือง ขึ้น
 ที่ มา ขอ ขึ้น ก็ หลาย เมือง ให้ ข้างดวง ถือ เข้า มา กราบ ทูล พระ กรุณา
 ส้ม เต็จ พระ บรม เสดช ฐา ชิราช เจ้า ยิง กรุง เทพ มหานคร ข้างดวง ซึ่ง ถือ
 หนังสือ บอก ข้อ ราชการ ขั้ เมือง ตานี เข้า มา ถึง กรุง เทพ มหานคร ทรง
 ทราบ แล้ว พระบาท ส้ม เต็จ พระเจ้า อยู่ หัว ก็ ทรง พระ โสมนัส ดำรัส
 สรวล รัญ พระ กฤษณา เสดชานุกาพ ส้ม เต็จ พระ อนุชา ชิราช เจ้า แล้ว โปรด
 ให้ มี ครา ตอม ออก ไป แฉ่ง ขั้ ราชการ ซึ่ง เสด็จ พระ ราช ดำเนิน ทัพ หดวง

ขึ้นไปปราบ อริราช ไพรีนหัวเมือง ฝ่ายเหนือ ปราไชย ไปสิ้นแล้ว ให้
 เจริญ ส้มเต๋จ พระอนุชา เสด็จ ยาศรา พยุหทัพ หดวงกดับ คั้น ยิง พระมหา นคร.
 ส้มเต๋จ พระอนุชา อริราช กรม พระราช วง บวร ฯ จึงดำรัสให้ กวาด ครอบครว
 แหก เขตย ที่ ตี ทัพ จับได้ บรรทุกตง เรือรบ กับ ทั้ง ทรัพย์สิน สิ่งของ ทอง เงิน และ
 เครื่อง สัตราวุธ ต่าง ๆ ซึ่ง ได้ ใน การ สงคราม และ ให้ แบ่ง ครอบครว
 แหก ไว้ สำหรับ บ้าน เมือง บ้าง ทุก ๆ เมือง แล้ว โปรด ตั้ง พระ จะหนะ ซึ่ง
 มีความ ชอบ ใน การ สงคราม ครั้ง นั้น เป็น เจ้าเมือง อยู่รักษา หัวเมือง
 ตานี้ ซึ่ง ตี ได้ นั้น หนึ่ง ทรง ทราบ ว่า ขัญญาหาร ใน กรุง ยัง ไม่บริบูรณ์
 จึงดำรัสให้ ขน เข้า ใน เมือง แหก ตง บรรทุก ใน เรือ กอง ทัพ ทุก ๆ ลำ
 เสร็จ แล้ว จึง ให้ เติง กอง ทัพ กัด มา ทาง บก ทาง เรือ ถึง กรุง เทพ
 มหานคร ใน เดือน สิบ เดือน มี มะเมีย อัฐ ศก จตุ ศักราช ๓๑๔๗ เสด็จ ขึ้น
 เฝ้า ส้มเต๋จ พระ บรม เชน สุชา อริราช เจ้า กราบ ทูล ถวาย บัน ใหญ่ ยาว ๓ วา
 ศอก คืบ ๒ นิ้ว กิ่ง กระจุน ๑๓ นิ้ว บอก ๑ ยาว ๕ ศอก คืบ ๗
 นิ้ว กระจุน ๓ นิ้ว กิ่ง บอก ๑ ซึ่ง ได้ มา แต่ เมือง ตานี้ และ กราบ
 ทูล ถวาย ครอบครว แหก และ พม่า เขตย กับ ทั้ง เครื่อง สัตราวุธ ต่าง ๆ ซึ่ง
 ไป ได้ มา และ พม่า เขตย ซึ่ง จับ ได้ มา นั้น โปรด ให้ จำ ไว้ ณ คุก ทั้ง สิ้น
 บัน บอก ใหญ่ ที่ ได้ มา แต่ เมือง ตานี้ นั้น ก็ โปรด ให้ แก่ ไช ภก แต่ง
 ถวด ถาย ท้าย สังข์ ซ้อ สี เสียม ใหม่ ให้ จำ รึก นาม ตง ไว้ กับ บอก บัน ว่า
 พระยา ตานี้ แล้ว ให้ ทำ โรง ไม้ ที่ ข้าง หน้า ศาลา ตุง ขุน ใน ฝ่าย ขวา.

ห่อ ปั้นใหญ่

แล้ว โปรตเกล้า ๆ ให้เจ้าพนักงาน คิด ห่อ ปั้น ชั้น อัก บอก
 เปน คู่ กัน กับ ปั้น ที่ ชื่อ ว่า พระยา ตานี และ เมื่อ จะ ห่อ ปั้น นั้น เกณฑ์
 ทอง ข้าราชการ ทอง มู ม่า พ่อ ไม่เอา เอาแค่ ทอง เหลือง, ทอง แดง, ตาม
 เบี้ย หวด ตั้งแต่ ๓๐ คำ ตั้ง ขึ้น ไป เบี้ย หวด ซึ่ง ๓ ก็ เอา น้ำ หนัก
 ทอง ซึ่ง ๓ เท่า กับ เงิน ให้ เกณฑ์ เอา ทอง มา ส่ง ตาม เบี้ย หวด ตั้ง กอง
 รับ ทอง ส่ง ทอง ที่ โรง ละคร ใหญ่ ที่ ห่อ ปั้น นั้น ห่อ ที่ หน้า โรง ละคร
 ข้าง ทิศ ตะวัน ตก ริม ถนน ประชุก วิเศษ ไชย ศรี เมื่อ สุม พิมพ์ เวลา บ่าย
 นั้น โปรต ให้ จัด พวก โขน เข้า หวด เดิม กับ พวก ละคร สุ่ม ทบ เข้า บ้าง
 ให้ เดิน โขน ละคร กลาง แแปลง ตั้งแต่ เวลา บ่าย จน คำ เสด็จ ทอด พระ เนตร
 อยู่ จน โขน ละคร เลิก รุ่ง ขึ้น เวลา เข้า จึง ห่อ ปั้น ครั้ง นั้น ห่อ
 ที่ เดียว ก็ ได้ บริ สุทธิ์ พระ ราช ทาน ชื่อ นารายณ์ สังหาร คู่ กับ พระยา ตานี
 แล้ว โปรต ให้ ห่อ ชั้น อัก ๖ บอก ชื่อ มาร ประไลย ๑ ไทว รน พ ๑
 พิรุณ แส่น ห่า ๑ พลิก พระ สุชา หมาย ๑ พระ อิศวร ปราบ จักร วาฬ ๑
 พระ กาด ผล ตา ยู โดก ๑ ทำ โรง ชั้น ไว้ เปน คู่ ๆ กัน ข้าง ถนน ประชุก
 วิเศษ ไชย ศรี.

ตั้ง ท้าว เทพ สุกรี, ท้าว ศรี สุทร,

ฝ่าย กรม ทาร เมือง ถาง ครั้น ทัพ พม่า เลิก กลับ ไป แล้ว ได้ ข่าว ว่า
 ทัพ หวด สงม เต็จ พระ อนุชา ขิราช กรม พระ ราช วัจ บวร สุถาน มงคล เสด็จ
 พระ ราช ดำ เนิน ออก มา ตี ทัพ พม่า ทาง บก แดง ไป ดั้น แล้ว จึง ปิอก ข้อ

ราชการมากราบทูลพระกรุณา ขณะเมื่อทัพหลวงยังเสด็จอยู่ที่เมือง
 ดงขตาดนั้น บอกเข้ามากราบทูลพระกรุณา ณ กรุงเทพนคร
 ดงขตาดนั้น และขณะเมื่อสมเด็จพระอนุชาธิราช กรมพระราชวังบวร
 ต่อกอง มงคตเสด็จกลับเข้ามาถึงพระนครแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้า
 อยู่หัว จึงมีพระราชโองการโปรดให้มีความออกไปยังเมืองต่าง
 ตั้งกรมการผู้มีความชอบในการสงครามเป็นพระยาต่างชั้นใหม่ แล้ว
 โปรดตั้งเจ้านันทพรยา พระยาต่างเท่า ซึ่งออกต่อสู้รบพม่านั้นเป็นท้าวเทพ
 ศัตรี, โปรดตั้งมุกนึ่งหญิงนั้นเป็นท้าวศรีสุนทร พระราชทานเครื่องยศ
 โดยสมควรแก่ยศทั้งสองนาง ตามสมควรแก่ความชอบในการสงครามนั้น
 แล้วโปรดตั้งให้หลวงสุวรรณคีรี เป็นพระยาสังขตาด ให้ยกเมืองนั้นเป็น
 เมืองศรีชั้นกรุงเทพนคร แล้วให้เมืองตานี, เมืองจะหนะ, และเมือง
 เทพา, ทั้งหัวเมืองประเทศราชมาอยู่ขึ้นเมืองสังขตาดต่อมา.

สร้างวังเจ้าเขมร

ในปีมะเมียนั้น โปรดให้สร้างวังขึ้นริมคลองคูพระนครข้างปาก
 คลองหลอดข้าม ครั้นทำเสร็จจึงโปรดให้นักองค์เองกับญาติวงศ์
 ย้ายจากบ้านที่คลองกระเบื้องมาอาศัยอยู่ที่นี่ จึงได้เรียกว่าวัง
 เจ้าเขมรแต่นั้นมา.

องเชียงสือหนีจากกรุงเทพนคร

ฝ่ายองเชียงสือญวนตั้งแต่เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารอยู่ในกรุงเทพนคร

เวลาดังกล่าว พระราชดำเนิน การทัพ ก็ได้ตามเสด็จไปช่วยราชการ บ้าง เวลาดังกล่าว อยู่ในพระนครก็เข้าเฝ้าและรับราชการ บ้าง ของเขียงคือได้คิดฝึกหัด ซักซ้อม ญวน หก ญวน รำ กระถาง ทั้งสิ่งไหนที่ต่อ แก้วสำหรับเล่น กตางวัน และสิ่งไหนที่คอย แก้วสำหรับเล่น ในเวลาดังกล่าว คั้น เป็นการเล่น อย่าง ญวน เล่น ถวายตัว จึงโปรดให้เล่น หน้า พลับ พิดาน ในเวลาที่มีการ มหรสพ เป็นแบบแผน ดับ มาจนทุกวันนี้.

ครั้นอยู่มา ของเขียงคือจึงไปถูกษาขุนนาง ญวน ส้มกั พรอค พอก ของตัว ว่า “เราหนีเข้าคักเข้า มาพึ่ง พระบรมเดชา นุภาพ ส้มเต็จ พระเจ้า ฮัย หิว ก็ทรง พระกรุณาโปรด ชุบเลี้ยงได้ ความสุข แต่ว่าโปรดให้กองทัพยก ออกไปตีเข้าคักจะคั้น เขา เมืองให้ก็ยังไม่ สำเร็จ ไม่ บัดนี้ ส้มเต็จ พระเจ้า ฮัย หิว ก็มี พระราช กังวล ด้วย การ คัก หม่า ยัง รบ ฟุ้ง คิด พัน กัน อยู่ เห็น จะช่วย ชุบเรา มิได้ ครั้น จะ กราบ ทูล ถวาย บังคม ตา ออกไป คิด เขา บ้าน เมือง คั้น ด้วย กำตั้ง ตนเอง ก็เกรง พระราช อาชญา อยู่ บาง ที่ จะ ไม่โปรดให้ ไป จะต้อง หนี ออกไป จึง จะได้.” ครั้น ไปถูกษา เห็น พร้อมด้วยกันแล้ว ก็เขียนหนังสือ กราบ ถวาย บังคม ตา ได้ ที่ โตะบุชา จึงสั่งให้ อง กว้าน, อง ฉู่, เขาเวือ ใหญ่ เต็ม ของตัว ไป คอย อยู่ที่ เกาะ สี ซึ่ง ครั้น เวลาคำ ของ เขียง คือ จึง ให้ หา คิว นายจันท์, นายฮ้อย, นายเมือง, ตำรวจ ใน ส้มเต็จ พระเจ้า หลาน เขอ เจ้า ฟ้า กรม หลวง เทพ หิริรักษ์ ซึ่ง เป็น คน ชอบ พอกัน ไป เลี้ยง สุรา ที่ เรือน ของ เขียง คือ ๆ ให้ แพร่ย่น สี่ ทับ ทิม คน ละ ผืน. นายจันท์, นายฮ้อย, นายเมือง, เมาสุรา เหลือ ขนาด ไม่รู้ ลัก ล่อม ประตี

ของ เชียง ลือ ก็ ให้จับตัว นาย จันทร์, นาย อยู่, นาย เมือง, มัดมือ ให้คน
 หาม ลงไว้ใน ท้องเรือ แล้วของ เชียง ลือ พาครอบครัว พวกของ เชียง ลือ
 กับพวกญวนเก่าที่กรุงเทพฯ ๗ ไป ของเฮี้ยวเจ้ากรมช่างสลัก ๓
 ของหับเจ้ากรมช่างไม้ ๑ ของเกาโตเจ้ากรมช่างหล่อ ๑ รวม ๓ คน
 ลงเรือตอนลมอริบแจวไปในเวลากลางคืนวันนั้น เรือ ๔ ลำ
 คนประมาณ ๓๕๐ เศษ.

ในเวลากลางคืนวันนั้น พวกชาวบ้านซึ่งอยู่ใกล้เคียงทราบความ
 ชึ่งขึ้น มาแจ้งความแก่พระยาพระคลัง พระยาพระคลังจึงนำความขึ้น
 กราบ มังคมทูต พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และกรมพระราชวังบวร
 สถานมงคลให้ทรงทราบ กรมพระราชวังบวร ๗ ทรงขัดเคืองเป็น
 อันมาก เร่งรีบ差พายเรือพระที่นั่ง, และเรือข้าราชการ, ได้มาพอ
 สัมควรแล้ว ก็รีบเสด็จตามลงไปโดยเร็ว พอรุ่งสว่างแต่เห็นเรือ
 ของเชียง ลือที่ปากอ่าว ฝ่ายเรือของเชียง ลือ ออกปากอ่าว เมืองสมุทร
 ปราการ ขัดลมใช้ไปไม่ได้ ของเชียง ลือ จุดจุกเทียนเผากระดาดบูชา
 เทวดาแล้วตั้งอธิษฐานว่า ถ้าของเชียง ลือ ออกไป จะกระทำศึกคืนเขา
 บ้านเมืองได้ สัมความปรารถนาแล้ว ขอให้ลมพัดตั้งให้ไปได้โดย
 ความสะดวก ลมยังไม่ทันพัดมาของเชียง ลือ แลเห็นเรือพระที่นั่ง, เรือ
 ข้าราชการ, ตามออกไปเป็นอันมากก็ตกใจ ของเชียง ลือก็เร่งให้
 แจวเรือหนี เรือพระที่นั่งเป็นเรือพายก็กระชั้นใกล้เข้าไปทุกที
 ของเชียง ลือว่าถ้าหนีไม่พ้นไทยจับไปได้ครั้งนี้คงจะฆ่าเสีย ถ้าไม่ฆ่า
 คงจะจำตายในคุก เราเป็น คนไม่มีวิชาแล้วจะอยู่ไปใยให้หนัก

แผ่นดิน ว่าแล้ว ก็ ชักดาบ ออก จะ เชือด คอ ตาย เสีย ของ ภู่ เว
 กระโดดเข้า ชิงดาบ ใน มือของ เชียง ลือไว้ จน ปลายดาบ บาด ปาก ของ
 ภู่ เว ๆ จึงว่า ท่าน จะมา ทำตัว ตาย ก่อน ไม่สมควร เมื่อ จะ หนี ก็ได้
 อธิษฐาน เสียหาย ตูแล้ว ก็ แจ้งชัดว่า จะ ไป ได้ สำเร็จ ความ ปราศดนา
 บาระ มี ท่าน ก็ถึง ที่ จะ ได้ เป็น เจ้าแผ่นดิน แล้ว ฤๅนี้ ก็ เป็น ธรรมดา ว่า พัด
 มีแต่ จะ พัด ส่ง ออกไป อย่าง เดียว เดียว นี้ ยัง เป็น เวลา เข้า นัก ถม ยัง ส่งม
 อยู่ สาย ลัก หน่อย ธิ จะ มี ถม พอ ว่า ซาก คำ ถม ว่า ว่า ก็ พัด มา เรือ พวก
 ญวน ๔ ลำ ทั้ง ถ่น ไบ ทั้ง แจว ก็ ห้าง เรือ พระ ที่ นำ ออก ไป แต่ ไป เห็น
 เรือ พระ ที่ หนึ่ง, เรือ ข้าราชการ, กลั้ม ของ เชียง ลือ ก็ มี ความ ยินดี ใ้ ไบ
 ไป ถึง เรือ ใหญ่ ที่ เกาะ สี ชิง จึง ปรุกษา ด้วย ของ ญวน ทั้ง ปวง ว่า เรา หนี
 มา ได้ ทั้ง นี้ ก็ เพราะ พระ เจ้าแผ่นดิน ทรง พระเมตตา ห้าม มิให้ คำ
 กัก ชิง เรือ พวกเรา ที่ ไป มา หา กิน ใน ท้อง ทะเล จึง หนี มา ได้ โดย สะดวก ก็
 บัด นี้ เรา จะ ไป พัก อยู่ ที่ ไหน จะ ดี ของ จวง จึง ว่า ถ้า ไป พัก อยู่ ที่ เกาะ กุด
 เห็น จะ ดี กว่า ที่ เกาะ อื่น จะ ลง ไป อยู่ ที่ เกาะ โคต กี้ โกลี ข้ำศึก นี้ ด้วย
 เกาะ กุด เป็น แวง ไทย ข้ำศึก ไม่ อาจ ตาด ตระเวน เข้า มา น้ำ จืด ก็มี
 บริบูรณ์ ของ เชียง ลือ ได้ พัง ดัง นั้น ก็ เห็น ด้วย จึง ให้ เอา ตัว นายจันท์,
 นาย อยู่, นาย เมื่อง, ไป เรือ ดำ เดียว กับ ของ เชียง ลือ เรือ เด็ก ๔ ลำ,
 ของ เฮี้ยว เจ้า กรม ช่าง สลัก ไป ดำ ๑ ของ หนี เจ้า กรม ช่าง ไม้ ไป ดำ ๑
 ของ เกาโต เจ้า กรม ช่าง หล่อ ไป ดำ ๑ เรือ ของ ของ เชียง ลือ ดำ ที่ ลง ไป แ่
 กรุง เทพ ๖ นั้น ของ เชียง ลือ ให้ ป่าวไฟ ของ เชียง ลือ ไป เข้า กั้น เป็น
 เรือ ๕ ลำ ออก เรือ ใ้ ไบ ไป พร้อม กัน ใน เวลา กลาง ค่ำ วัน นั้น ใ้
 ไบ ไป ๗ วัน ถึง เกาะ กุด ๆ เวลานั้น หา มี ผู้คน ไม่.

ฝ่าย กรม พระราชวัง บวร ด้ถาน มงคล เสด็จ ตาม ของ เชียง ลือ ออก
 ไปไม่ทัน ก็เสด็จกลับ ขึ้น มาเข้า เจ้า กราบ ทูล ว่า ไป ตาม ของ
 เชียง ลือ ถึง ปาก ช่อง พอ มี ติม ว่า พัด มา ตาม เรือ ของ เชียง ลือ หา ทน
 ไม่ จะ ขอ รับ พระ ราชทาน เรือ รบ ทะเล ไป คิด ตาม จั๊ม ทั้ว ของ เชียง ลือ
 ให้ จึง ได้ พอ พวก ข้าราชการ ไป ค้น เรือ ของ เชียง ลือ ได้ หนังสือ ฉบับ
 หนึ่ง จึง นำ มา ถวาย ทรง พระ กรุณา ให้ อ่าน ได้ ความ ว่า
 “ข้า พระ พุทฺธ เจ้า ของ เชียง ลือ เข้า มา พัง พระบรม บัญญา ภิ นิ ทาร ทรง
 พระ กรุณา ชุม เชียง ได้ ความ สุข บัด นี้ มี ความ วิตก ถึง บ้าน เมือง นี้
 ครั้น จะ กราบ ทูล ถวาย บังคม ตา ถัด บิด ออก ไป ก็ ทรง พระราช อาชญา จึง
 ต้อง คิด อ่าน หนี ไป ด้วย เสน ความ จำ เปน ไซ้ จะ คิด อ่าน ขบถ กลับ มา
 ประ ทูษ ฐ ร้าย นั้น หา มิ ได้ ขอ เสน จำ ทุณ ถอด ของ ชู่ ทั้ว พระ บาท ไป กว่า จะ
 สิ้น ชีวิต ซึ่ง ถวาย บังคม ตา ไป ทั้งนี้ จะ ไป ตั้ง สี่ ของ สุ่ม เกษัย กัด อม ผู้ คน
 เข้า ตี เขา เมือง คั้น ให้ จึง ได้ แม้ ชาติ ต้น บิน กระ สุน ดิน ต่ำ เหลือ ก่า ตั้ง ประ
 การ ใด ก็ จะ ขอ เข้า มา ขอ รับ พระ ราชทาน บิน กระ สุน ดิน ต่ำ และ ของ
 ทัฬ ออก ไป ช่วย กว่า จะ สำ เร็จ การ สงคราม คั้น เขา บ้าน เมือง ได้ แล้ว
 จะ ขอ เสน เมือง ขึ้น ขอ บรับ ถัด ทัฬ มา สืบ ไป ” ได้ ทรง ทราบ ใน หนังสือ
 แล้ว จึง มี พระราช โองการ ตรัส ห้าม สมเด็จ พระ อนุชาธิราช ว่า “อย่า
 ยก ทัฬ ไป คิด ตาม จั๊ม เขา เลย เขา เห็น ว่า เรา ช่วย ชูระ เขา ไม่ได้ ด้วย มี
 คึก คิด พัน กัน อยู่ เขา จึง หนี ไป คิด จะ ตี เขา บ้าน เมือง คั้น เรามี คุณ แก่
 เขา เขียน ด้วย มือ แล้ว จะ ตบ ด้วย ทัฬ มิ บัง ควร.” สมเด็จ พระ อนุชาธิราช
 กรม พระราชวัง บวร ๆ จึง กราบ ทูล ว่า “อง เชียง ลือ คน นี้ แม้

จะตะไคว้มิให้ติดตามเขาตัวให้ได้นานไปภายหน้าเมื่อต้องแผ่นดินนี้
 ไปแล้ว มันจะทำความลำบากเดือดร้อนแก่ตูกุหลานเราแน่แท้อย่า
 สงสัยเลย เพราะของเชียงล้อเข้ามาอยู่ที่กรุงเทพฯ ก็หลายปี ได้
 รู้ต้นฉักหนักเบาในการบ้านเมืองของเราทุกสิ่ง ที่เมืองลุ่มทปรการ
 ก็ยังไม่มั่งสิ่งใดที่จะรับรองข้าศึกศัตรูฝ่ายทะเล ถ้าของเชียงล้อกลับ
 ใจเป็นศัตรูแล้วจะรบยาก ถ้าไม่ทรงพระกรุณาโปรดให้ไปติด
 ตามของเชียงล้อแล้ว จะขอรับพระราชทานทำเมืองขึ้นที่ปากดัด.”
 ก็ทรงพระกรุณาโปรดอนุญาตให้ทำบ่อนขึ้นที่ปากดัดนั้นโพธิ์ ยังมี
 ทัพสำเร็จพดมีศึกพม่ามาอีก .

ศึกพม่าครั้งที่ ๒

ฝ่ายกองทัพแกว่นแมงยี่พม่า ซึ่งแตกไปทั้งทัพบกทัพเรือเมื่อ
 ปีมะเส็งต้นศกจุลศักราช ๓๑๔๗ ปีนั้น ไปพร้อมกันอยู่ ณ เมืองมะริด
 แล้วบอกขอราชการซึ่งเสียดีทัพถอยมานั้น ขึ้นไปกราบทูลพระเจ้าอังวะ
 ซึ่งเด็กทัพไปอยู่ ณ เมืองเมาะคะมะ และกองทัพทางทวายและทาง
 เหนือ นั้นก็บอกตงมาทุกทัพทุกทาง และศึกครั้งนั้นพระเจ้าอังวะเสียดี
 ทัพพันอันมาก ทั้งไทยจับเป็นได้และตายด้วยบ่วงเจ็บตายด้วยการ
 รบพุ่งทุกทัพทุกทางประมาณกึ่งหนึ่ง ที่เหลือกลับไปได้สักกึ่งหนึ่ง
 พระเจ้าอังวะเสียดีพระไทยนักจึงให้เด็กทัพหลวงกลับไปเมืองอังวะ แล้ว
 ให้มีตราหากองทัพทางใต้ทางเหนือ นั้นกลับไปเมืองอังวะทั้งสิ้น แต่
 กองทัพทวายนั้นให้ยกมาตั้งอยู่เมืองเมาะคะมะ ทัพทางเมืองมะริด

นั้น ให้ยกมาตั้งอยู่เมือง ทวาย แล้ว คริสต์ ปรากฏว่า ราชการ ทัพ กับ อิน
 แซะ มหาอุปราช คำวิหการ สงคราม ซึ่ง จะ มา ตั้ เขา กรุง เทพ หมาย คร
 ให้ จึง ได้ พระเจ้า อังวะ จึง ให้ เกณฑ์ ของ ทัพ ๕๐๐๐๐ ให้ อิน แซะ เป็น แม่
 ทัพ หลวง ยก มา อีก ครั้ง หนึ่ง .

ครั้น ปี มะเมีย รัชศก จุฬศักราช ๑๓๔๘ ถึง ณ เดือน สิบสอง อิน แซะ
 มหาอุปราช ก็ ทวาย บังคม ตา พระเจ้า อังวะ ยก ทัพ บก ทัพ เรือ ลง มา
 พร้อม ทัพ อยู่ ณ เมือง เมาะ ตะมะ แต่ มา ทาง เตียว มิ ได้ ยก แยก กัน มา
 หตาย ทาง เหมือน ครั้ง ก่อน อิน แซะ จึง ให้ เมียน วุ่น กับ เมียน เม วุ่น ๒ นาย
 ซึ่ง เป็น แม่ ทัพ หน้า ครั้ง ก่อน นั้น ถือ พต ๓๐๐๐๐ ยก มา ทำ การ แก่
 ตัว เขา ไชย ชำระ ไทย ให้ จึง ได้ และ แม่ ทัพ ทั้งสอง นาย ก็ ยก กอง ทัพ
 มา ถึง เมือง สมิ แล้ว ให้ ตั้ง ค่าย และ ยั้ง ฉาง รวย ทาง มา เป็น ยัน มาก
 จน ถึง ทำ ดินแดง ส่าม สบ แล้ว ให้ กอง ลำเตี้ยง ขน เสมียง ซาหาร มา ขึ้น
 ยั้ง ฉาง ไว้ ทุก ตำบลหวัง จะ มี ให้ ไพร่ พต ขัด ส่น ด้วย เสมียง ซาหาร
 แต่ บรรดา ค่าย หน้า ที่ ทังปวง นั้น ให้ ชก บก ถ้าง กั้น ดั้น แล้ว ขุด สนาม
 เพาะ บัก ขวาก นาม เน้น หนา บรรดา ที่ ศลของ น้ำ และ ห้วย ซาร ทังปวง
 นั้น ก็ ให้ ทำ สพาน เรือก ซ้ำม ทุก ๆ แห่ง ให้ มี และ คน เดิน ไป มา
 ได้ โดย สดวก และ จัด การ ทังปวง ครั้ง นั้น หมาย สะ ตั้ง รบ แรม อยู่ ค้าง มี
 กอง ทัพ หลวง อิน แซะ ก็ ยก หนุน มา ตั้ง ค่าย หลวง อยู่ ตำบล แม่ กระษัตรี ยศ ค่อย
 พัง ซ้าว เหตุ การ กอง หน้า จะ ได้ เพิ่ม เต็ม ทัพ มา ช่วย .

ฝ่าย ชาว ด่าน เมือง กาญจนบุรี เมือง ศรี สวัสดิ์ เมือง ไทร โยก
 ออก ไป ฉาด ตระเวน สืบ ราชการ ปรดา ยแดน รู้ ซ้าว ว่า ทัพ พม่า ยก มา อีก

ตั้งค่าย มั่น อยู่ ณ ท่าดินแดง สุ่มลับ ก็กลับมาแจ้งแก่กรมการทั้ง ๓ หัวเมือง ๆ ก็บอกข้อราชการ คืบเข้ามา ยังกรุงเทพฯ ฯ ในเดือน อ้ายข้างแรม กราบทูล พระกรุณา ให้ทรง ทราบ พระบาท สมเด็จพระ เจ้า อยู่หัว ได้ ทรงทราบ ข่าว คืบ อัน ยกมานั้น จึง มี พระราช ดำรัส ให้ เกณฑ์ กองทัพ ใน กรุงเทพฯ ฯ และ หัวเมือง ทั่วไป ให้พร้อม สรรพ ครั้น ถึง ฅวันพฤหัสบดี เดือน สี่ ขึ้น สิบสี่ ค่ำ เวลาเช้า ๓ นาฬิกา กับ ๒ บาท พระบาท สมเด็จพระ เจ้า อยู่หัว และ สมเด็จพระ อนุชา ชिरาช กรม พระ ราชวัง บวร ฯ ก็เสด็จ พระราช ดำเนิน พยุหยาตรา นาวา ทัพ หดวง จาก กรุงเทพฯ ฯ ไปโดย ทาง ชดमारक พร้อม ด้วย เรือ ท้าว พระยา ขำ ทุน ถของ ชูดี พระบาท ทั้ง หดาย โดยเสด็จ ตาม ขบวน หน้า หลัง พรัง พร้อม เสรีจ โปรค ให้ สมเด็จพระ อนุชา ชिरาช กรม พระ ราชวัง บวร สัตาน มงคล และ กอง ทัพ เจ้า พระยา รัตนพิพิช ที่ สุ่มลับ นาย ยก ไป กอง หน้า พล โยธาหาญ ทั้ง พระบรม มหา ราชวัง และ พระราชวัง บวร ฯ เป็น คน ๓๐๐๐๐ ยก ส่วน หน้า ไปก่อน จึง เสด็จ ยก พยุหโยธาทัพ หดวง กับ ทั้ง กรม พระ ราชวัง หลัง และ เจ้า ต่างกรม หดาย พระองค์ เป็น พล ๓๐๐๐๐ เศษ หนุน ไป และ โปรค ให้ พระยา พลเทพ อยู่ รักษา พระนคร.

ครั้น กอง ทัพ หน้า ยก ไป ถึง เมือง ไทร โยค สมเด็จพระ อนุชา ชिरาช กรม พระ ราชวัง บวร สัตาน มงคล จึง ดำรัส ให้ กอง ทัพ เจ้า พระยา รัตนพิพิช, และ กอง ทัพ พระยา กระจดา โหม ราชเสนา, พระยา เจ้า แฉ่น ยากร, และ ทัพ หัว เมือง ทั้ง ปวง เป็น คน ๒๐๐๐๐ ขึ้น บก ยก พล กระจบวง ข้าง ม้า วิ พล เป็น กอง หน้า ส่วน ไปก่อน แล้ว สมเด็จพระ อนุชา ชिरาช เจ้า จึง เสด็จ ยাত্র ทัพ พล ๓๐๐๐๐ ยก หนุน ไปโดย ลำดับ ครั้น ทัพ หดวง เสด็จ ไป ถึง

ทำขุน จึ่งเสด็จพระราชดำเนิน พยุหโยธาทัพไป โดยทางสถิตมารค
 หนูนทพ ส้มเต๋จ พระอนุชาธิราชไป ฝ่ายกองหน้ายกไปถึงค่ายพม่าซึ่งตั้ง
 อยู่ณสามสิบก็ให้ตั้งค่ายลงเบเนหลายค่าย ส้มเต๋จ พระอนุชาธิราชเจ้า
 ก็เสด็จพระราชดำเนิน กองทัพหนุนขึ้นไป ตั้งค่ายหลวงห่างค่ายกองหน้า
 ลงมาทางประมาณ ๕๐ เส้น กองทัพหลวงก็เสด็จพระราชดำเนิน ตาม
 หนุนไปในเบื้องหลัง ตั้งค่ายหลวงห่างค่าย ส้มเต๋จ พระอนุชาธิราช ลง
 มาทางประมาณ ๗๐ เส้น เศษ คาร์สให้ทั่วพระยานายทัพนายกอง
 แบ่งกองทัพออกจากทัพหลวงและกองทัพกรมพระราชวังบวร ฯ ยก
 หนุนไปบรรจบกองหน้าให้เร่งเข้าตีค่ายพม่าทุกทัพทุกกองพร้อมกันทีเดียว.

ครั้นถึงวันพุ่มเดือนสี่ขึ้นห้าค่ำเวลาเช้า จึ่งทั่วพระยานาย
 ทัพนายกองทั้งปวง ก็ยกพลทหารออกระดมตีค่ายพม่าพร้อมกัน
 ทุกค่าย นายทัพพม่าก็เร่งพลทหารให้ค้อมรับในค่ายทุก ๆ ค่าย พล
 ทัพไทยซุดสนามเพาะเข้าตั้งประชิดค่ายพม่า ต่างยิงปืนใหญ่น้อยได้
 ตอบกันทั้งกลางวันกลางคืนไม่หยุดหย่อน เสียงปืนดังสนั่นสันท้านไป
 ทั่วทั้งป่า รบกันอยู่ ๓ วัน ครั้นถึงวันศุกร์เดือนสี่ขึ้นเจ็ดค่ำ
 ทัพไทยยกหนุนเนื่องกันเข้าไปหัดค่ายพม่า พม่าค้อมรับเป็นสามารภตั้ง
 แต่เวลาบ่ายจนพลบค่ำประมาณ ๒ ทุ่มเศษ นายทัพพม่าเห็นเหตุก็กำลัง
 จะค้อมรับต้านทานมิได้ ก็แตกถานทั้งค่ายพ่ายหนีไปในกลางคืนวันนั้น
 กองทัพไทยเข้าค่ายพม่าได้ทั้งสิ้น แล้วยกติดตามไปทันฆ่าฟันพม่า
 ต้มตายและล่าบากไปตามทางเนชันมาก ที่จับเป็นได้ก็มาก ฝ่าย
 ซินพระมหาอุปราชแม่ทัพหลวงได้ทราบข่าวทัพหน้าแตกแล้วก็ตกพระไทย

มิได้คิดอ่าน จะตั้ง รอรบ ก็ ให้ เร่ง เลิก ทัพ หลวง กัดบ ไป ยัง เมือง
 เมาะตะมะ พด ทัพ ไทย ได้ ติด ตาม พม่า ไป จน ถึง ค่าย หลวง แม่ กระจษตรี
 เก็บ ได้ เครื่อง สำตรา รุข เปน อัน มาก จึง มี พระ ราชดำรัส ให้ ข้า หลวง ไป
 ตั้ง กอง หน้า ให้ จุด เพลิง เผา ยุ้ง ฉาง พม่า ซึ่ง ไร่ ไร่ ปลา เติบียง อาหาร เสีย
 จง ทุก ค่ายถด แล้ว ก็ ให้ ถอย ทัพ กัดบ มา ยัง กอง ทัพ หลวง.

ครั้น มี ไซย ชำระ อริราช สงคราม ฤทธานุภาพ บัณฑิต เสรีจ แล้ว ก็
 ดำรัส ให้ เลิก กอง ทัพ ทั้ง ทาง ชดमारค สดमारค กัดบ คืน ยัง กรุง เทพ มหานคร
 ใน แรม เดือน สี่ ปดา ยี่ มะเมีย อยู่ ณ ที่ นี้. ฝ่าย อิน แซะ มหา อุปราช เมื่อ
 ถ่า ทัพ กัดบ ไป ถึง เมือง เมาะ ตะ มะ แล้ว บอก ข้าราชการ ซึ่ง เสีย ทัพ มา นั้น
 ขึ้น ไป ทูล พระ เจ้า อังวะ พระ เจ้า อังวะ ได้ ทราบ ก็ เสีย พระ ไทย นัก จึง
 ให้ หา กอง ทัพ กัดบ ยัง พระ นคร.

สร้าง มณฑป พระ พุทธบาท

ฝ่าย ที่ กรุง เทพ มหานคร เมื่อ ตี ทัพ พม่า แยก ไป แล้ว เสด็จ กัดบ ยัง
 พระ มหานคร จึง ทรง พระ ราชดำรัส ให้ ว่า เมื่อ พม่า ถ้อม กรุง เก้า อยู่ นั้น
 พวก จีน คดอง ส่วน พลุ คบ คิด กัน ขึ้น ไป เขา เพลิง จุด เผา พระ มณฑป พระ
 พุทธบาท เสีย เขา เครื่อง ประดับ ที่ เปน เงิน ทอง ไป สิ้น และ ครั้ง
 แผ่น ดิน เจ้า กรุง ชนบุรี ให้ ขึ้น ไป ทำ ก็ ทำ แต่ หดง คามุง กระเบียง กั้น พระ
 พุทธ บาท ไว้ พดาง ยัง หา ได้ สร้าง พระ มณฑป ขึ้น ดัง เก้า ไม่ ได้
 ไป รด ให้ พระ ยาราช สงคราม เปน แม่ กอง ปรง ตัวไม้ เครื่อง บน พระ มณฑป ไว้

แต่ยังไม่สำเร็จ จึง มี พระราช โองการ คำว่าดี ให้ สมเด็จพระ อนุชาธิราช
 กรม พระ ราชวัง บวร ด้มาน มงคล เสด็จ ขึ้น ไป เบน แม่ การ ยก พระ
 มณฑป พระ พุทธ บาท สมเด็จพระ อนุชาธิราช ก็ เสด็จ พระ ราชดำเนิน
 โดย ทาง ชตมารค ถึง ที่ ประทับ ท้า เจ้า สุนทร จึง มี พระ ราช บัณฑิต คำว่าดี
 ให้ เภสัช ราชการ นายไพร่ ขน คิว ไม่ เครื่อของ บน พระ มณฑป ขึ้น ไป ยัง เขา
 พระ พุทธ บาท ส่วน สมเด็จพระ อนุชาธิราช กรม พระ ราชวัง บวร ด้มาน
 มงคล ทรง พระ อุดาหะ ด้วย กำถัง พระราช ศรีทศวาเสด็จ พระ ราช ดำเนิน
 ด้วย พระบาท ทรง ยก คิว ตำ ของ เครื่อ บน พระมณฑป คิว ๓ ด้วย
 พระหัตถ์ ขึ้น ประดิษฐาน เหนือ พระ อังษา ทรง แบท ด้วย พระ องค์ เสด็จ
 พระราช ดำเนินไป ตาม ทาง ให้ ตั้ง ชา หย่าง แตะ พลับพลา ยก ที่ ประทับ ไป
 ตาม ระยะเวลา เสด็จ ไป ถึง ที่ ประทับ ที่ ไต ก็ ทรง วงศ์ ไม้ ไร่ บน
 ชาหย่าง เสด็จ หยุด ประทับ บน พลับพลา ที่ นั้น พอ หาย เหนือ อยแล้ว ก็ ทรง
 แบท คิว ไม้ นั้น เสด็จ พระ ราชดำเนิน ต่อ ไป แต่ ตั้ง นี้ จน ท้า ถึง เขา พระ พุทธ
 บาท ด้วย อำนาจ กำถัง พระราช ศรีทศวา ทรง พระ มหา อุดาหะ มิ ได้
 คิด แก่ ตำ มาก พระ กาย หมายถึง ให้ เป็น บุญ โภกฐ ฐาต์ พระ ราช กุศล อย่าง ยิ่ง
 และ จะ ให้ เป็น เกียรติยศ เพื่อ จะ ให้ เห็น ว่า พระ กำถัง ทั้ง สอง ประการ ปรากฏ
 ไป ใน แผ่น ดิน จึง ให้ ช่าง ยก เครื่อ บน พระ มณฑป และ ยอด เสร็จ แล้ว
 ให้ จม การ ลง รัศ ปืด ของ ประดับ กระจก แล้ว ให้ ท้า พระ มณฑป น้อย กั้น
 รอย พระ พุทธบาท ภายใน พระ มณฑป ใหญ่ เสา ทั้ง ๔ กั้น ทั้ง เครื่อ บน
 และ ยอด ล้วน แผ่น ทอง คำ หุ้ม ทั้ง ล้วน และ การ พระ มณฑป ใหญ่ น้อย
 สำเร็จ บริบูรณ์ แล้ว ก็ เสด็จ พระราชดำเนิน กลับ ยัง กรุง เทพ มหา นคร

ขึ้น แล้ว สมเด็จพระบรมเชษฐาธิราช เจ้า กรมขุนพิษณุพงษ์เพ็ญศรี
ซึ่งเสด็จขึ้นไปสถาปนาพระมณฑป พระพุทธรูปใหม่แล้ว ดำริจะบริบูรณ์

กรมพระราชวังบวร ฯ เสด็จไปตั้งเมืองเชียงใหม่

จุลศักราช ๓๓๔๗ ปีมะแม นพศก ในครั้งนั้น เมืองเชียงแสน
ยังอยู่ในอำนาจพม่า พระเจ้ามังฆะให้อาปรุ กามณีคุมพล ๓๐๐๐
อยู่รักษาเมืองเชียงแสน แล้วแต่งให้หมื่นยิวเวชอ กับ ดุษฎีทอง เหวะจอบแทง
ถือพล ๒๐๐๐ เบนกองหน้า ให้จอบของนระทาเป็นแม่ทัพใหญ่ถือ
พล ๕๕๐๐ มาสมทบกับกองทัพอาปรุ กามณี ณเมืองเชียงแสน ยกมา
ตีเมืองฝาง (ดาว) อยู่ฝ่ายเหนือเมืองเชียงใหม่ ซึ่งยังแขวงเมือง
มิได้ไปอ่อนน้อมแก่พม่า อาปรุ กามณีผู้รักษาเมืองเชียงแสนได้
พลพม่ามาสมทบกองทัพจอบของนระทาแต่ ๕๐๐ คน พลพม่าหลบหนี
ไปเสียจากเมืองเชียงแสนแต่ก่อนนั้นถึง ๒๕๐๐ คน ครั้นกองทัพพม่า
ตีได้เมืองฝางแล้ว จอบของนระทาจึงให้อาปรุ กามณีกลับไปรักษา
เมืองเชียงแสนอยู่ตั้งเก่า ส่วนกองทัพจอบของนระทานั้น ก็ตั้งทำนา
สะสมเสบียงอาหารอยู่ที่เมืองฝาง.

ในขณะนั้น พระยาแพ้วผู้ชื่อว่ามีไชย ซึ่งพม่าจับตัวไปได้แต่เมื่อ
ทัพอะแซหวุ่นกี้ยกมาตีเมืองพระพิษณุโลก ในปีมะแม สดับศก จุลศักราช
๓๓๓๗ ปีนี้ และครั้งเมื่อระโตะมหาสิริย อุจนา ยกทัพมาตีเมืองนคร
ตำปาง และเมืองเหนือทั้งปวง เมื่อปีมะเส็ง สดับศก จุลศักราช ๓๓๔๗ ก็ได้
มากับกองทัพพม่าด้วย ครั้นทัพพม่าแตกกลับไปแล้ว จึงให้พระยา
แพ้วอยู่ ณเมืองยอง และพระยาแพ้วยังมีจิตคิดสวามิภักดิ์ในสมเด็จพระ
พระเจ้าอยู่หัวกรุงเทพฯ มิได้ยอมอยู่เป็นข้าพม่าโดยสุจริต จึง

คิด ช่าง ชัก ชวน พระยา ยอง ยอม เข้า ด้วย แล้ว ยกกองทัพไปตี เมือง เชียง แดน
 ฝ่าย อาปรกามะ นี้ เจ้าเมือง มีไพร่ พด พม่า น้อย ตัว เห็น จะ ตั้งรับรักษาเมืองไว้
 มิได้ ก็ พา พรรค พวก นี้ มาหา พระยา เชียง รวย พระยา แพร่, พระยา
 ยอง, ก็ ยกคิด ตาม มา ณ เมือง เชียง รวย พระยา เชียง รวย ถัดมา เข้า กับ
 พระยา แพร่, พระยา ยอง, ด้วย เป็น ชาติ เดียว กัน จับ ตัว อาปรกามะ นี้
 พม่า เจ้าเมือง เชียง แดน ส่ง ให้ พระยา แพร่, พระยา ยอง, แล้ว บอก ส่ง มา
 ยัง พระยา กาวีตะ เจ้าเมือง นคร ตำปาง พระยา กาวี ตะ เจ้าเมือง นคร ตำปาง
 บอก ส่ง พระยา แพร่, พระยา ยอง, กับ ทั้ง จำ อาปรกามะ นี้ พม่า ลง มา ถวาย
 ณ กรุง เทพมหานคร กราบ ทูล พระกรุณา ให้ ทรง ทราบ ว่า พระยา แพร่
 ซึ่ง พม่า จับ ไป ได้ นั้น บัดนี้ นั้น พม่า ถัดมา ได้ แล้ว ชักชวน พระยา ยอง
 มา ด้วย ทั้ง จับ ตัว อาปรกามะ นี้ เจ้าเมือง เชียง แดน มา ถวาย มีความชอบ
 เป็น อัน มาก พระบาท สมเด็จพระเจ้า อยู่หัว และ กรม พระราชวัง บวร ฯ
 ก็ ทรง พระโสมนัส ดำรัส ให้ เขา ตัว อาปรกามะ นี้ จำคุก ไว้ แล้ว พระ
 ราชทาน บำเหน็จ รางวัล แก่ พระยา แพร่, พระยา ยอง, สมควร แก่ ความ ชอบ
 แต่ ทรง พระราชดำริห์ ยัง แคลง พระยา แพร่ อยู่ ด้วย ไป อยู่ กับ พม่า นาน แล้ว
 เกรง จะ มา เป็น กด อุบาย ครั้น จะ ให้ ถัดมา ขึ้นไป ครอง เมือง แพร่ ตาม
 เดิมเล่า ก็ ยัง มีดวง พระราช ฤทธิ ไทย จึง โปรด พระราชทาน บ้านเรือน
 ให้ อยู่ทำ ราชการ อยู่ใน พระนคร แต่ พระยา ยอง นั้น โปรด ให้ ขึ้นไป อยู่
 ช่วย ราชการ ด้วย พระยา กาวี ตะ ที่ เมือง นคร ตำปาง พระบาท สมเด็จพระ
 พระเจ้า อยู่หัว จึง มี พระราช ดำรัส ปฤกษา ด้วย สมเด็จพระ อนุชา ธิราช ว่า

เมืองเชียงใหม่เป็นเมืองใหญ่ยิ่งร้างอยู่ หากผู้คนจะอยู่รักษามิได้
 พม่าได้เมืองฝางแล้วเกล็ดอกจะมาตั้งเมืองเชียงใหม่เอาเป็นที่มั่น จึง
 มีพระราชโองการโปรดให้สมเด็จพระอนุชาธิราช เสด็จขึ้นไปจัดการ
 ตั้งเมืองเชียงใหม่ ให้เอาพระยาภาวดีระเจ้าเมืองนครลำปางไปครอง
 เมืองเชียงใหม่ ด้วยพระยาภาวดีระมีฝีมือเข้มแข็งในคราวสงคราม
 จะได้ป้องกันรักษาพระราชอาณาเขตในมณฑลประเทศฝ่ายตะวันตกเฉียง
 เหนือ ย้ำให้บ้านจามิตรมาย้ายบ้านได้ พมามีหนังสือบอกเมืองนคร
 ลำปางซ้ำถึงมาอีกฉบับหนึ่งว่า ได้ทราบข่าวว่าจอบ้องพระท้าวแม่
 ทัพพม่า ซึ่งตั้งอยู่ ณ เมืองฝางจะยกกองทัพมาตีเมืองนครลำปาง
 เอาตัวอาปรภะมานี้ และพระยาแพ้ว, พระยาเยง, ให้จึงได้ สมเด็จพระ
 อนุชาธิราช กรมพระราชวังบวรสถานมงคล ก็กราบบังคมทูล
 เสด็จยกตราพยุหะนาวาทัพจากกรุงเทพฯมานคร โดยทางชลมารคขึ้น
 ไปยังเมืองตาก แล้วเสด็จพระราชดำเนินทัพออกไปถึงเมืองนครลำปาง
 ตั้งค่ายหลวงประทับอยู่นอกเมือง และทัพพม่าก็หายยกมาไม่ จึงมี
 พระราชมัตนฑูรตำรับให้พระยาภาวดีระจัดหาครอบครัวชาวเมืองเชียงใหม่
 เดิม ซึ่งไปตาไสรยอยู่นั้น ให้ยกกลับมาขึ้นไปอยู่
 ณเมืองเชียงใหม่ตั้งเก่า แล้วโปรดตั้งพระยาภาวดีระเป็นพระยาเชียงใหม่
 ใหม่ ให้นายน้อยธรรมผู้หนึ่งที่สองเป็นพระยาอุปราช ให้นายพุทธ
 ตำรับเป็นญาติวงศ์ของพระยาภาวดีระฝ่ายข้างมารดานั้นเป็นพระยาราชวงศ์
 ขึ้นไปอยู่รักษาเมืองเชียงใหม่ พระราชทานเครื่องอุปโภคบริโภค

เปน อัน มาก และพระยาเซียงใหม่, พระยาอุปราช, พระยาราชวงศ์,
 ก็ กราบ ถวาย มังคมดา ยก ครอม คริว ชาวเมือง ทั้งปวง ขึ้น ไป ตั้ง ชยุณ เมือง
 เซียงใหม่ ตาม รั้ว ตั้ง จึง ทรง พระ กรุณา โปรดตั้ง คำ โสมน ผู้ น้อง รอง
 พระยา ทา วิตร เปน พระ ยานคร ตำ ปาง แทน ให้ตวง ทิพ ผู้ น้อง ที่ ตาม
 เปน พระยา อุปราช ให้ หมู ตำ ผู้ น้อง ที่ ดี เปน พระยา ราช วงษ์ ให้
 รักษา เมือง นคร ตำ ปาง ดีม ไป พระ ราชทาน เครื่อง อุประ โภค บริโภค
 เหมือน ตั้ง เมือง เซียงใหม่ นั้น แต่ เมือง ตำ พุน ว่าง อยู่ด้วย ผู้ คน ยัง เมา
 บาง ระวัง ระวัง จะ แบ่ง ไป ตั้ง ยังมี ได้ ก่อน.

พระ ราชทาน เรือ และ เครื่อง อาวุธ ช่วย ของ เซียง ลือ

ฝ่าย ของ เซียง ลือ ซึ่ง หนี ออก ไป ตั้ง อยู่ ที่ เกาะ กุด หมด ลัน เต็ม ยิง
 อาหาร จน ต้อง กิน แต่ เนื้อ เต่า กับ มัน กดอย วัน หนึ่ง ของ เซียง ลือ แด เห็น
 เรือ แถ่น เข้า ไป ใกล้ เกาะ ตำ ๓ ของ เซียง ลือ ตกใจ กดัว จึง ให้ ครอม
 คริว เข้า ไป ซ่อน อยู่ใน บ่า แล้ว ใ้ ห้ อง จวง ตง เรือ เต็ก ไป ถาม ว่า
 เรือ นี้ มา แต่ ไหน จัน ชุ่น ตำ มี อำตง โคต ญวน เมือง จันท บูรี บอก ว่า
 เรือ บรรทุก เข้า ตำ มา แต่ เมือง จันท บูรี ๓๐ เกวียน จะ ไป จำหน่าย ที่ เมือง
 เขมา, เมือง เต็ก เซียง, ต้อง พยุ ฆัด เรือ ออก ไป อง จวง จึง บอก แก่ จัน ชุ่น
 ว่า ของ เซียง ลือ หนี มา อยู่ ที่ เกาะ นี้ ให้ จัน ชุ่น ขึ้น ไป เผ้า ของ เซียง ลือ ด้วย
 กัน จัน ชุ่น คิด ว่า เรือ เรา ตำ เดียว พดต เข้า มา ถึง ที่ นี้ โดย จะ ไม่ ไป หา
 ของ เซียง ลือ ๆ ก็ จะ หัก หมาย เอา ที่ ไหน จะ พัน มือ ไป ได้ จำ จะ คิด ทำ
 คุณ ไว้ ดัง ว่า คิด แล้ว ก็ ตง เรือ ไป ด้วย ของ จวง ขึ้น ไป หา ของ เซียง ลือ ๆ

ปราชัยว่า เรา ออก มา อยู่ ที่ เกาะ กูด นี้ ช้า นาน แล้ว ผู้คน หา มี เข้า
จะ กิน ไม่ เรือ จีน ชุ่น ซัด ออก มา ถึง นี้ มี เข้า ส่าร ก็ ดี แล้ว และ เงิน ตรา
ซึ่ง พระบาท สมเด็จ พระเจ้า อยู่ หัว พระ ราชทาน ให้ เรา และ มารดา เรา เก็บ
ไว้ เงิน ๓๗ ชั่ง ๓๐ ตำลึง นี้ เรา จะ ขอ ซื้อ เข้า ส่าร ตาม แต่ จะ
ขาย ให้ จีน ชุ่น คอบ ของ เชียง ลือ ว่า ท่าน ออก มา อยู่ ที่ กันตาร อด เสี่ยง
อาหาร เข้า ส่าร ๓๐ เกวียน นี้ ข้าพเจ้า ยอม ให้ ท่าน ทั้ง สิ้น ไม่ คิด เหา
ราคา ของ เชียง ลือ จึง เขียน หนังสือ สัญญา ประทับ ตรา รูป มังกร ให้ จีน
ชุ่น ไว้ ว่า ถ้า ของ เชียง ลือ ออก ไป ที่ เขา บ้าน เมือง คั้น ได้ เป็น เจ้า นาย ฝ่าย
ญวน แล้ว ให้ จีน ชุ่น ออก ไป หา ของ เชียง ลือ ๆ จะ ทด แทน คุณ ให้ ถึง
ขนาด แล้ว ของ เชียง ลือ ให้ พรอค พวก ลง ไป จน เข้า ที่ เรือ จีน ชุ่น ขึ้น แล้ว
จีน ชุ่น ก็ ถา ของ เชียง ลือ กลับ มา เมือง จันท มูรี.

ฝ่าย ที่ กรุง เทพ มหานคร ทรง ทราบ ว่า ของ เชียง ลือ นี้ ไป ตั้ง อยู่ ที่
เกาะ กูด จึง โปรด ให้ จัด เรือ ๓ ระแวง หลาย ลำ พร้อม ด้วย บิน และ กระสุน
ดินดำ ให้ กรม การ เมือง ๓ รวด ส่ง ไป พระ ราชทาน แก่ ของ เชียง ลือ ที่ เกาะ กูด
ให้ เป็น กำตั้ง และ ให้ ชั่ว ชาติ ๓ ระแวง สัตัด ด้วย ครั้น ของ เชียง ลือ ได้ รับ พระ
ราชทาน เรือ ๓ ระแวง และ เครื่อง ส่าตรา ดูซ ก็ พา ส้มัก พรอค พวก ลง เรือ ไป
ที่ เขา เมือง เขมา, เมือง ประมวน สอง ได้ แล้ว แต่ง ให้ เรือ ออก ไป ๓ ชาติ
๓ ระแวง สัตัด จับ สัตัด ญวน ได้ บ้าง, ยอม เข้า ส่าร มิ กัด ของ เชียง ลือ บ้าง,
แล้ว ของ เชียง ลือ ให้ ข่า นาย สัตัด เสีย คน ๑ เขา ศรี ษะ ไล่ ถึง มอบ ให้
พระยา ราชชา เสรษ ฐี ส่ง เข้า มา กรุง เทพ มหานคร และ เมื่อ ของ เชียง ลือ พัก

อยู่ที่ เกาะกูด นั้น ได้แต่ง ให้ องจวง ตอม ไป สืบ การ บ้าน เมือง ตลตด
ถึง ไช้จ๋อน ของ จวง กตัม มา แจ้ง ว่า ได้ ไป เกิดย กต้อม ผู้คน เมือง
พระ ตะ พัง ส้มค เข้าว ด้วย เบน อันมาก แล้ว องจวง จึง พา อง เซียง ล้อ ไป พัก
อยู่ที่ ปากน้ำ เมือง ป่าสัก.

ภายหลัง อง โห เตื่อง คัก, องทง ยุง ยาน, พี่น้อง พาครอบครัว มา ทาง
เมือง ดาว มาตาม องเซียง ล้อ เข้า มาถึง กรุง เทพ ฯ เจ้าพนักงาน
นำ ขึ้น กราบบังคม ทูล ทราบ ฝ่าย ของ ชูดี พระบาท จึงทรง พระราช
ดำริห์ว่า องเซียง ล้อ นั้น ให้ตง ไป อยู่ ข้าง ต่าง ไกล ทะเล จึง หนี ไปโดย
ง่าย ญวน พวก นี้ จะ ต้อง ให้ ไป อยู่ ข้าง บน ถึง จะ คิด หนี ออก ไป ก็
ลำบาก ไม่ สดวก จึง มีรับสั่ง โปรดเกล้า ฯ ว่า องเซียง ล้อ หนี ออกไป
จาก กรุง เทพ มหานคร เสีย แล้ว ให้ อง โห เตื่อง คัก, องทง ยุง ยาน, พัก
ครอบครัว ไว้ ที่ บ้าน บาง โฟ ก่อน เกิด.

ครั้น ถึง ณ วัน อาทศย์ เดือน เก้า แรม สิบ สอง ค่ำ องเซียง ล้อ มี หนังสือ
เข้ามาถึง พระยา พระคลัง ให้ นำ กราบบังคม ทูล พระกรุณาว่า “ข้าพเจ้า
ได้ หนี เข้า มา พึ่ง พระ บารมี พระเดช พระคุณ ทรง พระเมตตา กรุณา ให้
กองทัพ ออก ไปตี เมือง ญวน คืน ให้ การ ก็ ยัง ไม่ สำเร็จ เพราะ ด้วย ที่
กรุง มี การ คึก พม่า คืด พ้น อยู่ และ สมเด็จ พระเจ้า อยู่หัว มี พระคุณ แก่
ข้าพเจ้า เบน อันมาก เมือง ประเทศราช ทั้งปวง ก็ แข็งแรง อยู่ แล้ว ข้าพเจ้า ได้รับ
หนังสือ เจ้า เมือง ตัง เกี้ย และ ญวน พวก พัง เข้า เก้า ของ บู่ และ มิตา ข้าพเจ้า ว่า
ให้ ออก ไป คิด เขา บ้าน เมือง คืน ให้ จึง ได้ ข้าพเจ้า จะ กราบ ถวาย บังคม
ลา ก็ เกรง พระราช อาชญา จะ ไม่โปรด จึง ได้ ทำ หนังสือ ตาม เรือ ของ ความ

กราบ ถวายบังคม ตา วางไว้ที่โต๊ะเครื่องบูชาแล้ว จึงได้หนีออกมา
 ทราบว่า พวกญวนที่รบพุ่งเป็นศึกกับพวกโกเชินไม่มีที่พึ่ง ตั้งเที่ยว
 เป็นโจรผู้ร้ายอยู่ในท้องทะเล ข้าพเจ้าปราบปรามไม่ทัน พยัคฆ์ร้าย
 จึงได้ตัดศีรษะให้เจ้าเมืองบันทาย มาตั้งเข้ามาครั้งก่อนแล้ว ครึ่งนี้
 ข้าพเจ้าให้กายดาวกุมเครื่องยศที่พระราชทานแก่ข้าพเจ้า คือ กระบี่บัง
 ของเต็ม ๓ คน โททอง ๓ ถาด หมากทอง ๓ เข้ามาตั้ง ขอรับพระ
 ราชทานเรือ ตระเวน ปั่น กระจุน ดินดำ ที่พระราชทานให้ข้าพเจ้าออกไปลาด
 ตระเวนนั้น ไปทำศึกกับโกเชินต่อไป ถ้าเสร็จการแล้ว จึงจะตั้งคืน
 เข้ามาถวาย” พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงทราบแล้ว จึง
 พระราชทานปืน กระจุน ดินดำเพิ่มเติมออกไปให้อีก ครั้นกายดาว
 กราบ ถวายบังคม ตากลับไปแล้ว จึงบอกองค์เชียงตุงว่า ของโห่ เต็ง ตัก,
 องค์ทงยงยาน, พาครอบครัวอพยพหนีโกเชินเข้าไปอยู่กรุงเทพฯ ฯ

ทัพหลวงไปตีเมืองทวาย

ในปีมะแม นพศก จตุศักราช ๓๑๔๘ นั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้า
 อยู่หัว ทรงพระราชดำริห์จะเสด็จพระราชดำเนิน ทัพหลวงไปตีเมืองทวายให้
 พม่าเห็นว่า ไทยมีกำลังพอจะทำศึกตอบแทนได้บ้าง จึงมีพระราช
 ดำริห์ให้เกณฑ์กองทัพไว้ให้พร้อม ครั้นณวันเสาร์ เดือนยี่ขึ้นห้าค่ำ
 เวลา ๓ โมงเช้า ๔ บาท ได้มหาพิไชยฤกษ์ จึงพระบาทสมเด็จพระ
 บรมนารถ บพิตร พระเจ้าอยู่หัว เสด็จยাত্রา บาวา พยุหทัพหลวง

จาก กรุงเทพมหานคร โดยทางชลมารค และ พลโยธาหาญใน กระบวน
ทัพหลวง ยก จาก กรุง ครั้ง นั้น เป็น พล ๒๐๐๐๐ เคษ พร้อมด้วย
เรือ พระราชวงษา นุชงษ์ และ ท้าว พระยา ขำ ฑูณ ถอง ชูดี พระบาท ทั้งปวง
โดยเสด็จ พระราช ดำเนิน เป็น อัน มาก ดำรัส ให้ เจ้า พระยา รัตน พิพิช,
เจ้า พระยามหาเดชา, พระยามรราช, เปน กอง หน้า พระยา พระคลัง
เปน เกียก กาย สมเด็จ พระเจ้า ลูกยา เสด็จ เจ้า พ้า กรม หลวง อิศร สุขทร
เปน ยุกร บัทร สมเด็จ พระเจ้า หลาน เสด็จ เจ้า พ้า กรม หลวง เทพ หิริวิชัย
เปน ทัพ หลัง เสด็จ ประทับ ร้อน แรม ไป ตาม ระยะเวลา ทางชลมารคถึง ท่า ตะกั่ว
แม่น้ำ น้อย จึง เสด็จ ให้ ประทับ ณ พระ ตำหนัก ค่าย หลวง ซึ่ง กอง หน้า
ทำ ไว้ รวม เสด็จ แล้ว ดำรัส ให้ กอง หน้า กอง หนุน เปน คน ๓๐๐๐๐ ยก ถ่วง
หน้า ไป ก่อน แล้ว ทัพ หลวง จึง เสด็จ พระราช ดำเนิน ตาม ไป.

ครั้ง นั้น ฝ่าย ข้าง เมือง ทวาย พระเจ้า อังวะ แต่ง ให้ แมาง จัน จา ผู้ บุตร
สะดุแมง กอง ลง มา เปน เจ้า เมือง หนึ่ง กอง ทัพ หม้า ซึ่ง ยก มา ทาง เมือง
มะริด แต่ ครั้ง ก่อน นั้น ก็ พร้อม กัน อยู่ ที่ เมือง ทวาย ทั้ง ๕ ทัพ ทวาย หนุน
กับ แมาง หนุน แมง ยี่แม่ทัพ และ นาย ทัพ นาย กอง ทั้ง ปวง ได้ แจ้ง ว่า กอง ทัพ
ไทย ยก มา ทางด่าน วัง ป้อ เขาสูง จะ มา ตี เมือง ทวาย แม่ทัพ จึง แต่ง ให้
นัดมิแดง ถือ พล ๓๐๐๐ ยก มา ตั้ง ค่าย รับ อยู่นอกด่าน วัง ป้อ ทัพ หนึ่ง แล้ว
ให้ ทวาย หนุน เจ้า เมือง ทวาย ถือ พล ๔๐๐๐ ยก มา ตั้ง ค่าย ปัก กาศ กัด ท้อง ทุ่ง
ทาง ซึ่ง จะ มา ตี เมือง ถลิว ถอง ถึง เมือง ทวาย แล้ว เกลน ทัพ ให้ นาย ทัพ
นาย ฉอง ทั้ง ปวง คุม พล ทหาร ๓๐๐๐ ยก ไป ตั้ง ค่าย รับ อยู่นอก เมือง ถลิว ถอง

อีก ตำบลหนึ่ง แล้วจัดพล ทหาร ทั้งพม่า และทวาย ชาว เมือง ขึ้น ประจำ
รักษาหน้าที่ เจริญ เติม กำแพง เมือง โดย รอบ กอบด้วยเครื่อง สรรพ สัตราวุธ
ปืน ใหญ่ น้อย พร้อม สรรพ แต่ตัว แกงวุ่น แมงยี่แม่ทัพตั้ง มั่น รักษาอยู่
ใน กำแพง จัด การ บังคับ เมือง เป็น สำมารถ แล้ว บอก หนังสือ ขึ้น ไป
ทูล พระเจ้า อังวะว่า พระเจ้า กรุง ศรี อโยธยา ยก ทัพ หลวง มา ตี เมือง ทวาย.

ฝ่าย เจ้า พระยารัตนา พิพิชแม่ ทัพ หน้าเดิน ทัพ ข้าม เขา สูง ไป แล้ว จึง
ให้ พระยาสุร เสนา, พระยามหา อำมาตย์, และ ท้าว พระยา นาย ทัพ นาย กอง
เปน หลายนายคุม พล ทหาร ๕๐๐๐ ล่อง หน้ไป ก่อน ลง ตก เขิง เขา สูง
ข้าง โนน ถึง ค่าย วง ปอบ ซึ่ง ทัพ พม่า มา ตั้ง รับ อยู่ นั้น จึง พระยาสุร เสนา,
พระยา มหา อำมาตย์, นาย กอง หน้า ก็ ให้ คอง ค่าย ลง เปน หลายนาย
ครั้น ถึง ณ วัน สุกร เตือน สาม ขึ้น เก้า ค่ำ เวศา เข้า จึง พระเสนา นนท์
กับ ชุน หมื่น และ ไพร่ พล ใน กอง ทัพ ยก เข้า ปล้น ค่าย พม่า ๆ ยิง ปืน
นกสับ ออก มา แต่ ใน ค่าย ต้อง ตัน ซา เบื้อง ซ้าย พระเสนา นนท์ พล ทหาร
เข้า ช่วย พยุ่ง พามา เข้า ใน ค่าย จึง พระยามหา อำมาตย์ ก็ ขับ พล ทหาร
หนุน เข้า ไป ปล้น ค่าย พม่า ๆ ต่อ รบ เปน สำมารถ จะ หัก เอา ค่าย มิ ได้
ก็ ถอย ออก มา แต่ ยก เข้า ปล้น ตั้ง นั้น เปน หลายนวัน พระยาสุร เสนา
พระยา สุ่ม บัด ชาติ ต้อง ปืน ซาก ค่าย ใน ที่ รบ ครั้น ณ วัน อชาติศย์
เดือน สาม แรม สิบ ค่ำ จึง เจ้า พระยารัตนา พิพิช เจ้า พระยามหา เสนา
ก็ ยก พล ทหาร หนุน ไป ช่วย กอง หน้า เข้า ระดม ตี ค่าย พม่า ๆ ต่อ รบ เปน
สำมารถ รบ กัน ตั้ง แต่ เข้า จน ค่ำ พล ทัพ ไทย ก็ หนุน เนื่อง กัน เข้า ไป

มิได้ ท้อ ถอย บ้าง เยื่อเย่งเป็น ค่าย พม่า ล้อม อยู่จน เวลากลางคืน ประมาณ
ยาม ๓ นั้น มิแดง นายทัพ เห็น เหลือ กำลัง จะต้าน ทาน มิได้ ก็ พา
พด ทหาร แยก ออก ทาง หลัง ค่าย นั้น ไป เมือง กติ ช่อง กองทัพ ไทย ก็ ได้
ค่าย วง ๒๐ แล้ว ให้ม้า ใช้ รับ สง มา กราบ ทูล พระ กรุณา ยัง ทัพ หดวง
แล้ว ตั้ง ทัพ ไว้ พด อยู่ ณ ค่าย วง ๒๐ วัน.

ครั้น ณ วัน พุท เดือน สยาม แรมสิบสามค่ำ กองทัพ หน้าที่ยก ตาม
ลงไป ถึง ค่าย เมือง กติ ช่อง ฝ่ายทัพ หดวง ก็ เสด็จ ขึ้น ข้าม เขา สูง หนูน ไป
และ เขา นั้น ทัพ นี้ จะ ทรง ช้าง พระที่นั่ง ขึ้น ไป มิได้ พระบาท สมเด็จพระ บรม
บพิตร พระเจ้าอยู่หัว ดำรัส ให้ ยุบ รวบรวม แล้ว ตั้ง ทรมาน พระกายเสด็จ พระราช
ดำเนิน ด้วย พระบาท ยึด รวบรวม ขึ้น ไป ตั้งแต่ เชิง เขา แต่ เจ้าจน เทียง จึง ถึง
ยอด เขา และ ช้าง ซึ่ง ขึ้น เขา นั้น ต้อง เหวงวง ยึด ต้นไม้ จึง เห็น ยาว ทัพ ขึ้น ไป
ได้ ความลำบากนัก ช้าง ที่ พดาด พลัด ตก เขา ลง มาตาย ทั้ง คน ทั้ง ช้าง
ก็มีบ้าง จึง มี พระราช โองการ ดำรัส ว่า “ไม่รู้ ว่า ทาง นี้ เดิน ยาก
พาดูก หาดาน มาได้ ความลำบาก ยิ่งนัก.” เมื่อ จะ ลง ไป เชิง เขา ช้าง โนน
ก็ เสด็จ พระราช ดำเนิน ทรง ยึด รวบรวม ไป เหมือน กัน ครั้น กองทัพ หดวง
ยก ข้าม เขา สูง ต่อง พัน ไป แล้ว จึง เสด็จ ยัง ทัพ หดวง หยุด ประทับ แรม
อยู่ ณ ค่าย วง ๒๐ ให้ ดำรวจ ไป เร่ง กองหน้า ให้ ตี เมือง กติ ช่อง ให้ แยก
โดย เร็ว เจ้า พระยารัตนาพิพิธ, เจ้า พระยามหาเสนา, พระยา ยม ราช
ก็ ขยับ พด ทหาร เข้า หัก ค่าย เมือง กติ ช่อง พม่า ต่อ รบ เปรน สามารถ และ
รบ กัน ทั้ง กตาง วัน กตาง คืน เสียง ฆ้อง ฆ้อง ได้ ตอบ กัน มิได้ หยุดหย่อน.

ครั้น ถึง ณ วัน เสาร์ เดือน เดือน ขึ้น สอง ค่ำ เวลา กลาง ค่ำ ยาม เสด็จ เจ้าเมือง
 ทวาย และ นัตมิ แดง เห็น เหลือ กำลัง จะ คำน ทาน ต่อ รบ มิ ได้ ก็ เปิด ประตู
 หนี ออก ทาง หลัง ค่าย แดง พาย หนี ไป เมือง ทวาย กอง ทักษิไทย ก็ ได้ เมือง
 กติ ช่อง ให้ หยุด พัก พด จัด หา เต็ม บึง อาหาร อยู่ ที่ นั้น หลาย วัน แล้ว แต่ง
 ให้ กอง สอด แนม ลง ไป สืบ แจง ว่า พม่า ตั้ง ค่าย บึง กาศ กัด ท้อง ทุ่ง คอย รบ อยู่
 กลาง ทาง ซึ่ง จะ ลง ไป เมือง ทวาย จึง มอก ไป กราบ บังคม ทูล พระกรุณา
 ยัง ทักษิ ทอด ณ ค่าย วง ปอ จึง มี พระราช ตา วัง ให้ กอง หน้า ตรี วง เติร์ยม
 รั พด จง กวด ชน ทุก ทักษิ ทุก กอง ขยำ ปรมะท ให้ เสีย ที่ แก่ ซ้ำ คือก ได้.
 ให้ ยก ไป ตี ค่าย บึง กาศ พม่า ให้ แดง ใน วัน เดียว แม้น ถ่วง วัน ไป จะ เขา
 โทษ แก่ นาย ทักษิ นาย กอง ถึง สิ้น ชีวิต ครั้น ณ วัน ศุกร เดือน เดือน แรม แแปด
 ค่ำ เวลา เช้า กอง หน้า ก็ ยก พด ทหาร เข้า ระดม ตี ค่าย บึง กาศ และ
 ท้าว พระยา นาย ทักษิ นาย กอง ทั้ง หลาย กัน สืบ ประทณ แดง ตาษ ไป ทั้ง ท้อง ทุ่ง
 บึง หน้า ที่ กั้น เร่ง ชับ พด ทหาร เข้า รบ หัก ค่าย บึง กาศ พร้อม กัน ทุก ทักษิ ทุก กอง
 ยิง บึง ใหญ่ น้อย เสีย สละ เทือน ดั ทาน ไป ทั้ง ท้อง ทุ่ง พม่า ยิง บึง ใหญ่ น้อย
 ออก จาก ค่าย บึง กาศ ทุก หน้า ที่ รบ กัน แด่ เข้า จน พด บคำ พด
 ทหาร ไทย เยียด ยัด หนุน เนื่อง กัน เข้า ไป มิ ได้ ท้อ ถอย บ้าง บึง ค่าย แย่ง
 ค่าย ต่อ รบ กัน ถึง ฮาวุธ สิ้น พด พม่า ด้ รับ คำน ทาน มิ ได้ เหลือ กำลัง
 ก็ แดง ฉาน พาย หนี เข้า เมือง พด ทักษิไทย ตี ค่าย บึง กาศ แดง แล้ว ก็ ยก
 คิด ตาม ลง ไป เมือง ทวาย ใน เวลา กลาง ค่ำ วัน นั้น.

ฝ่าย แกรง วุ่น แมง ยี่แม่ ทักษิ ใหญ่ และ แมง จัน จา เจ้า เมือง ทวาย กับ

ทั้ง นายทัพ นายกอง ทั้งปวง ก็คิด ปรึกษา กัน ว่า จะ ต่อ ให้ทัพ ไทย เข้า
 อยู่ในเมือง แล้ว จะ ด้อม เมือง ไว้ ชั้นนอก ด้วย เห็น ว่า พด เมือง เป็นทวาย.
 ไทย ออก เต็มยั้ง อาหาร เขาก็จะแย่ง ซึ่ง พด เมือง กิน ไพร่ พด เมือง ได้ ความ
 เดือดร้อน นัก ก็ จะ เกิด เป็น ขบถ ขึ้น ใน เมือง พม่า ก็ จะมี ไชยชนะ ถ้าย
 เดียว ปรึกษา เห็น พร้อมกัน แล้วก็ ชวน กัน ออก จาก เมือง นั้น ข้าม แม่น้ำ
 ไปฝั่ง โนน ก็มี บ้าง ที่ยัง อยู่ใน เมือง ก็มี บ้าง แต่ มิ ได้ มี ผู้ คน ขึ้น รักษา
 หน้า ที่ เจริง เทิน กำแพง เมือง ถึง ณ วัน เสาร์ เดือน เดือน แรก ค่ำ เวลา เข้า
 พด ทัพ ไทย กอง หน้า ก็ ยก ไป ถึง เจริง กำแพง เมือง ทวาย ไม่ เห็น ผู้ คน ขึ้น
 รักษา หน้า ที่ เจริง เทิน แต่ ประตู เมือง นั้น ปิด อยู่ แม่ทัพ จึง ปรึกษา กัน ว่า
 ครั้น จะ ทำ ดาย ประตู เมือง เข้า ไป ใน เมือง ก็ เกรง ว่า พม่า จะ แต่ง กด ชุ่ม พด
 ทหาร ไว้ ควร รอ ทัพ ค่าย นอก เมือง ก่อน คอย ดู ท่วง ที่ พม่า จะ ทำ
 ประการใด ปรึกษา เห็น พร้อมกัน ตั้ง นั้น จึง ถอย ออก มา ตั้ง ค่าย ด้อม เมือง
 ไว้ ๓ ด้าน เว้น แต่ ด้าน ริม แม่น้ำ ฝ่าย นายทัพ นายกอง พม่า เห็น ว่า
 ทัพ ไทย ยัง อยู่ มิ ได้ เข้า เมือง แล้ว ก็ ผ่อน กัน กด บัง เข้า ใน เมือง เกณฑ์ พด
 ทหาร ขึ้น รักษา หน้า ที่ เจริง เทิน กำแพง เมือง บัง กัน รักษา เมือง เป็น สำ มารถ
 ฝ่าย ทัพ หลวง ก็ ได้ ตั้ง พระราช ดำ เนิน ยก ตาม กอง หน้า เข้า ไป ตั้ง ค่าย หลวง โกลด์
 เมือง ห่าง ค่าย กอง หน้า ซึ่ง ตั้ง ด้อม เมือง ออก มา ประมาณ ๕๐ เส้น
 ดำรัส ให้ กอง ทัพ สมเด็จ พระเจ้า ตุก ยา เชอ เจ้า พ้า กรม หลวง อิศร สุนทร
 ยก ไป ตั้ง ค่าย ใหญ่ หนุน ค่าย กอง หน้า อยู่ หน้า ค่าย หลวง ขณะ นั้น ช้าง ต้น
 พัง เทพ ดี ตา บ่วย ลง ไม่ จับ หยั่ว ถึง ๓ วัน พระบาท สมเด็จ พระเจ้า อยู่ หัว

ทรง พระ วิตถ นัก ด้วยเปนช่าง พระ ที่ หนึ่ง ข้า หลวง เดิม ได้ เคย ทรง เสด็จ ไป งาน พระ ราช สดง คราม มา แต่ ก่อน ทุก ครั้ง ทรง พระ อา โดย ว่า เปน ราช พาหะ นะ เพื่อน ทุก ช้ เพื่อน ขาก เกรง จะ ด้ม เด็ย จึง ทรง พระ อริช ฐาน เด็ก เข้า ๓ บัน ให้ ช้าง หนึ่ง รับ พระ ราช ทาน ด้วย เตะ พระ บารมี เชน มหิ ศัจจ รัย ช้าง หนึ่ง ก็ หาย ไซ้ เปน ปรักติ พระ บาท ส้ม เต็จ พระ เจ้า อยู่ หัด ดี พระ ไทย ยิง นัก ฝ้าย นาย ทัพ นาย กอง พม่า ซึ่ง ตั้ง รัรักษา เมือง ทวาย อยู่ หนึ่ง เกรง กัด พระ เตะ ฐาน ภาพ เปน กำ ดัง มิ ได้ ยก พล ทหาร ออก ต่อ รม นอก เมือง เปน แต่ รัรักษา เมือง หนึ่ง อยู่ .

กอง ทัพ ไทย ตั้ง ด้อม เมือง ทวาย อยู่ ถึง เดือน เต้บียง อาหาร ก็ เมา บาง ดง ขณะ หนึ่ง เจ้า อินท ซึ่ง เปน บุคร พระ เจ้า ถิ่น ช้าง เก้า จึง กราบ ทูล พระ กรุณา ว่า จะ ขอ อาศำ ยก เข้า บัน ปลัน เมา เมือง มี พระ ราช โองการ ตำ วัด ห้าม ว่า ทัพ หลวง ตั้ง อยู่ ใกล้ เมือง นัก เกรง จะ ไม่ ด้ม คะเน ตำ ถอย ออก มา ข้า สัก ได้ ที จะ ยก ออก จาก เมือง ได้ ติด ตาม กระทั่ง ประ ทะ ค่าย หลวง จะ เต้ย ที เหมือน เมื่อ ครั้ง เจ้า กรุง ชน บุรี ยก ทัพ ไป ดี เมือง เต้ยง ใหม่ ครั้ง แรก ภาย หัดัง พระ ยา สั หราช เตะ โช และ ทำว พระ ยา นาย ทัพ นาย กอง เปน หลาย นาย กราบ บัง คม ทูล ขอ อาศำ ปลัน เมา เมือง ก็ ตำ วัด ห้าม เต้ย เหมือน ดัง หนึ่ง พอ เต้บียง อาหาร ชัด ดง ก็ ตำ วัด ให้ เด็ก ทัพ หลวง ถอย มา ทาง คะ มง ส่วย ให้ กอง ทัพ หน้า รอ รัง มา เบ็อง หลัง พม่า ยก ทัพ ติด ตาม กอง หน้า ก็ รม มา จน สิ้น แตน เมือง ทวาย .

ใน ขณะ หนึ่ง ฝ้าย ส้ม เต็จ พระ อนุชา ธิราช กรม พระ ราช วง บวร ๆ ได้ ทรง ทราบ ว่า ส้ม เต็จ พระ บรม เตะ ษฐา ธิ ราช เจ้า เต็จ พระ ราช ตำ เนิน พยุห

โยชาติพ ออก จาก เมือง ทวาย ก็เสด็จ ยাত্রา ทพ ออก จาก เมือง นคร
 ตำบล กลับ มา ยัง พระนคร แล้ว ก็เสด็จ โดยทาง ชดमारค ออก ไป ตาม
 เสด็จ ถึง แม่ น้ำน้อย พอ ทพ ทดวง เสด็จ กลับ มา ถึง พระ คำหนัก ค่ายท่า เรือ
 ก็เสด็จ ขึ้น ไป เฝ้า กราบ ถวาย มังคม ทูล ว่า “ขอ เคารพ เสด็จ พระราชดำเนิน
 คืน ยัง พระ นคร เถิด ข้า พระ พุทธเจ้า จะ คง ทพ อยู่ ที่ หนุ ที่ พม่า จะ ทำ
 ประการ ไต จะ ไต คิด อ่อน มั่น กั้น ผู้ รบ วิชา พระราช อาณา เขตฯ”
 พระบาท สมเด็จ พระเจ้า อยู่ หัว ก็ ทรง เห็น ชอบ ด้วย จึง เสด็จ ภิรมหา
 ทพ กลับ คืน ยัง กรุง เทพมหานคร ฝ่าย กอทพ พม่า ยก ติด ตาม มา พอ
 สิ้น แดน เมือง ทวาย แล้ว ก็ ยัง ทพ อยู่ มี ไต ยก ต่อง เข้า มา ใน พระราช
 อาณา เขตฯ ก็ เด็ก ทพ กลับ ไป เมือง ทวาย สมเด็จ พระ อนุชาธิราช
 กรม พระราช วง บวร สถาน มงคล ก็ ทรง จิต ให้ พล หัว เมือง อยู่ รักษา
 ด้าน ทาง มั่น คง แล้ว ก็ เสด็จ เด็ก ทพ กลับ ยัง พระ นคร.

ฝรั่ง เข้า มา พนัน ชก มวย

ตุจตุศักราช ๓๓๕๐ มี ออก สัมฤทธิศก มี กำปั้น ฝรั่ง เส็ด เข้า มา ถึง
 พระ นคร ตำ ๓ ฝรั่ง ซึ่ง เปน นาย กำปั้น ๒ คน และ หนึ่ง
 ชาย นั้น เปน คน มวย มี สี่ มือ เทียว พนัน ชก มวย ชะนะ มา เปน หลาย เมือง แล้ว
 ครั้น เข้า มา ถึง พระ นคร จึง บอก ให้ ตาม กราบ เรียงน พระยา พระคตัง
 ว่า จะ ขอ ชก มวย พนัน กับ คน มวย ใน พระ นคร นี้ พระยา พระคตัง จึง
 กราบ มังคม ทูล พระ กรุณา พระบาท สมเด็จ พระเจ้า อยู่ หัว ทรง ทราบ

จึง มี พระราช โองการ ตำรวัด ปฤกษา ส้มเต๋จ พระ อนุชาธิราช ฯ กราบ ทูล ว่า
 “ ครั้น จะไม่ แต่ง คน มวย ออก ต่อสู้ ด้วย ฝรั่ง ฯ เป็น คน ต่าง ประเทศ ก็ จะ ดู
 เหมือน ว่า พระ นคร นี้ หาก คน มวย ตี จะ ต่อสู้ มิ ไ้ ก็ จะ เลื่อม เสื่อม พระ
 เกียรติยศ ปรากฏ ไป ใน นานา ประเทศ ข้าพระ พุทฺธเจ้า จะ ขอ รับ แต่ง
 คน มวย ที่ มี สี่ มือ ออก ต่อสู้ กับ ฝรั่ง เขา ไชย ชนะ ให้ คง ได้ ” พระ บาท
 ส้มเต๋จ พระเจ้า อยู่ หัว ก็ ทรง เห็น ชอบ ด้วย จึง ตำรวัด ให้ พระยา พระคลัง
 บอก แก่ ฝรั่ง รับ พัน ชก มวย กัน ดวง เต็ม พัน เป็น เงิน ๕๐ ซึ่ง จึง
 ส้มเต๋จ พระ อนุชาธิราช กรมพระ ราชวัง บวร ฯ จัด ได้ เหมือน ฅตัญญู หนึ่ง
 เป็น ทนาย เด็ก ใน พระ ราชวัง หน้า รูปร่าง ต่ำ ดัน มี สี่ มือ ตี ว่า พวก
 มวย สั้น ทั้ง นั้น จึง ตำรวัด ให้ ปดุง พดัม พตา ไกต้ โรง ดคร ฝ่าย ทวัน ตก
 วัด พระ ศรี รัตน ดำ ค่ำ คาราม ตั้ง ดนาม มวย ที่ นั้น ครั้น ถึง วัน กำหนด
 จะ ชก มวย พันนี้ กับ ฝรั่ง จึง มี พระราช บัณฑูร ตำรวัด ตั้ง ให้ แต่ง ตัว เหมือน
 ฅตัญญู เขา หน้า มัน ว่า น อัน อยู่ คง ชะ โตรม ทัว ทั้ง กาย แล้ว ให้ ชน คอ คน ลง
 มา ยัง พระ บรม มหา ราชวัง ฝ่าย ฝรั่ง เค็ด นาย กำปั่น ทั้ง ๒ คน พี่ น้อง กับ
 พรรถพวก บ่า ไพร ก็ ชน มา พร้อม ที่ ดนาม มวย ใน พระ บรม มหา ราช วัง
 พระ บาท ส้มเต๋จ พระเจ้า อยู่ หัว เด็ดจ ออก ประทับ พดัม พตา ทอด พระ เนตร
 พร้อม ด้วย ส้มเต๋จ พระ อนุชาธิราช กรมพระ ราชวัง บวร ฯ เด็ดจ ประทับ
 บน พดัม พตา ชั้น ตต ที่ สอง และ พระ ราชวงษา นุงษ์ ข้า ทูต ของ ชู ตี
 พระ บาท เฝ้า อยู่ พร้อม กัน เป็น อัน มาก จึง ให้ เขา เฝ้า เชือก ซึ่ง เป็น
 วง ดนาม แล้ว เหมือน ฅตัญญู กับ ฝรั่ง ตู มวย ก็ เข้า มา กราบ ถวาย บัง คม

ในกลางสนาม แล้วขึ้น ขึ้น ตั้ง ทำ เข้า ชก กัน และ ฝรั่ง นั้น ถ่วง มือ จะจับ
 หัก กระตุก ไห ปรี่ว่า หมิ่น ฆาตกรรม ๆ ยก มือ ขึ้น กัน และ ชก พตาง ถอย พตาง
 ฝรั่ง ถูก ต้อง หมัด ก็มี ได้ ต้ม ตั้งแต่ ทำ ถ่วง อย่าง เดียว หมิ่น ฆาตกรรม ก็
 ถอย พตาง ชก พตาง ฝรั่ง จะ จับ หมิ่น ฆาตกรรม ไม่ได้ ฝรั่ง พี่ชาย เห็น ตั้ง นั้น
 จึง ตก เข้า ไป ผลัก หมิ่น ฆาตกรรม ไม่ ให้ ถอย นั้น สมเด็จพระอนุชาธิราช
 กรมพระราชวังบวรสถานมงคล ทอดพระเนตร เห็น ตั้ง นั้น ก็ ทรง พระ
 พิโรธ ดำรัส ว่า เล่น ชก พนัน กัน ก็ แค่นี้ ค่อย ค่อย ใน ณ จึง ช่วย กัน
 เปน ๒ คน เดียว จึง เสียดัง จาก พตบพตวา โดยเร็ว ยก พระบาท ถีบ เขา
 ฝรั่ง พี่ชาย ต้ม ตง ขณะนั้น พวก ทนาย เล็ก ก็ ดึง กรู กัน เข้า ชก ค่อย ฝรั่ง
 ทั้ง ๒ คน พี่น้อง จับ บ่อย เปน ส่าหัด พวก บ่าวไพร่ ฝรั่ง ก็ เข้า แยก หาม
 นาย ตง ไป ยัง กำปั่น พระบาท สมเด็จพระเจ้า อยู่ หัว จึง ดำรัส สั่ง พระ
 ราชทาน หมอ นวด หมอ ยา ให้ ตง ไป รักษา พยาบาท ฝรั่ง ทั้ง ๒ คน หาย
 บ่อย แล้ว ก็ บอก ดำให้ กราบ เรียง พระยา พระ คตัง ให้ ช่วย กราบ ทูล
 ถวาย บังคม ตา แล้ว ถอย กำปั่น เต็ม ถัง ไป จาก พระนคร ออก จาก
 ปาก น้ำ เมือง สมุทรปราการ ตก ถึง ท้องทะเล ใหญ่ แล้ว ใช้ โย ไป .

พระราชทานเรือรบและปืนช่วยของเชียงต้อ

ในเดือน เจ็ด แรม เจ็ด ค่ำ ปีวอก สัมฤทธิศก นั้น ของเชียงต้อ มี หนังสือ
 เข้ามา ฉบับหนึ่ง ใจความ ว่า “ด้วยโปรด ให้ กาย ดาวกุม สิ่ง ของ ออก ไป
 พระราชทาน นั้น ระยะ ทาง ไกล ไป มาก ภารหนัก ข้าพเจ้า มีความ ยินดี
 เปน อัน มาก บัดนี้ นายทัพ นายกอง และไพร่พล พวกไทเขิน หวปรกคิ

กันไม่ หนีมาหาข้าพเจ้า หาย พวก หาย เหล่า ข้าพเจ้า ทราบ ว่า
 องโห่ต้อง ตึก, องทอง ยุง ยาน, เปน ชุน นาง ของ ข้าพเจ้า ไก่ เขิน จับ ไป ได้
 บัด นี้ องโห่ ต้อง ตึก, องทอง ยุง ยาน, หนี ไก่ เขิน มา อยู่ ณ กรุง เทพมหานคร
 และ องโห่ ต้อง ตึก, องทอง ยุง ยาน, รั้ว แบน คาย การ คัก อยู่ ขอ รับ
 พระ ราชทาน องโห่ ต้อง ตึก, องทอง ยุง ยาน, ออกไป จะ ได้ ช่วย ข้าพเจ้า
 ทำ คัก กับ ไก่ เขิน ต่อ ไป และ เปน กระสุน ดิน ต่ำ มี น้อย ขอ รับ พระ
 ราชทาน เปน กระสุน ดิน ต่ำ ให้ องโห่ ต้อง ตึก, องทอง ยุง ยาน, คุณ ออก ไป
 พระ ราชทาน ข้า พเจ้า ด้วย." ได้ ทรง ทราบ ว่า ของ ชู้ดี พระบาท แล้ว
 จึง โปรด พระราชทาน เรือ รบ ให้ องโห่ ต้อง ตึก ต่ำ ๓ องทอง ยุง ยาน ต่ำ ๓
 เปน กระสุน ดิน ต่ำ พร้อม ออกไป ช่วย การ คัก ของ เชียง ลือ ที่ เมือง ญวน.
 องโห่ ต้อง ตึก, องทอง ยุง ยาน, ออกไป ด้วย กาย ดาว พบ ของ เชียง ลือ
 ที่ ปาก น้ำ เมือง ป่า ลัก แล้ว องเชียง ลือ จึง เกิด ยก ดอม ญวน, เขมร,
 เข้า ด้วย เปน อัน มาก ก็ ยก ทัพ เรือ ขึ้น ไป ถึง แพรก ทะ เติง ญวน
 ไก่ เขิน ชู้ ของ ตก เขม ยก มา จาก เมือง ไซ่ง่อน ได้ สู้รบ กัน ของ ตก เขม
 ล้อม ได้ หนี ไป องเชียง ลือ ก็ ได้ ทัพ เพิ่ม เต็ม ขึ้น อีก เปน อัน มาก
 เพราะ ญวน ทั้ง ฝว่ง นั้น หนี คือ ว่า เปน เจ้านาย ของ ตัว ครั้ง นั้น
 องเชียง ลือ ยก กอง ทัพ ขึ้น ไป ตี เมือง ไซ่ง่อน ก็ ได้ โดย ง่าย .

ทรงผนวช สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ พระองค์ใหญ่

ครั้นมาถึงณ เดือนแปด ใน บัวออก สัมฤทธิศก นั้น สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ พระองค์ใหญ่ เจ้าฟ้ากรมหลวงอิศรสุนทร พระชนมายุได้ ๒๓ พรรษา ควรจะทรงบรรพชาอุปสมบท และ สมเด็จพระเจ้าหลานเธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงนรินทรณ์แรก, เจ้าฟ้ากรมหลวงเทพหริรักษ์, ทั้งสอง พระองค์ พระชนมายุเกินอุปสมบทแล้ว ยังหาได้ทรงผนวชเป็นพระภิกษุไม่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงทรงพระกรุณาโปรดฯ อนุญาตให้ ออกทรงผนวช ครั้น ณ วันอาทิตย์ เดือนแปด ขึ้นค่ำหนึ่ง เวลาเช้า ๓ โมง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และ สมเด็จพระอนุชาธิราช กรมพระราชวังบวรฯ ก็เสด็จพระราชดำเนิน ณ พระอุโบสถวัด พระศรีรัตนศาสดาราม พร้อมด้วย พระสังฆราชาคณะ และ พระราชวงษานอญ์ ท้าวพระยา มุขมนตรีทั้งหลาย สโมสรฉันนิบาตโดยอันดับ จึงเสนาบดีปลุกฯ ให้ สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงอิศรสุนทร ทรงผนวชก่อน ถึง อ่อนพระชนม์ พรรษา ก็เป็นลูกหลวงเอก มีบรรดาศักดิ์ สูงกว่า สมเด็จพระเจ้าหลานเธอ ทั้งสองพระองค์ฯ นั้น เป็นแต่พระโอรส สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ พระชนม์แก่กว่า ก็จริง แต่บรรดาศักดิ์ต่ำ กว่า สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ ให้ทรงผนวชทีหลัง ครั้นเสด็จอุปสมบทแล้ว ก็ประทับ อยู่ใน พระอุโบสถ เวลาบ่าย พระสังฆราชา คณะสดุด พระพุทธมนต์ ครั้นรุ่งขึ้น เวลาเช้า พระสังฆราช เป็น การฉลองเสร็จแล้ว ก็ตั้ง กระบวน แห่ง กรมหลวงอิศรสุนทร ขึ้นไปประทับ อยู่วัดสมอราย.

ของเชียงลือ ถวายต้นไม้ทองเงิน ครั้งที่ ๑

พระราชทานกำลัง ช่วยของเชียงลือ

ครั้น มา ถึงเดือน สิบ แรม สิบสามค่ำ ใน บึงออก สัมฤทธิ์ ศก พันธ์ ของ เชียงลือ มี หนังสือ บอกเข้ามา ฉบับหนึ่ง ใจความใน หนังสือว่า เดือน สิบ ขึ้นหกค่ำ ของเชียง ลือ ได้ตั้ง เมือง โลก นาย, เมือง บาเวีย, แล้ว ครั้น มา ถึงเดือน สิบสอง ของเชียง ลือ กิด ถึงพระเดช พระคุณ จึงให้ทำต้นไม้เงิน ๓ ทอง ๑ ด้วยฝีมือช่าง ถวาย แทนทง ต้น และกระดาง สูง ๒๐ นิ้ว แต่งให้ของ โป โสคุมเข้ามา ทน เก้า ๆ ถวาย ก็โปรดให้ ไปบูชาไว้ น หอ พระ เจ้าใน หนังสือ นั้นว่าช่วย เชียง ซ่า ปรึกษา เมือง ไช้่งอน แดกนี้ มา อยู่เมือง บ่าสัก และขอ พระราชทาน ยืมเรือรบ ๓๐ ลำ กับปืน หน้าเรือ บิน ท้ายเรือ กระสุน ดินคำ ออกไป และขอ กองทัพ เจ้าพระยา อภัย ภูเบศร์ เชมร ๓๐๐๐ คน จะให้ ตัดผม เบน ไทย ไปช่วยตี เมือง บ่าสัก จับอ้าย เชียง ซ่า ก็โปรด ให้ของ โป โส, ของ โทเคื่อง ตึก, ของ โทจัต, ไป เตือก เรือรบ ที่มีแต่เรือ ซ่า รุด ได้เรือ ตี ๕ ลำ พระราชทาน ปืน นกโพรง ออกไป ด้วย ๗๐ กระบอก กระสุน ดินคำ สำหรับ เรือ พร้อม และมีตรา ออกไป ให้เจ้า พระยาอภัย ภูเบศร์ แต่ง กองทัพ เชมร ลงไปช่วย ของเชียงลือ. เจ้า พระยา อภัย ภูเบศร์ ไป ถึงพร้อม กับ ของเชียงลือ ก็เข้าล้อม เมือง บ่าสัก ได้ อ้าย เชียง ซ่า ก็เข้าหา ของเชียงลือ แล้ว ของเชียง ลือ ก็ ให้ พระยา จักรวี (แกบ) เชมร รักษา เมือง บ่า สัก ไว้ เบน เมือง ของ เชมร เจ้า พระยา อภัย ภูเบศร์ ก็ กลับ ไป เมือง เชมร .

ทำสังคายนา นายพระ ไตร มีฏิก

ในปีออกสัมฤทธิ์ ค่ำนั้น พระบาทสมเด็จพระบรม บพิตร พระเจ้า อยุ่หัว
ทรง พระราช ว่า ฟัง ถึง พระ ไตร มีฏิก ขรรหม อัน เป็น มูล ราก แห่ง พระ ปรีชิต
ลำดับ ทรง พระราช ศรัทธา พระ ราชนาน พระ ราชนทร์พยุ เปน อัน มาก
ให้ เปน ค่าจ้างจางจารึก พระ ไตร มีฏิก ลง ตาม แต่ บรรดา มี ฉบับ ใน ที่ ไต ๆ
ที่ เปน อักษร ดาว, อักษร รามัญ, ก็ ให้ ชำระ แปลง ออก เปน อักษร ขอม
สร้าง ขึ้น ไว้ ใน ตู้ ณ หอ พระ มณเฑียร ขรรหม และ สร้าง พระ ไตร มีฏิก
ถวาย พระสังฆ ให้ เล่าเรียน ทุก ๆ พระ อาราม หลวง ตาม ความ ปราศดนา.

จึง จมื่น ไวย วร นารถ กราบ ทูล ว่า พระ ไตร มีฏิก ซึ่ง ทรง พระ ราชน
ศรัทธา สร้าง ขึ้น ไว้ ทุก วัน นี้ อักษร ะ บท พญูชนะ ตก จัปลาศ อยุ่ แต่ ฉบับ
เดิมมา หา ผู้ จะ ทำ นุ บำรุง ตก แค้น อด แปลง ให้ ถูก ต้อง บั บั รณ ขึ้น มิ ได้
ครั้ง ได้ ทรง สดับ จึง ทรง พระ พรวรรณา พระ มาฬ และ อัญสุกะดา ฎีกา
พระ ไตร มีฏิก ทุก วัน นี้ เมื่อ และ ผิด โผย น พิปลาศ อยุ่ เปน อัน มาก อัน
จะ เปน แก้ว มูล พระ ลำสนา กระไร ได้ อัน กำน ผู้ รักษา พระ ไตร มีฏิก มี อยุ่
ทุก วัน นี้ ก็ น้อย นึก ถ้า ฝน ทำน เหล่า นี้ แล้ว เห็น ว่า พระ ปรี ชิต ลำสนา,
และ ปฏิบัติ ลำสนา, และ ปฏิเวธ ลำสนา, จะ เลื่อม สดุด เปน อัน เร็ว นึก
สัตวโลก ทั้งปวง จะ หา ที่ ฟัง บมิ ได้ ใน อนาคต ภาย หน้า ควร จะ ทำ นุ บำรุง
พระ บวร พุทธ ลำสนา ไว้ ให้ ถาวร จิตนาคกร เป็น ประโยชน์ ไป แก่ เทพยตา
มนุษย์ ทั้งปวง จึง จะ เปน ทาง พระ บรม โภชิ ญาณ บาระ มี.

ทรง พระ ราชน ตำริห์ ฉนั้น แล้ว จึง ตำริห์ ให้ ประชุม พระ ราชน วงษา นุ่ งษ์
มี สมเด็จ พระ ธนุชา นิราช กรม พระ ราชนวัง บวร สดาน มงคต เปน ประธาน
ใน พระ ที่ นั้ อมริน ทรา ภิคค มหา ปราสาท ให้ อาราธนา สมเด็จ พระสังฆ

ราช พระราชา คณะ ถา นานุกรม เปรียญ ๓๐๐ รูป มารับ พระราชทาน ฉันทน์ ครั้นเสร็จ สังฆ ภักดา กิจ แล้ว พระบาท ส้มเต๋จ บรม บพิตร พระเจ้า อยู่ หัว จึง ทรง ถวาย นมัส การ ตำรับ สเด็จพระ กาม พระ ราชา คณะ ทั้ง ปวง ว่า พระ ไตร ปี่จุก ธรรม ทุก วัน นี้ ยัง ฤค คอง บวิ บุรณ อยู่ หรือ พิรุช ผิด เพี้ยน ประ การ ไค จึง ส้มเต๋จ พระ สังฆ ราช พระ ราชา คณะ ทั้ง ปวง พร้อม กัน ถวาย พระ พร ว่า “ พระ บาท และ ธัญฐูระกา ฐิกกา พระ ไทร ปี่จุก ทุก วัน นี้ พิรุช มา ช้า นาน แล้ว หาก ฤค คอง ไค จะ ทำนุ บำรุง ให้ เปน สำน พลัม ภก มิ ได้ แต่ กำถิง ฮาตมภาพ ทั้ง ปวง ก็ กิด จะ ไคร์ ทำนุ บำรุง อยู่ แต่ เห็น จะ ไม่ สำ เร็จ และ กาด เมื่อ ส้มเต๋จ พระ สรร เพ็ชญ์ พระ พุทช ของ กู้ ผู้ ทรง ทศ ฮรหา ทิคุณ อัน ประเสริฐ เมื่อ พระองค์ บรรชม เหนือ พระปริ นิพพาน มัญจา พุทช ฮาสน์ เปน ธนฐูฐา นะ ไศยาคันณ ห่วง นาง รัง ทั้ง คู่ ใน สำนวระ โนทยาน ของ พระเจ้า มถ ราช โทถ์ กรุง กุดีนา ราย นคร มี พระ พุทช ฐิกกา ครดี แก่ ภิกษุ ทั้ง หลาย ว่า ‘ดู กร สังฆ ทั้ง ปวง, พระ ธรรม วินัย อัน ไค ทั้ง ๘๔๐๐๐ พระ ธรรม ชันธ อัน พระ ตถาคค เทกัณา สั้ง สอน ท่าน เมื่อ พระ ตถาคค นิพพาน แล้ว พระ ธรรม ๘๔๐๐๐ พระ ธรรม ชันธ นั้น จะ เปน ครู สั้ง สอน ท่าน และ สรรพล ดีตัว ทั้ง ปวง ต่าง ของ กู้ พระ ตถาคค สืบ ไป พระ ของ กู้ ครดี มอบ พระ พุทช สำนหา ไว้ ฮา ไครย พระ ปริ ยคั ธรรม ฉนี้ แล้ว ที่ เสด็จดับ ชันธ ปริ นิพพาน.’

“จำเดิม แต่ ส้มเต๋จ พระ สัพพิญญ์ เจ้า นิพพาน ถวาย พระ เพ็งจ แล้ว ได้ ๗ วัน พระ มหา กศัยป เถร เจ้า ะตัก ถึง คำ พระ สุกุทธะ ภิกษุ ว่า กถ้าว ดี เตียน พระ บรม สำนดา เปน มุต เหตุ จึง ดำริห์ การ จะ ทำ สั้ง คาย นาย เตือก สรร พระ ภิกษุ ทั้ง หลาย สวัน พระ ฮร หันค ทรง พระ จตุ ปฏี สัมภิทาญาณ

กับ พระอานนท์เปเนเสช บุคคต พระองค์หนึ่ง ซึ่งได้ พระอรหัต ใน ราช ครี
รุ่ง ขึ้น วัน นี้ จะ ตั้ง คาย นาย พอครบ ๕๐๐ พระองค์ มี พระเจ้า อชา ตค์ ตรี
ราช เปน ส่าสนุ ปถัม ภก ทำ ตั้ง คาย นาย พระ ไตร ปี่ฏก ใน พระ มณชป
แพม ถ้ำ สัตต บรเวณ कुหาณ เขา เวภาร บรเวท โถถ์ กรุง ราช คฤห์
มหา นคร ๗ เดือน จึง ดำ เร็จ การ ปฐม ตั้ง คาย นาย.

“ ครั้น พระ พุท ข ส่าสนา ถ่วง มา ถ้วน ไ้ ๓๐๐ ปี พระ ภิกษุ ชาว อหิ
คาม เปน อหิ ชี ส่าแตง วัตตุ ๓๐ ประการ กระทำ เสิด พระ วินัย บัญญัติ และ
พระ มหา เถร ชีณา สพ ๘ พระ องค์ มี พระ ยศ เถร เปน ต้น พระ เรวัตต
เถร เปน ปรีโยธาน ช่าระ ทศ วัตตุ อหิ กรณ์ ๓๐ ประการ ให้ ร้าง บั
ยัง พระ พุท ข ส่าสนา ให้ บริ สุทธิ แล้ว เลื่อ ก สรร พระ อรหันต์ อัน ทรง พระ
ปฏิ สัม ภิทา ญาณ ๗๐๐ พระ องค์ มี พระ สัพ พ กามี เถร เจ้า เปน ประชาน
ทำ ตั้ง คาย นาย พระ ไตร ปี่ฏก ใน วาตุ การ ม มหา วิหาร โถถ์ กรุง เว ส่า ส
พระเจ้า กา พ่า โส กราช เปน ส่าสนุ ปถัม ภก ๘ เดือน จึง ดำ เร็จ การ ทุคย
ตั้ง คาย นาย.

“ ครั้น พระ พุท ข ส่าสนา ถ่วง มา ถ้วน ถึง ๒๓๘ ปี ครั้ง นั้น เหล่า เตย วถีย์ เข้า
ปลด อม บวช ใน พระ ส่าสนา จึง พระ โมคคลี บุคค ตัก เถร ยัง พระ เจ้า ศรี
ชรรมา โส กราช ให้ เร็ย น รู่ ใน พุท ข ส่ม ยี แล้ว ช่าระ ลี ก เตย วถีย์ เสีย ๖๐๐๐๐
ยัง พระ พุท ข ส่าสนา ให้ บริ สุทธิ แล้ว พระ โมคคลี บุคค ตัก เถร จึง เลื่อ ก พระ
อรหันต์ อัน ทรง พระ ปฏิ สัม ภิทา ญาณ ๓๐๐๐ พระ องค์ กระทำ ตั้ง คาย นาย พระ
ไตร ปี่ฏก ใน โธ ส่า กราม วิหาร โถถ์ กรุง ปาถ ถ์ บุคค มหา นคร พระ เจ้า ศรี
ชรรมา โส กราช เปน ส่าสนุ ปถัม ภก ๘ เดือน จึง ดำ เร็จ คคย ตั้ง คาย นาย.

“ ครั้น พระพุทธเจ้าเสด็จมา ถึง ๒๓๘ ปี จึง พระมหินทร เกร เจ้า
ออก ไป ถึงกา ทวีป บวช กุศุมฺพร ให้ เต่า เรือน พระ ปริ ยัติ ชรรม คือ ห้าง
ราก พระพุทธเจ้าเสด็จ ลง ใน เกาะ ดังกา แล้ว พระ ชีนา สัพ พัง ๓๘ พระ
องค์ มี พระ มหินทร เกร และ พระ อริยฐู เกร เป็น ประธาน กับ พระสังข์
ซึ่ง ทรง พระ ปริ ยัติ ชรรม ๓๓๐ รูป ทำ สังกาย นาย พระ ไตร บิฏฺฐ
ใน มณฑล ภูบา ราม วิหาร โกฏ กรุง อนุราช บุรี พระ เจ้า เทวานัมปิยติศ
เป็น ดำสน ปถัม ภก ๓๐ เดือน จึง ดำ เริ่จ การ ๓๓๓ การ สังกาย นาย.

“ ครั้น พระพุทธเจ้าเสด็จ มา ถึง ๔๓๓ ปี ครั้ง นั้น พระ อรหันต์
ทั้ง ปวง ใน ถึงกา ทวีป พิจารณา เห็น ว่า พระพุทธเจ้าเสด็จ จะ เลื่อม ลง
เพราะ พระสังข์ ซึ่ง ทรง พระ ไตร บิฏฺฐ ให้ ขึ้น ปาก เจน ใจ นั้น เบาลง ลง กว่า
แต่ ก่อน จึง เลือก พระ อรหันต์ อื่น ทรง ปฏิบัติ ภิทยาณ และ พระสังข์
บุคฺช ณ ผู้ ทรง พระ ปริ ยัติ ชรรม มากกว่า ๓๐๐๐ ประ ชุม กัน ใน มหาวิหาร
โกฏ เมือง อนุราช บุรี พระ เจ้า วุฑฺฒคามินี อภัย เป็น ดำสน ปถัม ภก ทำ
มณฑล ภูบาย ให้ ทำ การ สังกาย นาย คือ จาริก พระ ไตร บิฏฺฐ ลง ใน ไบ
ตาน ทั้ง พระ บาท และ อริยฐู ภา เป็น สิงห์ ภาษา ปี ๓ จึง ดำ เริ่จ การ
ปัญจมะ สังกาย นาย.

“ ครั้น พระพุทธเจ้าเสด็จ มา ถึง ๘๕๖ ปี จึง พระพุทธ ไซษาจารย์
เจ้า ออก ไป แต่ ชม พุ ทวีป แปล พระ ไตร บิฏฺฐ อื่น เป็น สิงห์ ภาษา ออก
เป็น มคธ ภาษา แล้ว จาริก ลง ใน ไบ ตาน ใหม่ ใน โทห ปราสาท เมือง อนุ
ราช บุรี พระ เจ้า มหา นาม เป็น ดำสน ปถัม ภก ปี ๓ จึง ดำ เริ่จ นี้
เนื่อง เข้า ใน ๓๓๓ การ สังกาย นาย.

“ ครั้น พระพุทธเจ้าเสด็จมา ถึง ๓๕๗ ปี ครั้งนั้นพระเจ้าปรากรม
 พหุราช ได้เสวยราชสมบัติในลังกาทวีป ย้ายพระนครจากอนุราช
 บุรี มาตั้งอยู่เมืองปริตติมะนคร จึงพระกัศยปะเถรเจ้า กับ พระสังฆ
 บุกุชน ผู้ทรงธรรมวินัย ประชุมกันชำระพระไตรปิฎก ซึ่งแปลสิ่งห
 ษาบ้าง, มคธบ้าง, ประปนกันอยู่ ให้แปลลงแปล ออกเป็น มคธ ภาษา
 ทั้งสิ้น แล้วจารึกลงถาดใหม่ พระเจ้าปรากรม พหุราช เป็นสำคัญ ปถัม
 ภา ปี ๑ จึงสำเร็จบริบูรณ์นับเนื่องเข้าไปในสัตตมะสังคายนา.

“ เสด็จหน้าแต่นั้นมา จึงพระเจ้าธรรมานุช ผู้เสวยราชสมบัติ
 ณเมืองอิริมัตตบุรี คือเมืองภูกาม ออกไปจำลองพระไตรปิฎก ใน
 ลังกาทวีป เสด็จลงสู่เกาะมายังชมพูทวีปนี้ แต่หน้ามาพระปริยัติธรรม
 จึงแผ่ไพศาลไปใน นานาประเทศทั้งปวง บรรดาที่เป็นสัมมาทิฐินับถือ
 พระรัตนไตรย์นั้น ได้จำลองต่อ ๆ กันไป เปลี่ยนแปลอักษรตาม
 ประเทศ ภาษาของตน ๆ ก็ผิดเพี้ยนวิบัติไปบ้างทุก ๆ พระคัมภีร์
 ที่มากบ้าง, ที่น้อยบ้าง.

“ ครั้น พระพุทธเจ้าเสด็จมาได้ ๒๐๒๐ ปี จึง พระธรรมทินเถรเจ้า
 ผู้แปลมหาเถรอยู่ ณเมืองนพัสสร คือเมืองเชียงใหม่ พิจารณาเห็น
 ว่า พระไตรปิฎก พิรุณ มาก ทั้ง พระบาฬี และอัญชุกะถา ฎีกา จึงถวาย
 พระพรแก่พระเจ้าศิริธรรมจักรวรรดิติดกราช ซึ่งเสวยราชสมบัติ ณเมือง
 เชียงใหม่ว่า จะชำระพระปริยัติธรรมให้บริบูรณ์ พระเจ้าศิริ
 ธรรมจักรวรรดิติดกราช จึงให้กระทำให้พระมณฑปในมหาโพธาราม
 วิหาริ ในพระนคร พระธรรมทินเถรจึงเลือกพระสังฆซึ่งทรงพระไตร

ปี๊ถูกมากกว่า ๑๐ ประชุมพร้อมกันในพระมณฑปนั้น กระทำตั้ง
 คายนายพระไตรปี๊ถูกตกแคมให้ถูกถ่วงบริบูรณ์ พระเจ้าศิริธรรม
 จักรวรรดิ ตกราชเปนสาส์นปล้ำภก ปี ๑ จึงสำเร็จนับเนื่องเข้าใน
 อัญฐมะตั้งคายนายอีกครึ่งหนึ่ง.

“เบื้องหน้าแต่นั้นมาพระเถรานุเถร ในชมพูทวีปได้เล่าเรียน
 พระไตรปี๊ถูกและสร้างสืบต่อกันมา และท้าวพระยาเสด็จผู้คฤหบดี
 มีศรัทธาสร้างไว้ในประเทศต่างๆ คือ เมืองไทย, เมืองลาว,
 เมืองเขมร, เมืองพม่า, เมืองมอญ, เหนืออักษรลำดับผิดเพี้ยนกันอยู่เพน
 อันมาก ท้าวดพระยาและสมณะผู้ใดที่จะศรัทธาสามารถอาจชำระ
 พระไตรปี๊ถูกขึ้นไว้ให้บริบูรณ์ดุจท่านแต่ก่อนนั้นมิได้.”

“ครั้นพระพุทธรูปสาส์นถ่วงมาได้ ๒๓๐๐ ปีเศษแล้ว บรรดาเมือง
 ที่นับถือพระพุทธรูปสาส์นทั้งปวง ก็เกิดการยุทธรสงครามแก่กันถึงพิณาศ
 ธิบหายด้วยไทยแห่งมัจจามิตร มีผู้ร้ายเผาวัดวาอารามพระไตร
 ปี๊ถูกก็สาบสูญสิ้นไป จนถึงกรุงศรีอยุธยาเก่าก็ถึงแก่กาลพิณาศ
 แดกท่าตายด้วยไทยพม่าซำค้ำ พระไตรปี๊ถูกและพระเจดีย์ฐานทั้งปวง
 ก็เปนนันตรายสาบสูญไป สมณะผู้รักษารำเรียนพระไตรปี๊ถูกนั้น
 ก็พลัดพรายล้มตายเพนอันมาก ท้าวผู้ใดที่จะเพนที่พำนักบ้องกัน
 ซำค้ำ ศักดิ์มิได้ เหตุฉนี้พระไตรปี๊ถูกจึงมิได้บริบูรณ์ เต็มสมบูรณ์
 ร่วงโรยมาจนเท่ากาลทุกวันนี้.”

พระบาทสมเด็จพระบรมพิทักษ์พระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระอนุชา
 จิราธิกรมพระราชวังบวร ฯ เมื่อได้ทรงสดับพระสงฆ์ราชาคณะถวาย

พระพร โดย พิศดาร ตั้งนั้น จึงดำรัสว่า “ครั้ง^{นี้} ขอ ขวาทนา พระ ผู้เป็น
เจ้า ทั้ง ปวง จง มี อุดาหะ ใน ฝ่าย พระ พุทธ จักร ให้ พระ ไตร ปิฎก บริบูรณ์
ขึ้น ให้ จง ได้ ฝ่าย ข้าง อาณาจักร ที่ จะ เป็น ด้าว สัน ปถมิกานั้น เป็น พัน กังงาน
โยม ๆ จะ สู้ เสีย ต่ ละ ละ ชีวิต บุษบา พระ รัตน ไตรย์ สุด แต่ จะ ให้ พระ
ปริยัติ บริบูรณ์ เป็น มุก ที่ จะ ตั้ง พระ พุทธ สำนาค ได้.” พระ ราช
คณะ ทั้ง ปวง รับ สำธุ แล้ว ถวาย พระพร ว่า “อาตมภาพ ทั้ง ปวง มี สติ
ปัญญา น้อย นึก ไม่ เหมือน ท่าน แต่ ก่อน แต่ จะ อุดาหะ ชำระ พระ ปริยัติ
ธรรม ส่นอง พระ เศษ พระ คุณ ตาม สติ ปัญญา และ ส้ม เต็ม บรม พิศ
พระ ราช สัมภาร เจ้า ทรง ทำ นุบำรุง พระ พุทธ สำนาค ครั้ง นี้ ก็ นับ ได้ ชื่อ
ว่า นวมะ สังคายนาย คำ รบ แก้ว ครั้ง จะ ยัง พระ ปริยัติ สำนาค ให้ ถาวร
วัฒมนายัน ยาว ไป ใน อนาคต สัมัย สิ้น กาล ชำ นาน.” แล้ว ถวาย พระพร
ตา ออก มา ประชุม พร้อม กัน ณ วัด บาง ว่าใหญ่ จึง ส้ม เต็ม พระ สังฆราช
ให้ เตือก สรร พระ ราชคณะ ถานา นุกรม เจริญ อัน ดับ ที่ เค้า เรียน พระ
ไตร ปิฎก ใน เวลานั้น จัด ได้ พระ สังฆ ๒๓๘ รูป กับ ราชบัณฑิตยา จารย์
๓๒ คน ที่จะ ทำ การ ชำระ พระ ไตร ปิฎก.

จึง มี พระ ราช ดำรัส ให้ จัด การ ที่ จะ ทำ สังคายนาย ณ วัด นิพพานาราม
เหตุ ประดิษฐาน อยู่ หว่าง พระ ราชวัง ทั้ง สอง และ ครั้ง นั้น จึง พระ ราช
ทาน นาม ใหม่ ให้ ชื่อ วัด พระ ศรี สรรเพ็ชดาราม แล้ว ทรง บริจาค พระ
ราช ทรัพย์ แจก จ่าย เกณฑ์ พระ ราชวงษา นุวงศ์ และ ชำ ราชการ ฝ่าย หน้า
ฝ่าย ใน ทั้ง พระ ราชวัง หลวง, พระ ราชวัง บวร ๆ, พระ ราชวัง หลวง, ให้ ทำ
ตำรับ คาว หวาน ถวาย พระ สังฆ ซึ่ง ชำระ พระ ไตร ปิฎก ทั้ง เข้า ทั้ง เพน เวลา

ละ ๕๓๒ ตำรับ ทั้ง คาว หวาน พระราชทาน เปน เงิน ตรา ค่า ซาท น้อย โภชน
 นียา หาร ตำรับ คู่ ละ บาท

ครั้น ผนวชน กัตติก ปุณมี เพ็ญ เดือน สิบ สอง ใน ปีวอก สัมฤทธิศก จตุศักร
 ราช ๑๓๕๐ พระ พุทธศักราช ๒๓๓๑ พรรษา เปน พุฒ วาร สุกกะมักษ์ ดฤถ์
 เวตา บ่าย ๓ โมง มี พระราช กำหนด ให้ นิมนต์ พระ สังฆ์ ประชุม พร้อ มกัน
 ใน พระ อุโบสถ วัด พระ ศรี สรว เพ็ช ดาราม แล้ว พระ บาท สมเด็จ พระ
 เจ้า อยู่ หัว และ กรม พระ ราชวงษ์ บวร ฯ ก็ เสด็จ พระราช ดำเนิน ด้วย มหันต
 ราช อิศริยยศ บริวาร ยศ พร้อ มด้วย เครื่อ สูง และ มี กอดของ ชะนะ แห่ง
 ออกจาก พระ ราชวงษ์ ไป ยัง พระ อาราม เสด็จ ณ พระ อุโบสถ ทรง ถวาย
 นมัสการ พระ รัตน ไตรย ด้วย เบญจางคประดิษฐ์ แล้ว อาราธนา พระ พินิต
 ธรรม ให้ อ่าน คำ ประกาศ เทวดา ใน ท่าม กลาง สังฆ์ สมาคม ขอขาน
 ภาพ เทพดา เจ้า ทั้ง ปวง ให้ อุปถัมภนา การ ให้ สำเร็จ กิจมหาสังคายนาย
 แล้ว ให้ แบ่ง พระ สังฆ์ เปน ๔ กอง สมเด็จ พระ สังฆราช เปน แม่ กอง
 ชำระ พระ สุตตันตปิฎก กอง ๑ พระ วัน รัต เปน แม่ กอง ชำระ พระ วินัย
 ปิฎก กอง ๑ พระ พินิต ธรรม เปน แม่ กอง ชำระ พระ ตัทธา วิเสถ์น กอง ๑
 และ ครั้น นั้น พระ ธรรม ไตร โลก เปน โทษ อยู่ มิ ได้ เข้า ใน สังคายนาย พระ
 ธรรม ไตร โลก จึง มา อ้อน วอน สมเด็จ พระ สังฆราช ขอ เข้า ช่วย ชำระ พระ ไตร
 ปิฎก ด้วย ก็ ได้ เปน แม่ กอง ชำระ พระ ปรมัตถปิฎก กอง ๑ และ พระ สังฆ์
 ทั้ง ๔ กอง นั้น ทรง พระ กรุณา โปรด ให้ นิมนต์ แยก กัน ชำระ พระ ปริยัติ
 อยู่ ณ พระ อุโบสถ กอง ๑ อยู่ ณ พระ วิหาร กอง ๑ อยู่ ณ พระ มณฑป กอง ๑
 อยู่ ณ การ เปรียญ กอง ๑ ทรง ถวาย ปาก ไม้ หมึก หวดาด ครบ ทุก องค์

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และ สมเด็จพระอนุชาธิราช เสด็จพระราช
 ดำเนิน ออกไป ณ พระอาราม ทุก ๆ วัน วัน ละ ๒ เวลา เวลาเช้า ทรง
 ประเคน สำนับ ประณีต ขาหนีบ โภชนา ยา หวาน แก่ พระสงฆ์ ให้ฉัน ณ พระระเบียง
 โดยรอบ เวลาเย็น ทรง ถวาย อัญชูลาน รูปเทียน เป็น นิตยทุกวัน และ
 พระสงฆ์ ทั้ง ราช บัณฑิต ประชุมกัน พิจารณา ตู พระ ปริยัติ สอบ สอน
 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว กับ อัญชูลาน ที่ ผิด เพี้ยน วิปตาศ์ กัดกัณฑ์ เปลี่ยน แปลง อักษรให้ ถูก
 ถ้วน บริบูรณ์ ทุก ๆ พระคัมภีร์ ใหญ่ น้อย ทั้ง ๕๕ และ ที่ โต สง ใส
 เคลือบ แคลง ก็ ปฤกษา ได้ ตาม พระราชา คณะ ผู้ใหญ่ ซึ่ง เปน มหา เถร
 ให้ วิสัชนา คัด สั้น ที่ ผิด และ ชอบ การ ชำระ พระ ไตร มีฎก ตั้งแต่ ๓๓ วัน
 เพียง เดือน สิบ สอง ปี ออก สมฤทธิศก มา จนถึง วัน เพียง เดือน ห้า มี ระกา
 เอกศก จุด ศักราช ๑๑๕๑ พศ ครม ๕ เดือน ก็ สำเร็จ การ ส่ง คาย นาย จึง
 ทรง พระ กรุณา โปรด ให้ จำหน่าย พระ ราช ทวัชย์ เป็น มูล ค่าจ้าง ให้
 ช่าง งาน คฤหัตถ์ และ พระ สงฆ์ สาม เถร, จารึก พระ ไตร มีฎก ซึ่ง
 ชำระ บริสุทธ์ แล้ว นั้น ส่ง ตาม ใหญ่ สำเร็จ แล้ว ให้ ปิด ทอง ทับ ทั้ง โปยก
 หน้า หลัง และ กรอบ ทั้ง สิ้น เรียก ว่า ฅมัย ทอง ห่อ ด้วย ผ้า ยก เชือก รัต
 ถัก ด้วย ไหม เบญจพรรณ มี ฉดากงา และ เปน ถวด ตาย เขียน อักษร ด้วย
 น้ำ หมึก และ ฉดาก ทอง เปน ตัว อักษร นอก ชื่อ พระ คัมภีร์ ทุก ๆ พระ คัมภีร์
 หนึ่ง เมื่อ สำเร็จ การ ส่ง คาย นาย นั้น ทรง ถวาย ไตร จีวร ปริกขาร ภัณฑ์
 แก่ พระ สงฆ์ ทั้ง ๒๑๘ รูป มี สมเด็จพระ สังฆราช เปน ประธาน ถ้วน ประณีต
 ทุก สิ่ง เปน มหา มหกรรม ฉดของ พระ ไตร มีฎก และ พระ ราช ทาน รางวัล
 เสื้อผ้า แก่ พระยา ขรรคม ปรโรหิต, พระยา พงนาพิมด, และ ราช บัณฑิต

ทั้ง ๓๒ คน นั้น ด้วย แล้ว ทรง สวรรคต มังการ หล่อ หลั่ง ทักษิโณ ทก ชารา
อุทิศ แม่ผติ พระราชกุศต ลำดับ ปรถัม ภก กิจ ไป ถึง เทพยดา มนุษย์ สรรพ
สัตว์ ทั้ง หาดย ทัว อนันตโลกธาตุ เบน บัดตา นุพทานบุญกิริยา วัตถุ อันยิ่ง
เพื่อ ประโยชน์แก่ พระ บรม โพธิสัตว์พญญาณ.

ครั้น เมื่อ เสร็จ การ สว่าง พระ ไตร ปิฎก ฉบับ ของ แล้ว จึง ให้ เชิญ พระ
คัมภีร์ ทั้ง ปวง ขึ้น พระ ยานุมาศ, พระ ราชยาน ต่าง ๆ ตั้ง กระบวน แห่ง สมโภช
พระ ไตร ปิฎก มี เครื่อง เล่น เปน อเนกนานา นุประการ เปน มหรศพ แก่ ตา
ประชา ราชภูร ทั้ง ปวง แล้ว เชิญ พระ คัมภีร์ ปริยัติ ชรรม เข้า ประดิษฐาน
ไว้ใน ตู ประดับ มุก ตั้ง ไว้ ใน หอ พระ มณ เขียร ชรรม กถาง สระ ใน วัต
พระ ศรีรัตนสาสดาราม ภายใน พระ ราชวัง แล้ว ให้ มี งาน มหรศพ สมโภช
พระ ไตร ปิฎก ณ หอ พระ มณ เขียร ชรรม ครั้น นั้น มี ตคร ผู้ หมึง ด้วย.

ครั้น เวลา คำ จุด ดอกไม้ เพลิง ถูก พลุ ไป ตก ลง หลัง คา หอ พระ มณ เขียร
ชรรม เพลิง ติด ใหม่ ขึ้น พระ บาท สมเด็จ พระ เจ้า อยู่ หัว ดำ รัส ตั้ง ข้า ราช
การ ทั้ง ปวง ให้ เข้า ไป ยก ตู ประดับ มุก และ ชน พระ ไตร ปิฎก ออก มา ได้ สิ้น
เพลิง มิ ได้ ใหม่ ใหม่ แต่ หอ พระ มณ เขียร ชรรม แห่ง เดียว เท่านั้น และ ที่
พระ อุโบสถ พระ แก้ว นั้น ถูก ไฟ ไป ไม่ ถึง บริเวณ ดี อยู่ จึง มี พระ ราช
โอง การ ตรัส ว่า เทพยดา ผู้ บำ รุง รักษา พระ พุทธ สาส์ นา เห็น ว่า หอ พระ ไตร
ปิฎก ยัง ตำ อยู่ จึง บันดาล ให้ เพลิง ใหม่ แต่ เฉพาะ หอ ไตร มิ ให้ ใหม่ พระ
อุโบสถ ด้วย จะ ให้ สว่าง พระ มณ ฆป ขึ้น ใหม่ ไว้ พระ ไตร ปิฎก จึง
มี พระ ราช ดำ รัส ตั้ง พระ ยาย มราช (บุญนาถ) ซึ่ง เปน พระ ยา อุไทย ชรรม แต่
ก่อน กับ พระ ยา ราช สงคราม ให้ เปน แม่ กอง ทำ พระ มณ ฆป ให้ ถม

สระ เติมเสีย ขุด ราก ก่อ พระ มณฑป ลง ใน ที่ นั้น ภายใน พระ
 มณฑปปลูก กล้วย ด้วย แผ่น เงิน และ ตั้ง คัมภีร์ มณฑป ประดับ มุก เปน ที่ ไว้
 คัมภีร์ พระไตร ปี่ฎก ฉบับ ของ ส่วน บริ เวณ รอบ พระ มณฑป นั้น
 มี ชั้น ขด และ กำ แพง แก้ว เปน ที่ ทัก ชิน ล้อม รอบ พระ มณฑป ๓ ชั้น
 ลง มา ๓ ชั้น แล้ว ให้ ขุด สระ ใหม่ ลง เบื้อง บริ พาศ์ ก่อ อีฐ ถัด
 ๓ ชั้น แล้ว โปรด ให้ ข้าง จำ ลอง รูป สิ่ง ทอง สำ วิศ ซึ่ง ได้ มา แด่
 เมือง บัน ทาย มาศ แด่ ก่อน ๒ รูป นั้น หด้อ เติม ชั้น อีฐ ๓๐ รูป
 ทำ สุาน ก่อ อีฐ ถัด ๓ ชั้น ตั้ง ไว้ นอก ประตู กำ แพง แก้ว ล้อม พระ มณฑป
 ชั้น ล่าง ประตู ตะ กู ทั้ง ๔ ประตู และ ตั้ง ไว้ ตาม มุม อีฐ มุม ตะ รูป ๓
 ทั้ง ๔ มุม บน หลัง กำ แพง แก้ว ทั้ง ๓ ชั้น นั้น ให้ ทำ โคม รูป หม้อ
 ปรุ ด้วย ทอง แดง ดำ หรับ ตาม ประตู ปี่ ตั้ง เรียง ราย ไป โดย รอบ หว่าง
 โคม นั้น ให้ บั๊ก ฉัตร ทำ ด้วย ทอง แดง มี โคม โป้ ห้อย ลง วิก ปี่ ดึง ด้วย
 ทุก ชั้น บุษบา พระ ไตร ปี่ฎก ขรรณ เปน มโหฬาร ยิ่ง นั้ และ กรม พระ ราษ
 วัจ บวร ๑ ก็ ทรง จัด ข้าง วัจ หน้า มา สัม ทพ ทำ หอ พระ มณ เติร์ ขรรณ ชั้น ใหม่
 ฝ่าย ทิศ อีสาน แห่ง พระ มณฑป เปน ที่ ไว้ ตู พระ ไตร ปี่ฎก ฉบับ ครุ เติม
 และ ฉบับ อื่น ที่ ทรง สร้าง ใหม่ และ ให้ เปน ที่ พัก ของ ราช บัณฑิต สำหรับ
 บอกร พระ ปริยัติ ขรรณ แก่ พระ ภิกษุ สาม เณร ด้วย.

อง เชียง ลือ ถวาย เข้า สาร

จุฑกักราช ๑๑๕๓ ปี่ ระกา เอกศก นั้น เมื่อ เดือน ห้า แรม คำ หนึ่ง
 อง เชียง ลือ จัด เข้า สาร ๒๐๐ เกวียน เข้า มา ถวาย ตาม มี ท้อง ๓ รา
 ออก ไป

ไฟไหม้พระมหาปราสาท

เมื่อ ณ วันอาทิตย์ เดือนเจ็ด ขึ้นค่ำหนึ่ง เวลาบ่าย ๓ โมง ๒ บาท
 ฝนตก อลุนีบาด ตกตอง หน้าบัน मुख เต็ดพระที่นั่งอมรินทราภิเศกมหาปราสาท
 ตกเป็นเพลิง โพล่งขึ้น ไฟไหม้เครื่องบน พระมหาปราสาท กับทั้งหลังคา
 मुख ทั้ง ๔ ทำลายลงสิ้น แล้วเพลิงลามไปติดไฟไหม้พระปรัศ์ซ้ายด้วย
 อีกหลังหนึ่ง และขณะเมื่อเพลิงฟุ้งแรกติด พระมหาปราสาทนั้น
 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และกรมพระราชวังบวรสถานมงคล
 พระราชวงษา นุรักษ์ทั้งปวง กับข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย และพระสงฆ์
 ราชาคณะภานา นุกรมทุก ๆ พระอาราม หลวง ก็เข้ามาช่วยดับเพลิง
 พร้อมกันสิ้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวดำรัสให้ข้าราชการช่วย
 กันยกพระที่นั่งราชบัลลังก์ประทับมุก ซึ่งกั้นเสวตรฉัตร อยู่บนพระ
 มหาปราสาทนั้นลงมาพื้นเพลิงหาพื้นใหม่ไม่ ฝ่ายพระสงฆ์, กฤหัตถ์,
 ข้าราชการทั้งปวง ที่เข้าลาดน้ำดับเพลิงบ้าง ที่เข้าขนถุงเงิน พระ
 ราชทรัพย์ในพระคลังในตงทั้งในสระในพระอุทยานภายในพระราชวังบ้าง
 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระแสงง้าว เร่งให้ข้าราชการดับเพลิง
 จนเพลิงดับสงบ.

และที่มีเหตุเพลิงอลุนีบาดตกตองไหม้พระมหาปราสาทครั้งนั้น ทรง
 พระปรีชิตก ว่าจะเป็นอวระมงคลนิมิตรแก่บ้านเมือง จึงพระสงฆ์ทั้ง
 หลายนับสมเด็จพระสังฆราช และพระราชาคณะเป็นประธาน พร้อมกัน
 ถวายพระพรว่า ได้ตรวจค้นดูในพระบาฬีและคัมภีร์พุทธรักษาแล้วและ

โลก สำนคร ใต้ความตาม โบราณคดี ก็สืบต่อกัน มาว่า อดุลย์บาท
 ตก ตง ที่ ไต่ ย่อม ถือ ว่า เป็น มงคล นิมิตร แม้ จะ เลื่อม เดี่ย ทรัพย์ สัมบัติ
 ก็ เสีย แต่ เท่า ที่ ต้อง อดุลย์ โภย จะ เสีย ยิง ไป กว่า นั้น หา ไม่ ความ ตาม
 คัมภีร์ พินพานิพพาน มี ปรากฏว่า ถ้า อดุลย์บาท ตก ต้อง กำแพง เมือง ไต่
 แม่ ชำ คัก มา ย่ำ ยี่ เมือง นั้น ก็ มี แต่ จะ ปรากฏ ไซย พาย แพ้ ไป ถ้าย เดี่ยว ว่า
 โดย โลก สำนคร ตาม นิทาน และ เรื่องราว ที่ ปรากฏ มา แต่ ปาง ก่อน บาง
 ที่ อดุลย์ ตก ต้อง ศิวะ คน ซึ่ง ผู้ หาม อยู่ เหนือ ป่า ผู้ นั้น ต่อ ไป ไต่ ต
 ก็ มี บ้าง ลาง ที่ ยก ทัพ ไป อดุลย์ ตก ต้อง ช้าง ไป ทำ คัก ไต่ บ้าน เมือ ก
 มี บ้าง ที่ ว่า เป็น นิมิตร ของ มงคล มิ ไต่ พบ ใน แห่ง ไต่ พระ สังฆ
 ทั้ง หลาย จึง มิ ไต่ เห็น ว่า เหตุ ที่ อดุลย์ บาท ตก ต้อง พระ มหาปราสาท จะ
 เป็น ของ มงคล นิ มิตร ส่วน ชำ ทูน ถอง ชุตี พระ บาท ทั้ง ปวง ก็ เข้า
 ชื่อ กนิ กราย บังคม ทูต พระ ภรรณา ถวาย ไซย มงคล โดย ใจ ความ ชย่า
 เดี่ยว กัน.

แล้ว ตำรับ สั้ง สุ่ม นายก ให้ จัก การ รื้อ ปราสาท เก่า เสีย ให้ ชำ ปนา
 ปราสาท ชัน ใหม่ ย่อม กว่า องค์ ก่อน และ ปราสาท องค์ ก่อน นั้น สูง ใหญ่
 เท่า พระ ที่ นั่ง สรร เพ็ชณ์ ปราสาท กรุง เก่า मुख หน้า मुख หลัง นั้น ยาว กว่า
 मुख ช้าง และ मुख เบื้อง หลัง นั้น ชยู่ ที่ ช้าง ใน ยาว ไป ๑๓ ถึง พระ ปรัศช้าย
 ปรัศชวา พระ มหาปราสาท องค์ ใหม่ นี้ ยก ออก มา ตั้ง ณ ที่ ช้าง หน้า
 ทั้ง สิ้น मुख ทั้ง ๔ นั้น ก็ เสมอ กัน ทั้ง ๔ ทิศ ใหญ่ สูง เท่า พระ
 ที่ นั่ง สุริยามรินทร์ กรุง เก่า ยก ประสาท เลี่ยม มิ ไต่ มี เหมือน องค์ ก่อน
 แต่ मुख เด็ด ยอด ทั้ง ๔ मुख นั้น ยก ทวย เสีย ไซ้ รูป ครุช เข้า แทน แล้ว ให้

ฐาปนา พระที่นั่งชั้นใหม่ทั้งข้างใน ค่อมุข หลังเข้าไปอีกหลัง ๑ พอเด็มือ
 ท้ายมุข ปราสาทองค์เก่า พระราชทานนามว่าพระที่นั่งพิมานวิทยยา
 แล้วทำพระปรกัษัยชั้นใหม่คงตามเดิม และหลังคาปราสาท
 และมุขกับทั้งพระที่นั่งพิมานวิทยยา พระปรกัษัย ตาดด้วยดีบุกเหมือนอย่าง
 เก่าทั้งสิ้น ครั้นการพระมหาปราสาทลงรักปิดทองเสร็จแล้ว จึง
 พระราชทานนามปราสาทองค์ใหม่ว่า พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท.

ปราบ รាយา เมืองธานี

ครั้นมาถึง ณ เดือนแปด ขึ้นสิบสามค่ำ ปีระกา เอกศกจุลศักราช ๑๓๕๓
 มีหนังสือพระยาพระคลัง ออกไปถึงของเชียงตุงฉบับ ๑ ใจความว่า
 ของเชียงตุงบอกขอราชการศึกเข้าไปเมื่อใด พระบาทสมเด็จพระ
 เจ้าอยู่หัวจะให้ยกกองทัพออกไปช่วย แต่จะไปทางบกนั้นไกลนัก
 ครั้นจะให้ไปทางเรือได้ เรือรบที่กรุงก็มี ๗๐ ลำ, ๗๐ ลำ,
 บรรลุไพร่พลก็ได้น้อย ถ้าของเชียงตุงว่างการศึกแล้วก็ให้คิดต่อ
 เรือกุไตให้ได้สัก ๖๐ ลำ, ๗๐ ลำ, กับเรือกุไตอย่างดีสำหรับ
 เป็นเรือพระที่นั่งเข้าไปถวายเป็นเรือ และครอบครัวของโห่ต้องตั้ง
 ชายหญิง ๖๓ คนนั้น ได้มอบให้ของโกจัดคุม ออกมาด้วยแล้ว
 ครั้นมาถึง ณ เดือนยี่ขึ้นสิบค่ำ ของเชียงตุงมีหนังสือบอกเข้ามา
 ใจความในหนังสือว่า เมื่อเดือนสิบเอ็ดปีระกาเอกศก ร้ายาแขก
 เมืองธานีให้หนักกุดาตุง ถิ่นหนังสือ และคุมเอาปืนคร่ำทอง ๓ ขอก
 คาบด้ามทอง ๒ เถ็ม แหวนทองประดับเพชรเข้ามาให้ ในหนังสือ

ตานี่ หนี ว่า ราชยา ตานี่ มีความ พยาบาท อยู่กับ กรุง เทพมหานคร ศรี
 อยุธยา ราชยา ตานี่ จะ ยก กองทัพ เข้า มา ตี กรุง ให้ ฝั่ง เชียง ลือ แฉง
 กองทัพ เวื่อ ยก เข้า มา ช่วย ราชยา ตานี่ ตี กรุง เทพมหานคร ศรี อยุธยา ด้วย
 และ เมื่อ ฝั่ง เชียง ลือ เสีย บ้าน เมือง แก่ โท โชน แล้ว หนี เข้า มา อยู่ ณ กรุง ได้
 พัง พระ บารมี พระ บาท ล้ม เต็จ พระ เจ้า อยู่ หัว ฝั่ง ระลึก ถึง พระ เศษ พระ คุณ อยู่
 จึง มิ ไตร ธิ ของ ที่ ราชยา ตานี่ ที่ หนี หนี ไว้ แต่ ตัว หนี กุตา สูง หนี จะ ตั้ง
 เข้า มา ก็ เห็น ว่า เป็น แค่ นาย เวื่อ เด็ก น้อย และ ชรรณ เนียม เมือง จัน
 และ เมือง ญวน มี กฎหมาย ห้าม มิ ให้ ทำ ร้าย แก่ ผู้ ถัด หนึ่ง ฝั่ง เกรง จะ
 เสีย ประเพณี ไป จึง ให้ พระ ยา พิ ม ด ว รี่ พระ ราชน มนตรี นำ ต้น
 หนึ่ง ฝั่ง ราชยา ตานี่ เข้า มา ทูล เกด ๆ ถวาย ได้ ทรง ทราบ แล้ว ทรง
 พระ ดำริ หนี ว่า ราชยา หนี เป็น แค่ เตือก เถา เจ้า เมือง ตานี่ เก่า มี ใจ กำ
 เรียบ ใจ หัก หนี ไม่ เจียม ตัว ว่า เป็น ผู้ น้อย คิด อด อด จะ มา ตี เมือง ใหญ่
 จะ ระวัง มิ ได้ จะ ไป เทียว ซัก ชวน เมือง แรก ทั้ง ปวง พล ดย เป็น ชบด ชัน
 หมด จึง ไป รต ให้ พระ ยา กระจ ธา โหม ราช เด่นา ซึ่ง เป็น บิดา เจ้า พระ ยา
 ยมราช (ทอง ลุก) เป็น แม่ทัพ เวื่อ กับ นายทัพ นาย กว ย กอ ออก ไป เมือง ตานี่
 ได้ สู้รบ กับ พวก ราชยา ตานี่ เป็น ล้า มารถ ราชยา ตานี่ สู้ มิ ได้ ก็ หนี ไป
 กองทัพ ได้ คิด ตาม ไป จับ ได้ ใน ภู มิ พระ สังข์ ที่ วัด แห่ง ๓ พระ ยา
 กระจ ธา โหม ให้ จอง จำ ไว้ มั่น คง แล้ว กวาด ครอบ ครว เมือง ตานี่ กลับ
 เข้า มา มี รับ ตั้ง ให้ เอา ตัว ราชยา ตานี่ ไป จำ คุก ไว้ กวี่ จะ ตาย.

ของ เชียง ลือ ตั้ง ตัว เป็น เจ้า อนุมัติ กัก

ถวาย ต้น ไม้ ทอง เงิน ครั่ง ที่ ๒

จุด กัก ราช ๑๑๕๒ บั้วอก โท กัก ของ เชียง ลือ ตั้ง ตัว เป็น
 เจ้า อนุมัติ กัก แต่ง ให้ ของ โบ โส ๑ ของ เบ็ด เต็ง ๑ ของ โดย เวียน ๑
 คุม ต้น ไม้ ทอง เงิน กับ เครื่อง ราช บวรณาการ รัช ย้า แก้ว คู่ ๑ เขิง
 เทียน คู่ ๑ กระ จุก คู่ ๑ ตัว อย่าง เรือ พระ ที่ นึ่ง ที่ จะ ต่อ ถวาย ดำ ๑
 เข้า มา ทน เกด้า ๆ ถวาย และมี หนังสือ ให้ ของ โบ โส ถือ เข้า มา ถึง
 พระยา พระคลัง ว่า ฝน แล้ง อาณา ประชา ราช ภูริ เมือง ไช้ ง่อน ทำ นา ได้
 ผด หนอย ถ้า เรือ ตก ค่า จะ ออก ไป ค่า ขาย ณ เมือง ไช้ ง่อน ขอ ได้
 โปรด ให้ บรรทุก เข้า ดำร ออก ไป จำ หน่าย จะ ได้ เป็น กำ ดัง แก้ว ไพร พด
 ทำ การ คัก ต่อ ไป.

ทัพ เวียง จันทน์ รบ ญวน ไท เซิน

ฝ่าย เจ้า กรุง ศรี สัตนาคนะ หุต เวียง จันทน์ บอก ลง มา ว่า ของ ของ เชียง,
 ของ ตัก, ของ แอม, แต่ง ให้ ของ เจียง บรา, ของ เจียง เวียน, เป็น งาม ทัพ คุม ญวน
 ไท เซิน ๓๐๐๐ กับ กอง ทัพ ดาว เมือง พวน ๓๐๐๐ รวม ๖๐๐๐ ยก มา
 เจ้า เวียง จันทน์ แต่ง กอง ทัพ ดาว ออก ไป ได้ รบ กัน กับ พวก ทัพ ญวน ที่
 เมือง พวน ฝ่าย กอง ทัพ ดาว ตี กอง ทัพ ญวน เมื่อ ตึง เกียด แดก กระ จัก
 กระ ฉาย ต้ม ตาย ได้ ทัพ เครื่อง ศาสตราวุธ เปน อัน มาก จับ ได้ ดาว
 นาย ภู ทหาร, นาย ทอง, นาย ปาน, กับ ไพร ๓๐ คน ส่ง ลง มา กรุง เทพ ๆ
 โปรด ให้ เอา ตัว นาย ภู ทหาร, นาย ทอง, นาย ปาน, ญวน มี ชื่อ ๓๐ คน
 ไป ให้ ของ โบ โส, ของ เบ็ด เต็ง, ของ โดย เวียน, ตาม เอา ปาก คำ นำ ความ
 ไป แจ้ง แก่ เจ้า อนุมัติ กัก.

เจ้าอนันท์ ก๊ก กล่าว โทษเจ้าพระยา อภัย ภูเบศร์

พอเจ้าอนันท์ ก๊ก มีหนังสือฝากเรือฉันทาถูกคำเข้า มาอีก ฉบับ ๓ ใน
 ความกล่าวโทษ หลวงจำนง, ชุนสนิท เสนหา, ข้าหลวงว่า ไปลัก
 ผู้หญิง ฉวนเข้ามา ไม่บอกให้ทราบ พวกด่านจับได้เอาผู้หญิงนั้น
 ไว้เสีย หลวงจำนง, ชุนสนิท เสนหา, โกรธ ว่าเข้า มาถึง กรุง เพท
 จะกราบบังคมทูลพระกรุณา ครั้นภายหลัง ชุนสนิท ต่าง ภาษาเชิญ
 ท้องตราออกไปว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงขัดเคืองมาก
 ให้ออกมาค้นเอาขึ้นที่พระราชทานออกมาเขาไปให้สิ้น ของซึ่งสืบ
 รวบรวมได้ บั้นเสร็จแต่ใน ๘ วัน จะมอบให้ชุนสนิท ต่าง ภาษา
 เข้ามา ชุนสนิท ต่าง ภาษา ก็เขียนขอไปเที่ยวเดินเบียดผู้หญิง
 ทำให้เสียราชการ. ข้อ ๓ กล่าวโทษเจ้าพระยา อภัย ภูเบศร์ ว่า
 เกณฑ์กองทัพเขมร ต่อเรือรบขึ้นมาก เจ้าอนันท์ ก๊ก ก็แต่งให้คนไปสืบ
 ได้ความว่าจะมาทำร้ายแก่เจ้าอนันท์ ก๊ก ๆ จะต่อสู้ก็เกรงพระราช
 อาชญาเป็นอันมาก ด้วยมีพระเดชพระคุณเหนืออื่นที่จะทดแทน
 ครั้นสู้รบก็จะเป็นคนอะกะตัญญู ขอพระเดชพระคุณเป็นที่พึ่งด้วย
 และเรือรบที่โปรดให้เกณฑ์ก่อนนั้นแล้วเสร็จ จะตั้งเข้ามาถวายใน
 เตือนเก่า, เตือนดิบ, บัญญู ก็ยังเกรงเจ้าพระยา อภัย ภูเบศร์ อยู่
 เจ้าพระยา อภัย ภูเบศร์, หลวงจำนง, ชุนสนิท เสนหา, ชุนสนิท ต่าง ภาษา,
 จะเอาความเท็จมากราบบังคมทูล พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
 ให้ขัดเคืองได้ผิดของชุดพระบาท ถ้ามีสัตย์ตั้งเข้าพเจ้าบอกมาฉัน

ขอ ให้ สืบ บรรดา บ่าว ซึ่ง ออก ไป ด้วย ข้า หลวง ทั้ง ๓ นาย ให้ เห็น เสด็จ
 และ จริง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โปรด ให้ มี หนังสือ ตอบ แจ้ง
 ไป ถึง เจ้า อนันท์ ก๊ก ด้วย เรื่อง ความ องถอง เยื้อง, ของ ดึก, ของ แอม, แดง
 ให้ ของ เจียง บำ, ของ เจียง เวียน, เมิน แม่ทัพคุมไพร่ มา ตัด เมือง เวียง จันทน์
 เจ้าเมือง เวียง จันทน์ เถลนที กองทัพ ออก ไป ได้ รวม พัง กับ กองทัพ ญวน
 ณ เมือง พวนแตกไป กับ ว่า เจ้า พระยา อภัย ภูเบศร์ คิด การ เลียน หนาม
 ต่อ เจ้า อนันท์ ก๊ก ๆ คิด ถึง พระเดช พระคุณ หา ถือ ไม่ ความ ขอ บิ
 ฝ่าย เจ้า พระยา อภัย ภูเบศร์ ก็ กล่าว โทษ เจ้า อนันท์ ก๊ก เข้า ไป แจ้ง อยู่ใน
 หนังสือ บอก เจ้า พระยา อภัย ภูเบศร์ ทั้ง ๓ ฉบับ นั้น แล้ว พระบาทสมเด็จพระ
 พระเจ้าอยู่หัว ก็ หา ทรง เชื่อ ไม่ ครั้น คอย พัง ชาว ข้าง เจ้า อนันท์ ก๊ก เด่า
 ก็ หาย ไป ไม่ ใ้ ผู้ใด เข้า ไป แจ้ง ราชการ เลย เมิน แต่ ส่ง ได้ ย พระ
 ไทย อยู่ ต่อ เจ้า อนันท์ ก๊ก บอก หนังสือ แจ้ง ความ เข้า ไป จึง ได้ ทราบ ว่า
 เจ้า อนันท์ ก๊ก ตั้ง อยู่ใน สัตยสัตย์ จริต พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระ
 ไทย ยิ่ง นึก ด้วย เหตุ ว่า หมาย พระไทย แต่ เต็ม มา จะ ทรง ทำ นุ บำ รุง เจ้า
 อนันท์ ก๊ก ให้ สืบ วงษ์ เจ้า นาย ใน เมือง ญวน ฝ่าย กรุง กัมพูชา ขิบัติ เด่า
 ก็ ตั้ง พระไทย ทำ นุ บำ รุง จะ ให้ นึก พระ องค์ เอง ออก ไป ครอบ ครอบ ไพร่ ฟ้า ประ
 ชา กร ตาม เดิม พระ นคร ทั้ง สอง จะ ได้ เป็น ท้อง แผ่น เดียว กัน ภาณา
 ประชา ราษฎร ตก คำ วา นิช จะ ได้ อยู่ เย็น เป็น สุข แต่ ถ้า ว่า เจ้า อนันท์ ก๊ก
 ยิง ตั้ง มี นั ดง มี ได้ จึง ให้ เจ้า พระยา อภัย ภูเบศร์ ออก มา ว่า ราชการ
 กรุง กัมพูชา ขิบัติ เจ้า พระยา อภัย ภูเบศร์ ก็ มี ได้ เป็น เชื้อ วงษ์ เจ้า
 เจ้า อนันท์ ก๊ก ก็ แจ้ง อยู่ แล้ว ถ้า และ เด่ว ไร้ การ ทำ พระ นคร แล้ว ก็ จะ ให้

นัก พระองค์ เอง ออกไป ครอง กรุง กัมพูชา ตีบ ไป ซึ่งซึ่ง ว่าขอ ให้เรือ
 ถูก ค้าบรรทุก เข้า ออกมา ขาย ณ เมือง ไซ่ง่อน นี้ พระบาทสมเด็จพระ เจ้า
 อยู่หัว ก็ ได้ ให้ บ่าว ร้อง บรรดา เรือ ลูก ให้ ออกมา ค้า ขาย ณ เมือง ไซ่ง่อน
 ตาม มี หนังสือ บอก เข้า ไป นั้น แล้ว พระบาทสมเด็จพระ เจ้าอยู่หัว
 โปรด ให้ จด มา ผู้ ตี ขาว ตัง ๒ ก่อ กับ มี ๓ ตี แดง ตัง ๒ ก่อ กับ มี ๓
 เครื่อง ม้า อย่าง ไทย คร้า เงิน ต้า รบ ๓ อย่าง ผรั่ง ต้า รบ ๓ พรหม ใหญ่ ผืน ๓
 ศีดา ปาก นก ๓๐๐๐๐ ศีดา ฝน หมึก อ้น ๓ หมึก หีบ ๓ ภู กั้น หีบ ๓
 นพร มังกร อย่าง ตี ต้า ๓ มังกร ๔ ใหญ่ ๔ ฆัง กตอง ญวน
 ใบ ๓ ชง มังกร ๓ คับ กระดาษ แพร ตาย มังกร ๓๐ แผ่น กระดาษ
 แพร ตี ต้า กั้น ๒๐ ม้วน ให้ พระราชมนตรี, ขุน ศรี เสนา, ออก ไป
 กับ อง โบ โส, อง เม็ด เตือง, ทง โดย เวียง, ซึ่ง เข้า มา ถวาย คืน ไม่ ทอง เงิน
 คุม ออก ไป พระราชทาน เจ้า อนันท์ กัก ลอย แต่ ความ หดอง จำ นาง,
 ขุน สนิท เสนาหา, ขุน สนิท ต่าง ภาษา, ซึ่ง เข้า มา กราบ ทูล ถวาย โทษ เจ้า
 อนันท์ กัก นั้น หา ได้ ต้อม ไป ไม่.

แขก เข้ายึด เมือง สังขตา

จุลจก ศักราช ๓๖๕๓ มีคน ตัว กัก ณ เกื่อน หก แขก เมือง เขี้ยว อยู่
 นอก พระราช อาณาเขต รียก ของ ทัพ เรือ มา ตี เมือง สัง ขตา เจ้า เมือง กรม
 การ ตู รบ มี ได้ ก็ พา ครอบ ครวี่ ชาว เมือง ยักหนี ไป อยู่ แขวง เมือง พัทลุง
 ฝ่าย พระศรี ไกร เจาศ ซึ่ง ออก ไป เปน พระยา พัทลุง ก็ พงอ ยึด ต้น ตก ไจ
 กตัว ทัพ แขก ขำ คัก ๆ ก็ ยิง มี ได้ ยัก มา ถึง เมือง พัทลุง พา กรมการ
 และ ครบ ครวี่ ๓ พยพ หนี เข้า มา มี ได้ คัด ที่ จะ ตัง มั่น อยู่ ตู รบ ตู ท่วง ที่

เข้าศึกก่อน ครั้นเจ้าพระยา นคร ศรีธรรมราช ได้ข่าวว่า กองทัพ
 แยก มลายู เมือง เข้มะยก มาตีเมือง สงขลา จึงเกณฑ์ กองทัพ เมือง นคร
 ศรีธรรมราช ยกออกไปช่วยเมือง สงขลา ใต้ร่มกัน กับทัพแยก ๆ
 แยก พ่ายหนีไป จึงบอก ข้าราชการ ทิ้งปวง เข้ามา ยังกรุง เทพมหานคร
 ให้สดมภ์ พระกระดา โหม กราบ บังคม ทูล พระกรุณา ให้ทรง ทราบ พระ
 ราชดำริ เต็มบรม บพิตร พระเจ้าอยู่หัว ก็ทรง พระพิโรธแก่ พระยา
 พัตตุง ดำรัสว่า เข้าศึก มา ยังมี ทิ้ง จะถึง เมือง ก็แตกหนี ให้ข้าหลวง
 ถูบ ท้อง ตรา ทอด ไป ถอด พระยา พัตตุง เสีย แล้วตั้ง พระราชอาญา
 จำคุก เข้ามา ณ กรุง เทพมหานคร จึงทรง พระกรุณา โปรดตั้ง หลวง
 ศักดิ์ นายเวร มหาเด็ก ซึ่งเปน บุตรี พระยา พัตตุง คนก่อน ออกไป ว่า
 ราชการ เมือง พัตตุง บังคับ พระราช อาณาเขต สืบไป.

เจ้าอนันท์ ก๊กถวายเรือรบ, และ พระราชทาน ปืนทอง

ครั้น มาถึง ณ เดือนสิบเอ็ด ขึ้นค่ำหนึ่ง ในปฏิทิน เจ้าอนันท์ ก๊ก
 มีหนังสือ เข้ามา ขอ ข้าราชการ บินคาบ ศิลา ๓๐๐๐ บอก เหล็กทำ ชู่ง
 หนัก ๓๐๐๐ หาบ แล้วจัด เปิดฉนวน เข้ามา ถวาย ๓๐ ดำรับ กับ
 ส่ง เรือรบ ที่เกณฑ์ ให้ต่อ เข้ามา ด้วย ๗๐ ลำ เรือนี้ โปรด ให้เอา
 ไปไว้ที่ แหตม บางซื่อ เมื่อ ณ วันพฤหัสบดี เดือนสาม แรมสอง ค่ำ
 โปรด พระราชทาน เหล็กทำ ชู่ง ๒๐๐ หาบ ปืนดำ กัดของ เป่า ๒๐๐ บอก
 ออกไป ให้เจ้าอนันท์ ก๊ก.

ทัพ เวียง จันทน์ ที่ เมือง หลวง พระ บาง

ใน บั้น พระเจ้า จันทน บูรีศรี ตัณฑาคณะ หุต วิสุทฺธิ รัตนราชธานี บูรีรมย์
 ถ้าง ช้าง ร่ม ชาว เวียง จันทน์ ให้ ข้า หลวง ถือ ศุภ อักษร ลง มา ยัง กรุง
 เทพมหานคร ให้ สุ่มหา ยก กราม บังคม ทูล พระ กรุณา ว่า เจ้า
 มหา อุคฺคมงคล ชง ศรี ตัณฑาคณะ หุต อุคฺค รัตน บูรี รมย์ พรหมจักร พรวิ
 มหา นคร ราชธานี ถ้าง ช้าง ร่ม ชาว หลวง พระ บาง คิด การ เปน ขบถ
 ไป เข้า ด้วย พม่า ใช้ คน ไป ถึง เมือง ฮังวะ พม่า ก็ ใช้ คน มา ถึง เมือง
 หลวง พระ บาง ต่าง ไป มา ถึง กัน ได้ แต้ คน ไป ตอ บลั๊ว ราช การ ได้ ความ
 เปน เน้ พระ บาท ส้ม เต้จ พระ เจ้า อยู่ หัว ได้ ทรง ทราบ ใน หนังสือ บอก เมือง
 เวียงจันทน์ ก็ ทรง พระ พิโรช ดำรัส สั่ง สุ่มหา ยก ให้ มี ศุภ อักษร ตอ บลั๊ว
 ไป ว่า มี พระ ราช โอง การ ดำรัส ให้ พระ เจ้า กรุง ศรี ตัณฑาคณะ หุต ยก กอง ทัพ
 ไป ตั เมือง หลวง พระ บาง ให้ แต้ ถาน คง ได้ แต้ จั๊ว ตั๊ว พระ เจ้า
 ร่ม ชาว จำ ชั่ง ลง มา ถวาย ณ กรุง เทพมหา นคร ครั้น พระ เจ้า กรุง
 ศรี ตัณฑาคณะ หุต ได้ ทราบ รับ สั่ง โปรด ขึ้น มา ดั่ง นั้น จึง เกณฑ์ กอง ทัพ
 พด ทหาร เปน อัน มาก ทั้ง ทัพ เรือ ทัพ บก ยก ขึ้น ไป เมือง หลวง พระ บาง
 ให้ ตั้ง ค่าย ราย ถ้อม เมือง ฝ่าย พระ เจ้า ร่ม ชาว เปน ขวี่ กับ พระ เจ้า
 กรุง ศรี ตัณฑาคณะ หุต มา ตั ก่อกอน ครั้น กอง ทัพ เมือง เวียงจันทน์ ยก
 มา ถ้อม เมือง ก็ แต้ กอง ทัพ ยก ออก มา ตั อรบ ได้ รบ กัน
 เปน ต้า มารด และ เจ้า อุป ราช เมือง เวียงจันทน์ ตอง มีน ชาว เมือง
 หลวง พระ บาง ถึง แก่ พิรา โดย ใน ที่ รบ พระ เจ้า กรุง ศรี ตัณฑาคณะ หุต

ขับ พด ทหาร เข้า บ่าย บิน ปรถ เหา เมือง ชาวเมือง ขึ้น ประจำ รักษา
 หน้าที่ เสิง เทิน บ้อง กั้น เมือง ยิ่ง บิน ใหญ่น้อย ได้ ตอบ กัน อยู่ ประมาณ
 ๑๔ วัน, ๑๕ วัน, พวก พด ทหาร เมือง เวียง จันทน์ เหา มัน ไต่ เข้า พาด กำแพง
 เมือง บิน ปรถ เหา เมือง ไต่ ไต่ เข้า พัน ชาว เมือง ส้ม ตาย เป็น อัน มาก
 จับ ได้ ตัว พระเจ้า ร่ม ชาว และ บุตร ภรรยาญาติวงศ์ ได้ สิ้น สิ้น ออกมา ยัง ค่าย
 พระเจ้า กรุง ศรี สัตนา คณะ หุค โห้ เจ้า พระเจ้า ร่ม ชาว ไว่ แถว ตั้ง เมือง แสง
 ชุน นาง ผู้ ใหญ่ เมือง หดวง พระ บาง ซึ่ง เข้า มา ยอม สวามิภักดิ์ นั้น ให้
 เป็น พระยา หดวง พระ บาง อยู่ รัง เมือง แถว เด็ก กอง ทพ กตัม มา ยัง
 เมือง ด้าน ข้าง จึง บอก ขอ ราชการ ให้ ชุน นาง และ ไพร่ คุ่ม ตัว พระเจ้า
 ร่ม ชาว ส่ง ลง มา ณ กรุง เทพมหานคร พระบาท ส้ม เต้จ บรม บพิตร
 พระเจ้า อยู่ หัก คาร์ สี่ โห้ ลง พระราช อาชญา เจ้า พระเจ้า ร่ม ชาว ไว่ ณ กรุง
 ครั้น ภาย หลัง ทรง พระ กรุณา โปรด ให้ พระเจ้า ร่ม ชาว พัน โทษ พา
 ส้ม คั พรอค พวก ขึ้น ไป ครอง เมือง หดวง พระ บาง ตั้ง เก้า.

เมือง ทวาย สวามิภักดิ์

ในปี กุน ตรี ศก จุดศักราช ๓๓๕๓ นั้น ฝ่าย ข้าง เมือง ทวาย
 พระเจ้า อังวะ ตั้ง ชุน นาง ลง มา เป็น เจ้า เมือง กรมการ อยู่ รักษา เมือง ทวาย
 จะ ให้ เบียดเบียน เจ้า เมือง กรมการ เก้า ออก และ ให้ หา เจ้า เมือง กรมการ เก้า นั้น
 กตัม ขึ้น ไป ส่วน แวง จันจา เจ้า เมือง ทวาย เก้า กับ จิก แคน ปรถ เมือง นั้น
 ได้ แจ้ง ข่าว ว่า เจ้า เมือง กรมการ ตั้ง ลง มา ผลัด ใหม่ จึง คิด กัน ไม่ ยอม
 กตัม ไป เมือง ชังวะ ครั้น เจ้า เมือง กรมการ ใหม่ มา ไก่ จะ ถึง เมือง

จึงคิดเบง กต อุบาย ออก ไป ต่อหน้า รับ แต่ นอก เมือง ให้ จิต ของ เติง
ออก ไป เติง ให้ ก็น อิ่ม หน้า ดำ เร็ว แล้ว ก็ ให้ ทหาร เข้า ต่อม จับ ฆ่า
เสี้ยน แล้ว กลับ เข้า เมือง คิด การ ขบถ ตัง แฉง เมือง อยู่ ฝ่าย กรมการ
เมือง เมาะ ตะมะแจ้ง ว่า แมง จันจา คิด การ ขบถ ฆ่า เจ้า เมือง กรมการ ซึ่ง
มา ผลัด ใหม่ นั้น เติง จึง มี หนังสือ บอก ขึ้น ไป กราบ ทูล พระ เจ้า อังวะ ะ
ไต่ ทราบ ก็ ทรง พระ พิ โธธ จึง ให้ จับ ตะมูแมง กอง บิดา แมง จันจา
เจ้า เมือง ทวาย จะ ให้ ประหาร ชีวิต เติง ตะมูแมง กอง จึง กราบ ทูล ว่า
จะ ขอ มี หนังสือ ไป ถึง บุตร ให้ มา เผ่า แม่น ไม่ มา จึง จะ รับ พระ อาชญา
ตาม โทษ พระ เจ้า อังวะ ก็ โหง ต ไหว แล้ว ให้ เจ้า ตะมูแมง กอง กับ ภรรยา
ให้ ฆ่า หลวง คุม ตัง ตง มา เมือง เมาะ ตะมะ ให้ มี หนังสือ ไป ถึง บุตร ฝ่าย
พระ ยา ทวาย คิด กต ว่า พระ เจ้า อังวะ จะ ให้ กอง ทพย ก มา ตี เมือง จะ
ต้าน ทาน ตูรับ มิ ไต่ คอย มิ มี ท พง จึง ปลง ใจ จะ ขอ ขึ้น กรุง เทพ ะ
เอา พระ เตชา นุภาพ สัม เตจ พระ เจ้า อยู่ หัว กรุง ไทย เป็น ที่ พำ นัก ขอ
กอง ทพย ไทย ไป ช่วย บอ กัน รักษา เมือง แล้ว ดับ รั ว่า พระ ราช ภาติ ไนย
หญิง พระ องค์ ๓ ตก มา อยู่ เมือง ทวาย แต่ ครั้ง ทพย พม่า ไป ตี กรุง เก่า ได้
กวาด ต้อน ครอบ ครว ไทย มา นั้น จึง ไป เชิญ พระ ราช ภาติ ไนย นั้น มา
ไต่ ตาม ได้ ความ ว่า เบน พระ เจ้า หาดาน เรอ แน่ แล้ว ทรง ผนวช เป็น รูป
ชี อยู่ จึง จิต ไต่ นาง คน ๓ รูป งาม เป็น น้อย ภรรยา พระ ยา ทวาย จะ
ส่ง เข้า มา ทวาย แล้ว ให้ แต่ง คู่ กั อักษร จารึก ตง แผ่น ทอง เป็น อักษร ภาษา
ฎกาม ตาม จารึก ข้าง พม่า ใจ ความ อ่อน น้อม ขอ เบน ข้า ขอบ รัตน พัส มา

ราช ธรรม และ สัจ จนะวาท ๕ ประการ ตาม พระ ราช ภาระ เพณ
 ส้ม เต็จ พระบรม มหา กระษัตรา ธิราช ดับ มาแต่ ก่อน กตัญญู ความ จริง
 เปน เท็จ กตัญญู ความ เท็จ เปน จริง ขาด จาก เมตตา กรุณา และ ผู้ รัง เมือง
 ผู้ ทรง เมือง ปลาย ต้าน ทำ ราช การ ผู้ เสีย ชีวิต ก็ ไม่ ว่า ดี เมื่อ เดือน
 สิบ เดือน ปี คุณ ตรี ศก ตั้ง ของ ตะ เจดีย์ ลง มา กิน เมือง เมาะ ตะ มะ ให้
 บังคับ บัญชา ชาว เมือง ทวาย เมือง มะริด เมือง ตะนาว เจ้า เมือง
 เมาะ ตะ มะ ให้ มา เรียก เขา เงิน แก่ เมือง ทวาย เมือง มะริด เมือง ตะนาว
 ต้อง เดือน สาม เดือน ครั้ง ๓ เงิน ถึง ๒๐๐ ชั่ง ๓๐๐ ชั่ง อาณา ประ
 ชา ราช ภู ใต้ ความ เตือด ร้อน นี้ แล้ว เจ้า เมือง เมาะ ตะ มะ แต่ง ให้
 มะ รุ ดอน ไป จัก ภาย เติง คุณ พม่า ๓๐๐ คน ลง มา กิน เมือง ทวาย จะ
 ให้ ถอด ข้า พระ พุทธ เจ้า เสีย ข้า พระ พุทธ เจ้า แต่ง ให้ ปลัด เมือง คุณ ไพร
 ๕๐๐ คน ออก ไป พม มะ รุ ดอน ไป จัก ภาย เติง นอก เมือง ทาง ประมาณ ๒๐๐ เส้น
 จึง กัด รุม ร่ม มา มะ รุ ดอน ไป จัก ภาย เติง และ ไพร ภาย ดัน เมือง มะริด,
 เมือง ตะนาว, รู้ ว่า เมือง ทวาย ยอม เข้า มา พึ่ง พระ ราช กฤษ ณา เตชานุ ภาว
 ส้ม เต็จ พระ เจ้า อยู่ หัว ณ กรุง เทพ มหานคร เมือง มะริด, เมือง ตะนาว,
 ก็ ยอม เข้า มา เปน ข้า ขอบ ขัน ฑ์ มา ด้วย จึง จัด ได้ นาง และ ดัน ไม่
 ทอง เงิน เข้า มา ทวาย แล้ว ขอ รับ ค่า ที่ เมือง เมาะ ตะ มะ, เมือง
 ร้าง กุ้ง, เมือง จิตรทอง, เมือง พะสิม, ทวาย ให้ ได้ ใน เดือน สิบ ปี คุณ”
 สัน ความ ใน หนังสือ พระ ยา ทวาย แต่ เท่านั้น.

สี่ มุท นา ยก นำ ความ ขึ้น กราบ บัง คม ทูต พระ กรุณา ทราบ ได้ ฝ่าย ของ

ชูดีพระบาทแล้ว พระบาทสมเด็จพระบรมพิทักษ์พระเจ้าอยู่หัว จึงมีพระ
 ราชดำรัสให้ทูตทวายเป็นร้อยพักอยู่ ณ โรงรับแขกเมือง ทรงพระ
 กรุณาให้เลี้ยงดูพวกแขกเมือง ทวายทั้งนายและไพร่ให้บริบูรณ์ และ
 มหาแทนนั้นก็ให้ส่งไปสำนักวัดบางว่าใหญ่ พระบาทสมเด็จพระเจ้า
 อยู่หัวดำรัสให้จัดการทั้งปวง ตามอย่างออกแขกเมืองโดยโบราณราช
 ประเพณีบรมราชาธิราชเจ้าแต่ปางก่อนแล้ว แล้วจึงออกณ मुख เค็ด
 พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท พร้อมด้วยเสนาบดีมนตรีหมื่น मुख มาคัย
 ข้าทูลฉลอง ชูดีพระบาทผู้ใหญ่ผู้น้อยฝ่ายทหารพลเรือน ประชุม
 เผ่า ณ ทิมตามซ้ายขวาตามตำแหน่ง จึงให้เบิกแขกเมืองทวายเข้ามา
 กราบถวายบังคมในปราสาท ทิมตามคต พระยาราชนิกรทกราบ
 บังคมทูลพระกรุณาถวายเครื่องราชบรรณาการแล้ว ข้าณทุกชกษร
 เจ้าเมืองทวายแสดงความในแผ่นดินทงว่า “ข้าพระพุทธเจ้าแมงจันจา
 ขอทกราบถวายบังคมมาแทบพระบวรบาทบงกชมาคัย ส้มเต๋จ พระ
 พุทธเจ้าอยู่หัวกรุงเทพมหานครศรีอยุธยา ด้วยข้าพระองค์เดิม
 เป็นเมืองขึ้นข้าชอบซันทลั มากรุงรัตนบุรีฮังวะ บัดนี้มีความ
 ผิดขัดเคืองกันกับพระเจ้าฮังวะ จะให้กองทัพพม่ายกมากระทำ
 วิหิงษาการย่ำยีเมืองทวาย ให้สมณพราหมณาจารย์ไพร่ฟ้าประชา
 ราชฎรไต่ความเดือดร้อน ข้าพระพุทธเจ้าหาที่พึ่งที่พำนักมิได้
 จะขอเอาพระราชาฤษฏาเดชาอนุภาพพระบารมีสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
 ปราสาททง ไม่ปกครองบ้องกันเกษรสวัสดิ์ตวงนิกรในเมืองทวาย
 ให้พ้นภัยอันตรายแห่งปัจจุามิตร ขอรับพระราชทานกองทัพออกไป

ช่วย บังคับ รักษา เมือง หนึ่ง ข้า พระองค์ ถวาย นาง อัน เป็น ประยูร
 วงษ์ เข้า มา เป็น ข้า ทน ของ ชุตี พระบาท ด้วย แล้ว จะ ขอ ส่ง พระ ราช
 ภา คี โน ย ซึ่ง ไป ตก อยู่ เมือง ทวาย เข้า มา ถวาย ต่อ ภาย หลัง บัด นี้ ให้
 มหา แทน ถือ หนึ่ง ชื่อ ของ พระ ราช ภา คี โน ย เข้า มา ถวาย ด้วย หนึ่ง
 ข้า พระ พุท ธ เจ้า กับ ทั้ง กรม กวาร์ เมือง ทวาย เมือง มะ ริ ค เมือง
 ตะ นาว และ อาณา ประ ชา ราช ฏร ทั้ง ๓ เมือง ขอ เป็น เมือง ขึ้น
 ขอ บขันธ์ ๓ มา กว๊ง เทพ มหา นคร ศรี ชย ุทธ ยา เหมือน ตั้ง กาด ก่อน ลับ ไป
 ตราบ เท่า กัด ปวด ลาม.” ครั้น อ่าน ก็ ก็ อีก ชร ถวาย เสร็จ แล้ว พระ
 บาท ส้ม เต็ม พระ เจ้า อยู่ หัว ก็มี พระ ราช คำ รัส ฎี สั่ง ใ คร ไป ใ ด ด้วย
 ทู ตา นู ทู ต ตาม ขัต ตย ราช ประ เพล ณ แล้ว เสร็จ ขึ้น อรรค มา เสนา บัด
 ก็ พา แยก เมือง ออก จาก ที่ เสา นำ ไป รับ พระ ราช ทาน อาหาร เติง ตู
 ณ ศา ตา ตู ก ขุน มหา ต ไทย จึง ทรง พระ กรุณา โปรด ให้ แก่ แก่ จำ ไซ ตน
 และ กรม วิ่ง ออก ไป รับ นาง ทวาย คือ นาง เอก ๓ นาง โท ๒ สาว ไซ
 ข้า ไทย ๕๗ รวม ๖๐ คน นั้น ดั่ง เข้า ไป ใน พระ ราช วงษ์.

แล้ว โปรด ให้ เสา มา บัด พิจาร ณา ดู หนึ่ง ชื่อ พระ ราช ภา คี โน ย ซึ่ง ส่ง เข้า
 มา ถวาย และ ใ ต่ ถาม ได้ เสร็จ พระ มหา แทน ได้ ความ ชัด ว่า เป็น
 พระ ธิดา ของ พระ เจ้า ขุน ราม ณ รงค์ ส้ม เต็ม พระ เชษฐา เป็น พระ เจ้า
 หลาน เธอ นั้น แล้ว จึง ให้ ถวาย ไตร จั จูร เครื่อง ส้ม ณ ปริก ขาร และ
 พระ ราช ทาน ใ ต่ เงิน ตรา เป็น รวง วั ต แก่ ทู ตา นู ทู ต กับ ทั้ง สิ่ง ของ
 พระ ราช ทาน คอบ แทน ออก ไป ให้ แก่ พระ ยา ทวาย โดย ส้ม ควร แล้ว

ตำราสั่งตั้งสมุหนายก ให้มีตราออกไปถึงพระยาทวาย และตั้งทูตานุทูต
กับทั้งมหาแทนถัดบิ ออกไปเมืองทวายก่อนแล้ว ทรงพระกรุณาโปรด
ให้พระยาขมราชเปนแม่ทัพ กับท้าวพระยาหัวเมืองถือพล ๕๐๐๐
ยกออกไปช่วยรักษาเมืองทวาย และพระราชทานพานทองเครื่องยศ
ให้พระยาขมราชคุมออกไป พระราชทานพระยาทวายด้วย.

เจ้าอนันต์ก๊กมีศุภอักษรนัดให้ไปตีเมืองตังเกี๋ย

จุลศักราช ๑๓๕๕ ปีชวดจัตวาจก เป็นปีที่ ๑๓ ในรัชกาลที่ ๓
เมื่อเดือนห้าขึ้นเก้าค่ำ เจ้าอนันต์ก๊กมีหนังสือเข้ามาฉบับ ๑ ใจความว่า
พวกขุนนางของเจ้าอนันต์ก๊กซึ่งอยู่ณเมืองไซ่ง่อน ของตองเชียงยอก
กองทัพมาตีจับได้แต่ก่อน เขาไปไว้เมืองเว้ตั้งเป็นขุนนาง ถ้า
ตองเชียงยอกคิดการประการใด ก็แต่งคนถือหนังสือลับเด็ดถอดมา
ให้ทราบทุกครั้ง จังรู้ว่าตองเชียงยอกตั้งให้นายทัพนายกองออกไป
ตั้งอยู่ณเมืองตังเกี๋ย และว่าเมืองดาวจับเอาทูตของตองเชียงยอก
ไปพม่า ตั้งลงมากรุงเทพมหานครโปรดให้จำไว้ ของตองเชียงยอก
พยายามคิดจะยกไปตีเมืองดาวไว้แล้ว จะให้ยกไปตีเมืองเขมร
แล้วจะยกกองทัพบกทัพเรือเข้าไปณกรุงเทพ ฯ ถ้ากรุงเทพ ฯ
จะยกกองทัพไปตีตองเชียงยอก ขอให้ยกไปทางเหนือเข้าตีเมือง
ตังเกี๋ย เจ้าอนันต์ก๊กจะยกกองทัพบกทัพเรือไปตีเมืองกุยเยิน, เมืองเว้,
ถ้าจะยกไปตีเมื่อใด ขอให้ให้มีตราออกไปให้แจ้ง จะได้ยกออกไป

ช่วย ให้ พร้อ มกัน.

ครั้น ผนวัน อาทิตย เตือน แก้ว แรม ดิบ เอ็ด ค่ำ ไบรต ให้ มี หนึ่ง สี่๑ พระยา
 พระ คณั ก ขอบ ออก ไป ใจ ความ ว่า ญวน เมือง ตัง เกีย ยก กองทัพ มา ตั
 เมือง เวียง จันทน์ กองทัพ เมือง เวียง จันทน์ ยก ออกไป ได้ รบ กัน ที่ เมือง พวน
 กองทัพ ญวน เมือง ตัง เกีย แยก ไป จึง กวาด เขา ครอบ ครว ิ ชาย หญิง
 ใหญ่น้อย ส่ง มา ๔๐๐๐ เศษ และ ซึ่ง ของ ดอง เยื้อง มี ความ พยาบาท จะ ยก
 กองทัพ ไป ตั เมือง ดาว ไต้ แล้ว จะ ยก เข้า มา ตั กรุง เทพ ๑ นั้น ตาม แต่
 มัน จะ คิด เกิด หา วิต กไม่ และ ซึ่ง ซึ่ง ว่า จะ แยก กองทัพ ไป เมื่อ ไต่ ให้
 บอ ก ออก ไป ให้ แจ้ง เจ้า หน้ ม กัก จะ ยก กองทัพ ไป ตั เมือง กุ ยเยิน ,
 เมือง เว้ , พร้อ มกัน ที่ เดียว นั้น ฝ่าย กรุง กั จั ตร์ ยม กองทัพ หัว เมือง
 ฝ่าย ตวัน ออก และ กองทัพ กรุง อยู่ เพราะ บัด นี้ แมง จัน จา พม่า เจ้า เมือง
 ทวาย สวามี กัก ก็ มา ชน กรุง สยาม แมง จัน จา กับ ชุน นาง พม่า ที่ มา ขอ พัง
 พระบรม ราช ฤช ญา ภิ นิหาร จะ อาค่า ไป ตั เมือง เมาะ ตะมะ, เมือง ร้าง กุ้ง,
 การ คัก เมือง อัง วะ ครัง นี้ เปน ท่วง ที่ อยู่ จะ ตั อ ง คิด ทำ ให้ สู้ เวั จ เสีย ก่อ น
 ถ้า จะ ไป ทำ แก่ กอง ดอง เยื้อง ได้ เมื่อ ไต่ จึง จะ มี ตรา ก่า หนด ออก มา ให้
 แจ้ง ครัง หนึ่ง และ ให้ เจ้า หน้ ม กัก วิชา บ้าน เมือง วั ให้ มัน คง บัด นี้
 ตม เต้ ๑ พระ เจ้า อยู่ หัว ให้ ของ เบ็ด เตือง คุ ม สั ง ของ ออก มา พระ ราช ทาน
 เจ้า หน้ ม กัก แพร มัง กร สั ม วง ๒ สั ต่า ๒ กระ ตาด หั บ ๑ หมัก หั บ ๑.

ทัพ พระยา ขมราช ยกไป เมืองทวาย

ฝ่าย พระยา ขมราช ออก ไป ถึง เมือง ทวาย ก็ ให้ตั้ง ค่าย อยู่ นอก เมือง พระยา ทวาย ก็ ให้ ขุน นาง กรมการ นำ เขา เต็มยง อาหาร ออก มา ต้อน รับ กอง ทัพ แต่ตัว นั้น ยี่ हा ออก มา ไม่ พระยา ขมราช จึง ให้ ขุน นาง ไทโย เข้า ไป ไหว้ เมือง กับ กรมการ เมือง ทวาย ให้ พระยา ทวาย ออก มา คำนับ ทาน แม่ ทัพ ญาค่าย พระยา ทวาย ก็ ออก มา ต้อน รับ นม ถั่ว ยา เกรง เร็ว ร้อย พระยา ขมราช จึง ให้ พระ รวง เมือง คู่มุคน เข้า ไป ตั้ง รั้วรักษา เมือง ทวาย อยู่ใน กำแพง เถว พระยา ขมราช จึง บอก กำหนด จะ ส่ง พระ องค์ เจ้า ชี ตง มา ให้ ถึง แม่ น้ำ น้อย ขอ เรือ ขึ้น ไป รับ ได้ ทรง ทราบ ได้ ฝ่าย ของ ขุน ทัพ บาท แล้ว โปรด ให้ จัด เรือ ศรี ประกอบ หาดัง คาศี้ ม่านทอง ตำ ตำหรับ จะ ไป รับ พระ องค์ เจ้า ชี.

ทัพ หลวง ยกไป เมืองทวาย

พระบาท ส้ม เต็ม พระเจ้า อยู่ หัว กับ ส้ม เต็ม พระอนุชา ชีราช กรม พระราชวัง บวร ฯ ก็ เสด็จ ยก พยุหยาตรา ออก ไป เมือง กาญจนบุรี ครั้น เสด็จ ออก ไป ถึง แม่ น้ำ น้อย ขึ้น ประทับ อยู่ที่ พลับพลา ค่าย หลวง พอ เวลา บ่าย ๒ โมง ใน วัน นั้น พระยา ขมราช ก็ ส่ง พระ องค์ เจ้า ชี มา กับ พระ ราชา พิมล และ ข้า ไทย ชาว กรัง ตาม เสด็จ พระ องค์ เจ้า ชี ตง มา เปน อัน มาก ครั้น ถึง ที่ พลับพลา เสด็จ ขึ้น เฝ้า ส้ม เต็ม พระเจ้า อยู่ หัว และ กรม พระราชวัง บวร ฯ ทรง ใต้ ถาม ถึง ทุกข์ ค่ำ ตั้ง แต่ ตก ไป อยู่ เมือง อังวะ แล้ว หลบหนี ตง มา ได้ จน ถึง เมือง ทวาย พระ องค์ เจ้า ชี เฝ้า ถวาย ถึง ความ ทุกข์ ยากลำบาก แล้ว ก็ ทรง พระ กรร แดง พระบาท ส้ม เต็ม พระเจ้า อยู่ หัว และ ส้ม เต็ม พระอนุชา ชีราช ก็ ถัดน้ำ พระเนตร มิ ไ้ รับ ตั้ง ให้ พระ องค์ เจ้า ชี

ตง ตรง อุกทวาริ ฌที่ ตรง ซึ่ง ทำ ไร่ ฌท่า หาด ทวาย ไนแม่น้ำ น้อย และ ตรง น้ำ
พระ ปริต เสรีจ เต็ด ก็ ให้ เรียก เรือ มา รับ พระ องค์ เจ้า ชี และ ชั่วไทย ที่ตาม
มานั้น เปน เรือ หลาย ลำ ด้วยกัน ก็ ให้ สันม กรม วัง นำ สั้ง พระ องค์ เจ้า ชี
เข้า มา ฌกรุง เทพ มหานคร .

ครั้น เสรีจ สั้ง พระ เจ้า หาดาน เรือ เต็ด อยู่ ได้ อีก ๓ วัน กรม ราช วัง
บวร ฯ ก็ ทูล ตาย ทัก พ้น ไป เมือง ทวาย ว่า จะ ไม่ ตู แรบ คาย พระ ยา
ทวาย จะ สัจ จิต หรือ จะ คิด ประการ ไค ครั้น เสรีจ ไป ถึง เมือง ทวาย ทรง
พระ พิจารณา การ ทั้ง ปวง เต็ด ก็ เห็น การ ว่า จะ รักษา เมือง ทวาย ไร่ มิ ได้
ทั้ง พระ ยา ทวาย กิริยา ก็ ไม่ เรียบ ไร่ ยศ ตู กระ ตาง กระ เต็ง อยู่ จึง ทรง พระ
ดำริ ที่ จะ กวาด ครอบ ครว้ อพย พริช กำ แพง เมือง ทวาย เต็ด พวก กอง
ทัพ ทราบ ตัง นั้น ก็ พา กัน หา ครอบ ครว้ มา ใช้ สรง ย ไป ตัก ตอม พา หมิง
ชาว เมือง ทวาย ล่อน ปรง ให้ บ่าว ไพร่ คุม ตง มา เปน อัน มาก พระ บาท
ตม เต็ด พระ เจ้า อยู่ หัว เต็ด ประทับ อยู่ ค่าย หลวง แม่น้ำ น้อย ได้ ทรง ทราบ
ก็ ทรง พระ พิโรธ ไร่ สั้ง ให้ ข้า หลวง ออก เตี่ยว จับ ตัว คน เหล่า นั้น ไร่
ก็ เห็น ตัด บ่า ไป เต็ด หมื่น สติธิ โด่ม ดำ รวด พา หมิง มา ด้วย ๒ คน
พวก กอง ทัพ ไน ค่าย หลวง ออก ได้ ตาม จับ ได้ ตัว หมื่น สติธิ โด่ม มา ตง พระ
ราช อาชญา เขียน เต็ด เจ้า ไร่ และ พวก ข้า หลวง ไน กรม พระ ราช วัง บวร ฯ
ที่ เปน ผู้ ใหญ่ ๆ นั้น ครั้น ไร่ ว่า ตง พระ ราช อาชญา เขียน หมื่น สติธิ โด่ม
ก็ พา กัน สบ หา เก็ด ย กัด อม เขา ชาว เมือง ทวาย ตง มา อีก มิ .

เต็ด ไป รต เกด้า ฯ ให้ ถาม เจ้า พระ ยา มหา โยธา อามา คัย ส่าย ตมร
พระ ยา ไทร โยก ด้วย ไร่ ะยะ ทาง ตัง เต็ด พระ เจดีย์ ส่าม องค์ ทาง ๓

บ้าน ระแหง ทาง ๑ ไปถึง เมือง เมาะ ตะมะ แต่ เมือง เมาะ ตะมะ ไป ถึง เมือง
 หงษา วัด เปน ทาง มาก น้อย เท่า ไ้ เจ้า พระยา มหา โยธา ข้ามาตย์ ด้ย
 ด้มร พระยา ไทร โยท กราบ บังคม ทูล พระ กรุณา ว่า เมื่อ อยู่ เมือง มอญ
 เดิน ไป มา อยู่ บ้าง ประมาณ ตาม ระยะเวลา ตั้งแต่ เมือง กาญจนบุรี ถึง
 เมือง ไทร โยท ประมาณ ๑๗๗๕ เส้น ตั้งแต่ เมือง ไทร โยท เก่า ถึง ตำบล
 ฆวน ๕๕๒ เส้น ตั้งแต่ ตำบล ฆวน ถึง คลอง ปีดอก ๗๕๘ เส้น ตั้งแต่
 คลอง ปีดอก ถึง ตำบล ๘๐๐ เส้น แต่ ตำบล ถึง แม่น้ำ ถึง ๖๐๐ เส้น
 แต่ แม่น้ำ ถึง ๖๐๐ ถึง พระ เจดีย์ ตำบล ของค์ ทาง ๕๐๐ เส้น แต่ พระ เจดีย์ ตำบล ของค์
 ถึง แม่น้ำ กระษัตริย์ ๘๐๐ เส้น แต่ แม่น้ำ กระษัตริย์ ถึง แม่น้ำ สก ดิก ๓๐๐๐
 เส้น แต่ แม่น้ำ สก ดิก ถึง สมิ ๕๗๐๐ เส้น ทาง เรือ แต่ สมิ ถึง เมือง เมาะ
 ตะมะ ๒๗๐๐ เส้น แต่ เมือง เมาะ ตะมะ ถึง เมือง ยาง เงิน ๑๕๐๐ เส้น แต่
 เมือง ยางเงิน ถึง เมือง สระ เทม ๓๐๐๐ เส้น แต่ เมือง สระ เทม ถึง เมือง ฆวน ๑๕๐๐
 เส้น แต่ เมือง ฆวน ถึง เมือง ตัด คด้า ๑๒๐๐ เส้น แต่ เมือง ตัด คด้า ถึง
 เมือง กระเตา ๑๒๐๐ เส้น แต่ เมือง กระเตา ถึง เมือง หงษา วัด ๑๒๐๐ เส้น
 รวม เปน ทาง ๑๘๗๘๕ เส้น ทาง บ้าน ระแหง นั้น ตั้งแต่ บ้าน ระแหง
 ถึง ตำบล แม่ สระ เมา ๒๕๐๐ เส้น แต่ ตำบล แม่ สระ เมา ถึง แม่น้ำ เมัย ๒๐๐๐
 เส้น แต่ แม่น้ำ เมัย ถึง แม่น้ำ กัด บ ๒๐๐๐ เส้น แต่ แม่น้ำ กัด บ ถึง บ้าน
 ตะพู ๑๒๐๐ เส้น ทาง เรือ ตั้งแต่ บ้าน ตะพู ขึ้น ไป เมือง เมาะ ตะมะ ขึ้น
 บก ๒๗๐๐ เส้น รวม ตั้งแต่ บ้าน ระแหง ถึง เมือง เมาะ ตะมะ ๓๐๔๐๐ เส้น
 แต่ เมือง เมาะ ตะมะ ถึง เมือง หงษา วัด ๗๒๐๐. รวม ๓๘๐๐๐ เส้น ๑ ทาง
 พระ เจดีย์ ตำบล ของค์ ถึง ปาก แพรก มาก กว่า ทาง บ้าน ระแหง ๑๘๘๕ เส้น.

ขณะนั้น พอ สมเด็จพระอนุชาธิราช กรมพระราชวังบวรสถานมงคล มีรับสั่งให้พระยายมราชมีใบบอกเข้ามา กราบบังคมทูลพระกรุณา จะขอหรือเมืองทวายเขาอิฐดงแม่น้ำเดี่ยให้หมด อย่าให้มันทำขึ้นใจ อีก แล้วจะกวาดครอบครัวดงมาได้บ้านเมือง เมืองทวายก็อดนักมีราชการทัพศึกมาช่วยไม่ทัน จะเอาพระยาทวายส่งไปเสียก่อนจึงค่อยคิดต่อไป ทรงทราบหนังสือบอกแล้วก็ทรงชดเคืองเป็นอย่างมาก รับสั่งให้มโหฬารไปบอกขุนนางผู้ใหญ่มาตักวงษ์ กวาดครอบครัวชาวกรุงและพี่น้องขึ้นไปได้แต่ที่เมืองทวายเมืองเดียวดอกหรือ เมืองอื่นจะและเมืองอื่น ๆ ไทยชาวกรุงไม่มีหรือ ไม่ช่วยเจ็บแค้นซึ่งโกรธบ้าง เคยได้เมืองทวายไว้จะให้เป็นเมืองพักผู้คนได้เสบียงอาหารเป็นกำลังทำศึกต่อไป ห้ามอย่าให้หรือกำแพงเมืองและกวาดครอบครัวให้รักษาเมืองระวัง เหตุการให้มันคงให้ดี.

ครั้นมีตราขึ้นไปแล้ว อยู่สักสี่ห้าวัน ตามาเป็นไทยชาวกรุงเก่า ได้เคยรู้จักในใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทมาแต่ครั้งกรุงยังไม่เสีย บ้านเรือนอยู่ใกล้เคียงกันกับบ้านหลวง ตกไปอยู่เมืองทวาย แต่หาได้เข้าอยู่ในพระองค์เจ้าซึ่งไม่ เมื่อพระองค์เจ้าซึ่งเสด็จลงมากรุง ตามายังอยู่ที่เมืองทวาย ตามาทราบว่าพระยาทวายรู้ว่าพระเจ้าองค์จะเอาสัตบุรุษมา กองผู้บิดาพระยาทวายขึ้นมาเอาเสีย ๆ เสียเหมือนเสียไม้แล้วจะยกกองทัพมาตีเมืองทวาย พระยาทวายเสียใจคิดรวนเร วุ่นวายไป ด้วยกลัวบิดาจะต้องรับอาชญาใจหาเพื่อนหนึ่งแน่เหมือนแต่ก่อนไม่ และพระยาทวายให้ปลัดท้ายมองहु่นองพระยาทวาย

กับ ไพร่พล พม่า ทวาย หาดาย คนด้วยกัน ลง มา ตู ทาง ทาง ที่ ไทหน แคม จะ
 คัด ไม่ ทบับ ทาง เด็ย จะ เอา คน ระวัง ที่ ชอง แคม แด้ว จะ ยก เข้า ปัดัน
 กองทัพ ที่ รัักษา เมือง ทวาย ตา มารู ความ แด้ว ก็ เข้า มา กราบ ทูต
 กรม พระ ราช วัง บวร ๆ ทราบ แด้ว บอก ดั่ง ตัว ตา มา ลง ภา ค่าย หาดง
 แม่ น้ำ น้อย พระบาท ส้ม เต็จ พระเจ้า อยู่ หัว ไต ทราบ ความ แด้ว ทรง พระ
 ราช ตา ริ หั ว่า อ้าย มอง นุ เปน น้อง พระ ยา ทวาย อ้าย ปัดิต ค่าย ก็ เปน
 คน ใช้ สรรอย ของ พระ ยา ทวาย จึง ให้ จับ เอา ตัว อ้าย มอง นุ, อ้าย ปัดิต ค่าย,
 มา ตาม อ้าย มอง นุ, อ้าย ปัดิต ค่าย, ให้ กรา ว่า มา เทียว เด็น ก็ เดย ลง มา
 จึง ให้ เอา ตัว อ้าย มอง นุ, อ้าย ปัดิต ค่าย, กับ พวก พ้อง ที่ มา ด้วย จำ ไว้
 ที่ ค่าย หาดง แม่ น้ำ น้อย มิ ให้ เหลือ หน้ ชัน ไป บอก กัน ไต แด้ว รับ สั้ง ให้
 มี ตรา ออก ไป ถึง พระ ยา ยม ราช ให้ กราบ ทูต กรม พระ ราช วัง บวร
 สัถาน มงคต ว่า ไม่ ไว้ ใจ แมง จัน จา เจ้า เมือง ทวาย และ ปัดิต กับ พวก พ้อง
 พระ ยา ทวาย ให้ สั้ง ลง มา ให้ สั้น จะ ชุบ เกด้า ๆ เดียง เปน ชุน นาง อยู่
 ที่ ไท กรุง ด้วย มีความ ชอบ ยก เอา เมือง ทวาย มา ชัน กับ กรุง เทพ ๆ
 แด้ว ให้ ตั้ง เจ้า เมือง ทวาย ชัน ใหม่ เอา พวก พ้อง ของ นาง ทวาย ที่ สั้ง ลง
 มา ทวาย นั้น ตู ภาค ภูม ผู้ ไต ส้ม คอว จะ เปน ไต ก็ ให้ เปน เกิด กรม
 พระ ราช วัง บวร สัถาน มงคต จึง รับ สั้ง ให้ พระ ยา ยม ราช หา ตัว พระ ยา
 ทวาย มา บอก ว่า มี ตรา ให้ พระ ยา ทวาย เข้า ไป เผ้า จะ ทรง พระ กรุณา
 ชุบ เดียง เปน ชุน นาง อยู่ ที่ กรุง ครั้น จะ ให้ พระ ยา ทวาย อยู่ รัักษา เมือง
 จะ ตั้ง ให้ กองทัพ อยู่ รัักษา เมือง ด้วย ทั้ง ตา นี้ จะ ไว้ ใจ พม่า มิ ไต ถ้า

พระยา ทวายเป็น ไป อยู่ ใน กรุง แล้ว พม่า ก็ ดิ้น ความ อาฆาต ถึง จะ เด็ก
 กองทัพ ไม่ อยู่ กำกับ อยู่ แต่ ผู้ รัง เมือง ก็ จะ ไ้ พระ ยา ทวายเป็น ไม่ เต็ม ใจ
 ที่ จะ เข้า ไป ใน กรุง แต่ ชัด มี ไ้ ด้วย เห็น กองทัพ กรุง ตั้ง อยู่ เหนือ นัน มาก
 ก็ ต้อง ยอม ตาม รับ สิ่ง จึง จัด เตรียม พรวก พวก ครอบ ครวี่ ของ ตัว ไ้
 หตาย ร้อย คน พระ ยา ยม ราช ก็ ตั้ง ลง มา ถึง แม่ น้ำ น้อย ไ้ เข้า เฝ้า
 พระบาท ส้ม เต็จ พระ เจ้า อยู่ หัว ที่ ค่าย หดวง แม่ น้ำ น้อย แล้ว ไป รุด ให้
 จัด เรือ สิ่ง พระ ยา ทวายเป็น เข้า มา ณ กรุง และ พวก ทวายเป็น ที่ ตั้ง เข้า มา นัน
 ไป รุด ให้ ไป ตั้ง บ้าน เรือน พัก อยู่ นอก ป่า ข้าง วัด สะ เกษ พลาง ก่อน และ
 กรม พระ ราช วัง บวร สถาน มงคล ก็ ตั้ง ลง มา แม่ น้ำ น้อย พระ บาท
 ส้ม เต็จ พระ เจ้า อยู่ หัว กับ ส้ม เต็จ พระ อนุชา ธิ ราช กรม พระ ราช วัง บวร ฯ
 ก็ ตั้ง พระ ราช ท้า เนิน กัด กับ กัน พระ นคร จึง ไป รุด ตั้ง พระ องค์ เจ้า ธิ
 ชัน เปน เจ้า พ้า ฝ่าย ใน อีก พระ องค์ หนึ่ง และ พวก พระ ยา ทวายเป็น
 ก็ คิด เอา ใจ เปน ช่าง เรือ บ้าง เหลือ นั้น ให้ ไป อยู่ คอก กระบือ ด้วย
 พระ ยา ทวายเป็น

ยกทัพหลวงไปที่เมืองพม่า

ในปี ๑๓๕๕ ๑๓๕๕ นั้น พระบาท ส้ม เต็จ พระ
 เจ้า อยู่ หัว ทรง พระ ราช ต้า ริห้ ด้วย ส้ม เต็จ พระ อนุชา ธิ ราช กรม พระ
 ราช วัง บวร ฯ ว่า เมือง มะริต เมือง ตะนาว เมือง ทวายเป็น ก็ ไ้ แล้ว
 ควร จะ ไป ไ้ เมือง เมาะ ตะมะ เมือง ร้าง กุ้ง เขตแดน พม่า ต่อ
 เข้า ไป ของ ตุ ถ้า ส้ม ตะ เน ไ้ การ ก็ จะ ไ้ ไ้ ถึง เมือง ชังวะ ที่ ไ้ ด้วย

จึงโปรดให้เกณฑ์ทัพ ให้เจ้า พระ ยารัตนา พิพิธ, เจ้า พระ ยามหา เสดนา,
 ยก ไปสม ทบ ทัพ พระ ยายม ราช ที่ เมือง ทวาย ก่อน ฝ่าย กรม พระ ราช
 วงษ์ บวร ฯ เสด็จ ไปทาง คิง ขร ไป คัง ค้อ เรือ รบ อยู่ มั่ง ทะ เด ตวัน ตก
 จะได้ ยก ขึ้น ไป ทาง แม่น้ำ เมือง มะริด เป็น ทัพ เรือ ทัพ หลวง จะ ไป ทางบก
 ยังมี ไต่ ยก ไป ให้ พระ ยากรธา โหมราช เสดนา ออก ไปเกณฑ์ ทัพ เมือง
 เขมร, ให้ พระ ยา ไกร โภษา ไป เกณฑ์ ทัพ เมือง ตาว, แต่ เมือง เหลือ นั้น
 มี ตรา ให้ ข้าราชการ ยก ขึ้น ไป กำหนด ใน บิด ดู เดือน สิบสอง ให้ พร้อม กัน
 เกณฑ์ ทัพ ครั้ง นี้ &occo .

ทวาย เป็น ชบถ

ฝ่าย เจ้า พระ ยารัตนา พิ พิธ, เจ้า พระ ยามหา เสดนา, พระ ยา ยม ราช,
 บอก เข้า มา ว่า พม่า ยก กอง ทัพ ใหญ่ มา แต่ เมือง อังวะ จะ มา ตี เมือง ทวาย
 พม่า เมือง ทวาย ดอบ ออก ไป หา แม่ ทัพ เมือง อังวะ จัด หึง ชาว เมือง ทวาย
 ลง ไป ให้ ๒ คน หา ให้ กอง ทัพ ไทย รู้ ไม่ แม่ ทัพ เมือง อังวะ จับ
 กรม การ เมือง ทวาย ที่ จัด หึง ไป ให้ นน ซ่า เสี้ย แล้ว ส่ง ตัว หึง
 กัดบ เข้า มา เมือง ทวาย ไพร่ พด ใน เมือง ทวาย นั้น ตั้ง แต่ รู้ ว่า กอง ทัพ
 พม่า ยก มา แต่ เมือง อังวะ ความ ซึ่ง ย่า เกรง กอง ทัพ ไทย นั้น ก็ น้อย ดง
 กว่า เก่า มาก จะ ใช้ ด้ รอย การ งาน บัง คับ บัญ ซาก ก็ ไม่ ได้ เหมือน แต่ ก่อน
 ได้ ทรง ทราบ ใน หนังสือ บอก แล้ว พม กอง ทัพ หัว เมือง เข้า มา พร้อม กัน

ก็เสด็จ ยก พยุหยาตราโยธาทัพบก ทัพเรือ ไปขึ้น เสด็จ ที่ค่าย หาดวง แม่
น้ำน้อย.

ฝ่าย ที่เมือง ทวาย นั้น ชัด เด่มียง อาหารลง เจ้า พระยา รัตนา พิพิธ,
เจ้า พระยา มหาเดชา, พระยา ยมราช, จึง ปฤกษ์ กัน ว่า ชาว เมือง
ทวาย เด่มียง อาหาร ก็ผิด เคื่อง เกือบ จะ อด ขยแฉก จะ ชัก เขา ผู้ ชาย
ไปชน เขา ที่ ค่าย แม่ น้ำน้อย คน ก็ คิด รัก ษา หนา ที่ เสด็จ เสด็จ หนี ให้ แต่
พวก ผู้ หญิง ลง มา ชน เขา พวก พ้อง ของ ใคร ก็ ให้ คุม พวก พ้อง ลง มา งด
ให้ พวก ไทย กำกับ ลง มา ด้วย ชาว เมือง ทวาย จึง ไล่ ว่า จะ หนี หนี
ก็ หา พัง มี คัม บัญ ษา ไม่ ทุ่ม เกียง เกะ ะ ไป เจ้า พระยา มหาเดชา
จึง เอา ช้าง วุ่น ทอก พม่า เมือง ทวาย ที่ เป็น ตัว แข็ง แรง นั้น มา ๓๐ ที่
พระ บาท ส้ม เต็จ พระ เจ้า อยู่ หัว เสด็จ ขึ้น ไป ทาง ะมอญ ด้วย ตั้ง ค่าย
อยู่ที่ หิน ดาด ยี่ โท่ง เมือง ทวาย อยู่ ทาง ๒ คืน.

ฝ่าย ส้ม เต็จ พระ อนุชา ธิราช กรม พระ ราช วิ่ง บวร สถาน มง คด ซึ่ง
ยก ออก ไป ต่อ เรือ รม ที่ คิง ชร เร่ง ต่อ ทำ ทัง กดาง วัน กดาง คืน จน
เรือ แล้ว เสด็จ ไป ปรค ให้ พระ ยา เจ้า แฉก ยาก ร พระ ยา ไกร โภชา
ซึ่ง ไป เกณฑ์ กอง ทัพ แล้ว ตาม เสด็จ มา กับ พระ ยา พิ ไชย บริน ทร
พระ ยา แก้ว เกา รพ นาย ทัพ นาย กอง คุม เรือ ยก ออก ไป เมือง ทวาย ตั้ง
กอง ทัพ แล้ว เสด็จ กดัม มา ประ ทัม อยู่ แขวง เมือง ชุม พร ครั้น
กอง ทัพ ยก ไป ถึง เมือง มะ ริต ได้ ข่าว ว่า เมือง มะ ริต กดัม ใจ เป็น ขมด
กอง ทัพ จึง ยก เข้า ตี เมือง มะ ริต เป็น ขมด และ หนี หน้า เมือง ชาว เมือง
จึง ระ ฆม หนี หน้า นัก เข้า เมือง หา ได้ ไม่ ก็ แคว เรือ เข้า หา เกาะ หน้า

เมือง มะริด เกาะ หน้า เมือง นั้น มี เขา อยู่ พระ ยา เสด็จหา ภรรยา ทำ พิณ
 พาทย์ อยู่ ใน เรือ เมื่อ ข้าม ไป จะ เข้า เกาะ นั้น บน พม่า ยัง ถูก วง ซ้อง ๆ
 กระจาย ไป ถูก คน ตี ของ เจ็บ แต่ หา ตาย ไม่ พระ ยา ไกร โกษา, พระ ยา
 พิไชย บิณฑรา, พระ ยา เจ้า แฉ่น ยากร, พระ ยา แก้ว เการพ, และ นาย ทัพ
 นาย กอง ไป ถึง เกาะ เข้า พร้อม กัน เขา บน ใหญ่ ชน บน เขา ช่วย กัน
 ยี่ ระดม เข้า ไป ใน เมือง มะริด พม่า ทน ตก บน มิ ได้ ชัด หลุด ทำ
 ด่านาม เพดาระ เขา กระ ดาน บน ตัว กัน ตก บน บน ที่ เมือง มะริด ก็ ฆ่า ตง
 ยี่ แต่ จะ แดก.

ฝ่าย ข้าง เมือง ทวาย อ้าย งุ่น ทอก ที่ เจ้า พระ ยา มหา เสด็จ เข้ายน นั้น
 เจ็บ แค่น โกรธ เจ้า พระ ยา มหา เสด็จ จึง ป่าว ร้อง ยุ บง พวก ทวาย ว่า
 ไทย จะ ได้ คน ผ่อน ครว้ ตง ไป ชน เข้า แล้ว จะ เหย กวาด คน และ พวก
 ครว้ เมือง ทวาย ไป ไว้ แม่ นาน ดย พวก ทวาย ทง ปวง ที่ รัก ษา หน้า ที่
 เชื้อ คำ อ้าย งุ่น ทอก เห็น จริง ด้วย ก็ กัด บใจ เปน ชบถ ชน ช่วย กัน เขา
 บน ใหญ่ ยัง ระดม เข้า ไป ที่ ค่าย ไทย ตัง อยู่ กอง ทัพ เจ้า พระ ยา มหา
 เสด็จ, เจ้า พระ ยา รัตน พิพิริ, พระ ยา ยม ราช, เห็น ตัง นั้น จะ อยู่ ใน
 ค่าย ก็ มิ ได้ ด้วย ค่าย นั้น อยู่ ใกล้ กำแพง ทาง บน ยัง ถึง ถนัด จึง
 ดำ ถอย ชยมี ค่าย ออก มา ตัง ให้ พัน ทง บน.

ฝ่าย พระ รong เมือง เข้า รัก ษา อยู่ ใน เมือง ทวาย เห็น ทวาย เปน
 ชบถ ชน ทวาย บัด ประ ตอ เลี้ย หมด พระ รong เมือง กับ นาย ทัพ
 นาย กอง ต้อง เตียบ มา ตาม ริม เข็ง เทิน ข้าง เหนือ เมือง พอ ถึง ประ ตอ มี
 ทวาย รัก ษา ประ ตอ อยู่ ห้า หก คน จะ ออก ทาง ประ ตอ นั้น ควาย ผู้
 ก ษา ประ ตอ ไม่ ให้ ออก จึง พัน ทวาย รัก ษา ประ ตอ ตาย ๒ คน

เหลือ นิ่ง หันไป พระ รong เมือง กับ นาย ทัพ นาย กอง กระ ทุ้ง กัดอน
 กุญแจ หัก เบ็ด ประตู ออก ได้ แล้ว ก็ รับ ไป หากอง ทัพ พระ ยา ยม ราช.
 ฝ่าย เจ้า พระ ยา รัต นา พิ พิธ, เจ้า พระ ยา มหา เด่นา, พระ ยา ยม ราช,
 ทั้ง ค่าย ยัง มี ทัน แล้ว กอง ทัพ พม่า กับ ทวาย พล เมือง ส้ม ทบ กัน ยก
 มา เปน อ้น ผาก เข้า รม รุก บุก มัน ได้ ยิ่ง ได้ พัน กตาง แปลง เหลือ ก่าดัง
 ที่ จะ ต่อ รม ทัพ ไทย ก็ ต่า ถอย รับ มา จน ถึง ค่าย พระ ยา อโภย รัตน ฤทธิ
 ซึ่ง เปน กอง หน้า ทัพ หดวง ทั้ง ค่าย ปิด ทาง อยู่ พวก กอง ทัพ เจ้า พระ
 ยา มหา เด่นา, เจ้า พระ ยา รัต นา พิ พิธ, พระ ยา ยม ราช, ที่ ต่า ถอย ดง ไป
 จะ ขอ เข้า หา ไครย ค่าย ผ่อน พัก รับ ทัพ พม่า พระ ยา อโภย รัตน ฤทธิ ไม่
 ยอม ให้ เข้า ค่าย ว่า ตัว เปน ทัพ หน้า ของ ทัพ หดวง ถ้า เข้า มา ใน
 ค่าย คน ก่าดัง ดั้น แดก พม่า เข้า ไป ค่าย มี เดี่ยว หรือ ถ้า ค่าย หน้า แดก
 แล้ว ซาก ก็ จะ ถึง ค่าย หดวง ที่ เดี่ยว รับ พระ ยา อโภย รัตน ฤทธิ จะ
 มี ปลิว ไป หรือ ให้ รับ ทัพ พม่า อยู่ แด่นอก ค่าย เถิด กอง ทัพ
 เจ้า พระ ยา มหา เด่นา, เจ้า พระ ยา รัต นา พิ พิธ, พระ ยา ยม ราช, เข้า ค่าย ไม่ได้
 ก็ ตั้ง รับ อยู่ หน้า ค่าย แต่ จมื่น รา ซา มาต (กระ ต่าย) จมื่น สุ่ม ห์
 พิมาณ (แดง) บุตร เจ้า พระ ยา ราช บุรี ได้ ว่า ให้ พระ ยา อโภย รัตน ฤทธิ
 เบ็ด ประตู รับ ให้ เข้า มา หลาย ครั้ง พระ ยา อโภย รัตน ฤทธิ ก็ ไม่ ยอม
 พระ อินทร เตช (บุญ เมือง) พระ ยา มหา มหานครี (ปลัด) เห็น ด้วย พระ ยา
 อโภย รัตน ฤทธิ ว่า อย่า ให้ เบ็ด รับ คน จะ ตะ เล้า ตะ ตุม เข้า มา ให้ รับ
 อยู่ นอก ค่าย ก็ จะ ได้ พม่า ตาม กอง ทัพ มา ถึง เข้า รม รุก บุก มัน ทัพ ไทย
 รับ มี หยุด เพราะ มี ไต้ มี่ ค่าย มัน รัก ซา ตัว ก็ แดก ฟ่าย กระจาย กัน

ไป เสีย เจ้า พระ ยามหาเสนา ใน ที่ รม ศพ ก็ ไม่ ได้ ค่าย พระ ยา อโภย
 รัตน ฤทธิ พม่า ก็ เข้า ตี เขา ได้ เสีย ไพร่ พด ครั้ง นั้น มาก.

ทรง พระ ราชดำริห์ ว่า จะ ทำ การ ต่อ ไป ไม่ ตดอด จึง โปรด ให้
 ถอย กอง ทัพ ทัง ปวง ดง มา แม่ น้ำ น้อย ครั้น มา ถึง แม่ น้ำ น้อย ทรง
 ทราบ ว่า เจ้า พระ ยามหาเสนา หาย ไป แล้ว ทราบ ว่า มา ถึง ค่าย พระ ยา
 อโภย รัตน ฤทธิ แล้ว เจ้า พระ ยามหาเสนา, เจ้า พระ ยา รัตนา พิ พิข,
 พระ ยา ยม ราช, จะ เข้า ฆ่า ไครย ค่าย ยิง มี น้ รัม พม่า พระ ยา อโภย รัตน ฤทธิ
 ไม่ ยอม ให้ ฆ่า ไครย ปิด ประตู ค่าย เสีย ทรง พระ พิ โวธ พระ ยา อโภย
 รัตน ฤทธิ มาก ดำ ริห์ ว่า เสนา บกั ผู้ ใหญ่ ทั้ง ๓ นาย มา ถึง แล้ว ควร จะ
 ให้ เข้า พัก อยู่ ใน ค่าย นี้ มี น้ ฤทธิ หมาย อะไร ของ มัน ไม่ ให้ เสนา
 บกั ผู้ ใหญ่ เข้า อยู่ ใน ค่าย จน เสีย แม่ ทัพ นาย กอง และ ไพร่ พด เบน ฮัน
 มาก ให้ ทำ กระ ทุ้ง ัก งาม พระ ยา อโภย รัตน ฤทธิ ๆ ก็ รัม สาร ภาพ ผลิต
 จึง ให้ ดง พระ ราช อาช ญา ประ หาร ชี วิต พระ ยา อโภย รัตน ฤทธิ เสีย ที่ ค่าย แม่
 น้ำ น้อย และ พระ อินทร เตช, พระ ยา มหา มน ตรี, ที่ เห็น ด้วย พระ ยา
 อโภย รัตน ฤทธิ นั้น ให้ ถอด เสีย จาก ที่ เจ้า กรม พระ ดำ รวจ แล้ว ดง
 พระ ราช อาช ญา จำ ไร ทั้ง ๒ คน และ ฅมี น ราช ชาติ, ฅมี น สุ่ม ุห์
 พิ มาณ, ที่ ว่า แก่ พระ ยา อโภย รัตน ฤทธิ ให้ เปิด ประตู รัม นั้น มี ความ
 ชอบ ให้ ฅมี น ราช ชาติ เบน ที่ พระ อินทร เตช ที่ พระ ราช รัม ตรี ว่า ง
 อยู่ รัม มี ัว ไม่ จึง ให้ ฅมี น สุ่ม ุห์ พิ มาณ เบน ที่ พระ ราช รัม ตรี แล้ว จึง
 โปรด เกด้า ๆ ให้ นาย จำ เรศ (เกด) บุ ตรี พระ ยา เพ็ชร์ พิ ไชย ที่ ถึง แก่ กรม
 ถือ หน้ ฐี ฐี เข้า มา ถึง ผู้ รั กษา พระ นคร ให้ รัม วั ง พว ก พม่า ที่ จำ ไร ฅน ุ ก

และระวี วิชา พวก พระยา ทวายเป็น ถ้าเห็นว่า ผู้ใด กำ เจริญ ขึ้น ก็ ให้
 จับ จำ เลี้ย ผู้ วิชา พระ นคร ครั้ง นั้น กรม หมื่น นรินทริ พิ ทักษ์,
 พระยา พล เทพ (บั้น), พระยา ธรรมมา (ทองดี), พระยา เพ็ชร
 พิ ไชย ที่ เปน ศตวง นาย สิทธิ ครั้ง กรุงเก่า, พระยา มหา อิราช อยู่ กรม เมือง,
 แล้ว โปรด ให้ นาย นิยม มหาเด็ก เปน เชื้อ ชาว ชุม พร ถือ ตรา รับ ไป
 เมื่อ สมเด็จ พระ อนุชา อิราช กรม พระ ราช วง บวร ด้ ถาน มง คด ฉบับ ๑
 นาย นิยม ได้ ตรา แล้ว ก็ รับ ไป ขึ้น ที่ เมือง เพ็ชรบุรี เดิน บก ไป เมื่อ ที่
 เมือง กระ กราบ ทูล ราช การ เมือง ทวายเป็น ท้อง ตรา สมเด็จ
 พระ อนุชา อิราช กรม พระ ราช วง บวร ฯ เลี้ย พระ ไทย นก รับ ตั้ง
 ว่า การ จะ ดำ เริ่ด อยู่ แล้ว กัดบิ ไม่ ดำ เริ่ด ไป ได้ จึง ตั้ง ให้ ขึ้น ไป บก
 นาย ทัพ นาย กอง ให้ ดำ ทัพ จาก เมือง มะริต พก กตง ทัพ พม่า ยก ตง มา
 ถึง เมือง มะริต กอง ทัพ ไทย จัด การ จะ ดำ ทัพ เวือ พม่า ก็ เข้า ต
 กอง ทัพ ไทย ได้ รับ กัน กอง ทัพ ไทย ต่อ เวือ รบ ครั้ง นั้น มี ตะ กัด ทัง หน้า
 ทัง ท้าย ดำ ถอย เวือ เอา ท้าย ตง มา ยิง บั้น หน้า เวือ รับ พม่า แขง แรง
 พม่า ก็ ยิง ต่าง คน ต่าง ยิง กัน ถึง ผัง จึง ทัง เวือ เลี้ย ขึ้น บก พม่า ก็
 ขึ้น บก คิด ตาม กอง ทัพ ไทย พระยา เจ้า แล่น ยากร (ทู เรียน) รับ พม่า
 แขง แรง พม่า หา อาจ ดั่ง เกิน เข้า มา ได้ ไม่ นาย ทัพ นาย กอง ก็
 ไม่มี ผู้ใด เปน ฮัน ตราย เลี้ย แต่ เวือ รบ และ บั้น มา เหยียม ดำ สำหรับ เวือ
 พระ บาท สมเด็จ พระ เจ้า อยู่ หัว เลี้ย จาก แม่ หน้า น้อย กัดบิ คั้น พระ นคร และ
 กรม พระ ราช วง บวร ด้ ถาน มง คด ดัง ทัพ รบ อยู่ จน พม่า กัดบิ ไป เมือง มะริต
 หมด แล้ว ก็ เลี้ย กัดบิ คั้น พระ นคร.

เจ้าอนัม ก็กชอ ตราให้หิว เมืองช่วย การทัพ
และถวายต้นไม้ทองเงิน ครึ่งที่ ๓

เมื่อ ณ เดือน หกแรมสิบสอง ค่ำมี ฤกษ์ เมื่อดู ค่ำนั้น เจ้าอนัมก็ก
มีหนังสือให้ของเม็ดเดือน ถัดเข้ามาความว่า เจ้าอนัมก็กจะยกกอง
ทัพไปตีเมืองกุยเขิน ขอทราวลำหรับทัพออกไปเมืองดาว ชัดสน
เสียบียงอาหารลงจะได้ไปจัดซื้อ โดยสดวก ก็มิจะให้ญวน ๗ คน
ไปทางเมืองดาว ให้ดาวจัดเสียบียงอาหารส่งขึ้นไปเมือง ตั้งเกีย
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ก็โปรดพระราชทานตรารูปพระอาทิตย์
ทรงราชรถทอง ๑ ตราประจำนักตวง ๑ ตราพระราชสิทธิ์สำหรับ
เดินทางไปเมืองดาว ฉบับ ๑ มอบให้ของเม็ดเดือน ออกไป พระ
ราชทานเจ้าอนัมก็ก ครั้นถึง ณ เดือน อ้ายขึ้นสามค่ำ เจ้าอนัมก็ก
จัดไต่ค้นไล่ทองเงินกับเรือพระที่นั่งรูปมังกรดำ ๑ กระดำปัก
หนัก ๓๐ คำตั้งเงิน ๕๖๔ หนัก ๕ หาบ ไม้คาดทรายหนัก ๕ หาบ
ให้ของเม็ดครึ่ง, ของเม็ดจัด, คุมเข้ามาทูลเกล้าถวาย.

พม่าขอเป็นไมตรี

ครั้นมาถึงเดือนสาม พระเจ้าอังวะตั้งให้พม่าเจ้าเมืองเมาะตะมะ
มีหนังสือให้เนรายะยันกิสพม่า กับพระยาปรากฏรามัญ ถัดเข้ามาถึง
พระยากาญจนบุรี ๆ ตั้งต้นหนังสือเข้ามา ณกรุง แปรได้ความว่า
จะขอเป็นทางพระราชไมตรี ทรงพระราชดำริเห็น ว่าที่พระเจ้าอังวะ
ให้แต่เจ้าเมืองเมาะตะมะมาเจรจาความเมืองกับเจ้าเมืองกาญจนบุรีดังนี้

ไม่ต้อง อย่าง ธรรมดา เขียม จึง โปรด ให้ มี ตราสั่ง ให้ พระยา กาญจนบุรี
 ครอบไป ยัง เจ้า เมือง เมาะ ตะมะ ว่า.

“อักษร บวร ดันตะ มิตร สนิท เสนหา เมตยาภิรยา ไศรย ในท่าหน้าผู้
 ครอบ เมืองกาญจนบุรี มา ถึงท่าหน้าผู้ ครอบ เมือง เมาะ ตะมะ ด้วยให้ พม่า,
 มอญ ๘ คนถือ หนังสือ เป็น เรื่อง ราว ด้ร เสด็จวิญ พระ เกียรติ คุณ ใน พุทธจักร
 อาณาจักร เป็น ทาง เจรจา ความ เมือง นั้น ได้ส่ง หนังสือ เข้า ไป ยัง ท่า
 ธรรม มหา เสนา บั๊ ผู้ใหญ่ ๆ ได้แจ้ง ทุก ประการ แล้ว จึง ประชุม เสนา
 พุฒามาตย์ ปฤกษา พร้อม กัน ว่า ครั้น จะนำ เนื้อ ความ ขึ้น กราบบังคมทูล
 แต่ พระบาท ส้ม เต๋จ พระเจ้า อยู่ หัว ผู้ ทรง พระคุณ ธรรม ชั้น มหาประ เสด็จ
 ด้วย เหตุ ว่า เป็นแต่ หนังสือ เจ้า เมือง เมาะ ตะมะ เกิดชก จะเหมือน หนังสือ
 เมื่อ จุติ กักราช ๑๑๔๖ ปี พม่า กับ ไทย ก็ ได้ เจรจา กัน ณะยัง จึง ปรตาย
 หน้า ปี ตก ตำบล พระเจดีย์ ส้ม องค์ ว่า จะ เป็น ทาง พระราช ไม่ตรี จน ถึง
 ได้ ให้ ของ ครอบ แทน กัน ใน เดือน นั้น ฝ่าย พม่า ก็ มา จับ คน ทาง
 เมือง เพ็ชรบุรี ไป ๘ คน ครั้น จุติ กักราช ๑๑๔๗ ปี พระเจ้า อังวะ
 ก็ ยกทัพ มา ฝ่าย กรุง เทพ ๆ ตั้ง อยู่ ใน กรุณา การุญ แก่ ประชา กร พวก
 พด ทั้ง สอง ฝ่าย เพื่อ พันชีวิต ตน คราย ออกคู่ด กรรม จึง ให้ นำ
 ข่าน ล้อย ของ สิงคละ ผู้ ซึ่ง เป็น พม่า ด้วย กัน ถือ หนังสือ ออก มา ว่า กต่าง ก็มี พัง
 อัน พม่า กับ ไทย ทำ คึก แก่ กัน หา นิยม มิ ได้ เหมือน น้ำ กับ น้ำ มัน แล้ว
 มี หนังสือ กัดับ เข้า มา ว่า ข่าน ล้อย ของ สิงคละ ผู้ ออก ไป เหมือน น้ำ ขุ่น
 ครั้ง นี้ เหมือน เขา แก้ว ทั้ง ให้ น้ำ ได้ นั้น ถ้า จะ ได้จริง ชอบ จะ ให้ นำ ข่าน
 ล้อย ของ สิงคละ ผู้ ถือ หนังสือ เดิม กัดับ ถือ หนังสือ เข้า มา จึง จะ ชอบ

ประการ หนึ่ง ซึ่ง พระ เจ้า อังวะ ปรารถนา โปธิญาณ เมตตา กรุณาแก่ สัตว์
 ชุบเลี้ยง ทำดี พระยา นายทัพ นายกอง ให้งาม ดี ความ ช้อ นิด ชั่ว ก็
 ไว้แต่ ใน ใจ ของ ท่าน เกิด เรา แจ้ง อยู่ แล้ว ช้อ ซึ่ง ว่า ทั้ง สอง พระ นคร
 ปราศ จาก บั๊จจา มิตร เปนทาง พระราช ไมตรี มี ความ คู่ช นัน คำ ช้น นัน
 เปน สัตย์จริง หรือ หรือ เปน กด อุบาย ถ้า จะ เปน กด อุบาย แล้ว ช้อย่า
 คิดเดยว่า พม่าจะตวงไทยได้ ถ้าจะ เปนทางพระราชไมตรีกัน นั้น จะให้
 ส้มเตีจ พระเจ้า แผ่นดินทั้ง สองฝ่ายร่วม เสอครฉัตรกันหรือ หรือจะให้แต่
 เสนา บตี ผู้ใหญ่ ผู้ น้อย ทแก้ว ทหารทำ สัตย์กัน หรือ จะ ไม่ทำ สัตย์แล้ว
 เปน แต่ จะ ไม่ทำ ยุทธ สงคราม แก่กัน ต่าง คน ต่าง ช้อยู่ ประการ ไต ให้
 เสนา บตี เขา เนือ ความ ทูต แก่ พระ เจ้า อังวะ จะ ประพฤติ ฉนั ไต ก็ ให้
 แต่ง ชุน นาง พม่า เปน ทูตานุทูต กับ ชุน นาง ไทย ผู้ใหญ่ ซึ่ง ไม่ พคใจ รม คัก
 เสี้ย กรุง ซึ่ง พม่า กวาด เขาไปไว้ นั้น ถ้า ผู้ใหญ่ ไม่มี แล้ว จน แต่
 หัว หมั้น มหาด เด็ก ก็ เขา เกิด ให้ มา สัก สามนายสี่ นาย กับ พระ สังฆ์
 ช้น ทรง คีต สังวร บริสุทธี จะ ได้ เปน สักชี ทิพพยาน จึง จะ เปน สัตย์
 มั่น คง ได้ ถ้า กรุง อังวะ แต่ง มา ได้ ตั้ง นี้ จะ บอก เข้า ไป ให้ ท่าน
 อรรค มหา เสนาธิบดี ผู้ใหญ่ เขา เนือความ กราบ บังคม ทูล พระ บาท ส้มเตีจ
 บรม มพิตร พระเจ้า ช้อย์ หัว ผู้ทรง พระคุณ ขรรคม ช้น มหา ประเดริฐู ถ้า มี
 ทำ ได้ ช้อย่า เจรจา กัน ต่อ ไป เลย ต่าง คน ต่าง ประ พฤติ ใน ราชกิจ โดย
 ยถา นุช ณา ได้ย นั้น เกิด.

ญวนไก เซินซอ เปนไมตรี

ครั้น มา ถึงณเดื่อนสี่ขึ้นเจ็ดค่ำ ของกัน ถิน บุตรี ของตอง เขื่องมี อักษร
 ล่าสัตว์เข้ามา ทาง บกแต่ง ทูตเข้ามา ๒ นาย ซอ เปน ทาง พระราช ไมตรี
 ด้วยกรุง เทพมหานคร มีความว่า ของ เขื่อง ลือ หนี เข้า มา อยู่ ณกรุง ไม่
 รั พระเดช พระคุณ กัดบ หนี ออก ไป ตั้ง ตัว เปน เจ้า หนี มึง กักแล้ว ไป ดี เขา
 เมือง พุ เวียน เมือง มินคาง เมือง เตียนซัน ถ้า กอง ทัพ ของ กัน ถิน ดี
 แดก ของ เขื่อง ลือ จะ หนี เข้า มา ใน เขตแดน กรุง อัก ขอ ให้ กอง ทัพ
 กรุง เทพมหา นคร จับ ให้ เจง ได้ ทาง พระราช ไมตรี จะ ได้ ยึด ยาว ไป
 ชั่ว พ้า และดิน จัด ได้ ขน จามรี แดง ๕๐๐ ภู เข้า มา ทรง ยินดี ถ้า
 กรุง เทพ ฯ จะ ต้อง การ สิ่ง หนึ่ง สิ่ง ใด ให้ มี พระราชล่าสัตว์ ออก ไป ให้ เจง
 จะ ได้ จัด เข้า มา ถวาย และมี ข้อ ความ อื่น อัก เปน หลาย ประการ.

โปรด ให้ มี พระราชล่าสัตว์ ตอบ ออก ไป ใจ ความว่า กรุง เทพ ฯ นี้
 ดำรง ทศ พิศวาช ธรรม อัน เดิมช มี ได้ คิด เบียดเบียน แก่ บ้าน ใหญ่
 เมือง น้อย และ ดู คำ ว่า นิส นานา ประเทศ มี แต่ เมตตา กรุณา เปน ต้น
 ชุ ประมา ตูจ ตั้ง เขา พระ สู่ เมรุ ราช และ มหา ล่า คว ส่มุท อัน เปน ที่ ชา ไศรย
 แก่ เทวา มนุษย์ และ ผูง มัจฉา ชาติ ทั้ง ปวง มี ดั่ง นั้น เหมือน พกษา ชาติ
 ต้น ใหญ่ เปน ที่ ชา ไศรย แก่ ล่า กุณ บักษา ชาติ อัน เข้า มา พัง พัก กระทำ
 รวง รัง พัก ฟอง ครั้น ล่า กุณ ไป ตก มี ขน บิล หาง บริบูรณ์ แล้ว ก็ บิน
 ไป ทัด ทิศา นุกัก โดย ความ ปราดถนา ผา ศุก แ่ง ตน และ ซึ่ง ครั้ง ก่อน
 ของ เขื่อง ลือ แดก จาก เมือง โลก นาย หนี เข้า มา พัง กรุง เทพมหานคร ศรี อยุทชยา
 ก็ ทำ นุบำรุง เดียง ให้ เปน ศุข โดย ธรรม อื่น สูง กักดี สุริยวงษ์ แล้ว ก็

กลับคืน ไปยัง เมือง โดกนาย อุประโมยเหมือน สกุน บั๊กษา อัน มี ปัก
 ทาง บริบูรณ์ และ บิน ไปสู่ ประเทศ แห่ง ตน โดย ปราศตนา หา ไภย
 อันตราย มิ ได้ ก็ เปน ที่ ยิน ดี แห่ง กรุง โดย กรุณา หา รัง เกี้ยจมิ ได้
 และ ซึ่ง ว่า ของ เชียง ลือ ไม่ อยู่ ที่ เมือง โดกนาย ยก กอง ทัพ ไป รุก รม
 ต่ บ้าน น้อย และ เมือง ใหญ่ จน แตน เมือง ตัง เกี้ย ๆ แต่ง กอง ทัพ ตี ของ เชียง ลือ
 แตก ค่น มา นั้น ความ ข้อนี้ เปน ระยะเวลา ทาง ไกล ยัง หา ใจ จึง เหตุผล
 ตระหนัก ไม่ และ ซึ่ง ว่า กอง ทัพ เมือง ตัง เกี้ย จะ ยก มา ตี ของ เชียง ลือ
 ขอ ให้ กรุง แต่ง กอง ทัพ ไป ตัง อยู่ ปลาย ด้าน แตน ถ้า ของ เชียง ลือ แตก มา
 ให้ ช่วย จับกุม ให้ เจ้า ตัง เกี้ย จะ ตบ แตน ดัน ของ พระ คุณ นั้น ฝ่าย
 กรุง มิ รั ที่ จะ เจรจา เตย ด้วย เหตุ ว่า มี คุณ แลว จะ ให้ กลับ เปน โทษ
 ตัง นี้ มี ต พระ ราษ ประ เณ ธิ รรรม ประ การ หนึ่ง กิด ตัก พัก จะ ลือ ไป ใน
 นานา ประเทศ เมือง ใหญ่ น้อย ทั้ง ปวง จะ ว่า กรุง เทพ มหา นคร เห็น แต้
 แก่ ตาก ลัก การ เมือง ตัง เกี้ย ทำ นั้น ช่วย กัน จับกุม ของ เชียง ลือ ตั้ง
 ให้ ไม่ มี ความ แศต ตา กรุณา ความ คุระหา ตี เตย ข้อนี จะ ปรา กฏ อยู่ ชั่ว
 พั่ว เตย ดิน ทุ มิ บัง ควร อัน กรุง เทพ มหา นคร จะ ประ พฤติ การ ที่ จะ ทำ ได้
 ก็ แต้ คุต ของ ทศ พิธราช รรรม ตาม ประ เณ ธิ เจ้า ตัง เกี้ย เปน ข้า คัก กัน
 ถ้า จะ ให้ รั บ ว่า กถาลว ทั้ง สอง ฝ่าย พอ จะ เจรจา ได้ หนึ่ง ซึ่ง ว่า มิ รั จัก
 เขตแดน ขอ ให้ กรุง แต่ง กอง ทัพ ไป ตัง อยู่ ปลาย แตน นั้น อัน ประ เณ ธิ
 กระษัตรา ชิราษ เมือง ใหญ่ น้อย ทั้ง ปวง ก็ ย่อม รั จัก กำหนด เขตแดน ชอบ
 ขัน ทสี่ มา ราษธานี เขตแดน ซึ่ง กัน และ กัน อยู่ ดั้น เจ้า ตัง เกี้ย จะ ทรง
 บัญญา ดำรง ไร้ พั่ว ข้า แผ่น ดิน ให้ ดำริ หัก จง ชอบ เกิด.

ตั้ง นัก พระองค์ เอง ออก ไป ครอง กรุง กัมพูชา
นัก พระองค์ เอง ถวาย เมือง พระ ตะบอง, เสียมราฐ,

ครั้น ออก พรพวษา นัก พระองค์ เอง ตา คึกขามท แล้ว ทรง พระราชดำริห์
จะ ให้ นัก พระองค์ เอง ออก ไป ครอง กรุง กัมพูชา สืบ วงษ์ ต่อ ไป จึง พระ
ราชทาน นาม แก่ นัก พระ องค์ เอง ให้ เป็น ส้มเต๋จ พระ นารายณ์ รามา ชิบตี
ศรีสุริโย พวรรณ บรม สุรินทรา มหา จักร พรตวิราช บรม นารถ บพิตร
เจ้า กรุง กัมพูชา ให้ พระยา กระตา โหม (ปก) ซึ่ง เป็น ผู้ เดียง
ส้มเต๋จ พระ นารายณ์ รามา ชิบตี มา แต่ เยาว์ นั้น เป็น ส้มเต๋จ พ้า ทะตะ หะ
เอก อุนนตรี อภัย พิธิย ปรากรม พาหุ มี อำนาจ สิทธิ ซาต บัง คัม บัญชา
การ ได้ ทั่ว ไป และ ให้ ทำ นุบำรุง ส้มเต๋จ พระ นารายณ์ รามา ชิบตี เจ้า
กรุง กัมพูชา ด้วย และ ทรง พระราช ดำริห์ ว่า เจ้า พระยา อภัย ภูเบศร์
(แบน) นั้น ก็ ได้ ว่า ราช การ กรุง กัมพูชา เรียบ ร้อย รวบ คาม มา ได้
๓๒ ปี มีความ ชอบ แต่ ว่า เป็น พวก นัก องค์ โนน ส้มเต๋จ พระ ราม ราชา
ซึ่ง เคย วิวาท กับ บิดา นัก พระองค์ เอง มา แต่ ก่อน เกรง จะ ไม่ สนิท กับ
ส้มเต๋จ พระ นารายณ์ รามา ชิบตี และ ส้มเต๋จ พ้า ทะตะ หะ จึง ได้ ทรง ขอ เขต
แคว้น แคว้น เมือง พระ ตะ บอง และ เมือง ชัน และ เมือง นคร เสียม ราฐ ซึ่ง เป็น
เมือง โกลด์ เขตแดน ไทย ตัด ออก เป็น ส่วน หนึ่ง ให้ เจ้า พระยา อภัย
ภูเบศร์ ว่า ก่อว่า บัง คัม บัญชา ให้ มา ชัน ต่อ กรุง เทพมหานคร ที่ เดียว
เพื่อ จะ ไม่ ให้ เจ้า พระยา อภัย ภูเบศร์ มีความ โทมนัศ ส้มเต๋จ พระ นารายณ์
รามามา ชิบตี กับ ส้มเต๋จ พ้า ทะตะ หะ ก็ มีความ ยิน ดี ยอม ถวาย เมือง พระ
ตะ บอง และ เมือง นคร เสียม ราฐ จึง ได้ ซาต จาก เมือง เขมร มา ชัน

กรุง เทพ มหา นคร แต่ นั้น มา แล้ว สมเด็จ พระ นา รายณ์ รามา ขีปตี สมเด็จ
ฟ้า ทะตะ หะ ก็ กราบ ถวาย บังคม ตา พา บุตร ภรรยา ครอบ ครวดี ออก ไป
ครอง กรุง กัมพูชา ณ เดือน ยี่สิบ ซาน นพ.

ถอด เจ้า นคร ล้าน ช้าง

ในปี นั้น มี ผู้ พ้อง ว่า เจ้านันทเสน เจ้า นคร ล้าน ช้าง เวียง จันทน์ กับ
พระ บรม ราชา เจ้า เมือง นคร พนม คบ คิด กัน เป็น ขบถ จึง โปรด ให้ มี
ศุภ อักษร ขึ้น ไป ถึง เจ้า นคร ล้าน ช้าง และ พระ บรม ราชา ใจ ความ ว่า
มี ผู้ พ้อง ว่า เป็น ขบถ แต่ ไม่ ทรง เชื่อ ให้ เขา ตัว โจทย์ จำ ไว้ ครั้น จะ
นิ่ง เสีย ไม่ว่า กล่าว ก็ เป็น การ แผลง ดิน สำนึก อยู่ ถ้า เจ้า นคร ล้าน ช้าง
และ พระ บรม ราชา ชื่อ สัตย์ ต่อ พระ บาท สมเด็จ พระ เจ้า อรุโณ หั้ว แล้ว ก็ ให้
ลง ไป เผ่า สู้ ความ เขา โดย เร็ว ถ้า คิด ประทุษร้าย จริง แล้ว ก็ ให้
ตก แต่ง บ้าน เมือง ไว้ รับ กองทัพ เกิด ให้ หลวง ทรง พด ราม เจ้า กรม เกราะ
ทอง ขวา เขิญ ขึ้น ไป เจ้านันทเสน และ พระ บรม ราชา แจ้ง นิศุภ อักษร
แล้ว ก็ ลง มา เผ่า โดย ดี โปรด ให้ ชำระ ความ เจ้านันทเสน ก็ แพ้ โจทย์
รับ สั่ง ให้ ลง โทษ ถึง ประหาร ชีวิต กรม พระ ราช วง บวร สถาน มงคล
ทูล ขอ พระ ราช ทาน โทษ ไว้ จึง โปรด ให้ เจ้า อินทร์ ผู้น้อง กับ พระ ยา
อนุชิตรา ชา ขึ้น ไป เค็ก ให้ เป็น เจ้า อินทร์ ครอง เมือง ศรี สัตนา คนะ หุด ต่อ ไป
ได้ ยก จาก กรุง เมื่อ เดือน สำน ขึ้น สิบ สำน ค่ำ.

ไต่ ช้าง เผือก พระ อินทร์ ไอยรา

พระ ยา นคร ราช สี่ มา บอก เข้า มา ว่า ดาว เมือง ภู เขียว คดอง ไต่ ช้าง พัง
สี่ ประ หลาด ช้าง ๓ อาบ น้ำ ขึ้น มา ใหม่ ๆ ตัว ห้าง สิ้น วน เหมือน

เชิญ พระ พุทธ สิ หิงค์ มา กรุง เทพ ๖

ครั้น เสร็จ การ สงคราม เมื่อ กรม พระ ราชวงศ์ บวร ๖ จะเสด็จ กลับ
พระยา เชียง ใหม่ ยอม ถวาย พระ พุทธ รูป อัน ทรง พระ นาม ว่า พระ พุทธ
สิ หิงค์ เสด็จ เชิญ ลง มา ประดิษฐาน ไว้ ใน กรุง เทพ มหานคร แต่ นั้นมา.

พระ พุทธ สิ หิงค์ ปฏิมากร นี้ ตาม คำ นาน ว่า กระษัตริย์ ใน ดังกา ทวีป
พร้อม ด้วย พระ อรหันต์ สี่ร่าง ขึ้น เมื่อ พระ พุทธ สิ้นกาล ได้ ๗๐๐ พรรษา
แต่นั้น พระ หัตถ์ ขำ รุกข์ ไม่ บริบูรณ์ มา แต่ เมื่อ ห่อ นีว ๓ พระ พุทธ สิ หิงค์
ประดิษฐาน อยู่ใน เมือง ดังกา จน พระ พุทธ สิ้นกาล ได้ ๓๕๐๐ พรรษา.

สมัย นั้น พระ เจ้า กรุง ศุ โข ทัย อัน ทรง พระ นาม ว่า พระ เจ้า ไฉย ฌรงค์
มี พระ เศษานุกาพ มาก พระ ราช อาณาจักร แผ่ ลง มา จน กรุง ศรี อโยธยา
และ ตลอด ออก ไป จน เมือง นคร ศรี ธรรมราช ก็ ขึ้น อยู่ใน เมือง ศุ โข ทัย
ด้วย ครั้ง หนึ่ง พระ เจ้า กรุง ศุ โข ทัย เสด็จ ลง ไป ประพาศ ถึง เมือง นคร
ศรี ธรรมราช มี พระ ราช ประสงค์ จะ ใ้ ใ้ พระ พุทธ รูป ที่ มี ศิริ
ลักษณะ อันงาม จึง เจ้า นคร ศรี ธรรมราช รับ อาศน์ แต่ง ทูต ออก ไป ยัง พระ
เจ้า กรุง ดังกา ทูต ขอ ใ้ พระ พุทธ สิ หิงค์ มา ถวาย พระ เจ้า ไฉย ฌรงค์
ก็ รับ เชิญ ไป ไว้ ณ เมือง ศุ โข ทัย.

ครั้น พระ เจ้า ไฉย ฌรงค์ สวรรคต แล้ว กระษัตริย์ ได้ ครอบครอง
เมือง ศุ โข ทัย ต่อ ลง มา อีก ๓ พระ องค์ คือ พระ เจ้า ปาละราช โอรส
พระ เจ้า ไฉย ฌรงค์ ๓ พระ เจ้า ดิทัย โอรส พระ เจ้า ปาละ ราช ๓ พระ
เจ้า โกสิต โอรส พระ เจ้า ดิทัย ๓ แล้ว จึง ถึง พระ เจ้า อัคระ กติ ทัย ผู้ เปน
โอรส ของ พระ เจ้า โกสิต ได้ ครอบ กรุง ศุ โข ทัย.

ครั้งนั้น สมเด็จพระรามาธิบดี พระเจ้ากรุงศรีอยุธยา มีพระเดชานุภาพ
 มาก ยก กองทัพขึ้นไปตีเมืองสุโขทัย พระเจ้าอัครกษัตริย์
 ดุ้มไม่ไหว จึงยอมเป็นเมืองขึ้นกรุงศรีอยุธยา มาจนพิราโดย เมือง
 สุโขทัยร้าง สมเด็จพระรามาธิบดีจึงให้เสิญ พระพุทธสิหิงค์ลงมาไว้
 ในกรุงศรีอยุธยา.

ต่อมาพระเจ้ากรุงศรีอยุธยา พระองค์ ๓ ได้มารดาพระยา
 ญาณติกเจ้าเมืองกำแพงเพชรเป็นพระมเหสี พระยาญาณติกอยาก
 ได้พระพุทธสิหิงค์ จึงให้มารดาทูลขอต่อพระเจ้ากรุงศรีอยุธยา
 โดยกลอุบายว่า จะทูลขอพระพุทธรูปองค์โต องค์หนึ่งในวัดพระศรี
 สวรรเพ็ชร์ตั้งไปให้แก่พระยาญาณติกผู้บุตร พระเจ้ากรุงศรีอยุธยา
 ไม่ทรงทราบในกลอุบาย จึงพระราชทานอนุญาตให้พระมเหสี
 ไปเลือกพระพุทธรูปให้พระยาญาณติกตามปรารถนา พระมเหสี
 บนขุนพุทธบาลผู้รักษาพระให้ชี้ให้ทราบว่าองค์โต พระพุทธสิหิงค์ แล้ว
 ก็ถือรับสั่งให้เสิญพระพุทธสิหิงค์ ตั้งขึ้นไปเมืองกำแพงเพชรโดยด่วน
 เมื่อเสิญพระพุทธสิหิงค์ไปได้หลายวันแล้ว ความจึงทราบถึงพระ
 เจ้ากรุงศรีอยุธยา ก็ทรงพระพิโรธ ฝ่ายพระมเหสีกราบทูลแก้ว่า
 มิได้ทราบว่าองค์นั้นคือพระพุทธสิหิงค์ รับสั่งให้เลือกตามพอใจ
 จึงได้เลือกสิ่งไป ขอพระราชทานรอกพอให้พระยาญาณติกจำตอง
 ไว้แต่จะให้ตั้งพระพุทธสิหิงค์กลับคืนลงมาถวาย ก็โปรด
 อนุญาตตามการที่ได้พาดพิงตั้งดวงเดยไปแล้ว พระพุทธสิหิงค์จึง
 ได้ไปประดิษฐานอยู่ ณ เมืองกำแพงเพชรแต่นั้นมา.

ในครั้งนั้น พระเจ้ากรุงศรีอยุธยาได้ครองเมืองเชียงใหม่มีอำนาจมาก
 ข้ามฝ่ายเหนือ และพระยา มหาพรหมผู้น้องพระเจ้ากรุงศรีอยุธยาได้
 ครองเมืองเชียงใหม่ ขอกองทัพเมืองเชียงใหม่ตั้งทัพเข้ากับกองทัพ
 เมืองเชียงใหม่ยกตั้งมาตีเมืองกำแพงเพชร พระยาญาณทิศเห็นว่า
 กองทัพเมืองเชียงใหม่ยกตั้งมา มากมายเหลือกำลังที่จะต่อสู้ ก็
 ออกไปอ่อนน้อม พระยา มหาพรหมจึงให้พระพุทฺธิหังค์ กัดบัพขี้ไป
 เมืองเชียงใหม่ พระพุทฺธิหังค์ ไปอยู่เมืองเชียงใหม่ได้หน้อยหนึ่ง
 พระยา มหาพรหมทูลขออนุญาตต่อพระเจ้ากรุงศรีอยุธยา เชิญพระพุทฺธิหังค์
 ขึ้นไปเมืองเชียงใหม่ว่าเขาไปจำต้อง ครั้นไปถึงเมืองเชียงใหม่
 พระยา มหาพรหม จึงให้ช่างหล่อแก้วใส่นิวพระหัตถ์ที่ขำรดมาแต่เดิมให้
 ตัดขึ้น และจำต้องขึ้นใหม่อีกองค์ ๓ แล้ว ก็รักษาพระพุทฺธิหังค์
 ไว้ในเมืองเชียงใหม่ หาได้ตั้งกัดบัพขี้มาเมืองเชียงใหม่ไม่.

อยู่มา พระเจ้ากรุงศรีอยุธยา ทิวงศต เจ้านายและพระชาทั่วแสน
 เมืองเชียงใหม่ เชิญศิริราชกุมารขึ้นเป็นโอรสของพระเจ้ากรุงศรีอยุธยา
 ขึ้นครอบครองเมืองเชียงใหม่ต่อไป ไม่เป็นที่พอใจของพระยา มหา
 พรหม จึงยกกองทัพเมืองเชียงใหม่มาตีเมืองเชียงใหม่ ผู้
 ฝีมือพวกเมืองเชียงใหม่ไม่ได้ ต้องถอยทัพกัดบัพไป พระเจ้าศิริราช
 จึงยกกองทัพเมืองเชียงใหม่ไปตีเมืองเชียงใหม่ ได้เมืองเชียงใหม่
 และจับพระยา มหาพรหมได้ให้ฆ่าเสียแล้ว พระเจ้าศิริราชจึงได้
 เชิญพระพุทฺธิหังค์มาไว้เมืองเชียงใหม่.

และมีเรื่องราวปรากฏต่อมาว่า เมื่อล้มเจ้าพระนารายณ์มหา
 ราชขึ้นไปตีเมืองเชียงใหม่ได้ เมื่อมีฉลุตรี ศกจุศักราช ๓๔๓๓ ก็ได้

เชิญ พระ พุทฺธ สิทฺธิงคฺคฺ ตง มา ไร่ กรุง เก้า อีกรั้ง หนึ่ง ต่อ มา จะ เป็น ใน
 แผ่น ดิน ส้ม เต็จ พระ เพท ราชา หรือ แผ่น ดิน พระ เจ้า อยู่ หัว ท้าย สระ
 ไม่ แน่ พระ ราช ทาน กตบิ คั้น ขึ้น ไป ไร่ เมือง เชียง ใหม่ อีกร.

กรม พระ ราช วัจ บวร ๆ ทรง ผนวช

ใน ปี เถาะ ดับด ศก จุส ศก ราช ๑๓๕๗ นี้ เมื่อ ณ เดือน แปรต ขึ้น
 สิบสี่ ค่ำ ส้ม เต็จ พระ อนุชา ชิราช กรม พระ ราช วัจ บวร สดถาน มง คต
 เสร็จ ติง มา เฝ้า กราบ ถวาย บิญ คม ตา ทรง ผนวช และ ขอ รับ พระ ราช
 ทาน โทษ เจ้า นันท เสร้ เจ้า นคร ด้าน ซ้าง ที่ คอง โทษ กับ ส้มค้ พรอค
 พวก เจ้า นันท เสร้ และ บรรดา นัก โทษ ที่ คอง พันช นา การ อยู่ ใน
 เรือ น จำ ให้ พัน โทษ ค่อย จึง พระ บาท ส้ม เต็จ พระ เจ้า อยู่ หัว ไปรด
 พระ ราช ทาน โทษ นัก โทษ ออกจาก เวณ จำ ตาม ที่ ส้ม เต็จ พระ อนุชา
 ชิราช กราบ ทูล ขอ เว้น แต่ เจ้า นันท เสร้ และ พรอค พวก ซึ่ง เป็น ชบค
 และ พวก พม่า รามัญ ซ้ำคิก และ พวก โจร สดต นั้น หา ไปรด พระ ราช
 ทาน โทษ ไม่ กรม พระ ราช วัจ บวร สดถาน มง คต ทรง พระ ราช ศรัทธา
 บวช นัก โทษ ที่ พัน โทษ ใน ครั้ง นี้ ๓๒ คน.

ครั้น ณ วัน พุฒ เดือน แปรต ขึ้น สิบห้า ค่ำ ส้ม เต็จ พระ อนุชา ชิราช
 กรม พระ ราช วัจ บวร สดถาน มง คต เสร็จ ติง บรรพ ชา อุป ส้ม บท ณ วัด พระ
 ศรัทธรรพีชญ์ ส้ม เต็จ พระ สัจจ ราช เป็น พระ อุปัชฌาย์ พระ ญาณ
 สัจจ วร วัด พดบิ เป็น พระ กรรม วาจา พระ ชรรม กิติ เป็น อนุ ส่วจะนะ
 พระ สัจจ คณระ หักถ บาท ๔๓ รวม เป็น ๔๔ รูป เสร็จ ติง บรรพ ชา
 อุป ส้ม บท เวตา ม่าย ๕ โมง ๗ บาท.

การพระเมรุ พระบรม อัฐิ สมเด็จพระ พระ ชนกา ชิบตี

ในปีเถาะ สดับ คก จตุ คก ราช ๑๓๕๗ นั้น การ ทพิศักกว้าง ดง
 ทรง พระ ราช ตำริห้ จะ ถวาย พระ เพลิง พระ บรม อัฐิ สมเด็จพระ พระ ชนกา ชิบตี
 ส่นอง พระ เศษ พระ คุณ เพราะ เมื่อ สมเด็จพระ พระ ชนกา ชิบตี สวรรค์คต
 เปน เวลา บำน เมือง เกิด จตุ จต พระ ราช วงษา นุวงษ์ กระ จัต พดัต
 พราย กัน สมเด็จพระ พระ เจ้า อยู่ หั้ว และ สมเด็จพระ พระ พ้นาง สมเด็จพระ
 พระ อนุชา ชิ ราช กรม พระ ราช วง บวร สถาน มง คต ก็ หา ได้ ถวาย พระ
 เพลิง พระ บรม ศพ สมเด็จพระ พระ ชนกา ชิบตี ไม่ จึง โปรด ให้ สร่าง พระ เมรุ
 มาศ ขนาด ใหญ่ และ เครื่อง มหร ศพ สมโภช เหมือน อย่าง การ พระ บรม ศพ
 พระ เจ้า แผ่นดิน ครั้ง กรุง เก้า.

เจ้า ชนหมัก กัก และ องค์ สมเด็จพระ พระ นารายณ์ รามา ชิบตี เจ้า กรุง กัมพูชา
 เมื่อ ไต่ ทราบข่าว ก็ แต่ง ทูต ให้ คุ่มสิ่ง ของ เข้า มา ทูล เกด้า ๆ ถวาย ช่วย
 ใน การ พระ เมรุ ทั้ง ๒ เมือง.

ครั้น ณ เดือน ห้า ปี มะโรง อัฐิ คก จตุ คก ราช ๑๓๕๗ การ พระ เมรุ
 สร่าง เสร็จ แล้ว วัน นั้น สิบสาม ค่ำ โปรด ให้ ให้ พระ บรม สารีริกธาตุ
 ออกสู่ พระ เมรุ มี การ มหรศพ สมโภช ๓ คืน ๓ วัน แล้ว ครั้น
 วัน แรม ค่ำ หนึ่ง จึง ให้ พระ บรม อัฐิ สมเด็จพระ พระ ชนกา ชิบตี สู่ พระ เมรุ
 กระบวน ให้ พระ บรม อัฐิ ครั้ง นั้น พระ บาท สมเด็จพระ พระ เจ้า อยู่ หั้ว
 เสด็จ ทรง พระ ราช ยาน โยง พระ บรม อัฐิ เอง สมเด็จพระ พระ อนุชา ชิ ราช
 กรม พระ ราช วง บวร สถาน มง คต ก็ ทรง พระ ราช ยาน ไป ปรย เข้า คต
 นำ มา ใน กระบวน และ พระ ราช วงษา นุวงษ์ ทรง รูป สัตว์ สัตว์ เค็ด ประ
 คอง ผัว ไตร เข้า ใน กระบวน ให้ ด้วย หาดาย พระ องค์ ทรง นำ เพ็ญ พระ

ราชบุคคลในครั้งนั้น เปน อเนกประการ.

อนึ่งในการ มหร ศพ สัมโภช พระบรมอัฐิ ครั้งนั้น มี โชน ชักรอก
 โรงใหญ่ทั้งโชนวังหลวง และวังหน้า แล้ว ประถม โรงเดิน ถาดง
 แปลง เดิน เมื่อ คึก ทศ กรรฐ์ ยกทัพ กับ สิบ ขุน สิบ รก โชน วัง หลวง
 เปน ทัพ พระราม ยก ไป แต่ทาง พระบรมมหา ราช วัง โชน วัง หน้า เปน
 ทัพ ทศ กรรฐ์ ยก ออกจาก พระ ราช วัง บวร ฯ มา เดิน รบ กัน ใน ท้อง
 สนาม หน้า พลับพลา ถึง มี ฝน บา เหมียม รวง เกวียน ดาก ออก มา ยิง
 กัน ถึง สิ้น ฝน ครั้น ถึง วัน แรม ดี คำ เชิญ พระบรม ชาติ ทั่ว กัด บั แล้ว
 เวตา บ่าย วัน นั้น ถวาย พระเพลิง พระบรมอัฐิ ด้วย ไม้หอม ต่าง ๆ และใน
 เวตา เมื่อ ถวาย พระเพลิง พระบรมอัฐิ นั้น พระบาท สัม เต็จ พระเจ้า
 อยู่หัว กับ สัม เต็จ พระอนุชา ธิราช กรม พระราช วัง บวร สถาน มงคล
 ช่วยกัน ทรง เชิญ พระจิต กา ธาร ซึ่ง ประดิษฐาน พระบรมอัฐิ ไว้ ด้วย พระ
 หัตถ์ จม ถวาย พระเพลิง เสร็จ รุ่ง ขึ้น โปรด ให้ ทัพ พระอภัย คุม ทัพ ไป ตบ
 ตาม พระราช ประเพณี.

เกิด เหตุ ชาติ หมาย ใน ระ หว่าง

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับ กรมพระราชวังบวรสถานมงคล

เมื่อ ณ เดือน สิบ เดือน เดือน วัง หลวง ชื่อ ของ ปลิว เรือ วัง หน้า ชื่อ มัง กร
 จะ แข่ง กัน เปรียบ ฝีพาย แล้ว สัม เต็จ พระอนุชา ธิราช กรม พระราช วัง
 บวร สถาน มงคล จัด ฝีพาย ดำ รับ ขึ้น ที่ แขง แรง ซ่อน ไว้ เมื่อ
 เวตา แข่ง จะ เขา คน ดำ รับ ใหม่ ตง ข้า ราช การ ฝ่าย วัง หลวง แจ้ง ตั้ง นั้น

จึง นำความ ขึ้น กราบ บัง คม ทด พระ บาท ส้ม เต็ม พระ เจ้า อย่ หัว
 ทรง ทรงพบ แล้ว คำ รั้ด ว่า เเด่น ดั่ง นี้ จะ เเด่น ด้วย ที่ ไหน ได้ ให้ เด็ก
 การ แข่ง เรือ ตั่ง แต่ นั้น มา กรม พระ ราช วัง บวร สถาน มง คด ก็ บาท
 หมาง พระ ไทย ไม่ ไ้ ตง มา เฝ้า ครั้น ๓ วัน อา ทิ ศย เดือน ช้าย ขึ้น สิบ คำ
 ส้ม เต็ม พระ อนุ ชา ชิ ราช กรม พระ ราช วัง บวร สถาน มง คด ตง มา เฝ้า
 กราบ ทด พระ บาท ส้ม เต็ม พระ เจ้า อย่ หัว ว่า เงิน ที่ พระ ราช ทาน ขึ้น ไป
 ๒๒ ตะ พน ชั่ง ๒๒ ไม่ พอ แจก เบี้ย หวด ต้า ราช การ ใน วัง หน้า จะ
 ขอ รั้บ พระ ราช ทาน เงิน เต็ม อี ก ให้ พอ แจก จ่าย กัน จึง คำ รั้ด ว่า เงิน
 เก็บ มา ได้ แต่ ด้วย ต้า อา กร ก็ พอ ใช้ ทำ นู บำ รุง แขน ดิน เหตุ อ จึง ได้
 เขา มา แจก เบี้ย หวด ก็ ไม่ ใคร พอ ต้อง เขา เงิน ก่า ไร ตก แต่ง ต้า เภา
 มา เพิ่ม เต็ม เข้า อี ก จึง พอ ใช้ ไป ได้ ๒๒ ชั่ง ๒๒ เงิน คง คด ถึง ที่ สะ ส้ม ไร่
 ก็ ยัง ไม่ มี กรม พระ ราช วัง บวร ฯ ไม่ ได้ ตาม พระ ประ ดัง ค์ ก็ ขัด เคือง
 มิ ได้ ตง มา เฝ้า เเตย ฝ่าย พระ ยา เกษ ตร (บุญ รช ต) เห็น ว่า เจ้านาย
 ทรง ขัด เคือง กัน ก็ กะ เกณฑ์ เข้า ราช การ ให้ เขา ๒๒ ชั่ง ๒๒ มอม ๒๒ ชั่ง
 แล้ว ให้ ตรี เตรี ยม ต้า ตรา ๒๒ ชั่ง นอน กอง ระวัง อย่ ส่วน เจ้า พระ ยา
 รัตน พิ พิ ช สิบ ๒๒ ว่า ที่ ๒๒ หน้า จิต เตรี ยม การ เบน ดง คราม ไม่
 ๒๒ ใจ แก่ ราช การ ก็ กราบ ทด ขอ รั้บ ๒๒ พระ ราช วัง ให้ ๒๒ มั่น คง แขง แรง
 เกณฑ์ คน รั้บ ๒๒ หน้า ที่ เตะ เขา ๒๒ ชั่ง ๒๒ มอม ๒๒ ชั่ง ครั้น นั้น เก็บ ม จะ เกิด
 การ ยุ ทธ ดง ความ แก่ กัน ความ ทราบ ถึง ส้ม เต็ม พระ พีนาง เธอ
 ทั้ง สอง พระ องค์ ก็ เเด่น ขึ้น ไป ใน พระ ราช วัง บวร ฯ ทั้ง สอง พระ องค์
 ทรง พระ กรร แสง ตร รั้ด ประ เต้ ปร โทม ไป ถึง ความ เก่า ๆ แต่ ครั้น ตก
 ทุก รั้ ได้ ยาก มา จน ได้ ราช ส้ม ๒๒ ชั่ง ส้ม เต็ม พระ อนุ ชา ชิ ราช ก็ มี

พระไทย ดต หย่อน อ่อน ลง ดั้น ความ พระ พิโรธ ส้ม เต็จ พระ พี่นาง ทั้งสอง
ก็ เขิญ เต็จ ให้ ลง มา เผ่า ส้มค ส้มมาน แต่ใน เวลาวัน นั้น ส้ม เต็จ พระเจ้า
อยู่ หัว กับ กรม พระ ราช วงษ์ บวร ฯ ก็ เปน ปก ตี กัน ต่อ มา.

ส้ม เต็จ พระ นารายณ์ รามา ชิบตี พระ เจ้า กรุง กัมพูชา พินา โดย

ส้ม เต็จ พระ นารายณ์ รามา ชิบตี ครอบ กรุง กัมพูชา มา ได้ ๓ ปี
ก็ บ่วย อยู่ ได้ ๔ เดือน ถึง แก่ พินา โดย ใน เดือน สิบสอง แรม สิบห้าค่ำ
ปี มะ เถ็ง นพศก จุฬ ศักราช ๑๓๕๑ นัก พระ องค์ เอง ผู้ เปน ส้ม เต็จ
พระ นารายณ์ รามา ชิบตี เมื่อ เข้า มา อยู่ ใน กรุง เทพ มหา นคร มี
โอรส ๔ องค์ ที่ ๑ ชื่อ นัก องค์ จันท์ เกิด เมื่อ ปี กุน ตร์ ศก จุฬ
ศักราช ๑๓๕๓ มารดา ชื่อ นัก โอด ที่ ๒ ชื่อ นัก องค์ พิมพ์ เกิด เมื่อ
ปี ฉลู เบ็ญจ ศก จุฬ ศักราช ๑๓๕๕ มารดา ชื่อ นัก แก ที่ ๓ ชื่อ นัก
องค์ ส่วงน เกิด เมื่อ ปี ชาน ฉศก จุฬ ศักราช ๑๓๕๖ มารดา เดียว กับ นัก
องค์ จันท์ ที่ ๔ ชื่อ นัก องค์ อิม เกิด เมื่อ ปี ชาน ฉศก จุฬ ศักราช ๑๓๕๖
มารดา ชื่อ นัก รต ใน เวลา เมื่อ ออก ไป ครอบ กรุง กัมพูชา มี โอรส อีก
องค์ ๑ ชื่อ นัก องค์ ดวง มารดา เดียว กัน กับ นัก องค์ อิม.

เมื่อ ส้ม เต็จ พระ นารายณ์ รามา ชิบตี ถึง พินา โดย นั้น โอรส ยัง เยาว์
อยู่ ทั้ง ๔ องค์ นัก องค์ จันท์ ซึ่ง เปน โอรส ผู้ ใหญ่ ชน มา ยุ เพียง ๖
ขวบ ส้ม เต็จ พ้า ทะ ทะ หะ จัง มี โบบอก ให้ พระ ยา จักรี (แกม) เข้า มา
กราม บังคม ทูต พระ กรุณา ได้ ทรง ทราบ โดย ทรง พระ กรุณา หา โดย ใน
ส้ม เต็จ พระ นารายณ์ รามา ชิบตี จึง มี พระ ราช โองการ สั่ง ให้ มี ครวา ออก ไป

ให้ตั้ง ศพ ส้ม เต็ม พระนารายณ์ รามา ขิบัติ เข้า มา จะ ทรง จัด การ ศพ
 และ พระราช ทาน เพดิง ใน กรุง เทพ มหา นคร ด้วย ราชการ บ้าน
 เมือง นั้น ให้ ส้ม เต็ม ฟ้า ทะ ตะ หะ เปน ผู้ ดำ รั้ง ราช การ แผ่น ดิน และ ทำ นุ
 บำ รุง เจ้า ชาย ๕ องค์ ซึ่ง เปน โอรส ส้ม เต็ม พระ นารายณ์ รามา ขิบัติ ไป พดาง
 เมื่อ ต่อ ไป ภาย หน้า เจ้า องค์ ไต เจริญ วย มี คุณ ภูมิ และ สติ บัญญา ดำ ภาร
 ก็ จะ ทรง เด็ด คอง ให้ ครอบ ครอบ กรุง กัมพู ชา ต่อ ไป.

ครั้ง นั้น ฐา ราช การ ผู้ ใหญ่ เข้า ชื่อ กนิ กราบ บัง คม ทูล ว่า จะ พา
 ศพ เจ้า ประเทศ ราช เข้า มา ทำ ฌา ปณ กิจ ใน กรุง ผิด ด้วย เยี่ยง อย่าง
 ชรรม เนียม เกรง จะ เปน อุบาทว์ แก่ บ้าน เมือง ขอ พระ ราช ทาน
 อย่า ให้ พา ศพ ส้ม เต็ม พระ นารายณ์ รามา ขิบัติ เข้า มา เสดย ประ จวบ
 พอ ไต ฆ่า ว่า จะ มี คัก พม่า มา อัก จึง โปรต ให้ มี ตรา ออก ไป ห้าม
 มี ให้ พา ศพ ส้ม เต็ม พระ นารายณ์ รามา ขิบัติ เข้า มา ส้ม เต็ม ฟ้า ทะ ตะ หะ
 พา ศพ หน้ มา ลง เรือ ที่ ท่า กระ พง หลวง มา ทาง เรือ ถึง โข ดำ เจ็ด พอ
 ไต รับ ท้อง ตรา โปรต ออก ไป ว่า ไต ฆ่า ว่า พม่า ยก กอง ทัพ มา ให้
 ส้ม เต็ม ฟ้า ทะ ตะ หะ จัด การ ทำ ฌา ปณ กิจ ศพ ส้ม เต็ม พระ นารายณ์ รามา ขิบัติ
 ที่ เมือง บัน ทาย เพ็ชร และ ให้ เกณฑ์ กอง ทัพ เขมร ๕๐๐๐ เข้า มา ช่วย
 ราช การ ดัง ความ ส้ม เต็ม ฟ้า ทะ ตะ หะ จึง พา ศพ กัด บัน คั้น ไป เมื่อ
 บัน ทาย เพ็ชร แล้ว แต่ง ให้ พระ ยา จักรี (แกบ) คุณ กอง ทัพ เขมร ๕๐๐
 เข้า มา ตาม รับ ตั้ง.

ข่าวศึกพม่า

กรมพระราชวังบวร ฯ เสด็จเมืองเชียงใหม่

ฤๅจตุรศก ๑๑๕๘ ปีมะเส็ง นพศก เป็นปีที่ ๑๒ ในรัชกาลที่ ๑
 ครั้น ณ เดือนสิบสอง แรมเก้าค่ำ พม่าเขาหนึ่ง ลือเข้ามา แคว้นที่ตำบล
 เมืองเพ็ชรบุรี, เมืองราชบุรี, เมืองไทรโยก, เมืองอุไทยธานี,
 เมืองตาก, เมืองเชียงใหม่, เมืองหลวงพระบาง, ความต้อ
 กันว่า พม่าจะเข้ามาตีกรุง และขังกษัตริย์ จะมาช่วยเป็นทัพเรือ ยกเข้ามา
 ทางปากน้ำเจ้าพระยา ครั้น ณ เดือนยี่ พระเจ้าอึ้งวะ ให้อินแจะอุ่น
 เป็นแม่ทัพคุมไพร่พลมาตีหัวเมืองขึ้นเมืองเชียงใหม่ ฯ ออกรบพุ่งต่อสู้
 จับพม่าได้ ๑๒ คน ทามให้การว่า พระเจ้าอึ้งวะ เสด็จยกกองทัพมาตี
 เมืองเชียงใหม่, เมืองนครด้าปาง, ขังกษัตริย์ จะเอาสดุดะกำปั่น
 เข้ามารบทางทะเล พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงมีพระ
 ราชดำรัสให้สมเด็จพระอนุชาธิราช กรมพระราชวังบวรสถานมงคล
 ยกกองทัพขึ้นไปช่วยเมืองเชียงใหม่ แล้วให้เกณฑ์กองทัพไป
 รักษาเมืองตาก, เมืองระแหง, เมืองกาญจนบุรี, เมืองราชบุรี,
 เมืองอุไทยธานี, ตามทางซึ่งพม่าเคยมาแต่ก่อน การศึกครั้งนี้
 ทรงส่งโดยอยู่ว่า ขังกษัตริย์ จะเข้าด้วยจริง เพราะคำพม่าให้การกับ
 หนึ่งลือแคว้นก็ต้อกัน จึงโปรดให้มีตราออกไปเกณฑ์กองทัพ
 ให้เจ้าอนันท์ยกมาช่วยรักษาเมืองสมุทรปราการ เจ้าอนันท์ยก
 เข้ามาว่า จะให้ของฮี้กุนเป็นแม่ทัพ ให้ของย่าเกื้อนเป็นปลัดทัพ
 ของโปโฮ, ของท่าศรีบิโน, ของทุงฉาย, ของพนฉาย, ของโหวฉาย,

ของ เบ็ด วาย, ของ พอเตียง, เปน นายกองคุม เรือรบ ใหญ่ปาก กว้าง
& วา ๓๕ ลำ เรือกุไต ๑๕ ลำ เรือแม่ ชาย ๗๘ ลำ รวม เปน
เรือ ๓๐๘ ลำ ไพร่ ๗๗๒๐ คน เครื่อง ๕๓๓๖๐ รุกพร้อม กำหนด
ณ เดือน ห้า ขึ้น ห้าค่ำ จะยก เข้ามาช่วยราชการ ทัพ แต่ครั้ง ต่อ มา ได้
ความว่า ที่ พม่า ว่า อังกฤษ จะยกทัพ เรือ มาช่วย ที่ กรุงเทพมหานคร
เปนการ ไม่จริง จึง โปรด ให้ มี ตราออก ไปบอก เด็ก กอง ทัพ ญวน
ไม่ต้อง ให้ยกมา.

เจ้าอนันท์ กัก ถวาย ต้นไม้ ทองเงิน ครั้งที่ ๕

ครั้งนี้ ณ เดือน สี่ แรม สิบค่ำ เจ้าอนันท์ กัก จัด ได้ ต้นไม้ ทองเงิน
กับ กระด้า พักหนัก ๓๐ ตำดั่ง เครื่อง น้ำชา เดิม ทองคำ สำหรับ ๓
ปี ทองเหลือง กระดุน ๕ นิ้ว & บอก ปั้นเหล็ก กระดุน ๔ นิ้ว ๑๒ บอก
สังข์หนัก ๕ หาบ น้ำตาดทรายหนัก ๕ หาบ แต่งให้ องโฮ่ กุน,
ฮงบิโน, คุม เข้ามาทูลเกล้าฯ ถวาย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
เมื่อ ทศจะ กราบ ถวายบังคม ๓๐ ไป โปรดให้ จัดสิ่ง ของ พระราชทาน
เจ้าอนันท์ กัก ดินประสีพหนัก ๕๐๐ หาบ แพร่มังกร เต็นน้ำ ๓๐ ม้วน
เรือแผ่น ม้ามีกัน ยาว ๘ วา ๒ ศอกตำ ๓ พายดำ สำหรับ
เรือ ๒๖ เต็ม ให้ องโฮ่ กุน, ฮงบิโนไป, คุม ออกไป พระราชทาน
เจ้าอนันท์ กัก.

ฉลอง พระมณฑป วัด พระศรีรัตนศาสดาราม

ครั้งนี้ มาถึง ณ เดือน สี่ โปรดให้ มี การ ถม โภชฉลอง พระมณฑป
ใน วัด พระศรีรัตนศาสดาราม ซึ่ง ปลุกแทน หอ พระมณฑป ธรรม

ที่ไฟไหม้เสียแต่เมื่อปีออกสัมฤทธิ์ ศกจตุศักราช ๑๑๕๐ นั้น โปรด
ให้ตัดลงเป็นการใหญ่.

ข่าวศึกพม่า

จตุศักราช ๑๑๖๐ ปีมะเมียสัมฤทธิ์ ศก เป็นปีที่ ๓๗ ในรัชกาลที่ ๑
เมื่อ ณ เดือน ยี่แรมสิบค่ำ พระยาเชียงใหม่มีหนังสือบอกส่งตัวอ้าย
จันตะเงี้ยว, อ้ายจันดำพม่า, ๒ คน ลงมา ได้ตามให้การว่าพระ
เจ้าอังวะแต่งให้จ้อจันบุญส้อยสินโบชี่วุ่น ส้อยยี่วุ่นชีแวงมูเปนแม่ทัพ
คุมพล ๕๐๐๐ ยกลงมาทางเมืองตองตู มาตั้งอยู่เมืองตวงริมแม่น้ำ
โขง ซึ่งจะข้ามมาทางเมืองเชียงใหม่ ตั้งยุ้งฉางไว้เต็มยงอาหาร
เป็นอันมาก.

ฝ่ายเจ้านครหลวงพระบางก็บอกส่งพม่าลงมา และว่าได้แต่ง
กองทัพออกไปลาดตระเวนทางเมืองเชียงแสน จับได้ชายน้อยจิจา
กับบุตรชายคน ๑ ส่งลงมา ตามให้การว่าพม่ายกกองทัพมาว่า
จะตีเมืองเชียงใหม่ ถ้าตีได้แล้วจะยกทัพเรือไปทางลำแม่น้ำโขง
ตีเอาเมืองลาวฝ่ายตวันออกมิให้ลงไปช่วยกรุงเทวมหานครได้ เจ้า
เมืองหลวงพระบางแจ้งดังนั้นก็เตรียมกองทัพไว้.

ครั้น ณ เดือนสามแรมสิบสี่ค่ำ พระยาเชียงใหม่บอกลงมาว่า
ได้แต่งให้หมื่นเตโชไปลาดตระเวนถึงแดนเมืองกุ พบกองตระเวน
พม่าได้รับพุ่งกัน กองตระเวนพม่าแตกหนีไป จับได้พม่า ๓ คน
ส่งลงมา ตามให้การว่าพระเจ้าอังวะแต่งให้อะตุนวุ่นเปนแม่ทัพคุม
เงี้ยว ๑๘ เมืองยกลงมาทางเมืองกุทัพ ๑ พม่ากำกับมาด้วยทัพ ๑

และ คึก พม่าที่ได้ความ มาทั้ง ๔ ทาง ก็ต้อง กัน แต่ กองทัพพม่า
 ยัง ตั้ง รอย อยู่ จน เตือน สิ้น นี้ มิ ได้ ยก เข้า มา ตั้ บ้าน เมือง เหตุ ผล จะ
 เป็น ประการ ไต ก็ หา ได้ ความ ไม่ หรือ จะ เป็น กด คึก ต่อ ดวง หนอง
 ไร่ ให้ ปรมาท ว่า พัน เทศ กาด แล้ว จะ ได้ เลิก กองทัพ กด ทัพ ไป เสีย
 พม่าได้ ที่ จึง จะ จุ โจม เข้า ตั้ เขา เมือง เชียง ใหม่ และ หัวเมือง ฝ่าย เหนือ ก็ ไม่ แจ้ง
 จึง มิ ไร่ ไจ แก่ ราช การ.

ได้ ทรง ทราบ จึง โปรด ให้ มี ตรา เถน ที่ ทัพ เจ้า นคร ด้าน ข้าง เวียง จันทน์
 ไป ตั้ง รักษา อยู่ ทาง ระ แหง แต่ ครั้ง นั้น พม่า อยู่ จน ฤดู ฝน ก็ เลิก กด ทัพ ไป
 หา ได้ เกิด การ คึก ไม่.

สมเด็จพระที่นั่งพระที่นั่งพระชนม์ม

ตุศศักราช ๓๓๒๓ ปี มะแม เอกศก เป็นปีที่ ๓๗ ในรัชกาลที่ ๓
 สมเด็จพระเจ้าพี่นางพระองค์น้อย กรมพระศรีสุตาธิบดี ทรง พระ ประชวร
 ครัน ๓ วัน อาทิตย์ เตือน แปร รม ดิบ เข็ด ค่ำ เวลา เข้า ๓ โมง ก็ สิ้น
 พระ ชนม์ ครัน ๓ วัน ศุกร เกือน ดิบ สอง รม ดิบ ค่ำ เวลา ๓๐ ทุ่ม
 สมเด็จพระเจ้าพี่นาง พระองค์ใหญ่ กรมพระเทพสุตาธิบดี ทรง พระ ประชวร
 ก็ สิ้น พระ ชนม์.

ครั้งนั้น โปรด ให้ ทำ พระ โภษ ๘ เหลี่ยม ยอด มณฑป ด้วย ไม้ จำ ตัก
 ดาย กุดัน ๒ พระ โภษ เรียกว่า กุดัน ใหญ่ พระ โภษ ๓ กุดัน น้อย
 พระ โภษ ๓ พระ ยา พระ คดัง ทำ กุดัน ใหญ่ พระ ยา ราช สงคราม ทำ
 กุดัน น้อย หุ้ม ทองคำ จำ ตัก ยอด เปน ทรง มณฑป และ โปรด ให้
 มี ตรา ออก ไป ถึง เจ้า อนันต กัก ขอ ซื่อ เสน, ทอง ชัง กวิต, กระตาด ทอง,

กระตาดเงิน, ใช้ในการ พระศพ เจ้าอนันท์ก็ทราบความแล้ว ครั้น
 ๓ เดือน อ้ายแรมสืบเอ็ดคำ เจ้าอนันท์ก็จัดได้ ชี ฉิ่งหนัก ๓ หาบ, น้ำตาด
 ทวายหนัก ๓๐ หาบ, เข้ามาตีบคปภรณ์ในการ พระศพ กับ ส่วนถวาย
 พระบาท สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว กระจ่าพิกหนัก ๓๐ ตำดั่ง, ผ้าขัดสะตุสี่
 เขี้ยว ๒๔ พับ, สีม่วง ๑๒ พับ, เส้นหนัก ๕ หาบ, ทอง อังกริด ๒๓๐ ม้วน,
 กระตาดเงิน ใหญ่ ๑๕๐๐๐, กระตาดเงินเล็ก ๓๐๐๐๐,

โปรดให้ กองทัพเขมร ไป ช่วยเจ้า อนันท์

ครั้น มาถึง ๓ เดือน สืบแรมเอ็ดคำ เจ้าอนันท์ก็มีศุภอักษร ถวาย
 ปิ่น บาหมื่นเข้ามาอีก ๓๐ บอก และขอจัด ชี ฉิ่ง ห่อ ออกไป
 ห่อกระสุน ปิ่น ขอ กองทัพ ดาว, กองทัพ เขมร, ออก ไปตี เมือง แง่ อาน
 ดาว เรียกว่า เมือง ตำน้า หนองไฉ้ ให้พวก ไท เซิน พระว่า พระวัง หลั่ง เจ้า
 อนันท์ก็จะได้ ทำศึก โดย สดวก พระบาท สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ก็ โปรด
 พระราชทาน ดิน ประสิดี ครอบแทน ออกไป ๕๐๐ หาบ, เหล็ก หล่อ นั้น
 โปรด ให้ อง ทูต ชาย เซิน จัด ชี ฉิ่ง ตาม ความ ปราดถนา แต่ กองทัพ เขมร,
 กองทัพ ดาว, นั้น มี คอบ ออก ไป ว่า จะ ให้ ออก ไป เกณฑ์ ใน แดง นี้
 กว่า ผู้คน จะ พริก พร้อม พอ เข้า ถูกลุ่ น เสีย แล้ว จะ ยก ไป เมือง แง่ อาน
 ก็ เปน ทาง ไท กันดาร ไพร่ พด จะ บัวยเจ็บ มาก จะ ให้ แต่ เขมร ไป
 ช่วย เจ้า อนันท์ ตี เมือง กุญ เียนก่อน แล้ว จึง โปรด เกต้า ๆ ให้ มี ครา
 ไป ถึง สมเด็จ ฟ้า ทะทะหะ (ปก) ให้ จัด ทัพ ไป ช่วย เจ้า อนันท์ ตี
 เมือง กุญ เียน สมเด็จ ฟ้า ทะทะหะ ทราบ ท้อง ครา แล้ว จึง ให้ พระยา วัง
 เปน แม่ทัพ คุม ไพร่ พด ๕๐๐๐ ยก ไป ถึง เมือง ต่ำ กวน พระยา วัง กตคน

ไว้ไม่อยู่ ไพร่พลในกองทัพ ก็หนี ไปเสียเปนอันมาก สมเด็จ
ฟ้าทะระหะ จึง ให้เอาตัว พระยา วังฆ่าเสียแล้ว จึง เกณฑ์คน ๕๐๐๐
ให้พระยากระตาโหม (พรหม) ยกลงไปช่วยเจ้าอนัมก๊ก.

เพลิงไหม้ลำเพ็ง

ในปีวอกโทศกจุลศักราช ๑๓๖๒ ฅวันจันทร์ เดือน ๕ ขึ้นแปดค่ำ
เวลา ๕ โมงเศษ เกิดเพลิงไหม้ ขึ้นที่วัดสามปลื้ม ใหม้ตลอด
ลงไป ถึง ตาดาน้อยวัดลำเพ็ง.

สร้างและฉลองวัดพระเชตุพน

เมื่อจุลศักราช ๑๓๕๓ ปีระกา เอกศก เปนปีที่ ๗ ในรัชกาลที่ ๓
นั้น พระบาท สมเด็จ พระเจ้าอยู่เสด็จ ทอดพระเนตร เห็น วัด โปธารามเก่า
ชำรุด ปักหักพัง เปน อันมาก ทรง พระราช ศรัทธา จะ สร้าง ให้บริบูรณ์
งาม ขึ้น กว่าเก่า พื้นที่ ซึ่งเป็น ที่ ดุ่ม ดอน ห้วย คดของ สระ บ่อ ร่อง คุ อยู่
นั้น ทรง พระกรุณา ให้ ขอแรง คน ๕๐๐๐๐ เศษ ๗ วัน มา ถม เต็ม แล้ว
รุ่งขึ้น ปีหนึ่ง สอง ปี ถม บึง ดุ่ม ไป จึง ให้ ชื้อมุดดิน ถม ดิน พระราช
ทรัพย์ ๒๕๐ ชั่ง ๑๕ ตำดั่ง จึง ให้ ปราบที่ พูน มุดดิน เต็มอด ดีแล้ว.

ครั้น ฅวันพฤหัสบดี เดือน สิบ สอง แรม สิบเอ็ด ค่ำ ปีฉลู เบ็ญจศก
จุลศักราช ๑๓๕๕ ให้จับ การ ปฏิสังขรณ์ สร้าง พระ อุโบสถ มีกำแพง
แก้ว กระเบื้อง ประตูมรดบ พื้นที่ กำแพง แก้ว และ หว่าง พระ ระเบียบ ชั้น ใน
ก่ออิฐ ๕ ชั้น แล้ว ตาด พูน ทำ พระ ระเบียบ ถ่อม ๒ ชั้น ผนัง ระเบียบ ข้าง
ใน ประดับ กระเบื้อง ปรุ ผนัง ห้อง พระ ระเบียบ เขียน ถายแย่ง มุม
พระ ระเบียบ นั้น เปน จตุรมุข ทุก ชั้น มีพระวิหาร ๔ ทิศ บรรดาหลังคา

พระอุโบสถ, พระวิหาร, พระระเมียง, นั้น มุง กระเบื้อง เค็ดือบ
 ดีเหลือง, ดีเขียว, ดีดิน ทรง พระวิหาร ทิศ ตะวันตก ออก ไป ให้ชุด
 ราก พระเจดีย์ใหญ่ กว้าง ๓๐ วา ตึก ๕ คอก คอก เข้มเอาอิฐ หัก กระจุก
 ให้แน่นแล้ว เอา ไม้ตะเคียน ยาว ๘ วา หน้า คอก จตุรัส เรียง ระดับ
 ประทับ กัน ตรง ๒ ชั้น แล้ว จึงเอา เหล็ก คอก เหล็ก ใหญ่ ยาว ๒ คอก
 ตรง คดอด ไม้ แกง แวง ๒ ชั้น หว่าง ช่อง แกง แวง นั้น เอา อิฐ หัก ทราย
 ถม กระจุก ให้แน่น ดี รุ่ง ชั้น ผนัง ศูร์ เกือบ สาม ชั้น สิบ คำ มี ขาน ๓ คก
 จุก ศักกราช ๑๑๕๖ เวลาเช้า พระบาท สมเด็จ พระเจ้า อยู่ หัว เสด็จ
 พร้อมด้วย พระราช วงษานุวงศ์ เสด็จ พฤตมา มาตย์ราช ปโรหิต โหราชารย มา
 ยิง ที่ ตาม พระมหาเจดีย์ จึง ให้ ชัก ชะตอ พระพุทธรูป ปฏิมากร ทรง พระ
 นาม พระศรี สวรร เพ็ชญ์ ซึ่ง ชำรุดรับ มา แต่ กรุง เก้า เข้า วาง บนราก ได้
 ศุภฤกษ์ ประโคม ของ กลอง แตร สังข์ ขลุ่ย ยาง คนตรี พิณพาทย์ เสด็จ
 ทรงวาง อิฐ ทอง, อิฐ นาก, อิฐ เงิน, ก่อ ราก ขำ ทน ของ ชูดี พระบาท
 ทั้งปวง ก็ ระดม กัน ก่อ ฐาน กว้าง ๘ วา ถึง ที่ บรรจุ จึง เชิญ พระบรม ชาติ
 และ ฉดอง พระเขี้ยวแก้ว องค์ ๑ พระเขี้ยวทอง องค์ ๑ พระเขี้ยว
 นาก องค์ ๑ บรรจุ ใน ห้อง พระมหาเจดีย์ แล้ว ก่อ สืบ ต่อ ไป จน
 สำเร็จ ยก ยอด สูง ๘๒ คอก ทำ พระระเมียง ต่อม ๓ ด้าน ผนัง นั้น
 เขียน นิยาย รามเกียรติ์ จึง ถวาย นาม ว่า พระเจดีย์ ศรี สวรร เพ็ชชดาญาณ
 ตาม พระนาม พระพุทธรูป ปฏิมากร ซึ่ง ฝัง ไว้ ใน พระเจดีย์ นั้น และ พระ
 พุทธรูป ปฏิมากร ศรี สวรร เพ็ชญ์ นี้ สมเด็จ พระรามาธิบดี ที่ ๒ ทรง สวรร
 เมื่อ มี ขาน โทศก จุก ศักกราช ๘๓๒ ปี เปน พระพุทธรูป ยืน สูง ๘ วา
 หล่อ ด้วย ทอง สำริด หุ้ม ทองคำ ทั้ง พระองค์ ประดิษฐาน ไว้ ใน พระ

วิหาร หาดวง วัด พระ ศรี สวรร เพ็ชญ์ กรุง เก่า เมื่อ กรุง เก่า เสีย พม่า ถอก
 ทอง คำ ที่ หุ้ม พระองค์ ไป หมด ภายหลัง พระ อาราม นั้น ทั้ง ร้าง พระ
 วิหาร พัง ทัพ พระพุทธ ปฏิมากร ศรี สวรร เพ็ชญ์ แดก หัก บบ งดงาม มาก เมื่อ
 ทรง สร้าง วัด พระเชตุพนโปรด ให้ เชิญ ลง มา หมายถึง ทรง ปฏิสังขรณ์
 ให้ เป็น รูป ตีตั้ง เก่า อย่าง พระ โถกนารถ แต่ พระ ศรี สวรร เพ็ชญ์ ชำรุด
 มากนัก จะ ปฏิสังขรณ์ ให้ คง ตาม รูป เดิม ไม่ได้ จึง ทรง พระราช
 ดำริห์ จะ เอา ทอง รวบรวม หลอมหล่อ เป็น พระพุทธรูป ขึ้น ใหม่ ครั้น มี พระ
 ราช ปุจฉา แก่ พระสงฆ์ ราชาคณะ มี ส้มเต๋อ พระ สังฆราช เป็น ประธาน
 พร้อม กัน ถวาย พระพรว่า ที่ จะ เอา ทอง อัน เป็น พระพุทธรูป อยู่ แล้ว กลับ
 หลอมหล่อ ใหม่ เห็น ไม่ สมควร จึง โปรด ให้ เชิญ เข้า บรรจุ ไว้ ใน พระเจดีย์
 ตะนาว พระ ระเบียบ รอบ พระอุโบสถ ชั้น ใน มี พระมหาธาตุ & ทิศ นอก
 พระ ระเบียบ ชั้น นอก หว่าง พระวิหาร คด นั้น มี พระเจดีย์ สูง เตี้ย ๕ พระ
 องค์ & ทิศ ๒๐ พระองค์ รวม กัน ทั้ง พระมหาเจดีย์ ใหญ่ พระมหา
 ธาตุ เป็น ๒๕ พระองค์ บรรจุ พระบรม ธาตุ สิ้น ทุก พระองค์ และ
 มี พระวิหาร คด & ทิศ กำแพง แก้ว คั้น ประตุ ซุ้ม ประดับ กระเบื้อง เค็ดือบ
 ๒ ประตุ มี รูป สัตว์ ประตุ ตะคุ ทำ หอ ไตร มุง กระเบื้อง หุ้ม ตีบุก
 ฝา และ เส้า มีด ทอง ถาย รตนะ และ คุ รูป ปราสาท ไว้ คัมภีร์ พระ ปริยัติ
 ไตร มีฎก ทำ การ เปรียญ, หอ ระฆัง, พระวิหาร น้อย ซ้าย ขวา
 สำหรับ ทายก ใจ พระพุทธรูป ชุด สระน้ำ ปดุง พรรณไม้ ศาสดา รวย

๕ ห้อง, ๗ ห้อง, ๘ ห้อง, เป็น ๓๗ ค่ำดา เขียนเรื่อง พระชาฎก
 ๕๕๐ ชาติ ตั้งตำรายาและฤกษ์ตัดตนไว้เป็นทาน ทำกำแพงแก้ว
 ล้อมรอบนอก มีประตูซุ้ม ประตูบั้งกระเบื้องด้วย ๔ ประตู มีรูปอสูร
 ประจำประตู ประตู มีประตูซุ้ม ประตูบั้งกระเบื้องเคลือบ ๘ ประตู ทั้ง
 ประตูกำแพงชั้น ๒ เป็น ๓๓ ประตู มีรูปสัตว์ ประตูประตู เป็น รูป
 สัตว์ ๒๒ รูป แล้วทำตึกและกุฎี พระสงฆ์หลัง ๒ ห้อง, ๓ ห้อง,
 ๔ ห้อง, ๕ ห้อง, ๖ ห้อง, ๗ ห้อง, ฝากระดาน พื้น กระดาน มุง กระ
 เบื้อง เป็น กุฎี ๑๒๘ หลัง ทำหอฉัน หอสดมภ์ ค่ำดาต้ม
 กรักตาลผ้า สระน้ำ ทำกำแพงล้อม กุฎีอีกวง ๓ และริมฝั่ง น้ำนั้น
 มี ค่ำดา ๓ หน้า ต้น สระพาน พระสงฆ์ตั้งหน้า ทำเว็จ กุฎี ๔ หลัง ใน พระ
 อุโบสถ พระวิหาร พระระเบียงนั้น เชิญ พระพุทธรูปปฏิมากร ห่อ
 ด้วย ทองเหลืองทอง ตำริด ซึ่ง ขำรุดปรักหักพัง อยู่ ณ เมือง พิษณุโลก
 เมือง สวรรคโลก เมือง สุโขทัย เมือง ตพบุรี กรุงเก่า วัด ค่ำดา &
 หน้า กรุงเทพ ฯ ใหญ่น้อย ๓๒๔๗ พระองค์ ทรง มาให้ ช่าง ห่อหุ้ม
 พระศอก, พระเคี้ยว, พระหัตถ์, พระบาท, แดง พระภักตร์ พระ องค์
 ให้งามแล้ว ประดิษฐานไว้ตามที่ อื่น สมควร.

พระพุทธรูป พระประธาน วัด ค่ำดา & หน้า หน้าตัก ๕ ศอก คืบ & นิ้ว
 เชิญ มา ปฏิสังขรณ์ ได้ร็จแล้ว ประดิษฐาน เป็น พระประธาน ใน พระอุโบสถ
 บรรลุ พระบรมธาตุ ถวาย พระนามว่า พระพุทธรูปเทวปฏิมากร และฉนัง พระ
 อุโบสถ เขียน เรื่อง ทศชาติ ทรมาน ท้าว มหา ชมพู และเทพ ชุม นุม.

พระพุทธรูปยืน สูง ๒๐ ศอก ทรง พระนามว่า พระโลกนาถ ส่ำค้ำดาจารย์

ปรักหักพัง เชิญมาแต่วัดพระศรี สวรรเพ็ญ กรุงเก่า ปฏิสังขรณ์เสร็จแล้ว
ประดิษฐาน ใน พระวิหาร ทิศตะวันออก มุข หลัง บรรจุ พระบรมธาตุ ด้วย
ผนัง เขียน พระโยคาวจร พิจารณา อสุภ ๓๐ และ ข้ออุปมาญาณ ๓๐.

พระพุทธรูปวัดเขาอินทร์เมืองสุวรรณโคตร หล่อด้วย นาก หน้า
ตัก ๓ ศอก คืบหาพระกรมิได้ เชิญลงมา ปฏิสังขรณ์ด้วย นาก เสร็จแล้ว
ประดิษฐาน ไว้เป็น พระประธาน ใน พระวิหาร ทิศตะวันออก บรรจุ พระ
บรมธาตุ ถวาย พระนามว่า พระเจ้า ครัส ใน คองไม้พระมหาโพธิ์ มีต้น
พระมหาโพธิ์ด้วย และผนังนั้น เขียน เรื่อง มาร ประจญ.

พระพุทธรูปหน้าตัก ๕ ศอก ๕ นิ้ว เชิญมาแต่ กรุงเก่า
ปฏิสังขรณ์เสร็จแล้ว ประดิษฐานไว้ ใน พระวิหาร ทิศใต้ ถวายพระนาม
ว่า พระพุทธเจ้าเทศนา พระธรรมจักร มีพระปัญญาพิศัยทั้ง ๕ นิ่งฟัง
พระธรรมเทศนาด้วย และผนังนั้น เขียน เรื่อง เทศนา พระธรรมจักร
และเทศนาดาวดึงษ์.

พระพุทธรูปหน้าตัก ๓ ศอก คืบ ๕ นิ้ว เชิญมาแต่ เมือง ดพบุรี
ปฏิสังขรณ์เสร็จแล้ว ประดิษฐาน ไว้ ใน พระวิหาร ทิศ ตะวัน ตก
บรรจุ พระบรมธาตุ ถวาย พระนามว่า พระนาคปรก มีพระยานาค แผลง
ฤทธิ์ เดิก ฟัง พาน มีต้นจิกด้วย และผนังนั้น เขียน เรื่อง พระเกษชาตุ.

พระพุทธรูปหล่อใหม่สูง ๘ ศอก ๕ นิ้ว ประดิษฐาน ไว้ ใน พระ
วิหาร ทิศเหนือ บรรจุ พระบรมธาตุ ถวาย พระนามว่า พระปาเตไลยก์
มีช้างถวาย คนที่หน้า มีฉานร ถวาย รวงผึ้ง และผนังนั้น เขียน ไตรภูมิ
มีเจ้า พระสุเมรุราช และ เขา สัตตะบริภัณฑ์ ที่วัดใหญ่ทั้ง ๕ และเขา
พระหิมพานต์ สระอนาคตาร และปัญญา มหานที.

พระพุทธรูป ใน พระอุโบสถ อารามเก่า หน้าตัก ๔ คอก เขิญเข้า
 ประดิษฐานไว้เป็น พระประธาน ในการ เปรียญแล้ว จัด พระพุทธรูปไว้
 ใน พระระเบียง ชั้น ใน ชั้น นอก และ พระวิหาร คด เป็น พระพุทธรูป มาแต่
 หัวเมือง ข้าราชการ สังฆราช ชั้น ใหม่ ๒๗๗ พระองค์ พระพุทธรูป
 ทำด้วย อิฐ ปูน สำหรับ พระอาราม ข้าราชการ อยู่ ๑๗๓ พระองค์ รวมกัน
 เป็น พระพุทธรูป และ พระอรหันต์ ๗๗๒ พระองค์ ถง รัก บิด ทองดำเรีจ
 เหลื่อนั้น ขำทูน ดออง ฮู่ดี พระบาท สัมปราชย์ ชาย หมิง รับ ไป บูรณไว้
 ใน พระอารามอื่น.

การบูชาพระอาราม ๗ ปี ๕ เดือน ๒๗ วัน จึงดำเรีจ ตั้ง พระราช
 ทรมณ์แต่ที่จำไต้ คิดค่าดินถม, อิฐปูน, ไม้ซอดัก, ไม้แก่น, เหล็ก,
 กระเบื้อง, ฝั้นไม้, จากทำโรงงาน, ว่างร้าน, เวียนข้าพระ, เส่า,
 กระดาน, กุฎี, น้ำอ้อย, น้ำมันยาง, ชัน, ตับุก, ทองเหลือง, ทองแดง,
 ๕๕ ฆ้อง หล่อฐาน, และกระฉาก, น้ำรัก, ทองคำ, กระดาษ, ชาติ, เส้น,
 เครื่องเขียน, รง, ดินแดง, พระราชทาน ช่าง, ๕๕ ฝรั่ง, ๕๕ ช่าง,
 ช่วย คน ชาย ฉกรรจ์ ๑๖ ตำมะโนครัว ๑๒๔ คน, เป็นเงิน ๗๕ ชั่ง
 ๑๓ ตำดิ่ง สักแซน ขวา ถวายเป็น ข้าพระ ขาดไว้ ใน พระอาราม ตั้ง
 หลวงพิทักษ์ชั้น ศรีเจ้า กรม ขุนภักดีรส ขรรคม ปลัดกรม ควบคุมข้าพระ
 และรักษา พระอาราม รวม พระราช ทรมณ์ทั้งสิ้น ที่ สว่าง และช่วยคน
 เป็นเงินตรา ๓๗๗๕ ชั่ง ๖ ตำดิ่ง แล้วทรง พระกรุณา ให้เอา แพร ดาย
 ย้อมครั้ง ทรง พระพุทธรูป ใน พระวิหาร ทิศ พระระเบียง พระวิหาร
 การ เปรียญ พระมหาธาตุ พระเจดีย์ใหญ่ น้อย สิ้น แพร ๑๐๐ พับ แต่

พระ พุทธ เทวปฏิมากร ใน พระอุโบสถ ทรง ผ้าสี ทัพ ทิม ชั้น ใน คาค
ชั้น นอก.

ครั้น ฅวันศุกร์ เดือน ห้า แรม สิบ สอง ค่ำ ปี่ ระกา ครีศก จตุศกักราช ๑๑๒๓
ให้ตั้ง การ ถดอง ขาราชนา พระราชาคณะ ถานานุกรม อธิการ อันดับ
ฝ่าย คันณะชุระ วิปัส สนา ชุระ ๓๐๐๐ รูป พร้อม กันใน พระ อุโบสถ เวตา
บาย แล้ว ๔ โมง ๕ บาท พระบาท ส้มเต๋จ พระเจ้า อยู่ หัว เต๋จจ พระราช
ตำเนน พร้อมด้วย ส้มเต๋จ พระอนุชา ชิราช พระราช วงษา นุวงษ์ เสดนาพุดมา
มาคัยราชปโรหิตาจารย์ มายัง พระอุโบสถ ทรง สมาทาน พระอุโบสถ
คีตแล้ว หลัง หน้า อุภิสโถก ตง เหนือ พระหัตถ์ พระพุทท ปฏิมากร ถวาย
พระ อาราม ตาม บาพี แก่ พระสงฆ์ มี องค์ พระพุทท ปฏิมากร เปน ประชาน
และ พระราช ทาน นาม พระอ อาราม ว่า วัด พระเชตุพน วิมต มังคดาราม
มอบ ถวาย ส้มเต๋จ พระวันรัต พิพิฒนญาณ อุดยสุนทรนายก ปี่ฎก ขรามหา
คณิศร บวร ทัก ชิณาคณะ สัจ จาราม คามวาสี สถิต ใน วัด พระเชตุพน
แล้ว ถวาย แต่ พระพุทท ปฏิมากร แพร ยก ไตร ๑ บาทร์เหล็ก เครื่อง
อัฐุ ปริกขาร พร้อม ย่าม กำ มะหยี่เครื่อง ย่าม พร้อม พัดแพร ร่มแพร
เสื้อ อ่อน โอเถา โอคณะ กาน้ำ ช้อนมุก ขวดแก้ว เต็มด้วย น้ำ ฝิ่ง
น้ำมัน มะพร้าว น้ำมัน ยา กดัก รูปเทียน สิ่ง ตะ ๓๐๐ ไม้เท้า รองเท้า
สาย ระเบียบ พระสงฆ์ ๓๐๐๐ ได้ รับ ไทยทาน ทิว กัน ทุก รูป ครั้น จบ
พระ บาพี ที่ ทรง ถวาย พระสงฆ์ รับ สำชุ พร้อม กัน ประโคม
ตุริยางคดนตรี แตร สังข์ ฆ้อง กลอง สนั่น ไป ด้วย ศัพท สำเนียง กีก้อง โกลาหล
พระสงฆ์รับ ไทย ทาน แล้ว ไป สรง น้ำ ครอง ไตร มา สวด พระ พุทท มนต์
เวตา เย็น วัน ตะ ๓๐๐๐ รูป ปฏิบัติ พระสงฆ์ ฉิน เข้า, เพน, ๓ วัน ๓๐๐๐ รูป

ถวาย กระจาด ทุกองค์ ให้ มี พระขรรค์ เทศาณา บอก อาณัติงษ์ ทุก วัน แล้ว
 ปฏิบัติ พระสังฆ์ ซึ่ง ศรัทธา ทำตอกไม้ เพลิง บุษบา พระรัตนไตรย์ ดั้น เข้า
 ท้าย ๗ วัน เปน พระสังฆ์ ๒๒๕ รูป ถวาย ผ้าสังฆ์ ทุกองค์ ถวาย บาตร
 เหล็ก ซึ่ง พระสังฆ์ ไม่มี ครอง แล้ว ถวาย กระจาด เสื้อ ร่ม รองเท้า
 ชูบเทียบ ไม่เท่าด้วย แล้ว ให้ตั้ง โรง ฉ้อ ทาน เตียง ส้มณะชีพรามณณ์
 อาณา ประชา ราชธูร ทั้งปวง และมี โชนอุโมงค์ โรงใหญ่ หุ่น ตะคร
 มอญรำ ระบาย โมง คุ้ม คุชชาติไม้ ปรบ ไม้ กระจัง ญวน หกคะเมน
 ต่าย ดวด ถอดห่วง รำแพน นอน หอกนอน ตาบ โต พ้อแก้ว และ มวย
 เวดากลาง คั้น ประดับ ไปด้วย ประทับแก้ว ระบายแก้ว โคม พวง โคม รวย
 และ ตอกไม้ รุ่งสว่าง ไปตั้ง พระอาราม แล้ว ให้มี หนึ่ง คั้น ละ ๘ โรง
 มี ตอกไม้ เพลิง คั้น ละ ๕๐๐ ฟัน ระทาใหญ่ ๘ ระทา พลุ ปะทัด พะเนียง
 ตอกไม้ ม้า ตอกไม้ กระจ่าง ตอกไม้ กัดต่าง ๆ และ มังกร พ้อแก้ว
 ญวน รำ โคม เปน ที่ โสมนัก บุษบา โอฬาร วิก วิเศษ เปน พระราช
 ทรัพย์ ทั้ง ทาน ดั้น กลับ พฤกษ์ ฤดากร พิกัด รากา พระราช บุตรา และ
 พระราช บุตรี พระ ภาคี ไนยราช และ นาง พระสงฆ์ม ราชกุญชร อัคร
 นาวา ฤดาการ ๕ ชั่ง, ๔ ชั่ง, ๒ ชั่ง, เปน เงินตรา ๓๓๗๗ ชั่ง เงินเข้า
 ผล มธนาถ ๑๖๘ ชั่ง รวมกับเงิน ทั้ง ทาน เปน เงิน ตรา ๕๐๐ ชั่ง คิด ทั้ง
 เงิน ราคา ผ้า ทรง พระ ค่า ตอกไม้ สด บุษบา เตียง พระสังฆ์ กระจาด
 และ โรง ฉ้อ ทาน เครื่อง ไทย ทาน ทำ เครื่อง โชน โรง โชน เครื่อง เถ็น
 เบ็ด เสรีจ พระ ราชทาน การ มหกรรม ส้ม โภช และ ถวาย ระบายแก้ว โคม
 แก้ว บุษบา ไว้ ใน พระอาราม เปน เงิน ตรา ใน การ ฤดากร เงิน ๓๗๓๐ ชั่ง
 ๔ ตำลึง คิด รวมกัน ทั้ง สรร้าง เปน พระ ราช ทรัพย์ เงิน ๕๗๑๓๓ ชั่ง

ครั้งนี้ เดรัจฉ การ ถดอง พระ อารามแล้ว ภาย หลัง ทรง พระกรุณา ให้
 เชิญ พระพุทธรูปปฏิมากร ทั้ง ๒ ซึ่ง สถิต ใน พระวิหาร ฝ่าย ทักษิณ ทิศ
 และ ประจิม ทิศ นั้น ขึ้น ไป ประดิษฐาน ไว้ ณ พระวิหาร วัด พระศรี
 สวรรเพชญ์แล้ว ให้เชิญ พระพุทธรูปปฏิมากร ทั้ง ๒ พระองค์ ซึ่ง เชิญ มา
 แต่ เมือง สุโขทัย หน้าตัก ๖ ศอก คืบ ถับ นิ้ว ๓ เท่ากัน พระ องค์ ๑
 ทรง พระนาม พระพุทธชินราช ประดิษฐาน ไว้ แทน ที่ ใน พระวิหาร ทักษิณทิศ
 พระองค์ ๑ ทรง พระนาม พระพุทธชินศรี ประดิษฐาน ไว้ แทน ที่ ฝ่าย
 ประจิม ทิศ คง ตั้ง เก่า.

เจ้า อนุเม็ก กวายนัน ไม ทองเงิน ครั้งที่ ๒

ดุษฎีศักราช ๓๑๖๓ ปี ระกาตรีศก เป็นปีที่ ๒๐ ในรัชกาลที่ ๓
 เมื่อ ณ เดือน หก ขึ้น สามค่ำ เจ้าอนุเม็กจัดได้ ต้น ไม ทองเงิน กับ กระต่า พัก
 หน้า ๓๐ ค่ำตั้ง ช้าง ๕ หน้า & หาบ หน้าตาดทราย หน้า & หาบ ให้
 อง ดุษฎีเทือง ผู้รักษาเมือง ไช้ ง่อนคูนเข้ามาทูลเกล้า ฯ ถวาย พระบาท
 สมเด็จ พระเจ้า อยู่หัว และ เมื่อ ทูล จะ กลับ ไป จึง โปรด ให้ จัด สิ่ง ของ
 ออก ไป พระราชทาน เจ้า อนุเม็ก ดิน ประดิว ขาว หน้า ๕๐๐ หาบ
 แพร มังกร ดี ม้วน ม้วน ๑ แพร มังกร ดี น้ำเงิน ม้วน ๑ ดี ตำ ม้วน ๑
 ให้ อง ดุษฎีเทือง กุม ไป พระราชทาน เจ้า อนุเม็ก

ไต่ ช้าง เลือก พระเทพ กุญชร

ครั้งนี้ ณ วัน อาทิตย์ เดือน แปด แรม สิบเช็ดค่ำ เมือง นครราชสีมา
 มี หนังสือ บอก เข้า มา กราบ บังคม ทูล พระกรุณาว่า ชุนช้าง เลือก
 นายชมรม ๑ นาย หัน หมอ ๑ นาย ต่ำ ควณู กับ หมอ มี ชื่อ

แรม สอง คำ เวลา เข้า ๔ โมง ถึง ทำ ช้าง พระบาท ส้มเตี๊ยะ พระเจ้าอยู่หัว
 เสด็จ ลงไป รับ ขึ้น จากแพ ตั้ง กระบวน แห่ง ไป โรง ส้มโกลา หน้าพระที่นั่ง
 พดับ พดา สูง มี กตอง ชะนะ แคร่ สิ้งซ์ เครื่อง สูง คู่ แห่ง เติน เท้า มี
 ช้าง นำ, ช้าง ตาม, ช้าง เชือก, ช้าง ค่อ, รวม ๘ ช้าง ถึง โรง ส้มโกลา แล้ว
 เวลา บ่าย พระสงฆ์ วาชา คณะ สวด พระพุทธ มนต์ วัน แรม สอง คำ ๓๕
 รูป แรม สาม คำ ๓๔ รูป แรม สี่ คำ ๓๓ รูป รวม ๓๐๓ รูป
 รับ พระราชทาน ฉันท ทั้ง ๓ วัน ถวาย ผ้า สบง และ กระจาด โปรด ให้
 มังงาน ส้มโกลา แต่ ณ วัน ศุกร เดือน ยี่แรม สี่ คำ ไป จนถึง ณ วัน จันทร์ เดือน ยี่
 แรม เจ็ด คำ ให้ มี หุ่น โรง ๓ ตะกรโรงใหญ่ โรง ๓ ตะกรชาตรี โรง ๓
 บ่าย มี มวย ทุก วัน กตาง คัน มี หนังสือ คัน ละ ๒ โรง มี ชับไม้
 บัน เชาวร์ ทุก คัน ณ วัน อาทิตย์ เดือน ยี่แรม หก คำ เวลา เข้า พระราช
 ทาน ช้อย ให้ นาง พระยา ช้าง ด้วย พระหัตถ์ ช้อย นั้น จารึก ชื่อ ขนาน นาม
 ว่า พระเทพกฤษณร บวร ศรี เสวตร อมเรศวรณภูมิตร เลื่อน ผ่อง พิศ
 ไสภณ มิ่ง มงคล เฉลิม ขวัญ ซาศิ ฉัตรทนต์สูง ศักดิ์ วิไลดกษณ
 เลิศฟ้า แล้ว ตั้ง บายศรี แก้ว, บายศรีทอง, บายศรีเงิน, บายศรีทอง ๒
 เวียน เทียน ส้มโกลา ๓ วัน โรง ส้มโกลา ๓ ห้อง เฉลียง รอบ ปิด ดาย
 กระดาษ ผูก ม่าน ทอง มี ฉัตร เบญจรงค์ ๘ ชั้น ราช วัตร เครื่อง สูง รอบ โรง
 มี มณฑป ที่ วดหน้า ตั้ง เหนือ โรง บั๊ก ตอง เบญจพาศ มี ฉัตรทอง, ฉัตรนาก,
 ฉัตรเงิน, ปรุราชวัตรไม้จริงรอบ มังงาน ส้มโกลา ค่ำรับ ๘ วัน
 ณ วัน เสาร์ เดือน ยี่แรม สิบ สอง คำ เวลา ๕ โมง เข้า เสด็จ ออก ณ โรง

พระเทพกฤษณราช พระราชทานปูนบำเหน็จเงินตรา เลื่อผ้า หมอควาญ
 ผู้ค้ำชั่ง ช่าง เลื่อ เป็น หลวง อโภย ษสัทภักษณ์ เงินตรา ๒ ซึ่ง
 เลื่อ เข้ม ขาบ ดอกใหญ่ ๑ เลื่อ แพรแดง ๑ ผ้าห่ม นอน บักใหม่ ๑
 ผ้าปูม ๑ ผ้าเช็ด ๑ หมอ หั้น ผู้ค้ำชั่ง ได้ เป็น ขุนเสวตร ษสรัตน
 เงินตรา ๓ ซึ่ง เลื่อ เข้ม ขาบ ดอกใหญ่ ๑ เลื่อ แพรแดง ๑ ผ้าห่ม
 นอน บักใหม่ ๑ ผ้ายก ก้านแย่ง ๑ ผ้าเช็ด ปูม ๑ นายดำควาญ
 เป็น หมื่น สวัสดิ์ ฤษณราช เงินตรา ซึ่ง ๓๐ คำตั้ง เลื่อ เข้ม ขาบ ดอกเล็ก ๑
 เลื่อ แพรแดง ๑ ผ้าเช็ด ปูม ๑ ผ้าม่วง ๑ ผ้าห่ม นอน บักใหม่ ๑ นายดา
 ตรวด นาย อยู่ควาญ ตรวด เงินตรา คน ตะ ๓๐ คำตั้ง เลื่อ แพร กั้น
 คน ตะฉิ้น ผ้าห่ม นอน บักใหม่ คน ตะฉิ้น ผ้าม่วง คน ตะฉิ้น หมอควาญ
 ไป ด้วย กัน อีก ๘ คน พระราชทาน เงินตรา คน ตะ ๓ คำตั้ง รวม เงิน
 ตรา ๑ ซึ่ง ๗ คำตั้ง รวม หมอควาญ ๓๔ คน เป็น เงิน ตรา ๘ ซึ่ง
 ๑๗ คำตั้ง ครั้น ๓ วัน อังคาร เดือน ยี่ แรม แแปด คำ เวลา เข้า โมงเศษ
 โปรด ให้ ทั่ว พระเทพกฤษณราช ไป ลง น้ำ ณฑำ ช้าง กัด ขัน จาก น้ำ แล้ว
 ให้ เข้า ประตุ วิเศษ ไชยศรี ยืน โรง โน พระบรม มหา ราชาวงษ์ เวลา บ่าย
 สวด มนต์ สัมโภช ต่อ ไป อีก คราว หนึ่ง.

เพลิงไหม้ วัดพระศรีสรรเพชญ์

ครั้น ๓ วัน ศุกร เดือน สี่ แรม สิบห้า คำ ปี ระกา ตรีศก จตุศักราช ๓๓๑๓
 เวลา ยาม เศษ เกิด เพลิง ใหม้ มณฑป วัด พระศรีสรรเพชญ์ ด้วย พระ
 องค์ ตาม เณร ศิษย์ วัด จุก ดอกไม้ เพลิง เด่น จะ เป็น กววด หรือ นก บิน

เข้า ไป คิด ว่าง ก พิราบ เป็น ชื่อ ขึ้น ใหม่ พระ มณฑป จน สิ้น เหตุ แต่ หนึ่ง
 พระ มาท ส้ม เต็จ พระ เจ้า อยู่ หัว และ ส้ม เต็จ พระ อนุชา ชิราษ กรม พระ ราษ วัจ
 บวร สถาน มงคต ได้ เส็ด็จ ไป ช่วย ตับ เพลิง แต่ ส้ม เต็จ พระ อนุชา ชิราษ
 ทรง พระ พิโรธ มาก ให้ ซ้ำ าระ เขา ตั๋ว ผู้ จุต ดอก ไม้ ได้ ส้ม เณร องค์ ๑
 ชื่อ วัด เป็น เจ้า ของ ดอก ไม้ และ จุต ด้วย รับ สั่ง ให้ ดึง ออก จาก ส้ม เณร
 จะ ให้ เขา ไป ประหาร ชีวิต เส็ด็จ แต่ ใน เวลา ค่ำ วัน นั้น ส้ม เต็จ พระ สั้ง ฆราษ
 ถวาย พระ พร วัจ ฆอน ขอ ชีวิต ไว้ ก็ โปรต ยก โทษ พระ ราษ ทาน ให้
 ภาย หลัง เติบ โต ขึ้น อุป ส้ม บท แล่ว ได้ ไป เป็น พระ ครู อยู่ วัด เมือง
 ส้ม มุท ปรากว และ ดอก ไม้ นั้น ก็ ไม่ ทิ้ง ทำ กรวด, ตะไถ, ไข่ ต้อ, ตีนัก
 พระ มณฑป นั้น ก็ โปรต ให้ ทำ เป็น หลัง ศาล จตุร มุข มิ ได้ ทำ เครื่อง ยอด
 ตาม เติม.

เจ้าอนันต ก ก ไตเมืองญวนและตั้งตัวเป็นพระเจ้า
 กรุงเวียตนาม ยาดอง

ดุจตุศักราช ๑๓๖๔ ปีจอจัตวาศก เป็นปีที่ ๒๑ ในรัชกาลที่ ๑
 เจ้าอนันต ก ก มี ราษ ด้ สิ้น เข้า มา ฉบับ ๑ ใจ ความ ว่า พระยา กระจดา โหม,
 เขมร ซึ่ง ยก กองทัพ ออก ไป ช่วย ตี กองทัพ ไท เซิน ซึ่ง ต้อม เมือง กุญ เียน
 นั้น ได้ จัด ให้ พระยา กระจดา โหม ตั้ง ค่าย ต้อม อยู่ กอง ๑ หา ได้ ไซ้
 ให้ รับ ฟุ้ง กัณ เหมือน กองทัพ ญวน ไม่ และ ชุน นาง เขมร พวก พระยา
 กระจดา โหม หลาย คน แจ้ง ความ แก่ เจ้า อนันต ก ก ว่า พระยา กระจดา โหม ไม่
 ชื่อ ตรง ต่อ เจ้า อนันต ก ก มี หนังสือ ต้อ ตับ ไป ถึง วิถี เขา ตั้ง, วิถี โดย วง,

ชุน นาง พวก ไก่เซิน ซึ่งล้อมเมือง กุยเยิน เจ้า อนุมัติ กัก ทราบ แล้ว ก็ ไม่
 อาจ จะ ทำ อย่าง ไร ได้ ครั้น ได้ ได้ เมือง กุยเยิน จับ ได้ จุ้ย ทำ ตก เวียน
 งาม จุ้ย ทำ ตก เวียน บอก ว่า เมื่อ พระยา กระจาโหม มี หนังสือ ดับ ไป ถึง
 วิถีเขาดัง, วิถี ไทยวง, นั้น จุ้ย ทำ ตก เวียน เปน ผู้ แปร หนังสือ ต้อง
 กั้น กับ คำ เขมร ซึ่ง แจ้ง ความ แก่ เจ้า อนุมัติ เมื่อ พระยา กระจาโหม,
 เขมร มี ชื่อ ยก กองทัพ กลับ มา นั้น เจ้า อนุมัติ ได้ จด เงิน ทอง แจก ให้
 แก่ พระยา กระจาโหม, เขมร มี ชื่อ แต่ พระยา กระจาโหมคุม กองทัพ กลับ
 มา เมือง เขมร เสีย ความ ทราบ ได้ ฝ่า ตอของ รุดี พระบาท แล้ว มี พระ
 ราชดำรัส ตั้ง ให้ พระยาพระคลัง มี หนังสือ ดอบ ไป ถึง เจ้า อนุมัติ กัก ใจ ความ ว่า
 ซึ่ง เจ้า อนุมัติ กัก มี หนังสือ เข้า ไป ว่า ได้ ยก กองทัพ บก, ทัพ เรือ, ไป ตี
 เมือง กุยเยิน ได้ แล้ว บัดนี้ จะ ยก กองทัพ ไป ตี เมือง ดึง เกีย, เมือง เว้, นั้น
 ถ้า ราชการ หนัก เบา ประการ ไตจง บอก เข้า มา ให้ แจ้ง และ ซึ่ง พระยา
 กระจาโหม, เขมร, มี ไต ชื่อ ตรง ค่อ เจ้า อนุมัติ ความ ข้อ นั้น ก็ เคียง,
 หนักเบา, เขมร มี ชื่อ ๕ คน ใน กองทัพ พระยา กระจาโหม หนี เข้า มา
 ให้ กราบ บังคม ทูล พระกรุณา พระบาท ด่มเด็จ พระเจ้า อยู่หัว ว่า เจ้า อนุมัติ กัก
 จับ พระยา กระจาโหม ว่า พระยา กระจาโหม มี หนังสือ ดับ ถึง แม่ทัพ ไก่เซิน
 พระบาท ด่มเด็จ พระเจ้า อยู่หัว ตรัสถาม ว่า จริง หรือ ไม่ จริง เขมร
 มี ชื่อ กราบ ทูล ว่า จริง พระบาท ด่มเด็จ พระเจ้า อยู่หัว ได้ ทราบ อยู่ แล้ว
 ถึง พระยา กระจาโหม จะ เข้า มา กราบ ทูล ประการ ไต ก็ หา ทรง เชื่อ ไม่ ออย่า
 ให้ เจ้า อนุมัติ กัก วิดก เดย และ พระยา กระจาโหม, เขมร, ทำ ทั้ง นี้ โทษ ผิด

หนักหนา เจ้าอนันตikut อุดออมไม่ถือโทษแล้ว ข้าให้เงินทองแก่
 พระยากระดาโหม, เขมรมีชื่ออีกนั้น ขอมพระไทยเจ้าอนันตikut ยิงนัก
 เมื่อพระยากระดาโหมเข้ามาแจ้งราชการ ณ กรุงแล้ว พระบาทสมเด็จพระ
 พระเจ้าอยู่หัว จะทำโทษใน ปีนี้ เจ้าอนันตikut มีพระราชสาส์นส่งมาทาง
 เมืองเวียงจันทน์อีกฉบับ ๑ บอกว่าได้เมืองเวเมื่อเดือนเจ็ดขึ้นคำ
 หนึ่ง ได้เมืองตั้งเกี้ยวเมื่อเดือนแปดแรมหกคำ ยกตัวขึ้นเป็น
 เจ้าแผ่นดินใหญ่ ใช้ยี่ห่อว่ายาตองปีที่ ๑ ลงชื่อในพระราชสาส์นว่า
 ตักกวางเทียง ตั้งแต่บัดนี้ก็มีได้ส่งต้นไม้ทองเงินเข้ามาเหมือนแต่ก่อน.

พม่าขอเป็นไมตรี

ครั้นเดือนสิบสอง พม่าแต่งทูตถือหนังสือเสนาบดีเข้ามาทาง
 เมืองกาญจนบุรีว่า จะขอเจริญทางพระราชไมตรีให้ต่อกิตติสนิทคุณ
 เป็นทองแผ่นเดียวกันกับกรุงพระมหานครศรีอยุธยา จึงมีพระราช
 คำว่าซึ่งพม่ามีหนังสือมาเจรจาความเมืองว่า จะขอเจริญทาง
 พระราชไมตรีนั้น เห็นจะไม่จริง มาเจรจาครั้งใดในปีนั้นก็มัก
 พม่ามาทุกครั้ง จะไว้ใจมิได้ ก็ให้พระยากาญจนบุรีได้เสียมิให้
 เข้ามาเห็นบ้านเมือง และให้แต่งกองอาทมาตออกไปสืบราชการ.

ศึกพม่าครั้งที่ ๔

ในปีจอจัตวาศก จตุศักราช ๑๓๖๕ ปีนี้ พระยาเชียงใหม่มีใบ
 บอกลงมาว่า ได้แต่งกองทัพไปโจมตีเอาเมืองสาก จับได้ตัว
 ราชาจอมหงษ์เจ้าเมืองกับตูกชายชื่อใหม่ชติยะคน ๓ ครอบครวั

เมือง ลัก ๕๐๐๐ เกษ และจับ ได้ สุริ่ง มณี พม่า ซึ่ง เจ้า อังวะ แ่่ง ให้ ถ้อ
 ราช ล่า สนั่น ไป เมือง ดัง เกี่ย กับ หนังสือ ญวน ประทับ ตรา มา ถึง พระ เจ้า อังวะ ๒
 ฉบับ พระยา เชียง ใหม่ ให้ คุม เอา ตัว ราช าจอม หงษ์, โหม ขัด ยะ,
 สุริ่ง มณี, อ้าย จะ เรพม่า, กับ หนังสือ ญวน ดัง มา แด้ว พระยา เชียง ใหม่
 กาวิตะ มี หนังสือ บอก ซ้ำ ดัง มา อีก ว่า ลี้บ ได้ ความ ว่า พม่า ยก กองทัพ
 จะ มา ตี เมือง เชียง ใหม่ ครั้น พระบาท ส้ม เต็จ พระเจ้า อยู่ หัว และ กรม
 พระราช วง บวร สถาน มงคต ทราบ ตาม หนังสือ บอก แด้ว ทรง พระราช
 ดำริ ราช การ พร้อ ม กัน ว่า ควร จะ เกณฑ์ กองทัพ ไป รักษา เมือง เชียง ใหม่
 จึง ดำริ ตั้ง ให้ ส้ม เต็จ พระเจ้า หลาน เขอ เจ้า ฟ้า กรม หดวง เทพ หริ วั กษ์,
 พระยา ยม ราช, คุม คน เมือง เหนือ ๘ หัว เมือง ทัพ ๓ เจ้า อนุ คุม พล
 ดาว เวียง จันท์ ทัพ ๓ รวม กัน ๒ ทัพ ส้ม เต็จ พระ อนุ ชาติ ราช
 กรม พระราช วง บวร สถาน มงคต ก็ เด็จ ยก ทัพ ขึ้น ไป ด้วย .

ส้ม เต็จ พระ อนุ ชาติ ราช กรม พระราช วง บวร ๆ เด็จ ขึ้น ไป ถึง เมือง เกิน
 ทรง พระ ประ ชวร พระ โรคนิด พระ อากกร มาก เวลา มี พิษ ร้อน ถึง ต้อง
 ดง แ่ อยู่ ใน พระ ล่าคร เด็จ ขึ้น ไป ช่วย เมือง เชียง ใหม่ หา ได้ ไม่
 จึง รับ ตั้ง ให้ เจ้า มา เรอ ภอร ซึ่ง เปน กรม ขุน สุนทร ภูเบศร์ เปน แม่ ทัพ
 พระยา เสนา หาร ฐอร ซึ่ง ว่า ที่ กระ ตา โหม พระยา มหา วิ นิจ ฉัย ซึ่ง ว่า ที่
 พระ ยา จำ แ่น ยา กร ยก ขึ้น ไป ด้วย พระ ไกร ภพ พวก ๓๐ หมู่
 และ กอง กตาง ใน กรม พระราช วง บวร สถาน มงคต พร้อ ม กัน ยก ขึ้น ไป
 กอง ๓ และ ทัพ ส้ม เต็จ พระ เจ้า หลาน เขอ เจ้า ฟ้า กรม หดวง เทพ หริ วั กษ์,
 พระ ยา ยม ราช, ยก ขึ้น ไป ทาง เมือง ดัง ทาง นั้น เปน ทาง ที่ พม่า มา ได้

และกองทัพนครหลวง เทพหริรักษ, กับ พระยา ยม ราช, ยก รี้ม เร่ง ขึ้นไป
ผู้คน ใน กระจ บวน ทักษ หาทัก พร้อมกัน ไม่ จึง รี้ม กระจ บวน ทักษ อยู่
ให้คน ลง มา เร่ง กอง ทักษ ให้ รี้ม ยก ขึ้น ไป พอกอง ทักษ มา พร้อม มุด กัน
จึง ได้ ยก ขึ้น ไป.

ที่เมือง เชียง ใหม่ นั้น พระยา กาวี ตะ เจ้า เมือง รักษา เมือง เชียง ใหม่
ไว้ มั่น คง พม่า ยก มา ต้อม เมือง เชียง ใหม่ ครั้ง นั้น อิน แซะ งุ่น เปน แม่ ทักษ
ซิด ซิง ไป กอง ๓ ปะ ไถ โว กอง ๓ มะ เตมะ โย โกง ตอ รัต กอง ๓
นามิ แดง กอง ๓ ตอง แพ กระจ เมี้ย งุ่น กอง ๓ มะ ยอก แพ กระจ เมี้ย งุ่น
กอง ๓ รวมกัน ๗ ทักษ ต้อม เมือง เชียง ใหม่ รอบ ทั้ง ๔ ด้าน
เส่า ค่าย พม่า ซึ่ง ต้อม เมือง นั้น ใหญ่ ส่าม กำ ยาว แปร ดา ลง ดิน ดี ค่อก
ไว้ หัดัง ดิน แปร ค่อก มี เชน ร้อย ตลอค กัน ส่าม ชั้น มี กระจ บวน ปั้น
แฉง บัง ตา ส่นาม เพดาะ สูง ส่าม ค่อก กว้าง ดี ค่อก คู รีม ส่นาม
เพดาะ กว้าง ดี ค่อก ดึก ส่าม ค่อก มี ช่ของ บั้น ราช ๆ รอบ ค่าย ไป.

พระยา กาวี ตะ เจ้า เมือง เชียง ใหม่ รักษา เมือง ครั้ง นั้น อง ชาญ แฉง แฉง
เวลา บ่าย ออก เียบ เมือง ตรวจ ตาม เเชิง เทิน กอง ทักษ ดาว ตาม พระ ยา
เชียง ใหม่ ๓๐๐๐ เศษ, ๒๐๐๐, เเล่ม อ ทุก วัน ครั้ง พระ ยา เชียง ใหม่
ทราบ ว่า ส่ม เต็จ พระ อนุ ราช ษา ชิ ราช กรม พระ ราช วงษ์ บวร ส่นาม มง คต
ทรง พระ ประ ชวร เเล่ เต็จ ประ ทับ รักษา พระ องค์ อยู่ ณ เมือง เถิน พระ ยา
เชียง ใหม่ จึง ให้ ท้าว มหา ยักษ์ ลง มา เฝ้า ทูณ ลของ ชุติ พระ มาท แจ้ง
ข้อ ราช การ เวลา ถดาง คั้น ท้าว มหา ยักษ์ ออก มา ทาง ประ ตู หน้า ที่
พม่า ต้อม ไว้ มั่น คง นั้น ออก มา ได้ แล้ว ท้าว มหา ยักษ์ เเชิง น หนังสือ

ปักไว้ว่า “กูชื่อ ท้าว มหายักษ์” พระยา เชียง ใหม่ ใช้ กู ลง ไป เผ่า ส้มเต๋จ
 พระอนุชาธิราช กรม พระราช วัง บวร สถาน มงคล แจ้ง ข้อ ราชการ แล้ว
 ก็ จะ กลับ เข้า มา ทาง ประตู นี้ ให้ เอง คอย อยู่ จับ กู เกิด.” ท้าว มหายักษ์
 ลง มา เผ่า ส้มเต๋จ พระอนุชาธิราช กรม พระราช วัง บวร สถาน มงคล
 ที่ เมือง เกิน แจ้ง ข้อ ราชการ ว่า ค่าย พม่า ตั้ง ตั้ง อยู่ ๘ ค่าย
 ใน คำ พระยา เชียง ใหม่ ตั้ง ลง มา ให้ กราบ ทูล พระกรุณา นี้ พระยา
 เชียง ใหม่ จะ รักษา เมือง เชียง ใหม่ ไว้ คอย ทำ กอง ทักษิ กรุง เทพ มหานคร ศรี
 อยุทธยา ยก ขึ้น ไป ช่วย ขอ ให้ ทรง พระเมตตา กรุณา แก่ ชาว เชียง ใหม่
 ข้า แผ่น ดิน ให้ เร่ง รีบ ยก กอง ทักษิ ขึ้น ไป ช่วย ให้ ทิ้ง จึง โปรต ให้
 มี ครา ให้ ท้าว มหายักษ์ ถอย ขึ้น ไป ให้ พระยา เชียง ใหม่ ว่า ได้ ให้ ส้มเต๋จ
 พระเจ้า หลาน เชน เจ้า ฟ้า กรม หลวง เทพ หริ รั กษ์, พระยา ยม ราช,
 คุณ กอง ทักษิ หัว เมือง ฝ่าย เหนือ กอง ๓ กรม ชุน ดุน ทร ภู เบ ศรี, พระยา
 เสนา หา ภู ธร, คุณ กอง ทักษิ ใน พระราช วัง บวร สถาน มงคล กอง ๓ เจ้า
 อนุคุณ ทักษิ เมือง เวียง จันทน์ กอง ๓ รวม กัน ๓ ทักษิ ยก ขึ้น ไป ช่วย
 เมือง เชียง ใหม่ และ ให้ พระยา เชียง ใหม่ รักษา เมือง เชียง ใหม่ ไว้
 คอย ทำ กอง ทักษิ กรุง ให้ จึง ได้ ท้าว มหายักษ์ ได้ ครา แล้ว กราบ ทูล
 มัง คมตา กลับ ขึ้น ไป เมือง เชียง ใหม่ เข้า ทาง ประตู นี้ ที่ ออก มา
 พม่า ก็ จับ ไม่ได้.

และ กอง ทักษิ ส้มเต๋จ พระเจ้า หลาน เชน เจ้า ฟ้า กรม หลวง เทพ หริ รั กษ์,
 พระยา ยม ราช, และ กอง ทักษิ กรม ชุน ดุน ทร ภู เบ ศรี, พระยา เสนา
 ภู ธร, กอง ทักษิ ใน พระราช วัง บวร ๓ ยก ขึ้น ไป ถึง เมือง ต่า พูน แล้ว

พระยาเส้น หา ภูธร บอก ตง มากราบ ทูล ส้มเต๋จ พระอนุชา ชีราช กรม
พระราชวัง บวร สถานมง คตว่า พระยาจำ แล่น ยากร เป็นคนอ่อนแอ ไป
ขอรับ พระราชทาน พระไกร ภูพ (บุญ รอด) เป็น ที่ พระยาจำ แล่น ยากร
โปรด ให้มี ตราตอบ ขึ้น ไป ให้ตั้ง พระไกร ภูพ เป็น พระยาจำ แล่น ยากร
ตาม ขอแล้ว กองทัพ ไทยก็ เข้า ไป ตี เมือง ตำ พน พม่า ที่ รักษา เมือง ตำ พน
สู้รบ กองทัพ กรุง ไม่ได้ ก็แตกหนี กองทัพ กรุง กลับ ขึ้น ไป เมือง เชียง
ใหม่ กองทัพ กรม หลวง เทพ ตรีวิชัย, พระยา ยม ราช, จับ ได้ ตัว
เย ลี ของ ปัตติ ทัพ พม่า กับ ไพร่ หนาย คน เย ลี ของ คน นี้ เป็น ตก ไทย
ชาว กรุง เก่า บ้าน บิดา มารดา อยู่ บาง กระ จะ ริม วัด พนง เริง เมื่อ พม่า
ตี กรุง เก่า ได้ นั้น เย ลี ของ ชื่อ ตัว ชื่อ มาก พม่า ได้ เป็น เสดย ไป ไซ้
สรอย คุนเคย มา เมื่อ ยก มา ตี เมือง เชียง ใหม่ ได้ เป็น ที่ เย ลี ของ ปัตติ ทัพ
มาด้วย.

ฝ่าย ที่ กรุง นั้น พระบาท ส้มเต๋จ พระเจ้า อยู่ หัว ทราบ ว่า กรมพระ
ราช วัง บวร ฯ ประ ชวร อยู่ ที่ เมือง เถิน เสด็จ ขึ้น ไป เมือง เชียง ใหม่ ไม่ได้
จึง โปรด ให้ กรม พระ ราช วัง หลัง ยก กองทัพ ตาม กรม พระ ราช วัง บวร
สถาน มง คต ขึ้น ไป กรม พระ ราช วัง หลัง เสด็จ ยก ขึ้น ไป ถึง เมือง เถิน
เห็น ทรง พระ ประ ชวร พระ อา การ มาก กรม พระ ราช วัง หลัง ทรง
พระ กรรแดง และ ส้มเต๋จ พระ อนุชา ชีราช กรม พระ ราช วัง บวร ฯ
ครวัดี แก่ กรม พระ ราช วัง หลัง ว่า จะ ขึ้น ไป ช่วย เมือง เชียง ใหม่ นั้น
เห็น จะ ไม่ได้ แล้ว ให้ กรม พระ ราช วัง หลัง เสด็จ ขึ้น ไป แทน พระองค์ เถิด

จึง พระราชทาน พระแสง ตาม ให้ กรม พระราชวัง หลัง ขึ้น ไป ด้วยองค์ ๑
แล้ว ให้มหาดไทย ร้าง トラใจ ความนั้น ว่า ให้ กรม พระราชวัง หลัง เสด็จ
ขึ้น ไป แทน พระองค์ ถ้า กรม พระราชวัง หลัง เสด็จ ขึ้น ไป ถึง กอง ทักษิ
กรุง แล้ว ให้ เริง ระดม เข้า ตี พม่า เอา เมือง เชียง ใหม่ คืน ให้ จึง ได้
อย่า ให้ คิด ว่า พี่ว่า น้อง เขา แต่ การ แผ่นดิน ตาม อาชญา ทักษิ

เมื่อ กรม พระราชวัง หลัง จะ ทูต ถา กรม พระราชวัง บวร ด้ถาน มง คด ออก จาก
เมืองเถิน นั้น เห็น พระองค์ ทรง พระประสูติ ชุ่ม ผอม พระอาการ มาก อยู่
ก็ ทรง พระกรรแสง มิ ใคร จะ เสด็จ ไป จึง ส้ม เต็จ พระอนุชาธิราช
กรม พระราชวัง บวร ด้ถาน มง คด ครัด แก่ กรม พระราชวัง หลัง ว่า เจ็บ
ไข้ ยัง ไม่ เป็น ไร ตอก จะ เอา ชีวิต ไว้ คอย ทำ ให้ ได้ เริง ยก ขึ้น ไป เกิด.

และ ที่ เมือง เชียง ใหม่ นั้น อิน แซะ วุ่น แม่ ทักษิ ได้ ยิน เดียง บน ที่ เมือง
ตำ พูน ยืด ยาว แน่น หนา มาก ก็ คิด ว่า ทักษิกรุง ยก ขึ้น มา ช่วย เมือง ตำ พูน
จะ ชัก คน ตง มา ช่วย เมือง ตำ พูน ซึ่ง ตี ได้ ใจ ก็ ชัก ไม่ ออก ด้วย ค่าย
ประชิด เมือง เชียง ใหม่ อยู่ จึง กำ ขยับ นาย ทักษิ นาย กอง ให้ ตระเตรียม
จะ เข้า ปล้น เอา เมือง เชียง ใหม่ ให้ ได้ เดี่ยว ก่อน กอง ทักษิกรุง มา ช่วย.

ฝ่าย ส้ม เต็จ พระเจ้า หลาน เซอ เจ้า ฟ้า กรม หดวง เทพ หิริภักษ์
และ กอง ทักษิกรุง ชุน ลุน ทร ภูเบศร์ ก็ เริง ยก กอง ทักษิ ออก จาก เมือง ตำ พูน
ขึ้น ไป เมือง เชียง ใหม่ ตั้ง ค่าย ส้อม ค่าย พม่า ไว้ และ กรม พระราชวัง หลัง
ทูต ถา กรม พระราชวัง บวร ด้ถาน มง คด จาก เมือง เถิน แล้ว ก็ รับ ยก
ขึ้น ไป เมือง เชียง ใหม่ ไป ทาง ริม แม่น้ำ ไป ถึง กอง ทักษิ ที่ ตั้ง อยู่ ณ เมือง
เชียง ใหม่ กรม พระราชวัง หลัง ให้ หา นาย ทักษิ นาย กอง มา พร้อม กัน
แล้ว เชิญ ท้อง トラรับ ตั้ง อาน ให้ พัง แล้ว กรม พระราชวัง หลัง

จึง มี พระบัญชาสั่ง นายทัพนายกอง ให้ตี พม่า ให้แตกแต่ในเวลาพรุ่งนี้
 ไปกินข้าวเช้า ในเมืองเชียงใหม่ให้จงได้ ถ้าผู้ใดข้อยกก็จะเอาโทษ
 ตามพระอัยการศึก นายทัพนายกองพร้อมกันทั้งทัพกรมพระราชวังหลัง
 และทัพในพระราชวังหน้า ทัพกรมหลวงเทพหริรักษ์, ก็ยกระดมคน
 เข้าตีค่ายพม่า ซึ่งล้อมเมืองเชียงใหม่แต่เวลา ๓ ยาม และ
 พม่า นายทัพนายกอง เขาคน ออกมาวาง ตามสนาม เพดาะนอกค่ายให้ยิง
 บิน ตับ กราด ใจ พวกกองทัพไทยยกกรเข้าไป จะเข้าแตกค่ายเห็น
 บิน พม่า ยิง หนานัก ต้องแอบอยู่ตามคันทนา ต่างคนต่างยิงกัน
 พอสว่างขึ้น พระยาพิไชย (โต) เป็นคนกล้าหาญ จึงร้องว่า
 ได้ฟันได้แทง เกิดแตกตอก พระยาพิไชยก็นำกองทัพเข้าได้บุกบัน
 ฟันแทงเข้าไปก่อน นายทัพนายกองทั้งนี้ ก็ตามกองทัพพระยาพิไชย
 เข้าไป ได้ฟันได้แทงพม่า ๆ สู้ไม่ได้ จึงหนีเข้าค่ายบ้าง เข้า
 ค่ายไม่ทันวิ่งเลยไปบ้าง กองทัพไทยก็บันค่ายพังค่ายพม่าเข้าไป
 ได้ทุกค่าย พม่าก็แตกไป อินแซะอุ่นแม่ทัพใหญ่หนีไปได้แล้ว
 พระยาเชียงใหม่จับพวกชาวเมืองเชียงใหม่ ๑๐๐๐ เศษ ให้ตามพม่าติดตาม
 ไปที่เดียว ซ้ำพม่าล้มตายลงเป็นอันมาก ฝ่ายพระยา
 เสนหาภุชกร ก็เรียกเอาตัวเยลิตอง มาจากกองทัพกรมหลวงเทพหริรักษ์
 บอกสั่งตัวลง มาณค่ายหลวงเมืองเถิน พร้อมกับโบบอกข้อราชการ
 เมืองลำพูน เมืองเชียงใหม่.

นักองค์จันทน์, นักองค์ สังวน, เข้า มา เฝ้า

ครั้น มา ถึง ณ เตือน สยาม ส้มเต๋จ ฟ่ำ ทะ ละ หะ พา นัก องค์ จันทน์, นัก องค์
 สังวน, เข้า มา กรุง เทพฯ เข้า มา เฝ้า พระ บาท ส้ม เต๋จ พระ เจ้า อยู่ หัว
 กราบ บังคม ทูล พระ กรุณา ว่า นัก องค์ พิม พัด ถึง แก่ พิ รา โดย แต่ เมื่อ บั
 มะ แม เอก คัก แด้ว พระ ยา กระ ตา โหม (พรหม) ซึ่ง กัด บั มา แต่ ทัพ
 มี ความ ผิด ก็ จั บ จำ เข้า มา ตวย ไป รด เกต ัว ๆ ให้ สั่ง พระ ยา
 กระ ตา โหม (พรหม) ไว้ ใน ทิม คำ รวด ให้ ตั้ง หลวง เพ็ช ตา พิ จิตร
 (เมือง) ขึ้น เป็น พระ ยา กระ ตา โหม ครั้น ณ เตือน สี่ ข้าง แรม
 ส้ม เต๋จ ฟ่ำ ทะ ละ หะ, นัก องค์ จันทน์, นัก องค์ สังวน, ก็ กราบ ถวาย บัง คม
 ตา กัด บั ไป.

พระ เจ้า เวียง ต นาม ถวาย ของ ส่นอง พระ กุณ

ดุจ ตัก ราช ๑๑๑๕ ปี กุณ เบ็ญจ ศก เป็น ปี ที่ ๒๒ ใน รัช กาด ที่ ๓
 พระ เจ้า เวียง ต นาม มี พระ ราช ส่า สัน แดง ทูต เข้า มา ถึง เมื่อ ณ เตือน หก
 ปี กุณ เบ็ญจ ศก ลง วัน ใน พระ ราช ส่า สัน เตือน ห้า แรม ห้า ค่ำ ใจ ความ ใน
 พระ ราช ส่า สัน ว่า เมื่อ ปี จอ จัตวา ศก ยก กอง ทัพ บก ทัพ เรือ ไป ตี เมือง
 ตง เกีย จั บ ไต วง เกร็ด พิ นอง ชุน นาง ผู้ ใหญ่ ผู้ นอย เป็น ชน มาก และ
 เมือง ชน กับ เมือง ตง เกีย ๓๓ เมือง นน ก็ มา ชน ตวย ครั้น ณ เตือน
 สิบ สอง ชน สิบ ห้า ค่ำ พระ เจ้า เวียง ต นาม ยก กอง ทัพ มา ณ เมือง เว
 เตือน อย ชน ชน พระ เจ้า เวียง ต นาม ให้ แดง เครื่อง สัก การ บูชา พระ โย ยกา
 พระ ชน ก, พระ ชน นี, พระ ญา ตี วง ชา, ซึ่ง สิ้น ชนม ชัพ แต่ ก่อน แด้ว

เอาจังเกร็ด ฟันของ จัง เกร็ด กับ ขุน นาง ผู้ใหญ่ พวก จัง เกร็ด ที่ เปน ขบถ
 มา ประหาร ชีวิต เสียที่ หน้า โตะ เครื่อง บูชา พลัฏกรรม ส่นอง คุณ
 พระ ญาติ วงษ์ ที่ พวก ขบถ ทำ ถาย ชนม ชีพ เสีย นั้น ครั้น เสร็จ การ ส่นอง
 พระคุณ แล้ว พระเจ้า เวียงต นาม คิด ถึง พระ เตช พระคุณ พระ บาท
 ส่มเต็จ พระเจ้าอยู่หัว และ ส่มเต็จ พระอนุชา ชิราช กรมพระราชวังบวร ฯ
 ที่ ได้ พระ ราช ทาน บั้น กระ ส่นอง ดิน ต่ำ, ส่นอง พรณ ถัน, เหล็ก ก้อน, เหล็ก ห่อ,
 ตี บุกด่ำ, ตี บุกดาว, ลี ถาปากนก, และ ฝาง, ออก ไป พระ ราช ทาน บ้าง
 โปรด ให้ จัก ชื้อ ไป ได้ บ้าง เปน ก่าตั้ง ส่ง คราม จึง ได้ ทำ การ คัก สำเร็จ
 จัก ได้ สิ่ง ของ เจ้า มา ทน เกด่า ฯ ถวาย พระ บาท ส่มเต็จ พระ เจ้าอยู่หัว
 ทอง คำ ๓๐ แท่ง, เงิน ๓๐๐ แท่ง, ง้าว เต็ม ๓ ชั่ง ๕ หนัก ๖ หาบ
 น้ำตาลทราย หนัก ๖๐ หาบ, แพร ญวน ต่าง ดี ๒๕๐ พับ ส่วน ถวาย
 ใน ส่มเต็จ พระอนุชา ชิราช กรม พระ ราช วัง บวร ส่นอง มง คด ทอง
 คำ ๕ แท่ง, เงิน ๕๐ แท่ง, ชั่ง ๕ หนัก ๕ หาบ, น้ำตาลทราย ๕๐ หาบ, แพร
 ญวน ต่าง ดี ๓๕๐ พับ, จึง โปรด ให้ พระ ยามหา เทพ เชิญ ท้อง トラ บอก ชาว
 ราช การ และ พระ ราช ส่าสน์ พระเจ้า เวียงต นาม กับ สิ่ง ของ ขึ้น ไป พระ
 ราช ทาน ส่มเต็จ พระอนุชา ชิราช และ พัง ชาว ราช การ และ พระ อา การ ด้วย
 ส่มเต็จ พระอนุชา ชิราช กรม พระ ราช วัง บวร ส่นอง มง คด จึง มี พระ ราช
 บัณ ฑูร ให้ มี โบบอก ชื้อ ราช การ และ มอบ ตัว เยลี ของ ให้ พระ ยามหา เทพ
 พา ลง มา ณ กรุง เทพมหานคร.

กองทัพไทยไปตีเมืองเชียงใหม่

ฝ่ายเจ้าอนุวงศ์เวียงจันทน์ยกขึ้นไปช่วยเมืองเชียงใหม่หาทัพไม่พม่า
 แยกไปเสียก่อนได้ ๗ วันแล้ว ทัพเมืองเวียงจันทน์จึงไปถึง
 เมืองเชียงใหม่ พอส่งบราชการเรียบร้อยแล้ว กรมพระราชวังหลัง
 กรมหลวงเทพหริรักษ์ พระยาเชียงใหม่ และท้าวพระยาที่ส่งมา
 เฝ้าเยี่ยมประชวร กรมพระราชวังบวรสถานมงคล ณ เมืองเกิน กราบ
 ทูลขอราชการเมืองเชียงใหม่ให้ทรงทราบ จึงรับสั่งให้สมเด็จพระ
 พระเจ้าหลานเธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงเทพหริรักษ์ พระยายมราช
 ทัพ ๓ ทัพเจ้าอนุวงศ์เวียงจันทน์ทัพ ๓ ทัพเมืองนครลำปาง ทัพ ๓
 ทัพเมืองน่าน ทัพ ๓ กับเมืองเชียงใหม่ทัพ ๓ ยกตามขึ้นไปตี
 เมืองเชียงใหม่ที่พม่าแตกไปหาไพร่ขยู่หนีให้จึงได้.

พอพระโรคค่อยคลายขึ้น กรมพระราชวังบวรฯ กรมพระราช
 วังหลัง ก็เสด็จยกกองทัพกลับลงมาถึงกรุงในปีนั้น ครั้นรุ่งขึ้น
 เวตาเช้า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จขึ้นไปเยี่ยมประชวร
 กรมพระราชวังบวรสถานมงคล คำว่า รดีว่า ทรงฝ่ายผสมมากที่เดียว
 ครดีตามพระอาการเสด็จแล้ว ก็ครดีตามเรื่องราชการต่อไป กรม
 พระราชวังบวรสถานมงคล ก็กราบทูลกล่าวโทษว่า กรมหลวง
 เทพหริรักษ์, พระยายมราช, ยกกองทัพขึ้นไปเมืองเชียงใหม่ ไป
 ถึงทางเมืองลำปางนั้นพม่ามาได้ กรมหลวงเทพหริรักษ์, พระยา

ยมราช, ก็ ถอย ยก กองทัพ ลง มา ตั้ง อยู่ ใต้ ทาง เมือง ถี ต่อ กอง
 ทัพ วง หน้า ขึ้น ไป ถึง เมือง ถ้า พบ แล้ว จึง ใต้ ยก ขึ้น ไป และ กอง ทัพ ซึ่ง
 ยก ไป ตี พม่า ที่ ล้อม เมือง เชียง ใหม่ นั้น พวก กอง ทัพ วง หน้า ตี ได้ ก่อน
 ทัพ กรม หวดง เทพ หริวัณษ์ และ ทัพ เมือง เวียง จันทน์ นั้น ก็ มา ไม่ทัน
 จึง ปรับ โทษ กรม หวดง เทพ หริวัณษ์, พระ ยายม ราช, ให้ ใต้ เมือง
 เชียง แดง กับ ด้วย เจ้า อนุ พระ บาท ส้ม เต๋จ พระ เจ้า อยู่ หัว ทรง ชัด เคื่อง
 กรม พระ ราช วง หวดง ว่า ตี พม่า แยก ไป แล้ว ไม่ รีบ ยก ทัพ ตาม ไป กระ ทำ
 เสีย ให้ ยับ เย็น กรม พระ ราช วง บวร สัตถาน มง คด จึง กราบ ทูล
 แก้ ไข ว่า กรม พระ ราช วง หวดง เห็น ว่า ข้า พระ พุทธ เจ้า บัวย มาก อยู่
 พอ ตี ทัพ แยก ก็ รีบ ถอย ลง มา พระ บาท ส้ม เต๋จ พระ เจ้า อยู่ หัว จึง หาย
 ชัด เคื่อง กรม พระ ราช วง หวดง.

ตั้ง เจ้า เชียง ใหม่

ตาม พงชาวดาว เมือง เชียง ใหม่ ว่า ใน คราว นี้ พระ ยา กาวีระ มี
 ความ ชอบ ทรง พระ กรุณา โปรด เตือน เกียรติ ยศ ให้ เป็น เจ้า ชันชี่ ตี่ มา
 มี นาม ว่า พระ บรม ราช ธิบ ตี่ ศรี สุริย วงษ์ องค์ อินทร สุริย ศักดิ์ สัมยา
 มหา ชัย ราช ชาติ รา ไชย สวรรย เจ้า ชันชี่ ตี่ มา พระ นคร เชียง ใหม่
 ราชธานี เปน ใหญ่ ใน ดาน นา ๕๗ เมือง.

ใต้ ข้าง ตี ทองแดง พระบรมฉัตรทันต์

และ เมื่อ ณ วัน อาทิตย์ เดือน ห้า แรม สี่ ค่ำ ปีกุน จับ ข้าง ใต้ ที่ พระ เนียด
 ข้าง ๑ สูง ๖ คอก ตี ตัว เปน ตี ทองแดง ผัก หัก เชื้ออง ราม แล้ว ตั้ง ลง มา
 ถึง กรุง เมื่อ ณ เดือน เก้า ส้ม โภช แล้ว พระ ราช ทาน ชื่อ ขึ้น ระวัง เปน พระ บรม
 ฉัตรทันต์ สุวรรณรัศมี ศรีศุภลักษณ์ อรรคทศกษาพงษ์ มงคลเลิศฟ้า.

ราชทูตไปเมืองญวน

ครั้นมาถึงณวัน อังคาร เดือน สิบเอ็ด ขึ้น สิบค่ำ พระบาทสมเด็จพระ

เจ้าอยู่หัว โปรดให้พระเพ็ชรปาวณีศรีสุนทร เปน ราชทูต หลวงราชนาคนราราชมนตรี เปน อุปทูต นายเส้นห์มหาดเล็ก เปน ครีทูต ขุนศรีเตนาศรีชาติทองดีอ เชิญพระราชสาส์นคัมภีร์ ของเครื่องดำหรีบ กระษัตริย์ออกไปพระราชทานพระเจ้าเวียดนาม พระมาดาเมืององค์ ๓ พระภูษาเข้มขาบคลุมประชมปักมีกรวยเชิง ๓ พระภูษาเข้มขาบคลุม ประชมปักมีสังเวียน ๓ พระภูษาคลุม ประชมปักหน้าดอกไม้อ ๓ รวม ๓ ผืน เข้มขาบทำเสื้อ รัดแย่งพับ ๓ เกดัดพิมเด็น พับ ๓ รัด มะติได้ยพับ ๓ คดกฤษพับ ๓ รวม ๔ พับ คาคทองทำเสื้อ รัด บัดที่ว่า ม้วน ๓ ควตักแทน ม้วน ๓ สุดจะหนี ฟันทองปักไหม ผืน ๓ ด้าน หน้าดอกไม้อ ดีแดง ผืน ๓ ดีแสด ผืน ๓ แพร มังกรตายทอง ๔ ม้วน พระยานุมาศ ๓ พระกตติณ ๓ เครื่องสูง ๓๐ บังสุริย์คัน ๓ บังแทรก ๖ แด้ว พระเจ้าเวียดนาม มีพระราชสาส์นตอบขอบพระเดชพระคุณ ให้พระเพ็ชรปาวณีศรีสุนทร ราชทูต เข้ามาว่า พระมาดา นั้น เปนของสูง ไม่เคยสรวม ขอถวายคืน ของทั้งปวง นั้น ได้รับไว้แล้ว.

กรมพระราชวังบวรสถานมงคล สวรรคต

กรมพระราชวังบวรสถานมงคล ประชวร พระโรคนี้ ตั้งแต่เสด็จขึ้นไปเมืองเถิน พระอาการค่อยคลาย ขึ้นคราวหนึ่งแล้ว ครั้นเดือนแปด ปีกุนเบ็ญจศกจุลศักราช ๓๓๖๕ พระโรคกลับมีพิษกำเริบขึ้น พระอาการประชวรก็หนัก ลงโดยลำดับ.

พระบาท สมเด็จพระเจ้า อยู่หัว ได้ ทรง ทราบ ว่า สมเด็จพระอนุชาธิราช
 ประชวร พระอาการหนัก จะเสด็จ ขึ้น ไป ทรง พยาบาท ครั้น ข้าราชการ
 วงศ์ หลวงจะขึ้น ไป ถ่อม วง ตาม ธรรมเนียม เห็น กิริยาพวก ข้าราชการ วงศ์ หน้า
 กระต้าง กระเตื้อง จะเกิด วิวาท กัน ขึ้น สมเด็จพระเจ้า ถูกยาไขข้อ เจ้าฟ้า
 กรม หลวงอิศรสุนทร ต้องเสด็จ ขึ้น ไป พร้อม ด้วย เจ้าพระยาวิชาญพิพิธ
 และ พระยายมราช เค้น ยัดไป สอง ข้าง พระเสด็จ ไป ทรง จัด วาง การ ถ่อม
 วง เอง จึงเป็น การ เรียบ ร้อย พระบาท สมเด็จพระเจ้า อยู่หัว เสด็จ ขึ้น
 ไป ประทับ แรม ทรง พยาบาท สมเด็จพระอนุชาธิราชอยู่ที่ ในพระราชวังบวร ฯ
 ถึง ๒ ราตรี

ครั้น หนึ่งวัน พุทธศักราช เดือน สิบสอง แรม สี่ค่ำ มีกุนเบ็ญจศก เวลา ๒
 ยามเศษ กรม พระราชวังบวร ด้งาน มงคล สวรรคต ใน พระที่นั่ง
 มุรพาทิมุข พระชนมพรรษา ๖๐ พรรษา เสด็จ ดำรง พระเกียรติยศ อยู่
 ใน มหาอุปราชา ๒๓ ปี ๔ เดือน ๕ วัน จึง พระบาท สมเด็จพระ
 เจ้า อยู่หัว พร้อม ด้วย พระราชวงษา นุวงศ์ และ ข้าราชการ ผู้ใหญ่ ผู้น้อย
 เปนอัน มาก เจ้านาย ฝ่าย พระบรม มหาราชวงศ์ ชัด ตาม ทุก ๆ พระองค์
 ตาม เสด็จ เข้า ไป สรง และ ทรง เครื่อง พระศพ เสรีจ แล้ว เชิญ พระ
 ศพ ประดิษฐาน ใน พระโกศไม้ สิบสอง ซึ่ง ทรง พระราชดำริให้
 จัด ไว้เมื่อ ประชวรหนัก โปรด ให้ รั้อเอา ทองคำ ที่ หุ้ม พระโกศ กุดัน
 ใหญ่ กุดัน น้อย ที่ ทรง พระศพ สมเด็จพระพี่นางเธอ ทั้ง ๒ นั้น มา หุ้ม
 พระโกศ กรม พระราชวังบวร ด้งาน มงคล และ พระโกศ กุดัน ใหญ่ กุดัน

น้อยนั้น โปรดให้ตั้งรักบี้ทองประดับกระจกไว้สำหรับทรงศพเจ้านาย เสด็จพระศพไว้ในพระที่นั่งศิโอมกษพิมาน โปรดให้มีหมายประกาศให้ โคนลมทั้งแผ่นดิน เว้นแต่คนผมมวย ผมเปีย ผมจุก

พระราชประวัติ กรมพระราชวังบวรสถานมงคล

สมเด็จพระอนุชาธิราช กรมพระราชวังบวรสถานมงคล ในรัชกาลที่ ๑ ซึ่งพระนามปรากฏต่อมาว่า กรมพระราชวังบวร มหาสุรสิงหนาท พระองค์นี้ ประสูติในกรุงเทพฯ ราวดีศรีอยุธยา เมื่อวันพฤหัสบดี เดือนสิบเอ็ด ขึ้นค่ำหนึ่ง ปีกุน เบญจศก จุลศักราช ๓๐๕ ปี ได้ทรงปฏิบัติราชการในครั้งกรุงเก่า เป็นตำแหน่ง นายตุ้มจินดา หุ้มแพรมหาดเล็กในแผ่นดินพระเจ้าอยู่หัวสุริยยามรินทร์ เมื่อกรุงเสียแก่พม่า ข้าศึกเสด็จออกไปหาไศรยอยู่เมืองชตบุรี ครั้นเมื่อเจ้าตาก (สิน) ตั้งมั่นใต้ที่เมืองจันทบุรีแล้ว จะยกเข้ามาปราบปรามข้าศึก พระองค์ได้ทรงคุ้นเคยมากับเจ้าตาก (สิน) แต่ครั้งกรุงเก่า จึงเข้าทำราชการด้วยเจ้าตาก (สิน) ได้เป็นตำแหน่งพระมหา มนตรีเจ้ากรมพระตำรวจ ทำการศึกสงคราม มีความชอบ ได้เลื่อนตำแหน่งยศขึ้นโดยลำดับเป็นที่พระยาอนุชิตราชาแล้ว เลื่อนเป็นพระยา ยมราชในปีชานโทศก จุลศักราช ๓๓๓๒ ในปีนั้น เจ้ากรุงธนบุรี ยกกองทัพขึ้นไปปราบปรามเจ้าพระฝาง พระองค์ได้เป็นแม่ทัพยกไปก่อนทัพหลวง ได้หัวเมืองฝ่ายเหนือตลอดจนเมืองฝาง มีความชอบ ได้เป็นตำแหน่งที่เจ้าพระยาสุรสีห์พิชิต วาธิราช ผู้สำเร็จราชการเมืองพิษณุโลก

มัง คัม บัญชา การ บ้อง กัน พระราช อาณาจักร อยู่ ข้าง ฝ่ายเหนือ แต่ นั้น มา
พระ เสด็จมาภาพ เตือง ตี๋จจน พวก พม่า ข้า คือก เร็วยก พระนาม ว่า พระยา เตื่อ ใน
ครั้ง นั้น ได้ ทรง ช่วย ส้ม เต็จ พระ เสด็จ สุธา ชิราช ทำ การ คือก ส่ง กราม ตั้ง
แต่ แรก มา ตลอด เวลา กรุง ชนบุรี จน ได้ เสด็จ เถลิง พระราช มณเฑียร
เปน พระ มหา อุปราธ เมื่อ ปี ชาน จัควา คัก จุศศักราช ๓๑๔๔ ปี.

สิ่ง ซึ่ง กรมพระราชวังบวร ฯ ได้ ทรง สร้าง

ส้ม เต็จ พระเจ้า อยู่ หอ กรม พระ ราชวัง บวร มหา สุริยสิงหนาท ได้
ทรง สร้าง พระราชวัง บวร ฯ ทั้ง วัง ตั้ง แต่ บ่อม พระจันทร์ ลง มาจน ถึง
บ่อม อธิษัทร ด้าน ตะวัน ออกจน กระทั่ง ถนน หน้า พัดบ พลา สูง ฝ่าย พระราช
วัง บวร ฯ บ่อม และ กำแพง พระนคร ตั้ง แต่ ประตู หน้า วัด ศรี สวรรเพชญ์
ขึ้นไป จน ถึง บ่อม ยุคนธร ริม วัด บวรนิเวศ บ่อม ใน แนว กำแพง ส่วน
พระราชวังบวร ฯ นั้น คือ บ่อม อธิษัทร ท้ายวัง ข้างเหนือ ๑ บ่อม พระ
จันทร์ ท้าย วัง ข้าง ใต้ ๑ บ่อม พระอาทิตย์ ๑ บ่อม พระสุเมรุ ๑
กระบวน กระโจม บ่อม และ เสา มา วิ หัดัน ผิดกัน กับ บ่อม ทั้ง ปวง ใน ส่วน พระ
บรม มหา ราชวัง ประตู ยอด ๓ ประตู คือ ประตู หน้า วัด ศรี สวรรเพชญ์ ๑
ประตู ท่า ถนน วัง หน้า ๑ ประตู สार ชัม มิน ๑ ยอด เปน หดิ่ง มณ ฯ ๒ ยอด
ปรางค์ วัง พระองค์ เจ้า ๔ วัง ติด กัน คือ พระองค์ เจ้า ตำดอง วัง ๑
อยู่ ข้าง ใต้ พระ องค์ เจ้า อินท บัฏวดี ๑ ถัด ขึ้น ไป พระองค์ เจ้า ข้าง วัง ๑
พระองค์ เจ้า อสุณี วัง ๑ มี กำแพง ล้อม และ คัน ตำหนัก เปน ฝา กระ ตาน
มุง กระเบื้อง ทั้ง ๔ วัง ฝั่ง คลอง เหนือ พระราชวังบวร ฯ ข้าง ใต้ เปน โรง
ใหม่ ฝั่ง ข้าง เหนือ ส่วน ตะวันออก เปน บ้าน ราชฎาร ส่วน ตะวันตก

เปน ๖ เจ้าบำ เระภุ ๖ ซึ่ง ภาย หลัง เดือน เปน กรมขุน สุนทรภู่ เมศร์
 ๖ กำแพง ด้อม รอบ มี ตึก หลัง ๑ ถัด นั้น ไป ริม กำแพง มี บ้าน ขุน นาง
 ผู้ใหญ่ เปน แถว ขึ้น ไป ๔ บ้าน มี ตึก ใหญ่ บ้าน ละ ๒ หลัง มี กำแพง ด้อม
 คือ บ้าน พระยามณเฑียรบาล ๑ บ้าน พระยากระดาโหม ๑ บ้าน พระยา
 จำแค้น ยากร ๑ บ้าน พระยาไกรโกษา ๑ แล้ว จึง ถึง วัง กรมหลวง
 จักร เจษฎาธิ์ แต่ กำแพง รอบ เล้า มุม เปน เล้า เม็ด เปน พระราชวัง เดิม ใน
 กรม พระราชวัง บวรสถาน มง คด และ บ้าน พระยาไกรโกษา อีก บ้าน ๑
 มี ตึก หลัง ๑ กำแพง รอบ อยู่ใน ที่ ซึ่ง เปน วัดเทพธิดาราม บัด นี้ ใน ฝั่ง
 ๖ ตก ทำ โรง เรือ ตั้ง แต่ วัด ดุสิตาราม ขึ้น ไป จนถึง คดของ บางยี่ขัน ทำ
 ถวาย ใน พระบรม มหา ราชวัง บ้าง ทำ เปน ส่วน ใน พระราชวัง บวร ๗ บ้าง
 กับ สะพาน ข้าง ข้าม คดของ โรงใหม่ ๑ สะพาน ตรง ข้าม คดของ ที่ มุม พระราช
 วัง บวร ๗ ด้าน ทวน ออก เคียง หนึ่ง ๑ เปน สะพาน ไม้ มี ตึก กว้าง ข้าม ที่
 ไป วัด บุรณ ศิริ แห่ง ๑ บ้าน ริม แยก เมือง เชียง ใหม่ อยู่ ริม ฝั่ง แม่ น้ำ หนึ่ง
 ปาก คดของ โรงใหม่ ขึ้น ไป เรียกว่า บ้าน หาดวง ของ เจ้า พ้า พิภุท ของ
 และ บ้าน ขึ้น ๆ ที่ เรียกว่า บ้าน หาดวง ทำ เปน การ ไม้ อีก มาก คำดา ท้อง
 สันนาม หาดวง ริม ประศู พระราชวัง ตรง มุม วัด ศรี สวรรค์ เพ็ชร์ ๑ คำดา
 คู่ ๒ คำดา ริม ท้อง สันนาม หาดวง และ คำดา เจริง สะพาน ตรง ๑ และได้ ทรง
 ฐาปนา วัด สัตถิ พระ ราชทาน นาม วัด นิพพานา ราม ครั้น เมื่อ ยก
 สังกาย นาย เมล็ด ยน ชื่อ วัด ศรี สวรรค์ เพ็ชร์ เมื่อ เล็ด ค์ สวรรค์ คด แล้ว ณ เดือน
 ใน ปี กุน นั้น พระ บาท ส้ม เต๋จ พระ เจ้า อยู่ หัว ดำ รัส ให้ ตั้ง การ ชุม นุ่ม
 พระราชา คณะ ส้ม เต๋จ พระ สัจจ ราช เปน ประ ชา น พระ สัจจ ษ์ แปร พระ

คัมภีร์ปริยัติธรรมแล้ว จึงได้ พระราชทาน นาม พระ อาราม นั้น เปลี่ยน ว่า
 วัด มหาธาตุราชวรวิหาร พระ อาราม หลวง ๓ วัด ของ ปู่ พระราชทาน นาม
 ว่า วัดชนะสงคราม ๓ วัด โบท ๓ วัด บาง ลำภู ทรง สร้าง พระ
 ราชทาน นึก ซ้าย พระ องค์ เจ้า กัมพูห์ ๓ และ พระ องค์ เจ้า วงษ์ ๓ ๓
 วัด ส้มอ แกรง ๓ วัด ส้มเกลี้ยง ๓ ทรง ปฏิ ตั้ง ขรณ์ ซ่อมแซม ของ เก่า คือ
 วัด ลำเพ็ง ทรง อุทิศ ถวาย ส้ม เต็ม พระ บรม สุนภา ชิบัติ แล้ว พระ ราช
 ทาน นาม ว่า วัด ประทุมคงคา ๓ วัด คุรุช ช่วย ส้ม เต็ม พระ วัน วัด
 สร้าง ๓ วัด สุวรรณคีรี ทรง ปาก คตอง ตถึง ชั้น ซ้ำม เต็ม ชื่อ วัด
 ดงเหล็ก ๓ วัด สุวรรณตาราราม กรุงเก่า ๓ หอ พระ มณเฑียร ธรรมใน
 วัด พระ ศิริรัตนสารภาราม มา ช่วย ส้ม บท ทำ แห่ง ๓ พินาร คต วัด พระ
 เศตุ พน มา ช่วย ส้ม บท ทำ อีก แห่ง ๓ เครื่อง ป่า ชั่ว วัด สุวรรณ ราม บาง
 กอกน้อย คือ เมรุ, และ ส้อม สร้าง, หอ สวด, หอ ทัง ทาน, โรง โขน, โรง Һุ่น,
 ระทา, และ พิธัมพดา, โรง ครัว, พร้อม ทุก อย่าง ทำ ถวาย เปน ของ พระ
 บรมมหา ราชวัง อีก คำ บท ๓.

เรื่อง หม่อม ลำ ดอน, หม่อม อินท บัด

เมื่อ กรม พระ ราชวัง บวรสถานมงคล ทรง พระ ประชวร มาก นั้น ความ
 ปราภฏ ว่า แต่ ก่อน มา ได้ มี พระ ราช บดิน ชูร ประ ภาษ เปน นัย อุบาย แก่
 พระ องค์ เจ้า ลำ ดอน, พระ องค์ เจ้า อินท บัด, ซึ่ง เปน พระ โอร ส ผู้ ใหม่
 ทั้ง ๒ พระ องค์ ให้ คิด การ แผลน ดิน มี คำ เต่า ถู ก ต้อง ร่วม กัน เปน
 หลาย ปาก ว่า เมื่อ ครั้ง กรม พระ ราชวัง บวร ฯ ทรง พระ ประชวร หนัก
 อยู่ นั้น มี รับ สั่ง ว่า พระ ที่ นั้น นั้น ๆ ได้ ทรง สร้าง ไร่ ใหญ่ โด มาก มาย

เปน ของ ประณีต บรรจงงามดี ทรง พระ ประ ชวร นานไม่ได้ กอด พระ
 เนตร เห็น รอบ คอบเคย จะใคร่ ทอด พระเนตร ให้ สบาย พระ ราชหฤทัย
 จึงให้ เจริญ เสด็จ ขึ้น พระเสด็จ บรรจ ชม พิง พระ เชนย แล้ว เจริญ เสด็จ ไป
 รอบ พระที่นั่ง เมื่อเสด็จไปนั้น ทรง บ่น ว่า ของ นี้ อยู่ สู้ ทำ ด้วย ความ คิด
 และ เรี่ยว แรง เปน หนัก หนา หวัง ว่า จะ ได้ อยู่ สม ให้ สบาย นาน ๆ ก็
 ครั้ง นี้ ไม่ ได้ อยู่ แล้ว จะ ได้ เห็น ครั้ง นี้ เปน ที่ สุด ต่อไป ก็ จะ เปน ของ
 ท่าน ผู้อื่น ภายหลัง เมื่อ ทรง พระ ประ ชวร พระ อา การ มาก แล้ว ให้
 เจริญ เสด็จ ขึ้น พระเสด็จ เสด็จ ออก มา วัด มหา ชาติ รัช ตั้ง ว่า จะ นมัส
 การ ธา พระ พุท ธ รูป ครั้น เสด็จ มา ถึง หน้า พระ ประ ชวน ใน พระ อุโบสถ
 มี พระ ราช มัณฑน ทูต ดำ รัส เรียก พระ แสง ว่า จะ ทรง จบ พระ หัตถ์ อุทิศ ถวาย
 ให้ ทำ เปน ราว เทียน ครั้น เจ้า พนักงาน ถวาย พระ แสง เข้า ไป ทรง
 เรียก เทียน มา จุด เรียบ เรียง คิด เข้า ที่ พระ แสง ทำ เปน พุท ธ ฐา อยู่ ครัว หนึ่ง แล้ว
 ทรง ปรารภ จะ เหา พระ แสง แทน พระ องค์ ถวาย พระ ครั้ง นั้น พระ องค์
 เจ้า ดำ ดอน เข้า ปล้ำ ปลุก แ่ง ชิง พระ แสง ไป เสียด จาก พระ หัตถ์ ทรง พระ
 โทมนัส ทอด พระ องค์ ลง ทรง พระ กรร แสง ต้า แข่ง พระ องค์ เจ้า ดำ ดอน
 ต่าง ๆ เจ้านาย เหล่า นั้น ก็ พากัน เข้า ปล้ำ ปลุก เจริญ เสด็จ ขึ้น ทรง พระ
 เสด็จ แล้ว เจริญ เสด็จ กลับ เข้า พระ ราช วัง บวร ๆ เมื่อ เสด็จ มา กวาง
 ทาง ก็ ทรง ชัก เคียง พระ องค์ เจ้า เหล่า นั้น ต่าง ๆ ว่า พากัน คุม เหวง ท่าน
 ภายหลัง อีก มี พระ ราช ดำ รัส ว่า สม มติ ทั้ง นี้ พระ องค์ ได้ กระ ทำ คึก
 สงคราม กู้ แผ่น ดิน ขึ้น ได้ ก็ เพราะ พระ องค์ ทั้ง สิ้น ไม่ ควร จะ ให้ สม มติ
 ตกไป ได้ แก่ ลูก หลาน วัง หลวง ผู้ใด มี สติ บัญญา ก็ ให้ เร่ง คิด เขา เกิด

แต่หนี มา พระองค์เจ้าดำดวน, พระองค์เจ้าอินทปัต, ก็มีความกำเริบ
 จึงไปร่วมคิดกับ พระยากระดาดโหม (ทองอิน) ๆ เปนคนแข็งท้าวศึก
 กรมพระราชวังบวร ๆ ก็โปรดปรานไว้ พระไทย ครัดว่ารักเหมือน
 บุตรบุญธรรม พระยากระดาดโหม (ทองอิน) กับ พระองค์เจ้าดำดวน,
 พระองค์เจ้าอินทปัต, ทั้งสอง เกิดภัย ถัดมาหาคนที่ดี มีวิชาความรู้มา ทด
 ลองกันในวัง พระองค์เจ้าดำดวน, ถ้าพลังพลาดล้มตายลง ก็ฝังเสียใน
 กำแพงวัง เปนหลายคน จนความนั้น ทราบถึง พระบาทสมเด็จพระเจ้า
 อยู่หัว ครั้น สมเด็จพระอนุชาธิราช กรมพระราชวังบวรสถานมงคล
 สวรรคตแล้ว จะชำระจับกุม ก็ยังไม่มีโทษ จึงแต่งข้าราชการ
 ที่สัตย์ซื่อคิดไป เข้าเกลี้ยกล่อม กับ พระองค์เจ้าดำดวน, พระองค์เจ้า
 อินทปัต, จึงได้ความจริง มากราบ ทูล ทวง ทราบ ทุกประการ ครั้น
 ผนวช เสร็จ เดือน สี่ ขึ้น สองค่ำ ก็ให้จับ พระองค์เจ้าดำดวน, พระองค์
 เจ้าอินทปัต, มาชำระ รับ เปน สัตย์ ซัด ถึง พระยากระดาดโหม (ทองอิน)
 ครั้นมาถึง ผนวช เสร็จ เดือน สี่ ขึ้น ห้าค่ำ จับ พระยากระดาดโหม (ทองอิน)
 กับ พรหมพวกได้ สิ้น พระยากระดาดโหม (ทองอิน) ให้การว่า วันถวาย
 พระเพลิง เปน วัน จะลงมือ ทำการ ประทุษร้าย ได้ ความจะแจ้ง แล้ว
 จึง โปรดให้ ถอด พระองค์เจ้าดำดวน, พระองค์เจ้าอินทปัต, เสีย จากเกียรติยศ
 พระองค์เจ้าแล้ว เอา หม่อมดำดวน, หม่อมอินทปัต, ไปสำเร็จโทษ
 เสีย ด้วย ท่อนจันทน์ อ้ายทองอิน กระดาดโหม กับ พรหมพวก ทั้งนี้
 ก็ให้เอาไป ประหารชีวิต เสีย กับ ด้วย พระยาเกษตราธิบดี (บุญรอด) ที่ เปน
 คนยุ่ง สมเด็จพระอนุชาธิราช เจ้า ให้เอาเป็น ชั้น บ่อม จะทำยุทธสงคราม

และหม่อมวันทา พระสนมเอกโปรดปรานมาก มิได้มีความสำคัญ
 รั้วพระเศษ พระคุณ ทำชู้ด้วยชายของอิน กระต่าโหม ก็ให้เอาไป
 ประหารชีวิตเสียด้วย.

เดือน กรมขุนเสนาณรงค์ และตั้ง กรมขุนพิทักษ์มนตรี

และในปีนั้น เบ็ญจรงค์ จุฑศักราช ๑๓๖๕ นั้น ทรงพระกรุณาโปรด
 เดือนกรม ส้ม เต๋จ พระเจ้า ดุกยาเธอ เจ้าฟ้ากรมขุนเสนาณรงค์ ขึ้นเป็น
 กรมหลวงเสนาณรงค์ และตั้ง ส้ม เต๋จ พระเจ้าหลานเธอ เจ้าฟ้าจุ้ย
 เป็น กรมขุนพิทักษ์มนตรี.

กองทัพ กรมหลวงเทพหริรักษ์ ถัดจากเมือง เชียงแสน

ฝ่าย ส้ม เต๋จ พระเจ้าหลานเธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงเทพหริรักษ์, พระยา
 ยมราช, ปฤกษาด้วยเจ้าอนุวงศ์เวียงจันทน์, พระยาภาวดีเจ้าเมืองเชียงใหม่,
 ว่า เราจะยกทัพขึ้นไปตีเมืองเชียงแสนกำลังนี้ ก็เป็นเทศกาดฝน
 ผู้คนก็บอบช้ำอยู่แล้ว จะต้องปล่อยไปทำไร่นาเสียก่อน ต่อตกฤดู
 แล้งลง จึงนัดหมายให้มาพร้อมกัน นายทัพนายกอง ไทย, ดาว,
 ก็เห็นพร้อมกัน กรมหลวงเทพหริรักษ์, พระยายมราช, ก็พักอยู่
 เมืองเหนือ ครั้นถึง ณ เดือนสี่ก็กระเกณฑ์ผู้คนนัดกองทัพหัวเมือง
 ดาว มาพร้อมกันแล้ว.

จุฑศักราช ๑๓๖๖ ปีชวด ฉศก เป็นปีที่ ๕๓ ในรัชกาลที่ ๑ เมื่อเดือนห้า
 กรมหลวงเทพหริรักษ์ พระยายมราช นายทัพนายกอง ไทย, ดาว,
 ก็ยกทัพไปเมืองเชียงแสน พม่ามิได้ออกสู้รบ เป็นแต่รักษาเมืองมั่นอยู่

กองทัพเข้าตั้งล้อมเมือง อยู่เดือนเศษ จะหักเอาไม่ได้ ด้วยพม่าอยู่
 ประจำรักษาหน้าที่ และบนกำแพงเมืองเป็น สามารถ และกองทัพก็จัด
 เต็มียงอาหาร แล้วได้ข่าวว่า กองทัพเมืองอังวะจะยกมาช่วยมือง
 เชียงแสน ครั้นเดือนหกข้างแรมเป็นเทศกาลฝนตกประปรายลงมา
 แผ่นดินก็ร้อนขึ้น ผู้คนในกองทัพป่วยเจ็บมาก จะอยู่สู้รบพม่า
 ก็เห็นว่าผู้คนเจ็บไข้มาก เต็มียงอาหารก็น้อยลง จะทำการสู้รบไม่ได้
 กรมหลวงเทพหริรักษ์ก็ให้ดำทัพลงมา ยังแต่ทัพดาว พวกดาวใน
 เมือง เชียงแสน ออกเต็มียงอาหารเข้าโค กระบือช้าง ม้ากินจนสิ้น พวกดาว
 ชาวเมืองก็ยอม ออกสวามิภักดิ์แก่ กองทัพเมืองดาว เมื่อ กองทัพ
 กรมหลวงเทพหริรักษ์เลิกถอยมาแล้ว ไปมะยง่วน แม่ทัพพม่าเห็น
 พตเมืองออกหาแม่ทัพดาว เหลือที่จะกดขี่ห้ามปรามไว้ได้ก็ยก
 ทัพหนีไปบ้าง กองทัพดาวก็ได้ตั้งพวกพม่าแตกหนีไป ไปมะยง่วน
 แม่ทัพถูกปืนตายในที่รบ มาข่าวที่พม่าตั้งให้เป็นเจ้าของเมืองเชียงแสน
 ก็พาครอบครัวอพยพข้ามแม่น้ำโขงเข้าแดนพม่าไป กองทัพได้ครอบครัว
 ๒๓๐๐๐ เศษ ก็ถือกำแพงเผาบ้านเมืองเสีย แล้วแบ่งบัน
 ครอบครองกันเป็น ๕ ส่วน ให้ไปเมืองเชียงใหม่ส่วน ๑ เมืองนคร
 ลำปางส่วน ๑ เมืองน่านส่วน ๑ เมืองเวียงจันทน์ส่วน ๑ อีกส่วน ๑
 ถวายลงมา ณกรุงเทพ ฯ โปรดให้ตั้งบ้านเรือนอยู่เมืองสระบุรีบ้าง
 แบ่งไปอยู่เมืองราชบุรีบ้าง แต่ทัพกรุงนั้นกลับลงมาเปล่าไม่ได้ราชการ
 สิ่งใด ก็ทรงขัดเคืองเป็นอันมาก คารั้วว่าไม่รู้เท่าดาวให้ตั้งพระ
 ราชอาณาจากรมหลวงเทพหริรักษ์, พระยายมราช, ไว้ที่ทิมตามขึ้นนอก
 ตรงหลังศาลาตุงกุนในฝ่ายซ้าย ไว้สี่วันห้าวันก็โปรดให้พ้นโทษ.

การ พระเมรุ กรม พระราชวัง บวร สถาน มงคล

การ พระเมรุ กรม ราชวัง บวร สถาน มงคล นั้น ทรง พระราชดำริห์ โดยทรง พระโทม นัค ใน เรื่อง หม่อมดำดวงน, หม่อมอินทปัต, จึง ตรัสว่า กรม พระ ราชวัง บวร ฯ รัก ตูยยิ่ง กว่า แผ่นดิน ให้ สติ บัญญา ให้ ตูย กำ เริบ จน ถึง คิด ประทุษ รุ ร้าย ต่อ แผ่นดิน เพราะ ผู้ ใหญ่ ไม่ ดี จะ ไม่ เมา ฉี่ แล้ว เสนาบดี ข้าราชการ หลาย นาย ช่วย กัน กราบ ทูต ทัก ทาน ว่า ซึ่ง จะ ไม่ ทำ พระ เมรุ พระ ราช ทาน เพลิง นั้น ไม่ ควร ด้วย ราชฏร และ หัว เมือง เปน อัน มาก ที่ ทราบ ก็ จะมี ที่ ไม่ ทราบ ก็ จะมี จะ ตี เตียน ต่าง ๆ ไป จึง รับ ตั้ง ว่า ชุน นาง จะ ให้ เมา ก็ จะ เมา แต่ จะ ทำ พระ เมรุ นั้น จะ ทำ บุษบา พระ บรม ชาติ เมื่อ ส้ม โภช พระ บรม ชาติ แล้ว จึง จะ เมา ต่อ ภาย หลัง กัน ความ นิททา ครั้น มา ถึง ฅน เตือน เจ็ด ปี ชวด ฅน กัด ฅน คัก ราช ๑๑๒๒ การ พระ เมรุ แล้ว จึง เจริญ พระ บรม ชาติ ซึ่ง ประดิษฐาน ใน รัช ย้า กิ นร ออก ไป ส้ม โภช เวียน เทียน แล้ว จึง ได้ เจริญ พระ ศัพ ไป ยัง พระ เมรุ ได้ มี การ มหรรค์ ส้ม โภช ๗ วัน ๗ ค่ำ แล้ว เดี๋ยว พระ ราช ทาน เพลิง มี การ ส้ม โภช พระ อัฐิ อีก วัน ๑ กับ ค่ำ ๑ เปน ค่ำ ๗ วัน ๗ ค่ำ ให้ พระ อัฐิ กลับ.

พระเจ้า เวียง ต นาม มี ราช สำนั มา ทูต เตือน

ให้ ตั้ง กรม พระ ราช วัง บวร ฯ

ครั้น มา ฅน เตือน แปร ราช ทูต ฅน เข้า มา ถึง พระ เจ้า เวียง ต นาม มี พระ ราช สำนั แต่ง ให้ กวณ เทียง ดาว กำ ชาบ เจื่อง ฅม ตั้ง ของ เข้า มา ทูน เกด้า ฯ ถวาย และ ช่วย ใน การ พระ ศัพ ส้ม เดี๋ยว พระ อนุชา ชิ ราช ส่วน ของ ถวาย

พระบาท ส้มเต๋จ พระเจ้าอยู่หัว ทองคำ & ถมึ, เงิน ๕๐ ถมึ, แพร
 ต่างสี ๑๐๐ พับ, ผ้าขาว ๑๐๐ พับ, ส่วน ส้มเต๋จ ปกภรณ์ พระ อัฐิ กรม พระ
 ราชวัง บวร ๑ ^{๕๕} ๕ หาบ, ผ้าขาว ๑๐๐ พับ, น้ำตาล กรวด & หาบ,
 น้ำตาลทราย ๓๐ หาบ, น้ำตาล ปัก & หาบ, กับมี พระราช สำนั้ เต๋อ น พระสติ
 เข้า มา ด้วย ฉบับ ๑ ว่า ส้มเต๋จ พระอนุชา ธิราช ซึ่งเป็น กรมพระราชวัง บวร ๑
 สวรรค์คตแล้ว พระบาท ส้มเต๋จ พระเจ้า อยู่หัว ก็ ทรง พระชราลง ทุกวัน
 ยิ่ง แต่ พระเจ้า ลูก ยา เซอ พระเจ้า หลาน เซอ มี ก่าตั้ง มาก เสมอ กัน อยู่
 การ ข้าง หน้ากลัว จะ ไม่ เรียบ ร้อย ขอ ให้ ยก ส้มเต๋จ พระเจ้า ลูก ยา เซอ
 พระองค์ ใหญ่ เจ้าฟ้า กรมหลวง อิศร สุนทร ขึ้น ดำรง ที่ เป็น กรมพระราชวัง
 บวร ๑ จะ ได้ มี ก่าตั้ง และ พาหนะ มาก ขึ้น บ้าน เมือง จึง จะ เรียบ ร้อย
 ทูต เข้า มา ครั้ง นั้น ก็ ไม่ ทน การ พระคัพ ได้ ส้มเต๋จ ปกภรณ์ แต่ พระอัฐิ ใน พระราช
 วัง บวร ๑ เสรี การ แล้ว ทูต จะ กราบ ถวาย บังคม ตาม กลับ ไป พระบาท ส้ม
 เต๋จ พระเจ้า อยู่หัว จึง โปรด ให้ จัด สิ่ง ของ พระราชทาน คอบแทน พระเจ้า เวียดนาม
 พระแสง ๒ คาม ศิลา เครื่อง ทองคำ บอก ๓ เครื่อง นาก บอก ๓ ๒ ฝึน แผ่น
 บอก ๓ คตุ่ม ประชม บัก ทอง มา แต่ เมือง เทศ ฝึน ๓ พระขำมรงค์ เพ็ชร มณฑป
 ถมยาราชาวดี องค์ ๓ จุฬา เพ็ชร รั้ง แตน ๒ องค์ กุณฑล เพ็ชร รั้ง แตน ๒
 พตอย เพ็ชร ใหญ่ ๓ พตอย เพ็ชร น้อย ๕๐ พตอย ไพฑูรย์ เมตต์ ใหญ่ ๓
 พตอย สำหรับ ประดับ เครื่อง รัต พระองค์ ๕ สุก จะหนี เทศ หัก ทอง ขวาง ๒
 สุก จะหนี เทศ ฝึน แดง แกม ใหม ๓ ของ ส่วน ใน ส้มเต๋จ พระเจ้า ลูก ยา เซอ
 เจ้า ฟ้า กรมหลวง อิศร สุนทร ๒ ฝึน คาม ศิลา เครื่อง เงิน ประดับ พตอย
 เพ็ชร บอก ๓ กำมหยี่ หุ้ม เปด บัก ทอง ขวาง ฝึน ๓ ถาย ทอง ๒ ฝึน

ทองคำเปลว ๕๐๐๐ แผ่น เบน ของ ทรง ยืน ต่ ต่อพระเจ้า กรุง เวียดนาม
ครั้น ณ เดือน เก้า ขึ้น เก้า ค่ำ ราชทูต กราบ ถวาย มังคม ตา ไป

เกณฑ์ ท้าวไปตีเมือง เชียงตุง เชียงรุ่ง

ในเดือนเก้าขึ้น ไบรตเกล้า ๆ ให้มีตราไปเกณฑ์ทัพเมือง
เชียงใหม่, เมืองนครลำปาง, เมืองแพร่, เมืองน่าน, เมือง หลวง พระบาง,
เมือง เวียงจันทน์, กับให้เกณฑ์กองทัพเมือง พิษณุโลก, เมือง สวรรคโลก,
เมืองสุโขทัย, เมือง พิษณุ, เมือง พิษณุ, ให้หนุนทัพ ดาว ขึ้น ไปตี
เมือง เชียงตุง, เมือง เชียงรุ่ง, และ เมือง ดาว ฟากโขง ครั้น ออกแดน พม่า
ให้ ถึง พร้อมกัน ณ ฤดูแล้ง.

ตั้งเจ้าฟ้า กุณฑล ทิพย์วดี

ครั้นถึง ณ วัน พุทศักราช เดือน สิบเจ็ด ขึ้น สิบสี่ ค่ำ เสด็จ พระราชดำเนิน
ลงไป ทรง ถอย พระ ประทับ พระเจ้า ลูก เชอ พระ องค์ หญิง องค์ ๑
ปรากฏ พระนามว่า พระองค์เจ้า จันทบุรี พระชนม์ ได้ ๖ พรรษา ตาม
เสด็จ ลง ไป ที่ คำหนัก แผ เมื่อ เวลา ชุด คอก ไม่รับสั่ง ว่า ประชวร พระเนตร
ชย ให้ กลับ ขึ้น ไป พระราช วัง เสี้ย ก้อน พระ องค์ เจ้า หญิง นั้น ก็ เสด็จ
กลับ ขึ้น มา ถึง ที่ เรือ มัตถกกับคำหนัก แผ ค่อย กัน พลาด ตก ลง น้ำ
หาย ไป พี่เลี้ยง นาง นม ของ ออ อิง ขึ้น คน ทั้ง ปอง ตก ใจ พากัน ลง
น้ำ เทียว ค้น หา จึง พบ พระเจ้า ลูก เชอ พระ องค์ นั้น เกาะ ที่น หยอก อยู่ ท้าย น้ำ
หา ได้ เปน อัน ตราย ไม่ เปน อัศจรรย์ จึง มี พระ ราช โองการ ดำรัส ว่า
พระเจ้า ลูก เชอ พระ องค์ นั้น เจ้า จอม มารดา ก็ เป็น บุตรี เจ้า กรุง ศรี สัตตนา
คนะหุด ตั้ง ชีพ เสี้ย แต่ เมื่อ บิ กุณ เบ็ญจศก แต่ พระ ชนม์ พระ องค์ เจ้า
ได้ ๕ พรรษา ไม่มี มารดา ทรง พระ กรุณา มาก พระ องค์ เจ้า นี้

ไอยกาก็เป็นเจ้าประเทศราชยังดำรงชีพอยู่ ควรจะสถาปนาให้มี
 อิศริยยศเป็นสมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้า ครั้น ณ วันอาทิตย์
 เดือนสิบสอง ขึ้นสองค่ำ จึงโปรดให้ตั้งการพระราชพิธีเฉลิมพระนาม
 ครั้นรุ่งขึ้น ณ วันจันทร์ เดือนสิบสอง ขึ้นสามค่ำ พระราชทานพระ
 สุปพรรณมัตร เดือนขึ้นเป็นสมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้ากุณฑลทิพยวดี
 แล้วมีงานสมโภชอีก ๓ วัน.

ตั้งเจ้าอนุครองเมืองเวียงจันทน์

ในปีนั้นเจ้านครศรีสัตนาคนหุตล้านช้างชื่ออินทร์ ซึ่ง เป็น
 ไอยกาของสมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้ากุณฑลทิพยวดี บ่อยถึงแก่
 พิราโดยนเดือนสามขึ้นแปดค่ำ ครองเมืองได้ ๓๐ ปี โปรดให้
 ข้างหลวงเชิญสุภอักษร และพระราชทานโทษ และสิ่งของพระราชทาน
 เพลิงขึ้นไปปลงศพเสร็จแล้ว จึงทรงพระกรุณาโปรดตั้งเจ้าอนุผู้
 น้อย ให้ครองนครศรีสัตนาคนหุตล้านช้างต่อไป.

กรมหลวงเทพหริรักษ์สิ้นพระชนม์

ครั้นถึงเดือนสี่ สมเด็จพระเจ้าหลานเธอเจ้าฟ้ากรมหลวงเทพ
 หริรักษ์ประสูติสิ้นพระชนม์ เมื่อ ณ วันจันทร์ ขึ้นสิบสี่ค่ำ ได้ทรง
 ปฏิสังขรณ์วัดเทียบ ภายหลังพระราชทานนามว่า วัดราชบูรณะ.

ชำระกฎหมาย

ตุลุดคักราช ๓๓๖๒ ปีชวดฉศก ทรงพระราชดำริห์ว่า ฝ่าย
 พระพุทธจักรนั้นพระไตรปิฎก ๘๔๐๐๐ พระธรรมวินัย อันสมเด็จพระ

พระพุทธรูปเจ้า ทรง พระมหากรุณา ประดิษฐาน ไว้ต่าง พระองค์ ได้เป็น
 หดัก โถกตั้ง สอน บรรพชิต บริษัท และ ทวารวาศ บริษัท ได้ปฏิบัติ วัตร
 ซึ่ง ทาง สุกตนิมิต และ ทศตนิมิต และ พระไตรปิฎก ขรรณ นั้น พันเพื่อน วิปริต
 ผิดเพี้ยน ไป เป็นอัน มาก ยากที่จะ เล่า เรียบ เป็น อายุ พระพุทธรูปสาสน์ ดับไป
 ก็ได้ คา รวณนา ประชุม เชิญ พระราชา คณะ ทั้ง ปวงมี สัมเด็จพระสังฆราช และ
 พระธรรมอุดม พระพุทธรูป โฆษณาจารย์ เป็น ประธาน ฝ่าย ราช มณฑล
 นั้น พระยา ขรรณปรีชา เป็น ต้น ให้ ทำ สังคายนายชำระ พระไตรปิฎก
 สอบ ได้ ด้วย อัญชูกะถาฐีกา ให้ ถูกต้องตามพระ พุทธบัญญัติ พระไตรปิฎก
 จึง ค่อย ถูก ถ้วน ผ่อง ใส ชัด ได้ เป็น ที่ เล่า เรียบง่าย ใจแก่ กุศบุตร ดับ
 ไป ภายหน้า ก็ เป็น พุทธ การก กวรมกอง การ กุศต อัน ประเสริฐแล้ว.

และ ฝ่าย ข้าง อาณาจักรนี้ กระษัตริย์ผู้ ดำรง แผ่นดิน นั้น อาศัย รัช
 ซึ่ง โบราณ ราช นิติ กฎหมาย พระอัยการ อัน กระษัตริย์แต่ ก่อน บัญญัติ
 ไว้ ได้ เป็น บรรพชิตฐาน ซึ่ง พิพากษา ตรา ติน เนื้อ ความ ราษฎร ทั้ง ปวง ได้
 โดย ยุติธรรม และ พระราชกำหนด บท พระอัยการ นั้น ก็ พันเพื่อน
 วิปริต ผิด ซ้ำต่าง กัน ไป เป็น อัน มาก ด้วย คน อัน โทกหลง หา ความ
 ละอายแก่ บาบมิ ได้ ตัดแปลง แต่ง ตาม ชอบ ใจ ไว้ พิพากษา ให้ เสีย
 ยุติธรรม สำหรับ แผ่นดิน ไป ก็มี บ้าง

จึง ทรง พระ กรุณา โปรด จัด ข้าราชการของ ชุดี พระบาท ที่มี สถิติ บัญญา
 คือ ขุนสุนทร โฉหาร ว่าที่ พระอาตักษณ์ ๑ ขุนสาร ประเสริฐ ๑
 ขุนวิเชียร อักษร ๑ ขุนวิจิตร อักษร ๑ กรม พระอาตักษณ์ ๔ นาย

ขุน หลวง พระ ไกรสิทธิ์ ๑ พระราช พิณสี จัย ราช ปลัด ๑ หลวง อธิยา ๑
 ลูก ขุน ๓ นาย.

หลวง มหา วิชา ธรรม ๑ ขุน ศรี โวหาร ๑ นาย พิมพ์ ๑ นาย ต่อน
 เปรียญ ๑ ราช บัณ ฑิต ๔ นาย.

ชำระ พระราช กำหนด บท พระ อัยการ อัน มี อยู่ใน หอ หลวง ตั้งแต่ พระ
 ธรรม ตำตร ไป ให้ ถูก ถ้วน ตาม บำเพ็ และ เนื้อ ความ มิ ให้ ผิด เพี้ยน ซ้ำ กัน
 ได้ จัด เป็น หมอวก เป็น เหล่า เจ้า ใต้ และ ทรง พระ อุดำหะ ทรง ชำระ
 คัด แปลง ซึ่ง บท อัน วิปตาคัน นั้น ให้ ชอบ โดย ยุติ ธรรม ใต้ ด้วย พระ ไทย
 ทรง พระ มหา กรุณา ติคุณ จะ ให้ เป็น ประโยชน์ แก่ กระษัตริย์ จะ ดำรง
 แผ่นดิน ไป ภาย หน้า ครั้น ชำระ แล้ว ให้ ขาด ติ ภัย ชุบ เส้น หมึก ๓ ฉบับ
 ใต้ ห้อย เครื่อง ฉบับ ๓ ใต้ หอ หลวง ฉบับ ๓ ใต้ คัด หลวง สำหรับ ลูก ขุน
 ฉบับ ๓ มี ตรา พระ ราช สิทธิ์ ตรา พระ ศษ สิทธิ์ ตรา มัง แก้ว ทุก เล่ม
 เป็น สำคัญ.

ใต^๒ข้าง สำคัญ พระ บรม นัรมณ์ และ พระ บรม ศษ ตักษณ์

ตุจตุคักราช ๑๓๖๗ มี ญตุ ลับตศก เป็น ปี ที่ ๒๔ ใน รัชกาล ที่ ๑
 ใต^๒ข้าง เต้บ ครอบ มา แต่ เมือง นคร ศรี ธรรมราช ข้าง ๑ ใต^๒ข้าง กระจ มา แต่
 เมือง เวียง จันทน์ ข้าง ๑ โปรด ให้ ขึ้น ระวัง ข้าง เมือง นคร ศรี ธรรมราช
 พระ ราชทาน นาม ว่า พระ บรม นัรมณ์ ศรี รัตน คเชนทร บวร วิษณุ พงษ์
 วงษ ศษ พรพค์ อนันต คุณ สม บุรณ เต็ค พ้า ข้าง ๑. ข้าง เมือง
 เวียง จันทน์ ว่า พระ บรม ศษ ตักษณ์ อรรค คเชนทร สุเรนทร ฤทธิ สิทธิ
 สม พงษ์ มังคต เต็ค พ้า ข้าง ๑.

ไท่เมืองเชียงตุง, เมืองเชียงรุ่ง, และเมืองดื้อ, สิบสองปันนา,
 ครั้นมาถึงณเดือนหกปีฉลูสัมภคังจุลศักราช ๑๓๖๗ มีหนังสือ
 เมืองเชียงใหม่, เมืองนครด่าปาง, เมืองแพว, บอกตงมาว่า กองทัพ
 ยกไปถึงเมืองของณเดือนสี่ข้างขึ้นปีชวดฉคัง พระยาของมิได้ต่อสู้
 ออกมาอ่อนน้อมขอเป็นข้าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวแล้ว แต่เมือง
 เชียงตุงนั้น เจ้าเมืองเชียงตุงยอมเข้าสวามิภักดิ์ จึงมิได้ยกเข้าตี
 พระยาเชียงตุงตงมาเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ณกรุงเทพระาช ให้มหาชานาน
 ผู้น้องอยู่รักษาเมือง ครั้นกองทัพยกขึ้นไปตีเมืองของจำนวนคนในเมือง
 ของซึ่งยกออกหากองทัพเมืองเชียงใหม่, เมืองนครด่าปาง, เมืองแพว,
 เมืองน่าน, นั้น เป็นคนชายหญิงใหญ่น้อยประมาณ ๓๐๐๐๐เศษ บั้นใหญ่
 น้อย ๓๐๐๐ ข้างมาเป็นอันมาก ฝ่ายหัวเมืองขึ้นกับเมืองของก็เข้าหา
 กองทัพทั้งสี่ แต่อย่างไรหาได้จำนวนคนและปืนข้างมาเล็กน้อยเท่าใดไม่
 กองทัพจึงจะยกมาตีเมืองแรมต่อไปอีก ฝ่ายกองทัพเมืองน่าน,
 เมืองหลวงพระบาง, บอกตงมาว่า ครั้นยกกองทัพขึ้นไปถึงเมืองหลวง,
 เมืองภูคา, เจ้าเมืองภูคาออกหากองทัพแล้ว ตัวเจ้าเมืองหลวงนั้นขึ้นไป
 อยู่เมืองม่วงแขวงเมืองพงยังหากลับมาไม่ ครั้นกองทัพยกขึ้นไปตี
 เมืองพง เจ้าเมืองพงยกหนีขึ้นไปอยู่เมืองนูน, เมืองร่า, และเจ้า
 เมืองนูน เจ้าเมืองร่า กับเจ้าเมืองพง เจ้าเมืองซอน เจ้าเมืองต่า
 พวกนี้ยกหนีขึ้นไปอยู่เมืองเชียงรุ่งทั้งสี่ ครั้นกองทัพยกขึ้นไปตี
 เมืองเชียงรุ่ง เสด็จพระบารมีพระบรมราชกฤษฎีกาภิหารพระบาท
 สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เจ้าเมืองเชียงรุ่งมิได้ต่อสู้แต่ให้นามวงศ์กับ

พระยา คตธิดเจ้าเมือง ต่า พระยาพามเจ้าเมืองพง เจ้าเมืองนูน เจ้าเมือง
 ขอน เจ้าเมืองรำ ซึ่งหนีกองทัพไปอยู่เมืองเชียงรุ่ง ถือนางธิดามาเข้า
 ด้วยกองทัพ สวามิภักดิ์เป็น ข้าราชการ ส้มเค็ญ พระเจ้าอยู่หัว ขอพึ่ง
 พระบรมเดชานุภาพ ลี้ไป ฝ่ายเจ้าเมืองเชียงแขงรู้ว่าเจ้าเมืองเชียงรุ่ง
 ออกหากองทัพแล้ว กตัวกองทัพจะยกไปตี จึงคิดฆ่าพม่าซึ่งอยู่
 ในเมืองเชียงแขงเสียเป็นอันมากแล้ว มีนางธิดามาขอ สวามิภักดิ์
 ด้วยกองทัพอีกเมือง ๑ และกองทัพเจ้าฟ้าเมืองน่าน ยกขึ้นไป ครอง
 ต่ได้เมืองใหญ่ น้อยสิบเอ็ดสิบสองหัวเมือง ได้ครอบครองชายหญิง
 ใหญ่ น้อย ประมาณ ๔๐๐๐๐—๕๐๐๐๐ เศษ กับปืนใหญ่ น้อยเครื่อง สวรรว
 ช้าง ม้าเป็นอันมาก และเมืองดาว พากควัน ออกแม่น้ำโขง ซึ่งขึ้นแก่
 พม่านั้น เมืองนครด้าปาง, เมืองเชียงใหม่, เมืองเวียงจันทน์, เมืองแพ้ว,
 เมืองน่าน, เมืองเถิน, เมืองหลวงพระบาง, และหัวเมืองฝ่ายเหนือ
 ซึ่งยกขึ้นไป ครองได้ตั้งแล้ว เป็นเมืองใหญ่เมืองน้อย ๔๐ เมือง
 ได้ครอบครองชายหญิงใหญ่ น้อยประมาณ ๖๐๐๐๐—๗๐๐๐๐ เศษ กำหนดจะ
 ได้กลับทัพ ทวาดครอบครองลงมา ณเดือนหกข้างแรม ฝ่ายพระยาเชียง
 คง จะกลับไปเมืองก็ไม่ได้ด้วยพม่า ยกมารักษาอยู่ ตั้งมหาขานานผู้
 น้อยเป็นเจ้าเมืองเสียแล้ว พระยาเชียงคง จึงได้ตกอยู่ที่เมืองเชียงใหม่
 คัก ครองหัวเมืองพม่า มีเหตุถึงไรก็ไม่แจ้ง จึงมิได้ยกมาช่วยเมือง
 ขึ้นของพม่า ฝ่ายนาเชทัพนายกอง ครั้นเด็กกองทัพกลับมาบ้านเมือง
 ก็พาเจ้าแสนหัวฟ้า ท้าวพระยาเมืองสิบสองปันนา กับหัวเมือง

ดาว ที่ยอม สวามิภักดิ์ โดย ดั่งมา เผ่า เปน อัน มาก ถวาย เครื่อง ราช
 บรรณาการ ข้าง ม้า สิ้ง ของ ต่าง ๆ ขอ เปน เมือง ขึ้น ถวาย ดั้นไม้ทองเงิน
 แล้วโปรด พระราชทาน อุปโรภค บริโภค ท้าว พระยา ดาว เปน อัน มาก จึง
 ทรง พระราช ตำริหว่า หัวเมือง เหล่านี้ ถึง จะ สวามิภักดิ์ ได้ ไว้ เปน
 เมือง ขึ้น ก็คง จะ รักษา ไว้ ไม่ได้ ด้วย โกลด เคียง เมือง พม่า, เมือง จีน, นัก
 มีการ คึก มา แล้ว จะ ยก ไป ช่วย ก็ไม่ทัน ท่วง ที่ ราชการ ถ้า พม่า และ จีน
 ยก มา ก็คง จะ ถมึบ ใจ ไป ขึ้น ดึง เก่า ครั้น จะ เอา ครอบ ครอบ ไว้ ใน บ้าน เมือง เรา
 เขาก็ ไม่ มีความ ผิด สิ่งไร ไม่ได้ สวามิภักดิ์ โดย ดั่ง จะ ทำ ดั่ง นั้น
 ก็ เปน อัน ขพลาด ไปหา เปน ยุติธรรม ไม่ จึง โปรด ให้ ปล่อย เจ้า แล่น หัวฟ้า
 และ ท้าว พระยา เจ้า เมือง ต่าง ๆ กับ ครอบ ครอบ ถมึบ ขึ้น ไป บ้าน เมือง ทั้ง ดั้น
 ครั้ง นั้น พระ เกียรติยศ ก็ แผ่ ผ่าน ไป ทั้ง ๔ ทิศ คือ มี เมือง ประเทศ ราช
 ดาว พุงดำ ดาว ต้อ ดาว พุงขาว ทั้ง ดั้น มา จน ถึง เขมร กัมพูชา เมือง แยก
 เมือง มัณฑิไต พระ ราช อาณาจักร กว้าง ขวาง ยิ่ง กว่า พระ เจ้า แผ่น ดิน ครั้ง
 กรุง เก่า เว้น เสีย แต่ เมือง ทวาย เมือง ตะนาว เมือง มะริด ได้ แล้ว
 ถมึบ คั้น ไป เสีย.

พระเจ้า กรุง เวียดนาม มีราชสาส์น ถวาย บรรณาการ

ครั้น มา ถึง ข้าง แรม เดือน ยี่ ใน ปี ๑๑๑๑ ปี นั้น พระเจ้า กรุง เวียดนาม
 แต่ง ให้ อาเตียน ถู คำ ชาย ซึ่ง เปน ที่ พระยา ราชชา เสด็จ ฐี เจ้า เมือง บัน ทาย มาศ
 เปน ทูต เชิญ พระราช สาส์น เข้า มา ถึง มีความ ใน พระราช สาส์น ว่า ด้วย
 หนี ขอด อด คัก ข้า พเจ้า แต่ง ให้ ทูต จำ ทูต พระราช สาส์น เข้า มา กราบ ถวาย
 มังคม พระบาท ส้ม เต็จ พระเจ้า อยู่ หัว ทูต ถมึบ ออก ไป แจ้ง ว่า พระบาท

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงพระเมตตาข้าพเจ้าเสมอ คั้นเสมอไปตาม
 ข้าพเจ้าคิดตั้งพระเดชพระคุณ ขอให้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระ
 เจริญครองศิริราชสมบัติ ให้อาณาประชาราษฎร์ อยู่เย็นเป็นสุขสืบไป
 ถ้าและพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ
 พระเจ้าหลานเธอ อยู่เย็นเป็นสุขแล้ว ขอให้ มีพระราชดำล้น ออกไป ถึง
 ข้าพเจ้าให้ทราบด้วย พระราชดำล้น ณ วันเดือนขึ้น ค่ำ ห้าง ยาดอง ๔ ปี
 กับหนังสือ พระมเหสี พระเจ้ากรุงเวียตนาม มาถึง เวียน ถึง ออกทง คือโกเงิน
 บุตรของเชียงซุ่น ซึ่งเป็นอาว์ของพระเจ้ากรุงเวียตนาม ใจความว่า เมื่อ
 ปีชวดทศเข้ามา เวียนถึง ออกทง ได้ฝากแหวนเพชร ออกไป ให้วง ๓
 ใต้รับแล้ว บัดนี้ ได้ฝากทองคำแท่ง ๓ หนัก ๓๐ ตำลึงจีน กับ
 เงิน ๕ ต้มหนักต้มละ ๓๐ ตำลึงจีน เข้ามาให้ขอบใจ เวียนถึง ออกทง
 หนังสือของเดโอบนบับ ๓ ถึง พระยาพระคลัง ใจความว่า สิ่งของที่ พระ
 ราชทาน ออกไป นั้น พระเจ้ากรุงเวียตนาม ได้รับแล้ว และของ ทรง
 ยินดี ใน สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ พระองค์ใหญ่ ส่ง ออกไป พระเจ้ากรุง
 เวียตนาม ก็ได้รับไว้ รับสั่ง ให้จัดของถวายเข้ามา เครื่องม้าทองคำ
 อย่าง ญวน สำรับ ๓ พระแสงดาบ ๒ องค์ แพร่สีต่างกัน ๕๐ พับ.

เมื่อพระยาราชาเสด็จสู่เจ้าเมืองบันทายมาศราชทูตจะกลับ ออกไป
 ใ้มีหนังสือพระยาพระคลัง บอกไป ถึงองเดโอบนบับ ๓ ใจความว่า พระ
 เจ้ากรุงเวียตนามถวายเครื่องม้าทองคำ สำรับ ๓ พระแสงดาบ ๒ องค์
 แพร่สีต่างกัน ๕๐ พับ เป็นส่วนใน สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ พระองค์
 ใหญ่ นั้น สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงอิศรสุนทรได้ทรง

รับไว้แล้ว ด้วยความยินดี รับสั่ง ว่าชอบ พระไทย พระ เจ้า กรุง เวียดนาม
 ยิ่ง นักรหา พระบาท สมเด็จพระเจ้า อยู่หัว ได้ พระราชทาน ของ มา ทรง
 ยินดี พระเจ้า กรุง เวียดนาม พระภุษา รัต พระองค์ สีม่วง ๑ แพร รัต ประคต
 หนาม ซนุน ๒ สาย ทรง สะพัก กรอง ทอง สีม่วง ๑ สี แดง ๑ พระ แต่ง ปั้น
 คาบ ศิลา เครื่อง ทอง คำ บอก ๑ เครื่อง มี ทอง คำ ดาย กัดัน ประดับ พลอย
 ตำรับ ๑ และ มีความ ว่า สมเด็จพระเจ้า ถูก ยา เรอ พระ องค์ ใหญ่ นั้น จะยก
 ขึ้น ตำรับ ที่ กรม พระราชวัง บวร สถาน มงคล ในปี ชาน อัฐ ศก นี้ พระราช
 วงษา นุวงศ์ ทั้ง ปวง ก็ มีความ สบาย ชยู่ ทุก พระ องค์ อย่า ให้ พระเจ้า กรุง
 เวียดนาม มีความ วิตก เดย.

ราชทูตไปเมืองญวน

ตุลุด ศก ราช ๑๓๖๘ ปีชาน อัฐ ศก เป็นปีที่ ๒๕ ในรัชกาลที่ ๓
 พระยารัตนาภาส, พระยาสุริยวงษา กราบ ทูล ว่า นายคำเทพ
 นาย ขนาน มหา วงษ์ พี่น้อง ตกไปอยู่เมือง ทน ชำ นาน จะขอ ให้ ลง มา ทำ
 ราช การ ณ กรุง จึง โปรด ให้ พระยา เชียง เงิน ขึ้น ไป รับ พระยา เชียง เงิน
 ไปตั้ง ทวน กรอบ ครัว เมือง ทน ๓๐๐ เศษ ญวน จึง ได้ ยึด พระยา เชียง เงิน ได้
 อง เต โม มี หนังสือ พ้อง พระยา เชียง เงิน ส่ง เข้า มา ทาง เมือง เขมร จึง ได้
 ทรง ทราบ ว่า พระยา เชียง เงิน ไป ทำ การ เกิน รับ สั่ง พระเจ้า เวียดนาม ไม่
 รู้ ความ ก็ จะ ส่ง ไล่ ว่า ที่ กรุง เทพ มหานคร ให้ ให้ พระยา เชียง เงิน ไป กวาด
 กรอบ ครัว แตน เมือง ญวน มา จึง ให้ ให้ ข้า หลวง ขึ้น ไป จำ พระยา เชียง
 เงิน ลง มา กรอบ ครัว เมือง ทน ก็ คั้น กัด ไป และ ทรง พระราช

คำวิหีว่า จะต้องจัด ทูต ออกไป แจ้ง ความแก่ พระเจ้า เวียดนาม ให้
 สิ้นสงสัยเสีย ครั้งนั้น ทรง พระราชดำริว่า ทูต จะไป ทาง ทะเล ใน เดือนเจ็ด
 เดือนแปด เปน เทศกาล คดีนั้น สม กถ้ำ จึง ให้ แต่ง ราช สำนั ตามสำเนา
 นี้ ให้ พระยาจักรี ราช มนตรี, พระยา ราช วงศ์, นาย เล่น หั มหาดเล็ก,
 เชิญ พระราช สำนั ไป ทาง บก จะได้ ด้ ทาง บก ด้วย ราช ทูต กราบ ถวาย
 บังคม ณ เดือนเจ็ด ขึ้น หก ค่ำ มี ขาน อัฐศก จตุศก ราช ๓๓๖๗ เปน ปี ที่ ๒๕
 ใน รัชกาล ที่ ๓ ไป ทาง เมือง ดาว ทูต ไป ครั้ง นั้น นาย ไพร ๘๕ คน
 ดาว เมือง เวียง จันทน์ เปน ตำม ไป ด้ ด้วย ๓๖ คน รวม ๓๓๖๗ คน ราช ทูต ไป
 ทาง ด่าน กำไล เจ้า เมือง กวาง ตี ออก ไป กรุง เวียดนาม เจ้า พนักงาน
 จัด เรือ ให้ ขุน นาง และ ไพร ขึ้น ไป รับ มา ณ กรุง เวียดนาม ณ เดือนแปด
 ทศกัศวันต์ ขึ้น ค่ำ ห้าง ทูต อยู่ ที่ กงกวน เกิด ไข้ ป่า คัด ไป ทูต ไป ครั้ง นั้น
 บัวย ตาย พระยาจักรี ราช มนตรี ราช ทูต ๓ นาย เล่น หั มหาดเล็ก ตรี ทูต ๓
 ไพร ๓๕ ดาว เวียง จันทน์ ๗ รวม ๒๓๓ คน เหลือ อยู่ พระยา ราช วงศ์ ๓
 ขุน หมื่น ๖ ไพร ๗๒ คน รวม ๗๘ คน ดาว เมือง เวียง จันทน์ ๘ คน
 รวม ๘๘ คน และ เมื่อ ความ ไข้ สงบ แล้ว พระเจ้า กรุง เวียดนาม มี
 พระราช สำนั ให้ พระยา ราช วงศ์ เชิญ เข้า มา เมื่อ ณ เดือนสิบ ขึ้น สี่ ค่ำ
 มี ขาน อัฐศก นั้น ใจ ความว่า การ ชึ่ง พระยา เชียง เงิน ก่อ เหตุ ชัก ชวน เขา
 ตัด นาย คำพิ พนาง คำนัก กับ ครอบ ครว ไป นั้น พระเจ้า กรุง เวียดนาม
 ไม่ มีความ สงสัย ใน พระบาท สมเด็จ พระเจ้า อยู่ หัว ตัด หมื่น ศรี ตัด พี้ย
 จัน อาศา กับ ไพร ที่ ยึด ไว้ ณ เมือง ชือ ห่ง นั้น ได้ สั่ง ให้ มั หนึ่ง ต้อ ไป ให้
 ปล่อย กลับ ไป บ้าน เมือง แล้ว ครั้น จะ ให้ ทูต กลับ ขึ้น ไป ทาง เมือง ดาว

เดิน บก ได้ความลำบาก จึงให้ส่ง ทูตเข้ามา ณกรุง เทพมหานครทางเรือ ให้เจ้าเมือง ไช้่งอน และ หัวเมือง ฉนวน จัดส่งเข้ามา แต่ ดาว เวียง จันทน์ ๘ คน สมิคไปทางบก และ พระยาราช วังสัน คนนี้ เป็นที่ พระยาชตบุรี เมื่อครั้ง พากอง เชียง ลือเข้ามา ณกรุง เทพมหานคร ของ เชียง ลือ นับถือ มาก เป็น ทูต ไป ครั้ง นี้ ก็ ไม่ได้ อยู่ที่ กงกวน จัดให้ ไป อยู่ที่ คักอื่น ให้ทำนุ บำรุงไว้ เป็น คัน คี ทูต ฉนวน เข้า มา ณกรุง ครั้ง ไร ก็มี ของ ผัก เข้า มา ให้ พระยาราช วังสัน ทุก ครั้ง.

กรม พระราช วังหลัง ทิวังคต

ครั้น มา ณเดือน สิบเอ็ด กรม พระราช วัง บวร สถาน ภิมุข ฝ่าย หลัง ทรง พระ ประชวร พระโรค มา ถึง ณวัน เสาร์ เดือน อ้าย ขึ้น สิบค่ำ เวลา บ่าย ๔ โมง ทิวังคต พระชน มายุได้ ๖๓ พรรษา ได้ ทรง ปฏิสังขรณ์ วัด บางว่า น้อย ได้ พระ ราชทาน นาม วัด อัมรินทร์าราม ๓ วัด เชียงเตน อีกวัด ๓ ได้ พระ ราชทาน นาม วัด บพิตร ภิมุข.

ตั้ง นักองศ์ จันท์ เป็นสมเด็จ พระอุไทย ราชา เจ้ากรุง กัมพูชา

ใน บัชาน อัฐคกัน นั้น ฝ่าย เมือง เขมร สมเด็จ พ้า ทะระหะ เห็น ว่า ตัวมี อายุ มาก ชรา ลง แล้ว นัก องศ์ จันท์ อายุได้ ๑๖ ปี นัก องศ์ ดังวน อายุได้ ๑๓ ปี สมควร ที่ จะว่า ราชการ แผ่นดิน ได้ อยู่ แล้ว จึง ได้ พาเจ้า ทั้ง ๒ องศ์ เข้า มา เผ่า ทูน ถอง รุ้ พระบาท กราบ ทูล ว่า ได้ ว่า ราชการ มา ถึง ๓๐ ปี แล้ว ก็ ชรา ลง เกลิบ เกล้ม ไป ขอ ให้ ตั้ง นักองศ์ จันท์ ขึ้น เป็น เจ้า เมือง กัมพูชา จะ ได้ รักษา แผ่นดิน ต่อ ไป ครั้น อยู่ มา สมเด็จ พ้า

ทะเลหะบ๋วยตง ถึง อาลัยญู กรรม เมื่อ ๓๓ วัน อาทิตย์เดือนแปด ปฐมาธาธ
 แรมสี่ค่ำ อายุได้ ๖๕ ปี พระบาท ส้มเต๋จ พระเจ้า อยู่หัว ให้ทำการ ศพ
 ที่วัด สระเกษ พระราชทานเพลิงแล้ว ครั้น มาถึง ๓๓ วัน จันทร์ เดือนแปด
 ทศกัณฐ์ขึ้นห้าค่ำ จึง ทรง พระกรุณา ตั้ง นักร้อง จันทน์แปด องค์ ส้มเต๋จ
 พระอุไทยราชา ธีราช รามา ธิบตี ศรีสุริโยพรพรรณ บรมสุรินทรามหา
 จักรพรรดิราช บรมนารถบพิตร สัตถิต เป็น อิศวร กัมพูชาธิบดี ราชโอราส
 ชาติ อววงษ์ ตำรง กรุง กัมพูชา ธิบตี ศรียโสธรนคร อินทปัตต์ กุรุวัชสูบุรี
 รมย์ อุดม มหาสถาน เจ้ากรุง กัมพูชา พระราชทาน ชฎา เครื่องยศ เครื่อง
 สูง ตาม อย่าง เจ้าประเทศ ราช โปรดให้ ไปครอบครัวของ บ้าน เมือง ต่อไป
 แล้วโปรดให้ทำการ เกษากันต์ นักร้อง สังฆน ด้วย โปรดให้ พระยาจักรี (แบน)
 พระยา กระตาโหม (เมือง) เป็นผู้ใหญ่ ทำนุบำรุง ครั้น ๓๓ เดือน เก้า
 ส้มเต๋จ พระอุไทยราชา กับ พระยา พระเขมร ก็ กราบถวายบังคม ฎาไป.

พระราช พิธี อุปราชาภิเศก เจ้าฟ้า กรมหลวง อิศร สุนทร

ครั้น มาถึง ๓๓ วัน อาทิตย์เดือน สี่ ขึ้น เจ็ด ค่ำ ปีมาน อัฐศก จตุศักราช ๓๓๖๘
 โปรดให้ ตั้ง การ พระราชพิธี อุปราชาภิเศก ส้มเต๋จ พระเจ้า อุทยาเฮอ
 เจ้าฟ้า กรมหลวง อิศร สุนทร ๓๓ พระที่นั่ง ดุสิตมหาปราสาท ตั้ง พลับ
 พลาที่ ประทับแรมที่ โรงหล่อท้ายพระราชวัง ใน กำแพง ซึ่ง เป็น ที่ ส่วน
 กุหลาบ ใน ภาย หลัง ตั้ง เกยที่ ข้าง หลัง พระที่นั่ง สุทไธสวรรย์ พลับพลา
 เป็ล้อง เครื่อง ตั้ง นอก กำแพง แก้ว พระที่นั่ง ดุสิตมหาปราสาท และ พระ
 มณฑปที่ ตรง ฐาน ตั้ง ที่ ซาตาใน กำแพง แก้ว ด้าน ๓ วัน ออก พระที่นั่ง ดุสิต

มหาปราสาท โรงพิธี พราหมณ์ ตั้ง หน้า พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท
 ด้าน ตะวัน ตก เคียง เหนือ ใน การ พระ ราชพิธี นั้น พระสังฆ์พระ ราชาคณะ
 คามวาสี ๓๒ อภิเษกวาสี ๒ พระ องค์เจ้า ๑ ถานานุกรม ๓๒ อาจารย์
 ในกรุง ๓ อาจารย์นอกกรุง ๓ รวม ๕๓ รูป เจริญ พระ
 พุทฺธมนต์ตั้ง ตั้งแต่ วัน พุทฺธิ์ บัดนี้ เดือน สี่ ขึ้น สี่ค่ำ ไป ๓ วัน เวลา
 บ่าย ๒ โมง ๕ บาท ตั้ง กระบวนแห่ มี ข้าราชการ ฝ่าย ทหาร พลเรือน
 และมหาดเล็ก ใน พระบรมมหาราชวัง และ พระราชวัง บวร ฯ และตำรวจ
 ซึ่ง ต้อง เถลนถัน ใน กระบวนแห่นั้น นุ่ง ถมปัก ถาย สรววม เลื้อย ครุย ชาว
 ชัก ดาบ ชัก กระบี่ สะพาย แต่ง ตาม กระบวน บรรดาศักดิ์ เป็น คู่ ๆ ทั้ง หน้า
 หลัง แห่ เป็น ๔ สาย แล้วตั้ง ขบวน ของ รุกข์ พระบาท ใหญ่ น้อย
 ฝ่าย ทหาร พลเรือน ใน พระบรมมหาราชวัง และ พระราชวัง บวร ฯ
 นุ่ง ถมปัก ถาย สรววม เลื้อย ครุย ชาว ตาม เล็ดตั้ง ท้าย กระบวน หลัง อีก ๓๓๔ คู่
 รวม ๒๒๘ คน. แห่ตั้ง ตั้งแต่ เกย ที่ ประทับ มา โดย ราชวิถี มี ราชฉัตรฉัตร
 เบญจรงค์ ราย เปรน ระบาย คดอด มา เข้า ประตู สุวรรณบริบาล หน้า พระที่นั่งดุสิต
 มหาปราสาท แล้ว วง มา ตาม แนว กำแพงแก้ว เล็ดตั้ง ขึ้น พัดบัม พดา
 เบื้อง พระ วิสุทธิตากรณ เครื่อง ที่ ทรง มา นั้น แล้ว ทรง พระ ภูษา ถาย
 สรววม ขาว โจง หาง หง รัต พระ องค์ บน เหน่ง ประดับ เพ็ชร ทรง พระ
 ขำมรงค์ เพ็ชร ครบ นิด พระ หัตถ์ ขวา พระ หัตถ์ ซ้าย ทรง ฉลอง พระ องค์
 ครุย กรอง ทอง แล้ว ทรง พระ เล็ดตั้ง น้อย ไป ถึง ที่ เล็ดตั้ง ขึ้น ทาง มุข หลัง
 พระที่นั่งดุสิต มหาปราสาท เล็ดตั้ง อยู่ ข้าง ใน พระ ฉาก ทรง สดับ พระ
 สังฆ์ เจริญ พระ พุทฺธมนต์ จน จบ ทั้ง ๓ วัน แล้ว เล็ดตั้ง ลง ทาง มุข หลัง

มา ประทับ ที่ พลับ พลา เป็ดของ เครื่อง ทรงผัดเครื่อง แต่ง พระ องค์
 ทรง พระ มาดา เดรั่ว สูง คั้ง กระจ บวน แท้เสด็จ กลับ ทาง ประตูปิมาณ ไชยศรี
 ทั้ง ๓ วัน เวลา เข้า ใน วันที่ ๓ วันที่ ๒ นั้น ทรงพระ เสด็จยัง
 น้อยเสด็จ มา ทรง ปฏิบัติ พระ สงฆ์ฉัน แล้ว เสด็จ ทาง ประตูปิมาณ ไชย ศรี
 กับ พระ ราชวงษา นวงษ์ ทั้ง ปวง ไป ประทับ อยู่ ณ ทิม สงฆ์ ตำวัด
 ให้ ทั้ง ทาน ฌัน กัดปฤกษ์ ทั้ง ๔ คั้น ซึ่ง คั้ง อยู่ หว่าง โรง ละคร
 นอก พระ ระเบียง วัด พระ ศรี วิทันสาส์ตาราม เฟือง ทอง, เฟือง เงิน,
 ไว้ใน ผด มะกรูด ใน ผด มะนาว รวม ทั้ง ๓ วัน เปน ทอง ๑๘
 คำถึง, เงิน ๒๔ ชั่ง,

ครั้น ณ วันอาทิตย์ เดือน สี่ ขึ้น เจ็ดค่ำปี ชาน อัฐศก เวลา เข้า ทรง เครื่องคัน
 ทรง พระ มหา กฐิน น้อย เสด็จ โดย ขบวน แท้ถ้วน ล้วน พอก ชาว มี เกี้ยว
 มา ตาม ทาง เข้า ประตู ล้อมรรณ บริเวณ ประทับ พลับ พลา เป็ดของ
 เครื่อง แล้ว ทรง พระ ภูษา ถาย พัน ชาว โจง หาง หง วิดี พระ องค์ บั้น เหน่ง
 ประดับ เพ็ชร ทรง พระ ข้ามรงค์ ครอบ นิ้ว พระ หัตถ์ ขวา พระ หัตถ์ ซ้าย
 ทรง ฆดอง พระ องค์ ครุฑ เสด็จ ขึ้น บน พระ ที่นั่ง ดุสิตมหาปราสาท
 โดย มุข หลัง ถวาย นมัสการ พระ ศรี วิทันไตรย์ จึง พระ บาท ส้ม เต็จ
 พระ เจ้า อยู่ หัว เสด็จ พระ ราช ดำเนิน มา ณ พระ ที่นั่ง ดุสิตมหา ปราสาท ทรง คีต
 และ ทรง พระ ราชฤทธิ์ ถวาย สังฆภัตตานิสงฆ์ ครอบ คติยวาร แล้ว ทรง ประ
 เคน สำรับ พระ สงฆ์ ราชจ. คณะ รับ พระ ราชทาน ฉัน ครั้น ได้ เวลามาหา
 มงคล ถุภษ์ ส้ม เต็จ พระ เจ้า ตุภยา เขอ เจ้า ฟ้า กรม หลวง ธิศร สุนทร

จึงเสด็จ ลง มาที่ สระ ๓ นาน ริม พระที่นั่ง ดุสิตมหาปราสาท ด้าน ๓ วัน
ออก พระราช โภษา ถวาย พระภษา ชาว เครื่อง ถอด เสด็จ
ประทับเหนือ คั้งคั้ง บน ถาด ทอง แดง บ่าย พระภักตร์ ต่อ นุรพ ทิศ แดง
หลวง พิพิช ภาษา ทน เกด้า ทน กระหม่อม ถวาย พระเครื่อง มุรธาภิเศก
สร่ง ๓ นาน เสด็จ แดง พระราชา คณะคาม วาตี ๘ พระราชา คณะ ธวัณ
วาตี ๒ พระอาจารย์ วัด บาง ช้าง ๓ รวม ๑๔ รูป ถวาย น้ำ พระ
พุทธรนต์ จึง พระบาท ส้มเต๋จ พระเจ้า อยู่หัว ทรง พระเต้า เบญจครรภ,
แฉะ พระมหา สังข์ ทักษิณาวณิ, พระสังข์ ทองคำ, พระสังข์เงิน, อัน เต็ม ด้วย
น้ำ บัญจะ สุทธิ นี้ที่ ทรง รด พระราชทาน เสด็จ แดะ พระครู พรหมณ์
ผู้ใหญ่ ถวาย น้ำสังข์ น้ำ กรด ต่อ พระหัตถ์ แดง ถวาย ใบ เวพ ทรง รับ
พรหมณ์ ผู้ใหญ่ จึง ร่าย พระเวท อิศวรมนต์ พระพิษณมนต์ พระ
พรหม มนต์ ถวาย ไชยมงกุฎ เสด็จ แดง ผัด พระภษา ชาว ทรง พระ
ภษา ถาย เทศ ๕ พัน แดง เขียน ทอง ทรง สะพัก กรองชาว เสด็จ ขึ้น
พลับ พดา เปิดอง พระเครื่อง คอย พระฤกษ์ ครั้น ไต่ คุ้กวาร มหุทธิ
ฤกษ์ แดง เสด็จ ทรง พระเสด็จ น้อย จมื่น มหาต เล็ก จึง เชิญ ขบ เทียน
ตอไม้ ตาม เสด็จ ไป พระที่นั่ง จักรพรรดิพิमान เสด็จ ลง
จาก พระเสด็จ เข้า ไปประทับ อยู่ ท้อง พระโรง ขุน มหาสิทธิ โฉหาร
ชาติภรณ์ เชิญ พาน พระ สุกุพรรณ บัทร มา จาก พระที่นั่ง ดุสิตมหาปราสาท
ไว้ ณ พระที่นั่ง จักรพรรดิ พิमान พระบาท ส้มเต๋จ พระเจ้า อยู่หัว
เสด็จ ประทับ อยู่ ณ พระที่นั่ง จักรพรรดิ พิमान ช้างใน จึง มี พระราช โอง การ
ดำรัส ใช้ ส้มเต๋จ พระเจ้า ถูก เธอ เจ้าฟ้า กุณฑล ทิพยวดี ให้ ออก มาเชิญ

เสด็จ ๆ เข้าไปในพระที่นั่งข้างใน พระเจ้าตากเฮอ พระเจ้าหลานเฮอ
 หลาย พระองค์ ทรงเชิญพานดอกไม้ รูปเทียนตามเสด็จเข้าไป
 จึ่งทูลเกล้าฯ ถวายดอกไม้ รูปเทียน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวแล้ว
 มีพระราชโองการดำรัสใช้พระเจ้าตากเฮอ พระองค์เจ้าอรุโณไทย
 ให้ออกมาเชิญพานพระสุพรรณบัตรเข้าไปในพระที่นั่งจักรพรรดิพิมาน
 ครั้นเวลาเช้า ๔ โมง ๕ นาที ได้พระศรีราชาฤกษ์ หลวง
 โถกที่ป, ขุนโชติพรหมา, ขุนเทพากร, ไพรทั้ง ๓ สั่งให้ประโคม
 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึ่งพระราชทานพระสุพรรณบัตร สมเด็จพระ
 เจ้าตากเฮอ เจ้าฟ้ากรมหลวงอิศรสุนทร เปนกรมพระราช
 วัง บวรสถานมงคลแล้ว พระราชทานพระแสงดาบยี่ ปู่เหล็ก มงฆาม
 สี่แดง จึ่งดำรัสฝากพระบวรพุทธศาสนา และพระราชทานพระ
 ราชโองการให้ตั้งอยู่ในสุจริตธรรมโดยราชประเพณีแล้ว พระราช
 ทานพระพรไชยให้ทรงเจริญพระศรีสวัสดิ์วัฒนาฯ ยั่งยืนสืบไป เสร็จการ
 พระราชพิธีแล้ว กรมพระราชวังบวรสถานมงคล เสด็จตงเรือพระที่
 นั่ง กราบยาว ๓๓ วา พดพาย ๓๓ ซึ่งประทับ ณ ฉนวนประจำท่าเหนือ
 ท่าหน้าแพ มีเรือตั้งคู่ซีก ๓ คู่ เรือหน้าและเรือกลองแขก เรือ
 ดำรงเรือข้าราชการตามเสด็จ ๒๓ ลำ เสด็จข้ามไปพระราชวังเดิม
 มิได้โปรดให้เสด็จไปสถิตในพระราชวังบวรฯ

ตั้งพระบิณฑุรน้อย และตั้งกรมเจ้านาย

แล้วโปรดให้สมเด็จพระเจ้าตากเฮอ เจ้าฟ้ากรมหลวงเสนาณรงค์
 รับพระบิณฑุรด้วย ครั้นนั้นข้าราชการกราบบังคมทูลพระกรุณาออก

พระนามว่า พระบัณฑูรใหญ่ พระบัณฑูรน้อย แล้วโปรดตั้งสมเด็จพระ
 พระราชธิดาเจ้าฟ้าประภาวดี เป็นกรมขุนเทพาวดี ๑ เดือนสมเด็จพระ
 พระเจ้าหลานเธอ เจ้าฟ้ากรมขุนพิทักษ์มนตรี ขึ้นเป็นกรมหลวงพิทักษ์
 มนตรี ๑ โปรดตั้งพระราชธิดาเจ้าฟ้าธรรมาธิเบศร์ เป็นกรมขุน
 กระษัตราภินิชา ๑ เดือนพระเจ้าหลานเธอ พระองค์นี้ ครองกรุง
 ชนบุรีมีพระนามว่า เจ้าฟ้าสุพันธ์วงษ์ ครั้นพระบาทสมเด็จพระ
 เจ้าอยู่หัวเสด็จเถลิงถวัลย์ราชสมบัติ พระราชทานพระนามใหม่
 ว่า เจ้าฟ้าอภัยธิเบศร์ ข้าราชการชาวพระนามโดยย่อว่า เจ้าฟ้าอภัย
 ได้ทรงสดับรับสั่งว่า พ้องกับพระนามเจ้าฟ้าอภัย ทศครั้งแผ่นดินสมเด็จพระ
 พระนารายณ์ และเจ้าฟ้าอภัยครั้งแผ่นดินพระเจ้าอยู่หัวท้ายสระ
 ซึ่งไม่เป็นสวัสดิมงคลแก่ผู้มีพระนามนั้น จึงโปรดให้เปลี่ยนพระนาม
 ใหม่ว่า เจ้าฟ้าธรรมาธิเบศร์ โปรดตั้งสมเด็จพระเจ้าหลานเธอ
 เจ้าฟ้าเอก ในกรมพระศรีสุนทรภักษ์ เป็นกรมขุนอิศราภินิชา ๑
 โปรดตั้งพระราชธิดาในสมเด็จพระอนุชาธิราชเจ้า เจ้าฟ้าพิภพทอง
 เป็นกรมขุนศรีสุนทร ๑ โปรดตั้งพระเจ้าสุทนต์ยาเธอ พระองค์เจ้า
 อรุโณทัย เป็นกรมหมื่นศกิตพิภพเสขย์ ๑ ตั้งพระเจ้าสุทนต์ยาเธอ
 พระองค์เจ้าอภัยทัต เป็นกรมหมื่นเทพพลภักดิ์ ๑ ตั้งพระองค์เจ้าอดิศัย
 ในสมเด็จพระอนุชาธิราชเจ้า เป็นกรมหมื่นเสนาเทพ ๑ พระองค์เจ้า
 ในกรมพระราชวังหลัง ๑ พระองค์ พระองค์เจ้าปาน เป็นกรม
 หมื่นนราเทเวศร์ ๑ พระองค์เจ้าบัว เป็นกรมหมื่นนเรศวรโยธี ๑
 พระองค์เจ้าแดง เป็นกรมหมื่นเสนาภินิชา ๑.

การ พระเมรุ กรม พระราชวัง หลิ่ง

อุตุศักราช ๑๑๖๘ ปีเถาะ นพศก เปนปีที่ ๒๖ ในรัชกาลที่ ๑
 ผนวณเส้าเดือน หก ขึ้นสิบค่ำ เชิญ พระศพ กรม พระราชวัง หลิ่ง เชื้อผู้ พระ
 เมรุ ณท้องสนามหลวง มีการมหรศัพดมโภช ๓ วัน ณวันจันทร์
 เดือน หก ขึ้นสิบสองค่ำ ได้พระราชทานเพลิงแล้ว มีการดมโภช พระอัฐิ
 อีกวัน ๑ ใน การ พระศพ กรม พระราชวัง หลิ่ง นั้น พระเจ้า เวียดนาม
 ก็ได้จัดของเข้ามาสับคปกรณด้วย.

พระเจ้า เวียดนามมี พระราชสาส์น ทวง ยินดี ในการ อุปราชาภิเศก

ใน ปีเถาะ นพศก นั้น พระเจ้า เวียดนามให้ทูตถือ พระราชสาส์นเข้ามา
 ความใน พระราชสาส์นว่า ส้มเด็จพระเจ้าตากยาเชอเจริญ พระชนมพรรษา
 ขึ้นแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ อุปราชาภิเศก ให้เป็นกรม พระ
 ราชวัง บวรสถานมงคลสืบไป อาณาประชาราษฎร์ ได้ฟัง พระบารมี
 อยู่เย็นเป็นสุข กรุงเวียดนามยินดีนัก จึงแต่งให้คำช่ายกายเกอทินตก
 เหาราชทูตคุมสิ่งของเข้ามาถวาย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว กระดำ
 พักหนัก ๒ ชั่ง ขบเซยอย่างดีหนัก ๓ ชั่ง ขบเซยอย่างกลางหนัก ๒ ชั่ง
 แพรสีต่าง ๆ กัน ๓๐๐ พับ แพรเกวียนขาว ๑๐๐ พับ ผ้าขาวเนื้อดี
 ๕๐ พับ ผ้าขาวดั่งเกี้ย ๕๐ พับ ถวาย กรม พระราชวัง บวรสถานมงคล
 แพรบางสีต่างกัน ๒๐๐ พับ แพรเกวียนขาว ๕๐ พับ ผ้าขาวเนื้อดี ๕๐ พับ
 ผ้าขาวดั่งเกี้ย ๕๐ พับ ครั้นมาถึง ณวันพฤหัสบดี เดือนเจ็ดขึ้นหกค่ำ
 ทูตญวนกราบถวายบังคมลาถันออกไป มี พระราชสาส์นตอบให้

ทูต ถี้อออก ไปด้วย ฉบับ ๑ ว่า ซึ่ง พระเจ้า เวียดนาม นามแต่ง ให้คำ ซาย กาย
 เกอ ทิน ตก เหา ราช ทูต คุม เครื่อง ราช บรรณา การ เข้า ไป ทรง ยิน ดี นั้น
 ได้ ให้ เจ้า พนักงาน รับ ไว้ แล้ว และ ซึ่ง พระเจ้า กรุง เวียดนาม มี พระไทย
 รัก ใคร่ ต่อ กรุง เทพ มหานคร เสมอ คั้น เสมอ ปดาย หา ได้ รัง เกียด ประการ ไค
 ไม่นั้น ขอบ พระไทย พระเจ้า กรุง เวียดนาม ยิ่ง นึก ให้ พระเจ้า กรุง
 เวียดนาม เจริญ อยู่ ใน ศิริราช สมบัติ ดับ พระญาติ พระ วงษ์ ครอบ
 ครอง อาณา จักร ไร้ พ้า ประ ชากร ข้ำ ขอบ ชันฑ เสด้าย ยืน ยาว ไป ชั่ว พ้า ชั่ว
 ดิน เทอญ.

กรม หลวง จักร เจษฎา สิ้น พระชนม์

และ ใน เดือน เจ็ด นั้น สมเด็จ พระเจ้าน้อง ยาเธอ เจ้าฟ้า กรม หลวง
 จักร เจษฎา ประชวร สิ้น พระชนม์.

ใต้ ข้าง สำคัญ

ครั้น ถึง ฅวัน อัง คาร เดือน สาม แรม สิบสาม ค่ำ ได้ พระยา ข้าง ดี ทอง
 แดง ๒ ข้าง พระยา นคร ราช สี่ มา ถวาย ข้าง ๑ เจ้า หุ่น ถวาย ข้าง ๑
 ข้าง งา เดียว ใหญ่ ข้าง ๑ โปรด ให้ ทำ โรง พัด ไม้ ที่ วัด ตะเกษ พระ
 บาท สมเด็จ พระเจ้า อยู่ หัว เสด็จ พระราช ดำเนิน ไป สม โภช เสร็จ แล้ว
 พระราช ทาน ชื่อ ข้าง นคร ราช สี่ มา ขึ้น ระวาง เปน พระบรมนาเคนทร์
 คเสนทราชาติตามพหัตถ์ ศรี สุวรรณ เตศ พ้า ข้าง ๑ พระราช ทาน ชื่อ
 ข้าง เจ้า หุ่น ขึ้น ระวาง เปน พระบรมคช ตักษณ์ อรรค ซาติคตามพหัตถ์
 ศรีทศ พงษ์ วรรณรงค์ เตศ พ้า ข้าง ๑ พระราชทาน ชื่อ ขึ้น ระวาง ข้าง งา เดียว

เป่น พระบรมเมฆเอิกทนต์ วิมลสุจริต ดีทิสันทยา มหาศุภ มงคล
วิมลเลิศฟ้า ช่าง ๑ แด้วให้แห่เข้ามาขึ้นโรง ไว้ใน พระบรมมหาราชวัง.

สมเด็จพระอุไทยทูลขอ นัก องค์อี่, นัก องค์เกา,

ในปีเถาะ นพ ศก เตือน สี่ นั้น สมเด็จพระอุไทย ราชามี ศุภอักษร
ให้ พระองค์แก้ว กับ พระยาจักรี เข้ามากราบทูลขอ นัก องค์อี่, นัก
องค์เกา, ซึ่งเป็น พระปิตุจฉา ซึ่งเป็น พระสนมเอก สมเด็จพระอนุชาธิราช
กรม พระราชวัง บวร สักวาน มงคล พระบาท สมเด็จพระเจ้า อยู่หัว ไม่
โปรด พระราชทาน ให้ มี พระราชดำรัส ว่า มี พระองค์เจ้า อยู่ จะให้ ออก
ไปมิได้ มาร ตากับ บุตร จะ พัดต กัน.

เชิญ พระพุทธรูป พระศรีสากยมุนี มา กรุงเทพ ฯ

ดุษฎศักราช ๑๓๗๐ ปี มะโรง สัมฤทธิศก เป็นปีที่ ๒๗ ในรัชกาลที่ ๑
ณวัน พุทศั บดี เดือน หก ขึ้น สิบ เดือน คำ เชิญ พระพุทธรูป องค์ใหญ่
ซึ่งเป็น พระประธานใน พระวิหาร หาดวงวัดมหาธาตุ ลง มาจาก เมืองสุโขทัย
หน้าตัก ๓ วา คืบ สมโภชที่ หน้าตำหนักแพ ๓ วัน ครั้น ณ เดือน
หก ขึ้น สิบ เดือน คำ เชิญ ชัก พระขึ้น จาก แพ ทาง ประตู่ ทำ ช่างไปทำ ร่วม
ไว้ ช่าง ถนน เสาชิงช้า ประตู่ นี้ ก็เรียกว่า ประตู่ทำ พระมาจน ทุกวัน นี้
เหตุว่า ต้อง รื้อ ประตู่ จึง เชิญ เข้า ไป ได้ พระพุทธรูป พระองค์นี้
ภายหลัง ได้ ถวาย พระนาม ว่า พระศรี สากยมุนี.

ปราบปราม เมืองยิวริง

ในปีมะโรง สัมฤทธิศก จตุศักราช ๑๓๗๐ นั้น เจ้าพระยาสังฆตมออก
 เข้า มาว่า พระยาตรังกานู กับ ตาตูปักตัน เมืองยิวริง คบคิดกัน ไป
 ขวนแวกเมืองเข็ยะ, เมืองตานน, ซึ่งเป็นสถิตอยู่ใน ท้องทะเล จะยกมา
 ตีเมืองสงขลาในเดือนห้าเดือนหก เจ้าพระยาสังฆตมได้เกณฑ์ผู้คนไว้
 คอยสู้รบอยู่ แต่ผู้คนนั้นน้อย ขอบได้โปรดให้กองทัพกรุงเทพฯ
 ออกไปช่วย จึงโปรดให้เจ้าพระยาพลเทพ (บุญนาค) บ้านแม่ตา ซึ่ง
 เปนผู้รักษากรุงเก่าแต่ก่อน เปนแม่ทัพเกณฑ์คนหัวเมืองฝ่ายใต้
 ไปด้วย ช่วยราชการเมืองสงขลาและตีเมืองยิวริง ได้ยกไปจาก
 กรุงเทพฯ เมื่อเดือนเก้า ปราบปรามเมืองยิวริงเรียบร้อยตั้งแต่ก่อน.

เจ้าฟ้ากรมขุนศรีสุนทรเทพสิ้นพระชนม์

ครั้นมาถึงเดือนเก้า เจ้าฟ้ากรมขุนศรีสุนทรเทพ สิ้นเด็จ พระ
 เจ้าลูกเธอฝ่ายใน ประชวร ถึงฉวันอาทิตย์เดือนเก้าแรมค่ำหนึ่ง
 เวลาเช้า ๕ ฆาตก็สิ้นพระชนม์.

ครั้นมาถึงเดือนยี่ การพระเมรุ เจ้าฟ้ากรมขุนศรีสุนทรเทพ
 เสร็จแล้ว ฉวันเสาร์เดือนสามขึ้นห้าค่ำ เชิญพระศพแห่ไปสู่
 พระเมรุ ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลเสร็จแล้ว ฉวันจันทร์เดือน
 สามขึ้นเจ็ดค่ำ พระราชทานเพลิง ในการพระศพ สิ้นเด็จ พระเจ้าลูกเธอ
 เจ้าฟ้ากรมขุนศรีสุนทรเทพครั้งนั้น ทรงพระบัญชาตายฟันขาวทุก
 วัน ตำรับว่า ลูกคนนั้นรักมากต้องนุ่งขาวให้ ครั้นเสร็จการพระศพ

แล้วโปรดเกล้าฯ ให้เลื่อน พระอิฐ^{ขึ้น} เป็น กรมหลวง ศรีสุนทรเทพแล้ว
ทรง พระกรุณาโปรด ให้เลื่อน เจ้าฟ้า กรมขุนเทพยวดี^{ขึ้น} เป็น กรม
หลวงเทพยวดี ด้วย แล้วรับสั่ง ให้ รื้อเอาทอง หุ้ม พระโกษ นั้น มาเติม
ทอง^{ขึ้น} อีก ทำเป็น พระ โกษ ทองคำกุดัน ๘ เหลี่ยม ยอด ทรง มงกุฏ
^{ขึ้น} องค์ ๓ ไว้สำหรับ พระ องค์ แต่ตองไม้ พระ โกษ เดิม นั้น โปรด
ให้เก็บ ไว้สำหรับ ^{ขึ้น} เกรินสอง พระ เมีนฯ

ไต่กันต์เจ้าฟ้า กุณฑล ทิพยวดี

ใน มีมะโรง สัมฤทธิศก นั้น ส้มเด็จพระเจ้าตากสิน เจ้าฟ้ากุณฑล
ทิพยวดี พระชนม์ได้ ๓๓ พรรษาถึง กำหนด ไต่กันต์ ทรง พระราชดำริเห็นว่า
คั้งแต่คั้งแผ่นดินมา ยังหาได้ทำการ พระราช พิธีไต่กันต์เจ้าฟ้าให้เต็ม
ตามตำราไม่ และแบบแผน พระราช พิธีไต่กันต์เจ้าฟ้าอย่าง ครังกรุงเก่า นั้น
เจ้าฟ้า พิณฑวดีพระราช ธิดา พระเจ้า อยู่หัวบรมโกษ ได้ทรง นะ สอนไว้ ใน
พระราชวังบวร ฯ ครัง ไต่กันต์ พระองค์เจ้า ๓ พระองค์เป็น เยี่ยง อย่าง
อยู่แล้ว จึงโปรดให้เจ้าพนักงาน คั้ง เขาไกร ตาศ ณสถาน พระราช วัง
คั้ง การ พระราช พิธีมีเตียง พระมณฑป บน พระที่นั่ง ศุภิศิมาหา ปราสาท และ
คั้ง ราช วังตร ฉัตร ราชทาง นั้ง กงศาบาต และมี การ เล่น ต่าง ๆ ตลอดจน
สองข้าง ทาง ที่จะเดิน กระบวน แห่งแต่ ประตุราช ตำราญ มา

ณเดือนสี่^{ขึ้น}สิบห้าค่ำ แรมค่ำหนึ่ง สอง ค่ำ เวลาบ่าย คั้ง กระบวน แห่ง

ส้มเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้ากฤษณาภิรมย์ วดี เสด็จ ทรง ยานู มาศ ตั้ง แต่
 เกยใน พระราชวัง ออก ประตูราช ตำราญ มา ตาม ถนน วิม กำแพง พระ ราช วัง
 มา เข้า ประตู พิมาณ ไชย ศรี แล้ว ประทับ เกย กำแพง แก้ว ด้าน บุร พิศ
 พระที่นั่ง ดุสิต มหาปราสาท เสด็จ ลง จาก พระ ยานู มาศ แล้ว เสด็จ ทาง
 หน้า ขาว ลาด ขึ้น บน พระที่นั่ง ดุสิต มหา ปราสาท ทรง สัมกับ พระสังข์
 สวด พระ พุทธ มนต์ ๓ วัน แล้ว ณ วัน ศุกร ี เดือน สี่ แรม ส่ำม คำ เวลา
 เข้า หน้า มา สักกันที่ที่ พระ มหา ปราสาท แล้ว เสด็จ กลับ ทาง ประตู ท้าย ที่
 ทรง บาตร ที่ ขดา พระ มหา ปราสาท ซ้ำใน แล้ว จึง ทรง พระ เสด็จ ยง น้อย
 จับไม้ พรหมณ์ นำ เสด็จ พระยา ศรี ชรรมา ชิราช พระยา ชรรมา พระยา
 บำเรอ ภาคตี พระยา อนุรักษย์ มณ เฑียร คู่ เคียง ๒ คู่ เคียง พระ เสด็จ ยง มา
 สรง น้ำ ที่ สระ อนุตาคร ที่ เขิง เขา ไกร ธารค์ สรง แล้ว เสด็จ ประทับ พดัม พลา
 ทรง เครื่อง เสด็จ ขึ้น บน เขา ไกร ธารค์ จึง เจ้า ฟ้ำ กรม ชุน อิศรา อนุรักษย์
 แต่ง พระองค์ ทรง อดอง พระองค์ ครุยุ ทรง ชญา เเดิน หน ส้มมุติ ว่า เปน
 พระ อิศวร เสด็จ ลง มา แต่ พระ มณฑป ใหญ่ ยอด เขา ไกร ธารค์ ทรง รับ
 พระกร ที่ ชั้น ทักษิณทิก์ ๓ วัน ตก กลาง บัน ไต นาค รุง พระ กร ขึ้น ไป บน เขา
 ไกร ธารค์ ประทาน พร แล้ว นำ เสด็จ ลง มา ส่ง ที่ เกย ด้าน ๓ วัน ออก
 เสด็จ พระ ยานู มาศ แห่ง เวียน ประทัก ษิณ เขา ไกร ธารค์ ๓ รอบ แล้ว แห่ง
 กลับ มา ตาม ทาง ออก ประตู พิมาณ ไชย ศรี ไป เข้า ใน พระราชวัง ทาง ประตู ราช
 ตำราญ ครั้น เวลา บ่าย ตั้ง กระบวน แห่ง เครื่อง แต่ง มา ส้ม โภช วัน นั้น แล้ว

ตั้ง กระบวน แห่งมา สมิโภชต่อไป อีก ๒ วัน จนเดือนสี่ แรมหกค่ำ เปนวันที่ ๗ จึง ให้พระเกษยาไปตอย เปนเสร็จ การได้กัณฑ์ พระเจ้าตุ๊กเซอ เจ้าฟ้ากุณฑลทิพยวดี.

แต่ สระสนานใหญ่ แห่งพระกฐิน และมีกระเจาที่ใหญ่ กัณฑ์เทศน์มหาชาติ

ในแผ่นดิน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวนั้น โปรดตั้งทำเนียบ
ระวางช้าง, ม้า, และโปรดให้มีแห่งสระสนาน อย่งใหญ่ ขุนนางผู้ใหญ่
ต้องให้เปน กระบวน ๆ กัน ครั้งหนึ่ง ครั้งนั้น เครื่องฮาดูช ที่ให้ใช้ ทำ
ด้วยไม้จริง.

หนึ่งได้ทรงสร้างเรือพระที่นั่ง คือ พระที่นั่งศรี สวรรคไชย เปนต้น
และเรือ กระบวน เปน อัน มาก และครั้งหนึ่งโปรดให้มี การแห่งพระ
กฐิน เปน การใหญ่ ฝ่ายใคร พระกฐินที่ จะ พระราชทาน และฝ่ายใคร บัง
ลงเรือ กิ่งเรือ เอกไชย กระบวนแห่งพยุหเรือแล้ว เถนที่พระราชวังสนามจันทร์
และขุนนางข้าราชการ ทำเรือแห่งต่าง ๆ ตามแต่ปัญญา ทำเปนจรเข้บัว
เปน หอยบัว เปน ปลาบัว เปน ลีลาวดีน้ำค้าง ๆ และมีเครื่องเดินไปในเรือ
นั้นด้วย แห่งรอบ พระนครแล้ว จึงได้เสด็จ พระราชทาน ฝ่ายพระกฐิน
ตามธรรมเนียม เปน การ เอิกเกริก มาก.

อีก ครั้งหนึ่ง มีเทศน์มหาชาติแก่ พระราชกุศต ถึง พระองค์เจ้าต่างกรม
และข้าราชการผู้ใหญ่ ๆ ฝ่ายหน้าฝ่ายใน และเจ้าจอมพระสนมเอกที่มีกำลัง

พอจะทำได้ ทำกระเจตใหญ่บูชา กัณฑ์ มหาชาติ ๓๓ กระเจต ตั้ง
 กระเจต หน้ากำแพง พระมหาปราสาท ราชตลอด มาถึง หน้าโรงทอง
 และ โรงนาพิกา และ ข้างถนนตลาดด้วย ประกวด ประชันกันนัก
 กระเจตคุณแว่น พระสนมเอกที่เขาเรียกว่าคุณเดื่อ แต่งเด็กศิรัษะจุก
 เครื่องแต่งหมดจด ถวายพระเพณีสัทธาที่เดียว ก็เพณการใหญ่อีก
 ครั้งหนึ่งแต่จะเป็นปีใดคั้นหาจดหมายเหตุไม่ได้.

ผลประโยชน์แผ่นดิน

ผลประโยชน์แผ่นดิน ในรัชกาลที่ ๓ ได้จากภาษีอากรที่เก็บได้ใน
 ครั้งนั้น คือ อากรสุรา อากรบ่อนเบี้ย อากรขนอนตลาด ค่าน้ำเก็บ
 ตามเครื่องมือ อากรดมพริกศรี อากรสวน แต่ค่านานั้น เก็บเป็น
 หางเข้า และเก็บของด้วยสิ่งสิ้นค้าต่าง ๆ เงินที่ได้จากภาษีอากร
 มีแต่ไม่มากนัก ผลประโยชน์ที่ได้มากในครั้งนั้น ในการค้าสำเภา มี
 สำเภาเป็นรูปเรือตัวถึงอย่างจีน หน้าราหูศิรัษะเขี้ยวบ้าง แดงบ้าง ปาก
 กว้างเต็ม๕ & ๖ ไปหา ๘ ๖ ทั้งของหลวงและของเจ้านายข้าราชการ
 พ่อค้าเป็นอันมาก เรือเหล่านี้ต่อในกรุงเทพฯ บ้าง ตามหัวเมืองบ้าง
 บรรทุกสินค้าต่าง ๆ ออกไปขายที่เมืองจีนทุก ๆ ปี บางลำก็ขาย
 แต่สินค้า บางทีก็ขายทั้งสินค้าและเรือด้วยกัน ได้กำไร ในการค้า
 สำเภาเป็นอันมาก เงินตราในรัชกาลที่ ๓ เป็นเงินพดด้วงอย่างเดิม
 แต่แรกใช้คือ ตรารูปจักรดวง ๓ รูปกรี่ดวง ๓ เมื่อภายหลังบรม
 ราชภิเศก ครั้งหลัง โปรดให้เบียดียน ตรารูปกรี่ เป็น ตรา รูปบัวผัน
 แต่ตราจักรนั้นคงไว้.

วัดที่ได้ทรง ปฏิสังขรณ์

นอกจากวัด พระศรีรัตนศาสดาราม วัดเชตุพน วัดสระเกษ ซึ่ง
ได้ทรง สร้าง และได้กล่าว มาแล้ว นั้น พระบาท สมเด็จพระเจ้า อยู่หัว
ได้ทรง ปฏิสังขรณ์ พระอาราม อื่น ๆ อีก หลาย พระอาราม คือ วัดเตียบ
เดิม สมเด็จพระเจ้า หลาน เสด็จ เจ้าฟ้า กรมหลวง เทพหัสดินฯ ได้ทรง
ปฏิสังขรณ์ ไว้ เพียงพระอุโบสถ และกุฏิสงฆ์ ได้ทรง สถาปนา ต่อมา
จน สำเร็จ แล้ว พระราชทาน นาม เปลี่ยน ว่า วัดราชบูรณะ พระอาราม ๑
วัด บาง วัวใหญ่ ทรง ปฏิสังขรณ์ แล้ว พระราชทานนามเปลี่ยน ว่า วัดระฆัง
ให้ เหมือน กับ วัด ระฆัง ครั้ง กรุงเก่า ซึ่ง เป็น วัด อยู่ ใกล้ พระราชวัง ข้าง
ด้าน ตะวัน ตก พระ อาราม ๓ วัด ศาลา ๔ หน้า ใน คดของ บาง จาก ซึ่ง
โปรด ให้ เสด็จ พระ ประชาน มา เป็น พระ ประชาน วัด เชตุพน นั้น ก็ ทรง
ปฏิสังขรณ์ แล้ว พระราชทาน นาม เปลี่ยน ใหม่ ว่า วัดสุทธาวาส ๑ วัด
พลับไผ่ คดของ บาง กอกใหญ่ ๑ วัด ทอง คดของ บาง กอก น้อย ๑ วัด
สมอราย ๑ วัด แจ่ง ๑ วัด ท้ายตลาด ๑ วัด คอก กระบือ ๑ ทั้ง
วัดสุทธาวาส ที่ กรุงเก่า ซึ่ง เป็น วัด เดิม ของ สมเด็จพระ ชนกาธิเบศร
ปฏิสังขรณ์ ด้วย.

พระราชา นุกิจ

พระบาท สมเด็จพระเจ้า อยู่หัว ตั้งแต่ดำรง สิริราชสมบัติ มา ทรงประพฤติ
พระ อริยา มถไน พระ ราชา นุกิจ โดย ปรกติ เวลา เข้า เสด็จ ทรง มาตร แล้ว
เสด็จ ออก ท้อง พระโรง ถวาย ภัตตาหาร เสวย พระสังข์ ฉันทน์ เวน พระ กดัม แล้ว
ทรง พัง รายงาน ชาว พระคลัง มหา สมบัติ กราบ บังคม ทูล การ จ่าย เงิน พระคลัง

แล้ว เสด็จขึ้น พระแท่น ที่ ออก ชุน นาง พระราช วงษานุกงษ์ และ ตำรวจ
 เผ่า ก่อน ในเวลานี้ ข้าราช การมี จาง วง และเจ้า กรม ปลัด กรมตำรวจ
 เป็น ต้น ที่ ได้ว่า ความ รับ สั่ง นำ รายงาน การ คดี ขึ้น กราบ บังคม ทูล
 ทรง พระราชวินิจฉัย ด้วย อรรถ คดี ของ ราษฎร ตาม ส้มควรว แล้ว จึงให้เบิก
 ข้าราชการ ฝ่าย ทหาร พล เวื่อน กรม ขึ้น เข้า เผ่า ทรง ประภาษ ด้วยราช การ
 แผ่น ดิน ใน เวลา เข้า แค่นี้ น้อย แล้ว เสด็จ ขึ้น เสวยพระ กระจาย หาร แล้ว
 เสด็จ ออก ข้างใน ข้าราชการ ฝ่าย ใน เผ่า ทรง ประภาษ ด้วยราช การ ภาย
 ใน พระบรม มหา ราชวัง พอ ส้มควรว แล้ว เสด็จ ขึ้น ใน ที่ เวลา ค่ำ เสวย
 พระกระจาย หาร แล้ว เสด็จ ออก ท้อง พระโรง ทรง ดับ พระ ธรรม เทศนา
 กัณฑ์ ๑ แล้ว ทรง พัง รายงาน ชาว พระ คดี ใน ซ้าย คดี ใน ขวา และ คดี
 วิเศษ กราบ บังคม ทูล รายงาน จ่าย ของ พระ คดี และ รายงาน มหาเด็ก
 กราบ บังคม ทูล พระอาการ ประ ชวร ของ พระราช วงษานุกงษ์ หรือ อาการ
 บ่อย ของ ข้าราช การ ผู้ใหญ่ บรรดา ที่ ได้ โปรด ให้ มี รายงาน อาการ
 กราบ บังคม ทูล นั้น ถ้า มี การ ก่อ สร้าง ซึ่ง โปรด ให้ มหาเด็ก ตรวจสอบ
 ก็ รายงาน กราบ บังคม ทูล ใน เวลา นั้น ด้วย เมื่อ หมด รายงาน แล้ว จึง
 เสด็จ ขึ้น พระแท่น ที่ ออก ชุน นาง เบิก ข้าราชการ ฝ่าย ทหาร พล เวื่อน
 เข้า เผ่า พร้อมกัน มหาเด็กไทย, กระจาโหม, กรมท่า, นำไป บอกราชการ
 หัว เมือง กราบ บังคม ทูล และ ทรง พระราชวินิจฉัย ด้วย ราชการ แผ่น ดิน
 จน เวลา ประมาณ ยาม เศษ ๔ ทุ่ม จึง เสด็จ ขึ้น ถ้า คราว ปลูกษา
 การ ทักษิณ หรือ เวลา มี ราชการ สำคัญ ก็ เสด็จ ขึ้น ถึง ๗ ทุ่ม ๘ ทุ่ม ทรง
 ปฏิบัติ พระ ราชา นุกงษ์ ดังนี้ เสมอ มา จน ทรง พระ ชรา ลง มี พระโรค ชรา
 เบียด เบียน ไม่ สามารถ จะ เสด็จ ออก ท้อง พระโรง ได้ จึง เสด็จ ลง มา

ประทับ อยู่ใน พระที่นั่ง หาดง ๑๑ ห้อง ซึ่ง มี นามใน ภายหลัง มาว่า พระที่นั่งไฟศาล ทักษิณ นั้น ครั้น เวลาเช้า ๆ โปรด ให้ ข้าราชการ เข้าเฝ้า ที่ ซาตาข้าง ท้อง โรง ตำน ดวัน ตก ทรง พระ อุดำหะเสด็จ ออก ขุนนาง ที่พระ บัญชร พระที่นั่งไฟศาล ทักษิณมิ ได้ ชาติ.

สมเด็จพระอุไทยราชาเข้ามาเฝ้า

ใน ปลาย ปี มะโรง สัมฤทธิ ศกจตุศักราช ๓๑๗๐ นักองคิณที่ซึ่ง เปน สมเด็จพระอุไทย ราชาเจ้ากรุง กัมพูชาเข้ามา เฝ้า ครั้น ณ เดือน เจ็ด ปี มะเส็ง เอกศก สมเด็จพระอุไทย ราชาจะ ถอน ออกไป เมือง เขมร เวลา วันหนึ่ง เสด็จ ออก พระ บัญชร ยังไม่ทัน เบิก ขุนนาง เข้าเฝ้า สมเด็จพระอุไทย ราชาเข้าไป เฝ้า กราบ ถวาย บังคม ตาเอาเอง ไม่มี ผู้ใด นำ ตาม อย่างธรรมเนียม ทรง พระ พิโรธ สมเด็จพระอุไทย ราชา ครั้ง นั้น สมเด็จพระอุไทย ราชา ได้ ความ อับระยศ แก่ ข้าราชการ มาก.

งานสมโภชพระแก้วมรกต

จตุศักราช ๓๓๗๓ ปี มะเส็ง เอกศก เป็นปีที่ ๒๗ ในรัชกาลที่ ๓ เมื่อ ณ เดือน หก ทรง พระราช ศรัทธา ให้มี การ สมโภช พระแก้วมรกต อีก ครั้งหนึ่ง ตั้ง สวด พระพุทธรูป มนต์ตั้ง แต่ ณ วัน ศุกร เดือน หกแรม เจ็ดค่ำ ไป จน ถึง เดือน หกแรม เก้าค่ำ พระสงฆ์ ทั้งในกรุง นอกกรุง และหัวเมือง สวดวัน ละ ๒๐๐๐ รูป ทั้ง ๓ วัน ดำริบ เที่ยง พระสงฆ์ ของ หลวง ๑๐๐๐ รูป เปน ของ พระราช วรฆานุนุจรูญ ข้าราชการ ๓๐๐ รูป แบ่ง เที่ยง วัน ละ ๒๒๗ รูป ฉับในพระอุโบสถ ๓๐ รูป หอพระ มณฑิยารธรรม ๕๐ รูป พระระเบียง ๕๗๗ รูป ฉับ ๓ วัน ครบ พระสงฆ์ ๒๐๐๐ เวลา เที่ยง พระสงฆ์ ทำ ตอกไม้ เสด็จ

ด้วย ๓๐๐ รูป ทั้ง ๓ วัน พระราชทานเงิน ผู้ที่ ทำ คำรับ ได้ยง พระสงฆ์ คำรับ
 ตะบาท แล้ว มีพระ ชรรม เทศนาใน พระอุโบสถ บอก อานิ ดั่งนี้ วันตะ กัณฑ์
 ครั้นเดือน หก แรม สิบห้า เวลา บ่าย ตั้ง บาย ศรีแก้ว บาย ศรีเงิน บาย ศรีทอง
 ใน พระอุโบสถ เครื่อง บาย ศรี มี กระจก ดอกไม้ เวียน เทียน วัน ๓ แล้ว
 ตั้งบูชาไว้ เวลา ค่ำ มี หนึ่ง มี ดอกไม้ เพลิง ส้มโกลาเป็น คำรบ ๗ คัน
 มี ตกร ผู้หญิง ช้าง ใน ที่โรง ตกรใหญ่ และ การ เล่น ต่าง ๆ ส้มโกลา เวลา
 กตาง วัน พร้อมกัน ตั้งแต่ เดือน หก แรม สิบเอ็ด ค่ำ จน ถึง เดือน เจ็ด
 ขึ้น สอง ค่ำ เป็น คำรบ ๗ วัน มี ต้น กัดปล พฤษ์ วัน ตะ ๖ ต้น ครั้น
 รุ่งขึ้น เดือน เจ็ด ขึ้น สี่ ค่ำ เวลา เช้า ตั้ง บาย ศรีแก้ว, เงิน, ทอง,
 ทอง, ใน พระอุโบสถ เครื่อง บาย ศรี ของ กระจา บวดตามอย่าง ชรรม เนียม
 บาย ศรี เวียน เทียน อีก ครั้ง หนึ่ง การ ครั้ง นั้น โปรด ให้ตั้ง โรง ฉ้อ ทาน
 ที่ หน้า วัดมหาธาตุ เจ้าครอกใหญ่ อรรค ซายา ของ กรม พระราชวัง หลัง
 ตั้ง โรง ๓ ที่ ทำ พระ พระเจ้าน้องนางเธอ ซึ่ง ปราบกฎ พระนาม
 ใน ภาย หลัง ว่า กรม หลวง นรินทร เทวี กับ กรม หมื่น นรินทร พิทักษ์
 ตั้ง โรง ๓ ที่ โรง รองงาน พระยา ศรี ชรรมา จิราช ตั้ง โรง ๓ ที่ สระพาน
 ช้างโรงดี เจ้าพระยามหาเสนา ตั้ง โรง ๓ ที่ สระพาน ตรงวัง หน้า
 พระยาชรรมา ตั้ง โรง ๓ ที่ หอก กลอง เจ้าพระยาพระคตัง ตั้ง โรง ๓
 รวม ๖ โรง ทาน ช้างใน ทำ โรง น้ำ ยา โรง ๓ ได้ยง พระสงฆ์ ตาม เณร
 ข้า ทูณ ตลอดจน ผู้ พระบาท และ ราชครู ชาย หญิง ตั้งแต่ ณ วัน เสาร์ เดือน
 หก แรม แปด ค่ำ เวลา เช้า ไป จน ถึง เดือน เจ็ด ขึ้น สอง ค่ำ ครบ ๓๐ วัน
 เวลา บ่าย จึงเลิก.

ถวรวรคัคคต

ตั้ง แต่ ฤตของ วัด พระ ศรี รัตน สาศดา ราม แล้ว ก็ ทรง พระ ประ ชวร
 พระ โธศ ฐรา พระ อากาทรตต ลง โดย ลำดับ จึง ทรง มอบ ศิริ ราช สัมบัค
 แก่ สัมเด็จ พระ บรมโอรสา ธิราช กรม พระ ราช วง บวร สุธาน มงคล แล้ว
 ครั้น ฅวัน พุทศัคคต เดือน แก้ว แรม สิบ สาม ค่ำ ปีมะเส็ง เอก ศก จุศ
 ศักราช ๓๑๗๓ ปี เวลา ๓ ยาม ๗ บาท ก็ เสด็จ ถวรวรคัคคต ใน พระ ที่ หนึ่ง ไฟศาล
 ทักษิณ พระ ชนมายุ ๗๔ พรรษา เสด็จ ดำรง อยู่ ใน ราช สัมบัค ได้ ๒๗ ปี.

พระราช ปรววัต

พระ บาท สัมเด็จ พระ เจ้า อยู่ หัว ซึ่ง เปน ปรฐม ใน พระ บรม ราชวงษ์
 พระ องค์ นี้ มี พระ นาม ปรวาทฏ ต่อ มา ใน ภาย หลัง ว่า พระ บาท
 สัมเด็จ พระ ปรโมรุ ราชา มหาจักรี บรมนารถ นเรศวร ราช วิวัฒน วงษ์
 ปรฐม พงษา ธิราช รามา ธิบดินทร์ สยาม พิธิติพร วโรดม บรมนารถ บพิตร
 พระ พุทศ ยอช พ้า จุ พ้า โธศ พระ องค์ ปรเสศุคร ฅวัน พุฒ เดือน สี่ แรม ห้า ค่ำ
 ปีมะโรง อัฐศก จุศ ศักราช ๓๐๘๗ ณ กรุง เทพ ทวารวดี ศรี อยู่ททยา
 มี นีวาคน ฐาน อยู่ ภาย ใน กำแพง พระ นคร เหนือ บ่อม เพ็ชร ครั้น ปี ฅน
 นพ ศก จุศ ศักราช ๓๑๓๘ พระ ชนมายุ ครบ ๒๓ ปี เสด็จ ออก ทรง พระ
 ฅนวงษ์ เปน ภิกษุ อยู่ วัด มหา ทถาย พรรษา ๓ แล้ว ตา ฅนวงษ์ เข้า รับ ราชการ
 เปน มหาต เล็ก หดวง ใน พระ เจ้า แผ่น ดิน ที่ ๓๓ ซึ่ง ปรวาทฏ พระ นาม เรียก
 เปน สัมณญ ว่า ชุน หดวง ตอก มะเตื้อ นั้น ครั้น ต่อ มา พระ องค์ ได้
 วิวาท มงคล กับ ธิตา ใน ตระกูล เสธษฐี ที่ ตำบล ฅมพวา แขวง เมือง สมนุทสงคราม

อยู่ ต่อ พรหมแดนเมืองราชบุรี จึงเสด็จออกไปรับราชการอยู่ในเมืองราชบุรี ได้เป็นตำแหน่งหลวงยกบัตร เมื่อพระชนมพรรษา ๒๕ ปี ครั้นเมื่อกรุงเทพทวารวดีศรีอยุธยาเสียแก่พม่าซ้ำศึกแล้ว เจ้าตาก(สิน) ตั้งเมืองธนบุรีขึ้นเป็นราชธานี จึงเสด็จเข้ามารับราชการในกรุงธนบุรี เมื่อปีชวดสัมฤทธิ์ศึกจตุศักราช ๑๑๓๐ พระชนมได้ ๓๒ พรรษา ได้เป็นตำแหน่งที่พระราชวิหัตว์ในกรมพระตำรวจ ได้รับราชการเป็นกำลังของเจ้ากรุงธนบุรีทำการศึกสงครามต่อมา คือครั้งที่ ๑ ในปีชวดสัมฤทธิ์ศัคนั้น ได้เสด็จคุมกองทัพของ ๑ ไปตีด่านขุนทด แขวงเมืองนครราชสีมา ซึ่งเจ้าพิมายให้พระยา วรวงษา ธิราช มาตั้งรับทัพกรุงธนบุรีอยู่ ที่ด่านขุนทดแตกแล้ว ยกตามพระยา วรวงษา ธิราชลงไปตีได้เมืองนครเสียมราชูอีกเมือง ๑ เมื่อเสร็จศึกเมืองนครราชสีมาครั้งนั้น ได้เลื่อนตำแหน่งยศเป็นพระยาอภัยรณฤทธิ์จางวางกรมพระตำรวจ โดยความชอบ ครั้งที่ ๒ ปีฉลูเอกศกจตุศักราช ๑๑๓๑ ได้เป็นแม่ทัพเสด็จไปตีเมืองเขมร ตีได้เมืองพระตะบองและเมืองนครเสียมราชูแล้ว กำลังทำการศึกค้างอยู่พอได้ข่าวเด่าดีว่าเจ้ากรุงธนบุรี ทิวงศตจึงยกกองทัพกลับมา ครั้งที่ ๓ ปีชาน โทศกจตุศักราช ๑๑๓๒ โดยเสด็จเจ้ากรุงธนบุรีไปปราบปรามเจ้าพระฝางมีไชยชนะ ได้เลื่อนตำแหน่งยศเป็นพระยา ยมราช ว่าที่สมุหนายก เมื่อพระชนมายุได้ ๓๔ พรรษา ครั้งที่ ๔ ปีเถาะตรีศก จตุศักราช ๑๑๓๓ พระชนมพรรษา ๓๕ พรรษา ได้เลื่อนตำแหน่งยศเป็นเจ้าพระยาจักรีเป็นแม่ทัพยกลงไปตีเมืองเขมร พร้อมกับเจ้ากรุงธนบุรี ซึ่งเสด็จไปทางทะเล ตีได้เมืองบันทายเพชรและเมืองบาพนม ครั้งที่ ๕

ปี มะเมีย ๑๓๓๖ คักราช ๑๓๓๖ เป็น แม่ทัพ หน้า ของ เจ้า กรุง จน มุขไป
 ต่เมือง นคร เชียงใหม่ ต่ได้เมือง เชียงใหม่ เมือง นคร ลำปาง เมืองลำพูน
 แล้วเสด็จ อยู่จัด การ บ้านเมือง ได้เมือง น่าน มา เป็น ข้า ขอบ ขันขมา
 อีกเมือง ๑ ครั้งที่ ๒ พม่า ยก กองทัพ มา ต่เมือง ราชบุรี ใน ปี นั้น
 เสด็จ ยก กองทัพ จาก เมือง นคร เชียงใหม่ ลง มา ช่วยทัพ หดอง รบพม่า
 ได้ไชยชนะ ครั้งที่ ๗ ปีมะแม สดับศึกจตุศักราช ๑๓๓๗ พม่า ยก มา
 ต่เมือง นคร เชียงใหม่ เสด็จ เป็น แม่ทัพ ยก ขึ้นไป ช่วย แต่พม่า ทราบ ข่าว
 ถอยทัพไป เสีย ก่อน หา ได้รบไม่ พออะแซ วุ่น ก็ยกทัพพม่า เข้ามา ต่
 หัวเมือง ฝ่ายเหนือ จึงเสด็จ ลง มา ต่รับ กองทัพ อะแซ วุ่น ก็ ต่เมือง
 พิษณุโลก นับเป็น ครั้งที่ ๘ ต่พม่า ครั้ง นั้น เป็น ต่ใหญ่ ยก มา หดอง
 ทัพ หดอง ทาง ต่ ต่อมเมือง พิษณุโลก ไว้ทุกด้าน แต่กองทัพไทย ต่รบ
 บ้างกัน เมืองเป็น สามารถ พม่า เข้า ต่หัก เขา หดอง ครั้ง ก็ ไม่ได้เมือง พิษณุ
 โลก จน อะแซ วุ่น ก็ แม่ทัพพม่า ขอ ตู พระองค์ และ สรรเสริญ พระ บรืชา
 สามารถ ที่ ทรง ต่รบ รักษา เมือง ใน ครั้ง นั้น ต่อม พม่า ต่ ต่อมเมือง
 พิษณุโลกไว้ และคอย ต่ ต่ตั้ง จาก กองทัพ หดอง มิ ให้ตั้ง เสบียง เข้าไป
 ในเมือง พิษณุโลกได้ แต่รักษาเมือง มา ถึง ๓ เดือนเศษ จน เสบียง
 อาหาร ใน เมือง หหมด ต่ ผู้คน อด ขยาก ระส่ำระสาย จึง จำ เป็น ต่ตั้ง
 เมือง พิษณุโลก ต่หัก ค่ายพม่า ออกไป ได้ทาง ด้าน ตะวัน ออก ไปประชุม นุ
 ทัพ อยู่ ที่ เมือง เพ็ชรบูรณ์ ครั้งที่ ๘ ปีวอก อัฐศักราช ๑๓๓๘
 เสด็จ เป็น แม่ทัพ ยก ไป ต่ หัวเมือง ดาวตะวัน ออก ได้เมือง นคร จำปาศักดิ์
 เมือง สัตตนะ เมือง ศักดิ์ป่า และได้เมือง เขมร บ้าง ต่ หดองเมือง คือ
 เมือง ต่ง เมือง สุรินทร์ เมือง สังกะ เมือง ขุนนป็น ต้น ได้เดือน พระ

เกียรติยศ ชิน เปน ส้มเต๋จ เจ้า พระยา มหา กระษัตริย์ศึก พิทักษ์ มหิมา ทูคนครา
 ราชอาณาจักร นครวัดราช สุริยวงษ์ องค์บาท มุติ ทากร บวรรัตน์ ปรีงนายก
 มี เครื่องยศ อย่าง เจ้าต่าง กรม ใน ปีระกานพศก จุติ ศักราช ๑๓๓๘ พระ
 ชนม์ ได้ ๔๓ พรรษา ครั้งที่ ๓๐ เมื่อ ปีจอ ส้มฤทธิ ศก จุติ ศักราช ๑๓๕๐
 เสด็จ เปน แม่ ทักษิณ ไปที่ เมือง ล้านช้าง ที่ ได้ เมือง เวียง จันทน์ และเมือง
 ชินและได้เมือง หลวง พระบาง มา เปน ข้าขอบขัณฑเสมาด้วย ใน ครั้งนี้ ได้
 ทรง เญย พระพุทธปฏิมา กรแก้ว มรกต และ พระบาง ลง มากรุง ชนบุรี
 ครั้งที่ ๓๓ เสด็จ เปน แม่ ทักษิณ ออกไปปราบปรามจลาจลใน เมือง เขมร ทำการ
 ยังไม่ทันตลอด พอได้ ทรง ทราบ ข่าวว่า เกิดเหตุจลาจลขึ้นใน กรุง ชนบุรี
 ด้วยเจ้ากรุง ชนบุรี เสีย พระสติ กระทำการ กตัญญูและ ข้า ราชการ อาณา
 ประชาราษฎร ให้ ได้ ความเดือดร้อนร้ายแรง ราชการ ผันแปร บ่่วน บั่น ไป
 ทั้งพระนคร ก็เสด็จ ยก กอง ทักษิณ จากเมือง เขมร เข้า มาถึง กรุง ชนบุรี
 เมื่อ ๓วัน เสาร์ เดือน ห้า แรม เก้าค่ำ ปีชาน จัตวา ศก จุติ ศักราช ๑๓๕๔ ปี
 มุขมนตรี และประชา ราษฎร เปน อัน มาก พร้อม กัน กราบ ทูลอัญเชิญ
 พระองค์ ให้เสด็จ ดำรง สิริราช สัมบัติ ทำการ พระราช พิธี ปราบ ตาภิเศก
 เมื่อ ๓วัน พฤหัส ๓ที่ เดือน แปด ขึ้น สี่ค่ำ ปีชาน จัตวา ศก จุติ ศักราช ๑๓๕๕
 ปีนี้ พระชนมายุได้ ๕๗ พรรษา.

ตั้งแต่เสด็จเถลิง ถวัลยราช สัมบัติ ก็ทรง พระอุสาหะ ครอบครอง
 แผ่นดินโดย ซักยานุวัตร ต่อสู้ ข้าศึก ซึ่ง บังอาจ มา ย้าย ให้ ปราศ ไชย พ่าย
 แพ้ ไปทุก ครั้ง ทั้ง ปราบปราม ศัตรู หมู่ร้าย ทั้ง ภายใน และภายนอก
 รบคาบ แต่ พระราช อาณาจักร กว้างขวาง ยิ่ง กว่า แผ่นดินใด ๆ ใน
 ครั้งกรุงเก่าแต่ก่อน มา ทรง ทำนุบำรุง พระพุทธ ศาสนา และ ประชาชน ท้าว

พระราชอาณาจักร เป็น อเนก ประการ ตั้งชื่อ ความ พิศดาร ที่ได้กล่าว มา
ใน พระราชพงษาวดาร นี้.

เสนาบดี ใน รัชกาล ที่ ๑

มหาดไทย

๑ เจ้า พระยารัตนาพิพิธ (สั้น) ข้าหลวง เดิม ได้ เป็น ที่ พระอัคร
สุนทร เสมียน ตรากรม มหาดไทย ครั้ง กรุง ธนบุรี ได้ ตาม เสด็จ การ
สงคราม มี ความชอบ หลาย ครั้ง และ ได้รับ ราชการ ต่าง พระ เนตร พระ
กรรณ มา มี ได้ มีความ ผิด โปรค ให้ เป็น ที่ ส่มุหนายก เมื่อ ปราม ตาภิเศก
ชาติ ญกรรม ใน รัชกาล ที่ ๑.

กระต่าใหม่

๑ เจ้า พระยามหาเสนา (ปลัด) บุตร พระยากระต่าใหม่ คตอง แกลบ
กรุงเก่า ได้ เป็น พระยา เพ็ชรบุรี ครั้ง กรุง ธนบุรี ได้ ตาม เสด็จ การ
สงคราม มี ความ ชอบ ด้วย ถัด หาญ ใน การ คู้ โปรค ให้ เป็น ส่มุห พระ
กระต่าใหม่ เมื่อ ปราม ตาภิเศก ชาติ ญกรรม ใน กตาง คู้ ที่ เมือง ทวาย
ใน รัชกาล ที่ ๑.

๒ เจ้า พระยามหาเสนา (ปิ่น) เป็น ข้าหลวง เดิม รับ ราชการ มา ใน
พระองค์ เป็น กำดัง ช่วย กรม พระราช วิ่ง หดัง ปราม ปรวม จดา จด ใน กรุง
ธนบุรี มี ความ ชอบ ได้ เป็น พระยา พด เทพ เมื่อ ปราม ตาภิเศก แล้ว
จึง เลื่อน เป็น ที่ ส่มุห พระ กระต่าใหม่ แล้ว เลื่อน เป็น เจ้า พระยา อภัย ราช
ผู้ กำ กับ ราชการ ชาติ ญกรรม ใน รัชกาล ที่ ๒.

๓ เจ้า พระยามหาเสนา (บุญนาค) เป็น บุตร พระยา จำ แฉนยา กร
กรุงเก่า เป็น สามี เจ้า คุณ นวน ชนิษฐ ภูคินี กรม ส่มเด็จ พระ อมรินทรา มาคย์

รับราชการ มา ใน พระองค์ ได้ ตาม เด็ดจ ภาว ด้งครวม หลดย ครั้ง
 มี ความ ชอบ ได้ เปน พระยา อุไทย ขรรคม เมือ ปราบ ดา ภิกเศก แลัว เปน
 พระยา ยม ราช แลัว จึง เปน ที่ สุ่มห พระ กระธา โหม อาล ัญญกรรรม
 ใน รัชกาล ที่ ๓.

กรม ท้า

๑ เจ้า พระยา พระคลัง (ส่น) เปน พระยา พิพัฒน์ โภชย ครั้ง กรุง ธนบุรี
 ได้ เปน เจ้า พระยา พระคลัง เมือ ก่อ น ปราบ ดา ภิกเศก อยู่ มา สติ บัญญา
 พัน เพื่อน ไป ดง ไป ด้งดำ ภา หลดง ชำ ม ดัน ดอน มี โใบ บอ ก เข้า มา
 ขอ ศีร์ชะ สุก ร แดะ บาย ศีร์ รับ ด้ง ว่า เตอะ เทอะ หนัก แลัว โปรต ให้ ถอด
 เสี้ย ภาย หลดง ได้ เปน พระยา ศีร์ ขรรค ราช ช่ว ราชการ ใน กรม ท้า.

๒ เจ้า พระยา พระคลัง (หน) เมือ ครั้ง กรุง ธนบุรี เปน หลดง สรวี สิต
 มี ความ ชอบ ที่ ได้ นำ ช้อ ราชการ ไป กราบ ทูต ถึง ตำน พระ จารึก ได้ เปน
 พระยา พระคลัง เมือ ปราบ ดา ภิกเศก ภาย หลดง ได้ เตือ น เปน เจ้า พระยา
 พระ คลัง เปน จินตะ กระวี แดง หนึ่ง ลือ หลดย เรือ ง อาล ัญญกรรรม
 ใน รัชกาล ที่ ๓.

๓ พระยา พระคลัง (กุญ) เปน พระราช ประดิ ทธิ์ ครั้ง กรุง ธนบุรี
 ได้ เปน พระยา ศีร์ พิพัฒน์ เมือ ปราบ ดา ภิกเศก แลัว จึง เตือ น เปน พระยา
 พระ คลัง ท่าน ผู้นี้ ว่า เปน เดรัช ชูี คำ ดำ ภา เปน ที่ สุ่มห นาย ก
 ใน รัชกาล ที่ ๒.

กรม เมือ ง

๑. พระยา ยม ราช ชื่อ ไม่ ปราบ ภู ครั้ง กรุง ธนบุรี เปน หลดง อินทรา
 ชิบตี ลี ทราช รอง เมือ ง เปน ผู้น ชนบ ขรรคม เนียม กรม พระ นคร ฆาด มาก

มีความชอบเมื่อ ตามเสด็จ ในการ สงคราม ได้เป็น พระยายมราช เมื่อ
 ปราบดาภิเษก ครั้น เมื่อ คัก พม่า ครั้งที่ ๑ ได้เป็นแม่ทัพ ไปตั้งรับ
 พม่าที่เมือง ราชบุรี ไม่เอาใจใส่ ใน ราชการ สงคราม มีความ ผิด
 ถูก ถอด ภายหลังได้เป็น พระยามหาชิราช ช่วย ราชการ ใน กรม พระ
 นคร บาด.

๒ พระยายมราช (บุญนาค) คือ เจ้าพระยามหาเสนา (บุญนาค)

๓ พระยายมราช (บุญมา) บุตร พระยาเจ้าแสน ยากร กรุงเก่าเป็นพี่
 ต่าง มารดากับ เจ้าพระยามหาเสนา (บุญนาค) เดิมรับราชการ ใน
 พระองค์ ได้เป็น พระยาตะกิงเมื่อ ปราบดาภิเษก แล้วจึงได้เลื่อนเป็น
 พระยายมราช เป็นที่ สัมมท พระ กระดาโหม ใน รัชกาลที่ ๒.

กรม วัง

๑ เจ้าพระยาธรรมราชาธิภรณ์ (บุญรอด) เชื้อ พรหมณ์ พุทธิบาลี
 เป็น บุตร พระยามน เจ็ยร บาด กรุงเก่า เป็น พระยา ธรรมราชาธิภรณ์ ครั้ง
 กรุง ธนบุรี เป็น ผู้ค้น เคย รั้ว ไคว่ ใน พระองค์ และได้ มีความ ชอบ
 เมื่อ ตามเสด็จ การ สงคราม และ รู้แบบแผน การ กรม วัง มาก จะย้าย
 ไป กรม อื่น ไม่ได้ จึงได้เลื่อน เป็น เจ้าพระยา ธรรมราชาธิภรณ์ เมื่อ ปราบ
 ดาภิเษก ครั้น เมื่อ คัก พม่า ครั้งที่ ๑ เป็นแม่ทัพ ออก ไปตั้งรับ พม่า
 ที่เมือง ราชบุรี ไม่เอาใจใส่ ใน ราชการ สงคราม มีความ ผิด ถูก ถอด
 ภายหลังได้เป็น พระยา ศรี ธรรมราชาช่วย ราชการ ใน กรม วัง ใน
 รัชกาลที่ ๒ เลื่อน เป็น เจ้าพระยา ศรี ธรรมราชา ฮาดัญญกรรม
 ใน รัชกาลที่ ๒.

๒ พระยาธรรมมาชิกรณ (ทองดี) รับราชการในพระองค์ ได้เป็น
จมื่นศรีสวรรค์เมื่อปราบดาภิเษก แล้วเลื่อนเป็นพระยาพิพัฒน์โกษา
แล้วจึงได้เป็นพระยาธรรมมาชิกรณ อาศัยอยู่วังกรมในรัชกาลที่ ๓.

๓ พระยาธรรมมาชิกรณ (สัด) เป็นข้าหลวงเดิมในกรมพระราช
วังบวรมหาสุรสิงหนาท ได้เป็นพระยามนเฑียรบาลเมื่ออุปราช
ภิเษก แล้วจึงเลื่อนเป็นพระยาธรรมมาชิกรณ อาศัยอยู่วังกรม
ในรัชกาลที่ ๒.

กรม นา

๑ พระยาพลเทพ (ปิ่น) คือ เจ้าพระยามหาเสนาที่เลื่อนเป็นเจ้า
พระยาอภัยราชา.

๒ เจ้าพระยาพลเทพ (บุญนาค) เดิมอยู่บ้านแม่ตากกรุงเก่าค้นคิด
ตั้งกรุงธนบุรี ได้เป็นเจ้าพระยาไชยวิชิตผู้รักษากรุงเก่าเมื่อปราบดา
ภิเษก แล้วเลื่อนเป็นเจ้าพระยาพลเทพ เป็นโทษต้องประหารชีวิต
ในรัชกาลที่ ๒.

ตำแหน่งเสนาบดีในรัชกาลที่ ๓ อรรคมหาเสนาธิบดีมหาดไทย
และกระลาโหมเป็นเจ้าพระยา แต่เสนาบดีตำแหน่งจตุสดมภ์ เมือง, วัง,
คลัง, นา, นั้น ในหนังสือครั้งรัชกาลที่ ๑ ที่ได้พบเห็นปรากฏเป็นแต่
พระยาโดยมาก ที่ได้พบหลักฐานแน่นอนว่าเป็นเจ้านายนี้ คือ
เจ้าพระยาธรรมมา (บุญรอด) ๑ เจ้าพระยาพระคลัง (หน) ๑ เจ้า
พระยาพลเทพ (บุญนาค) ๑ นอกจากนั้นยังไม่พบหลักฐานนอกจาก
ที่กล่าวในพงษาวดาร ซึ่งเรียบเรียงขึ้นภายหลัง.

รายงานทุนเกล้า ๆ ถวาย

คำดำ ว่า การ มหาตไทย

วันที่ ๒๓ มิถุนายน รัตนโกสินทร์ ศก ๑๒๐

ขอ เศษ ฝ่า ถอง ชูดี พระบาท ปกเกล้า ปก กระหม่อม

ด้วย ทรง พระกรุณา โปรดเกล้า ๆ ให้ ข้าพระพุทธเจ้า ตรวจชำระ
หนังสือ พระราชพงษาวดาร กรุง รัตน โกสินทร์ ซึ่ง เจ้า พระยา ทิพากร วงษ์
มหาโกษาธิบดี ได้ เรียบ เรียง ไว้แต่ก่อน โดยมี พระราช ประสงค์ จะให้
พิมพ์ เพื่อ ประโยชน์ ในการ เล่า เรียบ นั้น พระเดช พระคุณ เป็น ต้น
เกล้า ๆ หา ที่ สุก มี ได้

ข้าพระพุทธเจ้า ได้ รับ พระราชทาน ต้น ฌมบี มา จาก หอ หดวง ให้ คัด
สำเนา ออก ตรวจชำระ มา โดย ลำดับ คน สำเร็จ ใน ส่วน รัชกาล ที่ ๓
เป็น หนังสือ ๑๒ เล่ม ส้มต ไทย ได้ ส่ง ตง พิมพ์ เป็น เล่ม ที่ ๓ ใน
บัด นี้ ชัน หนึ่ง ก่อน แล้ว จะ ได้ รับ พระราชทาน ตรวจชำระ ส่วน รัชกาล ขึ้น
โดย ลำดับ ต่อ ไป

การ ตรวจชำระ หนังสือ พระราชพงษาวดาร ครั้ง นี้ เพราะ จะ รีบ ส่ง
ตง พิมพ์ จึง ไม่ ใคร มี เวลา พอ จะ ต่อม กับ หนังสือ ขึ้น ได้ มาก เรือง ทั้ง
หนังสือ ขึ้น อัน เนื่อง ด้วย พระราช พงษาวดาร ซึ่ง ควร จะ เขามา ต่อม ส่วน ก็
หา ฌมบี ที่ ควร เชื่อ ได้ โดย ยาก พบ แต่ ฌมบี ที่ มี ผู้ บังอาจ เปลี่ยน แปลง
ข้อความ วิปถาศ ไป เสีย โดย มาก แต่ หนังสือ พระราช พงษาวดาร ที่ เจ้า
พระยา ทิพากร วงษ์ เรียบ เรียง ไว้ ฌมบี นี้ เห็น ได้ ว่า ได้ เรียบ เรียง โดย

เขาได้รยคัต ข้อความ มาจากพระราชพงษาวดารที่ กรม ส้มเต๋จ พระ ประมา นุชิต
 ชิโน รศ ทรง เรียบ เรียง บ้าง คัต หมาย รับสั่ง และ ท้อง ตรา ใบ บอก อัน
 เปน จุด หมาย ใน ราชการ มา เรียบ เรียง ดง บ้าง เปน พัน ความ ข้าพระ
 พุทธเจ้า จึง ได้ ตรวจชำระ โดย ตั้ง ใจ ที่จะ คง ความ ไว้ ตาม ที่ เจ้า พระยา
 ทิพากร วงษ์ เรียบ เรียง ได้ คัต ทอน เพิ่ม เติม และ แก้ไข บ้าง แต่ ที่ จำ เปน
 คือ คัต ข้อ ความ อัน ปราศ จาก สวรร โยชน์ ออก เลี้ย บ้าง เพิ่ม เติม
 ข้อ ความ ที่ ยัง บก พร้อง ขาด อยู่ ให้ บริบูรณ์ บ้าง และ แก้ไข โฉม และ
 ระเบียบ ที่ เรียบ เรียง ให้ เข้า ใจ เนื้อ เรื่อง ได้ ดี ขึ้น กว่า เดิม บ้าง แต่ ข้อ
 ความ ที่ ข้า พระ พุทธ เจ้า ได้ แทรก เพิ่ม เติม เข้า ใหม่ ใน พระ ราช พงษาวดาร นี้
 ได้ เลือก สรร แต่ ที่ มี หลัก ฐาน ควร เชื่อ ถือ ได้ โดย เปน จุด หมาย เหตุ
 ของ เป้า มี อยู่ ใน หอง ขาด กษณ กรม ขุน ส้มต อมร พันธุ์ ได้ ทรง ช่วย
 ค้น มา ประทาน บ้าง ที่ได้ พิมพ์ ไว้ ใน หนังสือ วิจารณ์ บ้าง เปน
 พระ ราช นิพนธ์ ใน พระ บาท ส้มเต๋จ พระ จอม เกล้า เจ้า ชยุ หีบ บ้าง และ ที่ สุด
 ตาม พระ ราช นิพนธ์ และ กระแส รับสั่ง ใน ใต้ ฝ่า ลอด ของ ชูดี พระ บาท โดย ทรง
 พระ กรุณา โปรด เกล้า ฯ พระ ราช ทาน พระ บรม ราชานุญาต ให้ ข้าพระ
 พุทธเจ้า กราบ มังคม ทูล ถาม ได้ เนื้อ ๆ ใน เวลา มี ความ สงสัย นั้น บ้าง
 ได้ ระวัง อยู่ เสมอ ที่ จะ ไม่ แก้ไข ตาม คำ บอก เกล้า และ หนังสือ ซึ่ง จะ ไว้ ใจ มิ ได้
 ข้าพระ พุทธเจ้า คิด ด้วย เกล้า ฯ ว่า เมื่อ ได้ ดง พิมพ์ หนังสือ พระ ราช
 พงษาวดาร นี้ เปน ครั้ง ที่ ๑ เสร็จ แล้ว จะ หา หนังสือ ต่าง ๆ มา สอบ สอน
 ตรวจ ชำระ หนังสือ พระ ราช พงษาวดาร นี้ ส่นอง พระ เศษ พระ คุณ ค่อย ไป และ
 หวัง ด้วย เกล้า ฯ ว่า เมื่อ ดง พิมพ์ ครั้ง ที่ ๒ ยัง จะ ดี ขึ้น ได้ กว่า นี้ อีก

ในที่สุด ข้าพระพุทธเจ้า ขอ พระราชทาน กราบ บังคม ทูล พระกรุณา ทราบ
ฝ่า ถออง ธุลี พระบาท ว่า ใน การ ที่ ข้าพระพุทธเจ้า ตรวจ ชำระ หนังสือ
พระราช พงษาวดาร ตอน นี้ พระยา วิสุทธ ธุวีรย ศักดิ์ ได้ รับ เปน ชุระ ใน
หน้า ที่ การ สอบ ทาน และ หม่อม เจ้า ประวดี วงษ์ ใน พระเจ้า บรม วงษ์ เสด็จ
กรม ทอด วงษา ขีราษ ดันทิ ได้ เปน พนักงาน ดู การ คัด เขียน และ ตั้ง ดง พิมพ์
ตลอด มา.

ควร มี ครุฑ แดง แต่ จะ ทรง พระกรุณา โปรด เกิด ๑

ข้าพระพุทธเจ้า ดำรง ราชานุกาฬ ขอ เสดชะ

สำนักหอสมุด